

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. TARİF.....	2
1.2.TÜRK MASALLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	4
I. BÖLÜM.....	6
1. MUŞ MASALLARI.....	6
1.1. MUŞ MASALLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	6
1.2. MUŞ MASALLARININ DERLEME ŞEKLİ.....	7
1.3. KAYNAK KİŞİLER.....	9
II. BÖLÜM.....	16
2. MUŞ MASALLARININ TASNİF VE TAHLİLİ.....	16
2.1. TASNİF.....	16
2.2. TAHLİL.....	17
III. BÖLÜM.....	66
3. MUŞ MASALLARINDA ORTAK UNSURLAR.....	66
3.1. TEMLER.....	66
3.2. KAHRAMANLAR.....	74
3.2.1. İNSANLAR.....	75
3.2.1.1. Saray ve İdare Adamları.....	75
3.2.1.2. Din Adamları.....	76
3.2.1.3. Halk Tabakasına Mensup Olanlar.....	76
3.2.1.3.1. Bazı Tipler	77
3.2.1.3.2. Ağalar-Beyler.....	80
3.2.1.3.3. Zenginler-Fakirler.....	81
3.2.1.3.4. Çeşitli Hizmet Erbabı.....	82
3.2.1.3.5. Çeşitli Meslek Sahipleri.....	84
3.2.1.3.6. Aile Fertleri.....	85
3.2.2. GERÇEKÜSTÜ VARLIKLAR.....	92

3.2.2.1. Asıl Gerçeküstü Varlıklar.....	92
3.2.2.2. Sihirli Güçleri Olan Varlıklar.....	94
3.2.2.3. Fevkalâdelikler Gösteren Gerçek Varlıklar.....	94
3.2.3. HAYVANLAR.....	97
3.2.3.1. Ehil Hayvanlar.....	97
3.2.3.2. Vahşi Hayvanlar.....	101
3.2.3.3. Kuşlar.....	103
3.2.3.4. Diğer Hayvanlar.....	104
3.3. MEKÂN105	105
3.3.1. Geniş Mekânlar.....	105
3.3.1.1. Türkiye Hudutları içinde Olanlar.....	105
3.3.1.2. Türkiye Hudutları Dışında Olanlar.....	106
3.3.2. Dar Mekânlar	106
3.3.2.1. Açık Dar Mekânlar.....	107
3.3.2.2. Kapalı dar mekânlar.....	115
3.3.2.2.1. İkametgâhlar	115
3.3.2.2.2. İş yerleri	118
3.3.2.2.3. Diğer Kapalı mekânlar	118
3.4. EŞYA119	119
3.5. YİYECEKLER VE İÇECEKLER123	123
3.5.1. Temel Gıda Maddeleri	123
3.5.2. Yemekler.....	125
3.5.3. Sebzeler.....	126
3.5.4. Meyveler	127
3.5.6. Hububatlar	127
3.5.7. İçecekler	128
3.5.8. Diğer Yiyecekler	129
3.6. MUŞ MASALLARINDA KULLANILAN FORMELLER130	130
3.6.1. Başlangıç Formelleri.....	130
3.6.1.1. Sade Giriş Formelleri.....	131
3.6.1.2. Tekerlemeli Giriş Formelleri	132
3.6.2. Bağlayış Formelleri	132

3.6.3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller.....	134
3.6.4. Bitiş Formelleri	136
3.6.5. Çeşitli Formel Unsurlar	138
3.6.5.1. Sayı Formelleri	138
3.6.5.2. Renk Formelleri	140
3.6.5.3. Zaman Formelleri	141
3.6.5.4. Yer Formelleri	141
IV. BÖLÜM: METİNLER.....	143
1. ALLAH BİRDİR, BİN KAPI AÇAR	143
2. TÛCCAR PİRE	144
3. KIRLANGIÇLA LEYLEK	145
4. KURNAZ TİLKİ	146
5. FARIZ AMCA	147
6. ÇAKO	148
7. AKLİM ÇOKTUR, MALİM YOKTUR	150
8. AYI-KURT-TİLKİ	151
9. KÖPEK İLE KEDİ	152
10. ZEYNE..	153
11. GELİN İLE KAYNANA	154
12. HIRSIZ TİLKİ İLE NENE	155
13. İHTİYAR KADIN İLE OĞLU..	156
14. KUNDO	158
15. YILANLA ADAM	160
16. KEZE	162
17. ŞEYH EŞEK	165
18. TİLKİ-AYI-KURT	167
19. KUR'ANLA YEMİN ETMEMEK	169
20. MİRZA MEHMET	171
21. DEV KIZ	172
22. KADIN İLE YENİ DOSTA GÜVENME	174
23. ÜÇ ARKADAŞ İLE AYI-KURT-TİLKİ	175
24. KADINLARIN ŞERRİ	176

25. DAĞ TİLKİSİ İLE OVA TİLKİSİ	178
26. ÖKÜZ İLE TAVŞAN	179
27. DELİ ALİ	180
28. İMAMIN KARISI İLE KARISININ DOSTU	181
29. VEZİR İLE KÖYLÜ KIZI	183
30. PADİŞAH İLE ÜÇ VEZİRİ	185
31. KALKALİSK İLE BELBELİSK	188
32. HİZMETKAR ADAMIN DEVLETİ	190
33. KORKAK ALİ	193
34. UĞURLU DİKEN	195
35. ŞEYTANLA CADİ NİNE	196
36. NİSKO'NIN MACERALARI	197
37. SEYFULLAH İLE SADULLAH	199
38. BEZİRGAN	202
39. CENGZERİ	204
40. ÜÇ KARDEŞ	207
41. AHMET DAYI	210
42. ÇOBAN KIZI	212
43. SERFIRAZ İLE BİKES	215
44. PERİ KIZI	217
45. SATIN ALINAN ÖĞÜT	220
46. MEHMET İLE MAHMUT	223
47. TİLKİ, KURT İLE KATIR	225
48. UYANIK KÖYLÜ	227
49. ALTIN SAÇLI KIZ	229
50. BABASININ YERİNE ASKERLİK YAPAN KIZ	231
V. SON SÖZ	234
VI. BİBLİYOGRAFYA	237
VII. ÖZET	239
VIII. SUMMARY	241
IX. SÖZLÜK	243

ÖN SÖZ

Masal, insanoğlunun ‘hayalden gerçeğe’ doğru seyrini anlatan en güzel anlatmalardır. Bugünün dünyasında, genel kabullerden biri de şudur ki insan önce hayal eder, sonra bu hayalini gerçekleştirmek uğruna mücadele verir. İşte masallar, böyle bir zihnî tekâmülün soyut manada ilk nüvesidir. Zira bugün için masallar pek rağbet görmüyorsa bu, insanoğlunun zihnen tekâmül noktasına erişmesinden kaynaklanır.

Masallar her ne kadar birer zevk ve eğlence aracı olarak işlev yapmışsa da onun temel görevi eğitmek ve bununla birlikte hayal ettirmek suretiyle düşündürmektir. Hayal edemeyen toplumlar, gerçek anlamda düşünemeyen toplumlardır. Bugün bize hizmet veren, hayatımızı son derece kolaylaştıran modern dünyanın araç ve gereçleri, unutulmamalıdır ki bir zamanlar birer hayalden öteye bir şey ifade etmiyordu.

Her masal, ait olduğu toplumun aynasıdır. İçinden çıktığı toplumun inanışlarını, yaşam biçimini, gelenek-göreneklerini, acılarını, sevinçlerini, hayallerini yansıtır. Bu yüzden o toplumun birer hazinesidir âdetâ.

Bizde masal derlemeleri son dönemlerde başlamıştır. Başlangıçta bir edebî tür olarak üzerinde pek durulmamış, daha çok dil alanında çeşitli malzemeler toplamak amacıyla derlenmiştir. Cumhuriyet döneminde de halk edebiyatı derlemeleri başlangıçta dil üzerinde yapılan çalışmaların bir gereği olarak ortaya çıkmıştır.

Masal çalışmaları, Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu, Prof. Dr. Umay Günay gibi ilim adamlarının bu alanda yaptığı çalışmalarla başlı başına bir inceleme-disiplin haline gelmiştir. Şunu da belirtmekte fayda vardır ki bugün birçok üniversitemizde akademik anlamda çalışmalar yapılmakta, kültür hazinemizin değerli birer parçası olan masallarımız derlenmekte ve inceleme konusu olmaktadır.

Muş ve civarının halk edebiyatı anlatmaları açısından zengin, bu alanda yapılan çalışmaların da yok denecek kadar sınırlı olması, ayrıca hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay’ın önerileriyle böyle bir çalışmanın yapılması uygun görülmüştür. Böylelikle Muş masallarını incelemek suretiyle masal araştırmalarına kısmî de olsa bir katkı sağlamak amaç edinmiştir.

Çalışma, giriş ve dört ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, masalın değişik tanımları, masal hakkında kısa bilgiler ve Türk masalları hakkında yapılan araştırmalar, özet bilgi olarak verilmiştir.

Birinci bölümde, Muş masalları ile ilgili yapılan çalışmalar, Muş masallarının derleme şekli ve kaynak şahıslar hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, Muş masallarının tasnîf ve tahlîli üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, Muş masallarındaki ortak unsurlar üzerinde durulmuştur. Bu bölüm şu alt başlıklardan oluşur:

1. Temler
2. Kahramanlar
3. Mekân
4. Eşya
5. Yiyecek ve İçecekler
6. Formeller

Dördüncü bölümde ise Muş-merkez ve çevresinden derlenmiş elli masal metni bulunmaktadır. Masalları mümkün olduğu kadarıyla Muş ağzıyla yazıya aktarmaya çalıştık. Masal metinleri transkripsiyona tabi tutulmamıştır; ancak Muş ağzında sıkça kullanılan hırıltılı “h” sesi, altına kısa bir çizgi konularak gösterilmiştir.

Bibliyografya kısmında, bu çalışmada referans olarak kullanılan kaynak eserlerle birlikte “masal” için genel kaynak niteliğindeki diğer önemli eserler verilmiştir.

Sözlük bölümünde, Muş masallarında geçen mahallî nitelikteki kelimelerle birlikte dilimizde kullanılan diğer yabancı kelimelere yer verilmiştir.

Çalışmanın sonuna ayrıca Türkçe ve İngilizce bir özet eklenmiştir.

Bu çalışmada, bana sürekli yardımcı ve rehber olan ve hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan değerli hocam ve tez danışmanım, Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay’a teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
EB.	: Wolfram Eberhard- Petrtev Naili Boratav'ın Typen Türkischer Volksmarchen adlı eseri
Haz.	: Hazırlayan
MEB.	: Millî Eğitim Bakanlığı
S	: Sayı
s	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTV	: Typen Türkischer Volksmarchen
YYÜ.	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi

1. GİRİŞ

Masal, halk edebiyatının en yaygın ve en sevilen türlerinden biridir. İşlevi gereği, hemen her evde ve her coğrafyada anlatılır ve her kesimden de dinleyici kitlesine sahiptir. Dolayısıyla bu kadar geniş bir etkiye sahip olunca da ister istemez halk bilimi (folklor)'nin en önemli yapı taşlarından biri haline gelir.

“Masallar, taşıdıkları özelliklerle bir nevi folklor ansiklopedisi özelliği gösterirler. Sözlü halk anlatmalarının en eski ve yaygın türü olan masalı, yalnızca bir vakit geçirme, eğlence aracı kabul etmek doğru bir yaklaşım değildir.”¹

Folklorun sözlü kaynakları arasında yer alan masalarda da, diğer halk anlatmalarında olduğu gibi zamanla bazı farklılaşmalar olabilir. “Bir masalın, türkünün, oyunun yüzlerce çeşidinin ortaya çıkmasının sebebi budur. Doğuş merkezinden uzaklaştıkça, çeşitlemelerin (varyantların) her biri ayrı bir kültür ürünü haline gelerek halk kültürüne zenginlik katar.”²

“İnsanlığın hayat içinde ve tabiat karşısındaki ortak duygu ve düşüncelerinin temlerini işleyen masallar, söylendikleri dile göre millî karakter kazanırlar.”³ Bu sebeptendir ki her milletin masalı kendi milletinin adlarıyla anılırlar. Bu özellikleriyle de birer millî hazinedirler.

Günümüzün teknoloji dünyasında, her alanda millî hassasiyetlerin yok olduğu, top yekün bir küreselleşme akımının kendisini zorunlu hissettirdiği ve ne yazık ki millî olanların, ve belki de bir anlamda “halk”a ait olan herşeyin dışlandığı, hor görüldüğü bir dönemde masal gibi tamamen millî karakter gösteren halk anlatmaları daha bir önem kazanıyor zannımca.

Bilinmeyen tarihlerde ortaya çıkarak günümüze kadar varlığını idame ettiren masallar, aslında yazı kültürünün pek yaygın olmadığı zamanlar için halk muhayyilesi açısından bugün elimizde mevcut olan birer belge niteliğindedir. Onları sadece “hoşça vakit geçirme aracı” kabul etmek pek de mantıklı olmasa gerek.

Halk muhayyilesi yaratıcıdır. Yaratır, kategorize etmez. Onlar için önemli olan, var olan şeyin işlevselliğidir. Bu yüzden masalları “çocuklara has” bir anlatma

¹ Metin Eren, **Bitlis Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2001, s.1. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

² Nail Tan, **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Yayımlı Matbaası, İstanbul, 1995, s. 53.

³ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993, s. 370.

olarak kabul etmek de yanlıştır. Birçok gereksinimi bünyesinde barındıran masalları ayırıştırma işlemi, masal araştırmalarına düşen bir konudur.

“1920’li yılların sonlarına gelindiğinde, masala ilişkin bilimsel yayınların sayısı çok fazla değildi. Az yayım yapılması dışında, kaynakçalarda bir de şu özellik göze çarpıyordu: yayımlananlar, özellikle metinlerdi; şu ya da bu özel sorun üstüne yayımlanmış çalışmalar da oldukça fazlaydı; buna karşılık genel nitelikli yapıtlar daha azdı. Bu tür yapıtlar bulunsa bile, çoğu durumda felsefe yapmaya özenen, bilimsel kesinlikten yoksun yapıtlardı bunlar.”⁴

Tüm bunlardan hareketle denilebilir ki millî tarih ve millî kültürün ayrılmaz bir parçası olan masalları değerlendirmeye tabi tutarken, hangi metotla inceleme yaparsak yapalım göz ardı etmememiz gereken husus, onların içinden doğduğu toplumun dünyaya bakan ve onu algılayan gözü ve kulağı olduğudur.

1.1. TARİF

Bir konunun doğru irdelenmesi için öncelikle tarîfin yerinde olması ve sınırlandırılmış olması gerekir. Sosyal bilimlerde, doğası gereği daha kapsamlı ve çeşitlilik arz eden tanımlamalarla karşı karşıya kalmıştır.

Masal sözcüğü de başlangıçta daha geniş ve değişik anlamlarda kullanılmıştır. Hemen hemen her araştırmacının birbirinden farklı, ama bir yönüyle de birbirini tamamlayan değişik tanımlamaları vardır.

Öncelikle kelimenin sözlük manası üzerinde durmakta fayda vardır. Kelimenin kaynağı hakkında C. Brockelmann şöyle der: “Aslında iştikakına göre Habeşçe *mesl*, *messâle*; Ârâmice *maslâ* ve İbrânîce *mâsâl*... mukayese, karşılaştırma ifade eder.”⁵

Ferit Devellioğlu “mesel” kelimesini şöyle tanımlar: “1. örnek, benzer, nümûne 2. dokunaklı ve manalı söz 3. terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâyeye.”⁶ Burada herhalde ilk ikisinden ziyade üçüncü tanım “masal” kavramına daha uygun düşer.

⁴ Vladimir Propp, **Masalın Biçim Bilimi**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat, Om Kuram Yayınları, İstanbul, 2001, s. 18.

⁵ C. Brockelmann, “Mesel”, **İslam Ansiklopedisi**, c. 8, MEB. Basımevi, İstanbul, 1979, s. 120.

⁶ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Genişletilmiş 12. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995, s. 625.

Ahmet Vefik Paşa; “Mesel, hâlâ hikaye, dâsitân, menkabe manasına fıkra ve kaziyeden gayri.”⁷ derken Muallim Naci; “mesel” olarak ele aldığı kelimeye “Dâsitân, kıssa-i meşhure. ‘Masal’ bundan ibarettir.”⁸ demektedir.

Şemsettin Sami, “mesel” kelimesini şöyle tanımlar: “Âdâb, ve ahlâka ve nesâhiye müteallik küçük hikaye: Emsâl-i Lokman, emsâl-i hükemâ. (Masal bundan galattır.)”⁹ derken aynı sözlüğün “masal” maddesinde ise “Çocuklara söylenilen hikaye, inanılmayacak hikaye, cin-peri hikayesi.”¹⁰ Şeklinde bir tanım yapar. Buna benzer değişik sözlüklerde birbirine yakın anlamlar verilmiştir. Burada hepsini zikretmeyi gerek görmüyorum; ancak terim manası üzerinde de biraz durmakta fayda vardır.

“Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hâdiselerin mâcerâsı, hikâyesi”¹¹ şeklinde bir tanımlama yapan Şükrü Elçin, belki de genel itibarıyla masalla özdeşleştirdiğimiz en uygun tanımlamalardan birini yapmaktadır.

Bilge Seyidoğlu, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi için hazırladığı maddede “masal”ı şöyle tanımlamıştır: “Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu; bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan; belli bir uzunluğu olan; sonunda yedi, içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine; gökten bir elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren; zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür.”¹²

Görüldüğü gibi neredeyse masalı tüm unsurlarıyla ve tüm özellikleriyle açıklayan bir tanım yapılmıştır ki bu unsurların biraz daha detaylarına inilirse bir masal için söylenebilecek herşeyin söylendiğini görmüş olacağız.

Son olarak Saim Sakaoğlu’nun masal tanımını vermeyi yeterli görüyorum. Sakaoğlu, masalı “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları

⁷ Ahmet Vefik Paşa, **Lehçe-i Osmanî**, c. 2, 1877, s.1103’den Saim Sakaoğlu, Masal Araştırmaları, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s.1.

⁸ Muallim Naci, **Lûgat-i Naci**, İstanbul, 1890, s. 950’den Saim Sakaoğlu, a.g.e. s. 1.

⁹ Şemsettin Sami, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 1289.

¹⁰ Şemsettin Sami, **a.g.e.**, s. 1355.

¹¹ Şükrü Elçin, **a.g.e.**, s. 368.

¹² Bilge Seyidoğlu, “Masal”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, c.6, İstanbul, 1985, s. 149.

masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulû olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.”¹³ şeklinde tanımlar.

1.2. TÜRK MASALLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Masal, tür olarak Doğu kaynaklı kabul edilse de bu alandaki ilk ilmî çalışmalar, Batılılar tarafından yapılmıştır. Türk masalları da hakeza ilk kez yabancılar tarafından derlenmiş, dikkatler bu alana çekilmiştir. Bu alandaki çalışmalara Rus ve Macar araştırmacılar öncülük etmiştir. Çok daha sonraları bizde derleme faaliyetleri başlamış, ilmî çalışmaların geçmişi ise henüz çok yenidir.

Ünlü Rus araştırmacısı V. V. Radloff’un 1886-1907 yıllarında Asya Türeleri arasında yaptığı derlemelerde masal metinlerine yer vermiştir.

Radloff’tan sonra Türk edebiyatına önemli hizmetlerde bulunmuş Macar Türkolog Ignaz Kunoş, Türk masalları üzerinde yoğunlaşmış, Türk halk edebiyatı alanında yaptığı derlemelerde masala ayrı bir önem vermiştir. Başlangıçta derleme faaliyetinde bulunan Kunoş, daha sonraları kısmî de olsa inceleme faaliyetinde de bulunmuştur. Bu iki araştırmacının haricinde daha pek çok yabancı bu alanda çalışmış, değişik eserler yayınlamıştır.

Yabancılar dikkatleri bu alana yoğunlaştırdıca bizde de derleme faaliyetleri başlamıştır. “Türk araştırmacılar, kendi kültürleri üzerinde Batılı araştırmacıların çalışmalarını gördükçe gayrete gelmişler ve çalışmalarını zamanla geliştirmişlerdir.”¹⁴

19. yüzyılın son çeyreğine doğru **Billur Köşk Masalları**’nın basımıyla başlayan bu süreç, 20. yüzyılın başında daha bir millî karakter kazanarak gelişimini sürdürmüştür. Bu alanda kimi derneklerin yaptığı faaliyetler önemlidir. Sırasıyla **Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti, Türk Ocağı** derneklerinin yaptığı çalışmalar önemli sayılabilecek çalışmaların başında gelir. Son olarak K.D. Hanım olarak bilinen; ancak gerçek kimliği hakkında bilgi sahibi olunamayan hanım bir derlemeci-yazarın **Türk Masalları** adlı eserine değinip bu alanda yapılan ilmî-akademik

¹³ Saim Sakaoğlu, **Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1973, s. 5.

¹⁴ Saim Sakaoğlu, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, s. 34.

Çalışmaların önemlilerine değinmek istiyorum. Şüphesiz bu çalışmaların dışında yine pek çok çalışma yapılmıştır; ancak ilk olmaları cihetiyle bunları kısaca zikretmeyi yeterli görüyorum.

Saim Sakaoğlu'nun **Gümüşhane Masalları** adlı doktora alışması, Gümüşhane ilinden derlediğı 70 masaldan oluşmaktadır. Çalışma, inceleme, tahlil ve tasniften ibarettir.¹⁵

Hemen hemen aynı yıllarda Umay Günay, **Elazığ Masalları** üzerinde yine bir doktora çalışması yapmıştır.¹⁶ Bu çalışmanın özelliğı Propp (yapısalcı) metoduyla yapılmış olmasıdır.

Bilge Seyidoğlu, Erzurum'da derlediğı masalları, **Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar** adlı doktora tezinde incelemiştir.¹⁷

Görüldüğü gibi ilk ve en önemli çalışmalar hemen hemen aynı yıllara denk gelmektedir. Bir ekol halinde sonraki yıllarda da özellikle Saim Sakaoğlu'nun yetiştirdiğı öğrenciler masal alanında önemli çalışmalar yapmıştır. **Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**¹⁸ adlı doktora tezi ile Yılmaz Önay'ın yaptığı çalışma, hem bölgesel bağlamda hem de masal araştırmaları alanında yapılmış önemli çalışmalardandır.

Bunların dışında da masallar üzerinde doktora, yüksek lisans ve bitirme tezleri düzeyinde daha pek çok çalışma yapılmıştır. Biz burada akademik camiada daha çok tanınmış olanlarını anmakla yetinmiş olacağız.

¹⁵ Saim Sakaoğlu, **Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1973.

¹⁶ Umay Günay, **Elazığ Masalları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1975.

¹⁷ Bilge Seyidoğlu, **Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar**, Ankara, 1975.

¹⁸ Yılmaz Önay, **Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 1995, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MUŞ MASALLARI

1.1. MUŞ MASALLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Muş masallarıyla ilgili yüksek lisanas veya doktora düzeyinde -bildiğimiz kadarıyla- müstakil bir çalışma yapılmış değil; ancak özellikle Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde, benim de tez danışmanım olan Yılmaz Önay'ın lisans düzeyinde öğrencilerine yaptırdığı çeşitli masal derlemeleri mevcuttur. Bunlardan birkaç tanesini çalışmamıza da dahil etmiş bulunuyoruz.

Bunlarla birlikte Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Fatoş Yalçinkaya adlı bir öğrencinin Muş masallarıyla ilgili bir *bitirme tezi* hazırladığını biliyoruz. Ayrıca Muş valiliğince hazırlanan il yıllığında¹⁹ “Halk Edebiyatı” sayfası başlığı altında iki masal metnine de yer verilmiştir. Bu masallar, ‘hikâye’ olarak tanımlansa da edebî tür olarak birer masaldırlar. Bunlar;

1. Kambur Hikâyesi
2. Üç Kardeşler Hikâyesi

Bunların dışında Muş yöresi halk edebiyatı ve folkloru ile ilgi yapılmış bazı çalışmalar mevcut olsa da bunların içeriğine dair ne yazık ki bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz. Bu açıdan söz konusu eserlerde masal metinlerine yer verilip verilmediğini de bilmiyoruz. Bunlardan ilki Hamza Zülfikar tarafından yapılan çalışmadır.²⁰ Bu çalışma, Bitlis ve Muş yörelerinin halk kültürü üzerine yapılmış bir çalışmadır.

Ege Üniversitesinde, Fikret Türkmen danışmanlığında yapılmış Muş yöresi halk edebiyatı ve folklorunu konu edinen bir yüksek lisans tezi de mevcuttur.²¹

¹⁹ **Muş-1989**, Muş Valililiği, 1990.

²⁰ Hamza Zülfikar, **Bitlis-Muş Yörelerinde Halk Kültürü, Atatürk ve Kuvayi Millîye Hareketleri**, 1992.

²¹ Mustafa Temel, **Muş Yöresi Halk Edebiyatı ve Folkloru**, Ege Üniversitesi, 1995 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Yılmaz Önay'ın lisans düzeyinde öğrencilerine yaptırdığı derlemelerde toplanmış olan ve benim de bu çalışmada yer verdiğim masal metinleri ve derleyen şahıslar aşağıda verilmiştir:

1. **ÇOBAN, Bülent:** (Bulanık-Muş)
 - a) Peri Kızı
 - b) Satın Alınan Öğüt
2. **DEMİREL, Savaş:** (Merkez-Muş)
 - a) Bezirgan
 - b) Cengzeri
 - c) Üç Kardeşler
3. **KAYA, Vedat:** (Malazgirt-Muş)
 - a) Ahmet Dayı
 - b) Çoban Kızı
4. **KAYA, Tolga:** (Malazgirt-Muş)
 - a) Seyfullah ile Sadullah
 - b) Nisko'nın Maceraları

1.2. MUŞ MASALLARININ DERLEME ŞEKLİ

Van masalları ile ilgili doktora çalışması yapan danışmanım Doç. Dr. Yılmaz Önay'ın da yönlendirmesiyle Muş masalları üzerine bir araştırma yapmaya karar verdim. Hem hocamın konunun uzmanı olması hem de Muş ve civarının bu alanda bakir olması beni Muş masalları ile ilgili tez hazırlamaya yönelten sebepler olmuştur.

Alan araştırmasının zorluğunu öğrencilik yıllarımda, söz konusu konuları işlerken görmüş ve tahmin etmiştim. Derleme yapmak, özellikle de bu son dönemlerde çok daha güç hale gelmiştir. Bunda, hem bozulan sosyo-psikolojik yapının hem de araştırmanın bizatihi özünde mevcut olan zorlukların etkisi vardır.

Ön hazırlık olarak masal konularında yapılan örnek çalışmaları inceledim. Masal araştırmacıları için kaynak eser niteliğindeki eserlerden faydalandım. Muş masalları konusunda ulaşabildiğimiz herhangi bir akademik çalışmanın olmamasını hem bir avantaj hem de dezavantaj olarak gördüm. Zira bir yönüyle çalışmam, ilk

Çalışma özelliğini taşıyacaktı ki bu bir avantaj olarak algılanabilirdi. Diğer taraftan da istifade edebileceğim, rehber kabul edebileceğim bir çalışmanın olmaması işimi biraz daha güçleştiriyordu.

Çevrede kaynak kişilere nasıl ulaşabileceğim konusunda bir çalışma yaptım. İl halk kütüphanesi ve yerel iletişim araçlarına baş vurdum; ancak ne yazık ki bu şekilde sağlam kaynaklara ulaşamadım. Bunun üzerine özellikle köylerde tanıdıklar vasıtasıyla kaynak kişileri tespit etmeye çalıştım.

Şehir merkezinde, şehirleşmenin etkisiyle olsa gerek çok da fazla kaynak kişiye ulaşamadık. Var olanların birçoğu çeşitli bahanelerle bu işe yanaşmak istemedi. Ayrıca okuma seviyesi ne olursa olsun ‘şehirli’ insanların anlatım esnasında daha ‘kibar’ konuşma endişesiyle ‘ağız’ özelliklerine pek uymamaya çalıştığını gözlemledim.

Derleme faaliyetlerine başlamadan önce gerekli malzemeleri temin ettik: ses kayıt cihazları, kasetler, kağıt-kalem vb. gibi.

Derleme ve yazıya aktarma işlemleri sırasında danışman hocamızın, formatını daha önceden hazırladığı fişleri kullandık. Ayrıca Saim Sakoğu’nun **Masal Araştırmaları**²² adlı eserinden istifade ettik. Bunlarla beraber elbette teknolojinin imkanlarından da istifade yoluna gittik. Bilgisayara yüklediğimiz masal metinleri, tahlil ve tasnif esnasında işimizi biraza daha kolaylaştırdı. Çözümleme işlemlerinde bilgisayardan zaman ve materyal açısından tasarruf sağlama yoluna gittik.

Derlenen masalların bir kısmı, kaynak kişilerin isteği üzerine kendilerine kaset bırakılmış, bu şahıslar kendileri açısından uygun buldukları zamanlarda masal anlatmıştır. Bu durum derleme işinin biraz gecikmesine de sebep olmuştur.

Aslında daha iyi birer masal anlatıcısı olan kadınlar, çeşitli endişelerle masal anlatmaya biraz daha soğuk baktılar. Bu sebeple kaynak şahıs profilimiz daha çok erkeklerden yana gelişme göstermiştir.

Herşeye rağmen 50 civarında masal derleme imkanı bulduk. Bunlardan bir kısmını incelemeye değer bulmadığımız için danışman hocam Doç. Dr. Yılmaz Önay’ın çeşitli dönemlerde Muşlu lisans öğrencilerine yaptırdığı derlemelerden dokuz tane masalı çalışmamıza dahil ettik. Böylece çalışmamızı 50 masal üzerinde

²² Saim Sakaoğu, **a.g.e.**

gerçekleştirdik. Masal seçiminde özellikle kısa masalları ve hayvan masallarını tercih ettik.

Kasetlerin yazıya dökümünde mümkün olduğu kadarıyla anlatıcının anlatımına müdahale etmedik; ancak yöresel özelliklerden dolayı yanlış telafüz edilen kimi sözcükleri yörenin ağız özellikleriyle düzelterek vermeye çalıştık. Anlatıcılar arasında kısmen ağız ve telafüz farklılıklarının söz konusu olduğunu gözlemledik.

Masal isimlerinin bir kısmı anlatıcılar tarafından verilmiştir, bir kısmı da masalın içeriğine uygun olarak biz verdik ve sonuçta beşi kadın olmak üzere on beş kaynak kişiden derlenen 50 masal üzerinde çalışmamızı tamamladık.

1.3. KAYNAK KİŞİLER

Bu çalışma için Muş'un değişik yerlerine, değişik zamanlarda gidilerek 60 civarında masal derlenmiştir. Bunlardan bir kısmı eksik, bir kısmı da tam masal niteliği göstermediğinden 50 tanesi incelenmeye değer görülmüştür.

Kaynak kişiler arasında kadın-erkek ayrımı yapmadık; ancak kadınların genel olarak böyle bir işe pek sıcak bakmamaları sebebiyle, kadın anlatıcı sayısı, erkek anlatıcı sayısından daha azdır. Toplam 15 kaynak kişiden derleme yapılmıştır. Bunlardan 10'ü erkek, 5'i kadın anlatıcıdır.

Anlatıcılardan 6 kişi 70 yaş üstü; 3 kişi 60 yaş ve üstü; 4 kişinin yaş profili 40-50 arasındır. Anlatıcılardan en yaşlısı 1919 doğumlu, en genci ise 1982 doğumludur.

Masalların yoğunluk derecesi Muş-merkez ve merkez köyleridir. Zaten Muş'un iki üç ilçesi hemen hemen Muş'la bitişik bir durumdadır. En uzak ilçeler olan Malazgirt ve Bulanık'tan derleme yapılmıştır. Kaynak kişiler, anlattıkları masal sayısına göre şöyledir:

- 1 anlatıcı: 8 masal
- 1 anlatıcı: 7 masal
- 1 anlatıcı: 6 masal
- 1 anlatıcı: 5 masal
- 2 anlatıcı: 4'er masal
- 2 anlatıcı: 3'er masal

3 anlatıcı: 2'şer masal

4 anlatıcı: 1'er masal

Kaynak kişilere dair bilgi verilirken her bir anlatıcıya sıra ile aşağıdaki şu sorular sorulmuştur:

1. SOYADI, Adı:
2. Doğum yeri ve yılı:
3. Ana adı/Baba adı:
4. Tahsili, işi:
5. Masalı kimden öğrendiği:
6. Derleme yeri ve tarihi:
7. Anlattığı masallar:

1) 1. AKYILDIZ, Salih

2. Malazgirt – 1928
3. ---
4. Tahsili yok. Çiftçi
5. Babasından
6. Hanik Köyü Malazgirt – Muş, 1998
7. Ahmet Dayı

2) 1. COŞKUN, Ahmet

2. Muş – 1942
3. ---
4. Okur-yazar. Hayvancılıkla uğraşıyor.
5. Çocukluğunda öğrenmiş, hatırlamıyor.
6. Kalecik Köyü – Muş, 1999
7. a. Gelin ile Kaynana
b. Tilki-Kurt-Katır
c. Altın Saçlı Kız
d. Uyanık Köylü

3) 1. COŞKUN, Zeynep

2. Muş – 1946
3. Zeleyha ile Alo
4. Tahsili yok. Ev hanımı
5. Hatırlamıyor. Çocuklukta dinlemiş.
6. Kalecik Köyü – Muş, 1999
7. a. Zeyne
b. Kur'anla Yemin Etmemek
c. Öküz ile Tavşan
d. Deli Ali
e. İmamın Karısı ile Karısının Dostu
f. Uğurlu Diken
g. Şeytanla Cadı Nine

4) 1. ÇOBAN, Fesih

2. Bulanık – 1935
3. ---
4. Tahsili yok. Çiftçi
5. Babasından öğrenmiş.
6. Gündüzü Köyü, Bulanık – Muş, 1997
7. Satın Alınan Öğüt

5) 1. GÜLER, Baba

2. Muş – 1940
3. Zeleyha ile İslam
4. Okur – yazar. Hayvancılık yapıyor.
5. Masalları kimden öğrendiğini hatırlamıyor.
6. Bu derlemeler, Muş – merkez Yoncalıöz Köyü'nde 23.11.2000 tarihinde derlenmiştir.
7. a. Padişah ile Üç Veziri
b. Kalkalisk ile Belbelisk
c. Hizmetkar Adamın Devleti

- d. Serfiraz ile Bikes
- e. Mehmet ile Mahmut

6) 1. GÜLER, Vahide

- 2. Muş – 1968
- 3. ---
- 4. Tahsili yok. Ev hanımı
- 5. Anne ve babasından
- 6. Bu derleme, Muş – merkez Yoncalıöz Köyü’nde 25.11.2000 tarihinde derlenmiştir.
- 7. a. Üç Arkadaş ile Ayı-Kurt-Tilki
- b. Kadınların Şerri
- c. Dağ Tilkisi ile Ova Tilkisi
- d. Vezir ile Köyü Kızı

7) 1. GÜNAY, Esmer

- 2. Bulanık – 1919
- 3. ---
- 4. Tahsili yok. Ev hanımı
- 5. Bu masalı komşusundan öğrenmiş.
- 6. Bu masal, Malazgirt’te 10.02.1998 tarihinde derlenmiştir.
- 7. Çoban Kızı

8) 1. KAPLAN, Abdülmecit

- 2. Malazgirt – 1932
- 3. ---
- 4. Okuma-yazma bilmiyor. Çiftçi
- 5. Bu masalı babasından öğrenmiş.
- 6. Bu masal, 03.04.1999 tarihinde Malazgirt’te derlenmiştir.
- 7. Peri Kızı

9) 1. SEVEN, Halit

2. Malazgirt – 1945
3. ---
4. Okur-yazar. Hayvancılık yapıyor.
5. Büyüklerinden öğrenmiş.
6. Bu iki masal, 07.01.1998 tarihinde Malazgirt'te derlenmiştir.
7. a. Nisko'nın Maceraları
b. Seyfullah ile Sadullah

10) 1. YALÇIN, Fesih

2. Muş – 1962
3. Muhabbet ile Ali
4. İlkokul. Çiftçilik ve hayvancılık yapıyor.
5. Bu masalları küçüklükten biliyor. Kimden öğrendiğini hatırlamıyor.
6. Bu masallar, 20.03.2000 tarihinde Muş-merkez Yağcılar beldesinde derlenmiştir.
7. a. Çako
b. Ayı-Kurt-Tilki
c. Köpek ile Kedi
d. Hırsız Tilki ile Nene
e. Keze
f. Şeyh Eşek
g. Dev Kız
h. Kadın ile Yeni Dosta Güvenme

11) 1. YALÇIN, Rübabşah

2. Muş – 1966
3. ---
4. Okur-yazar değil. Eve hanımı
5. Anlattığı masalları küçükken ablalarından ve komşulardan dinlemiş.
6. Bu derleme, 22.03.2000 tarihinde Muş-merkez Yağcılar beldesinde yapılmıştır.

7. a. Kırlangıç ile Leylek
- b. Kurnaz Tilki
- c. Farıs Amca
- d. Aklım Çoktur Malım Yoktur
- e. İhtiyar Kadın ile Oğlu
- f. Yılanla Adam

12) 1. YAVUZ, Kerem

2. Muş – 1950
3. Nazo ile Ahmet
4. Okur-yazar
5. Bu masalları anne ve babasından öğrenmiş.
6. Bu derleme, nisan 2000 tarihinde Muş-merkez Ziyaret Köyünde yapılmıştır.
7. a. Kundo
- b. Babasının Yerine Askerlik Yapan Kız

13) 1. YAVUZ, Mustafa

2. Muş – 1944
3. Nazo ile Ahmet
4. Okur-yazar. Esnaf
5. Bu masalları kimden öğrendiğini hatırlamıyor.
6. Bu derleme, mayıs 2000’de Muş-merkez Yeşilyurt mahallesinde yapılmıştır.
7. a. Allah Birdir Bin Kapı Açar
- b. Tüccar Pire

14) 1. YILDIRIM, Makbule

2. Muş – 1982
3. Gülnaz ile Mustafa
4. İlköğretim. Ev hanımı
5. Anne ve babasından

6. Bu derleme, mayıs 2000’de Muş – merkez Yeşilyurt mahallesinde yapılmıştır.

7. a. Tilki-Ayı-Kurt

b. Mirza Mehmet

c. Korkak Ali

15) 1. YILDIZ, Mehmet

2. Muş – 1929

3. ---

4. Tahsili yok. ---

5. Kimden dinlediğini hatırlamıyor.

6. Bu derleme, 09.04.1998 tarihinde Muş-merkez Kale mahallesinde yapılmıştır.

7. a. Bezirgan

b. Cengzeri

c. Üç Kardeş

İKİNCİ BÖLÜM

2. MUŞ MASALLARININ TASNİF VE TAHLİLİ

2.1. TASNİF

Masal çalışmaları, gerek dünyada gerekse de bizde başlangıçta sadece “metin derleme” şeklinde yapılmıştır; fakat zamanla sadece metin derleme faaliyetinin yeterli olmadığı görülmüş, bundan hareketle aynı zamanda inceleme-tahlil metotları da geliştirilmiştir. İlk zamanlar için daha sade ve sığ bir düzeyde yapılan inceleme faaliyeti, sonraları kuralları ve metotlarıyla belli bir ‘disiplin’ haline gelmiştir.

“Masallar, halk edebiyatının en çok araştırılan ve üzerinde en çok durulan türlerinden biridir. Grimm Kardeşler’den günümüze kadar masal çalışmaları, kültürlerin kaynağı ve tarihi üzerine yürütülen araştırmaların odağında yer almış, bir çok halkbilimi kuramı, masal incelemeleriyle ortaya çıkmıştır.”²³

Kaynaklar, masal tasnif işleminin ilk kez J.G.Van Hahn tarafından yapıldığını gösterir.²⁴ Daha sonraları özellikle Kroeber, Joseph Jakops, Anti Aarne, S. Thompson ve V. Propp, masallar üzerinde sistemli ilmî çalışmalar yapmışlardır.²⁵ Bunlardan özellikle Aarne, Thompson ve Propp sistem ve metotlarıyla dünya çapında şöhret bulmuş isimlerdir.

Bu çalışmada A. Aarne-S. Thompson tasnifinin ilk dört grubu esas alınarak hazırlanmıştır.²⁶

Thompson tasnifine göre incelediğimiz 50 masalın dağılımı aşağıdaki gibidir.

1. Hayvan Masalları	: 12 Masal
2. Asıl Halk Masalları	: 21 Masal
3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar	: 10 Masal

²³ Komisyon, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, 3. baskı, Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 123.

²⁴ Saim Sakaoğlu, **Gümüşhane Masalları-Metin Toplama ve Tahlil**, Ankara, 1973, s. 68.

²⁵ Rasim Deniz, **Kayseri Masalları**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1992, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)’den Cihat Karasu, **Bolu Masalları Üzerine Bir Araştırma**, YYÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2002. s.22. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

²⁶ Stith Thompson, **The Types of The Foltale**, 2. baskı, Helsinki, 1964’den Saim Sakaoğlu, **a.g e**, s.72.

4. Zincirlemeli Masallar : 7 Masal

Bu dağılıma baktığımızda ‘Asıl Halk Masalları’ 21 masal ile en büyük grubu oluştururken, ikinci sırada 12 masalla ‘Hayvan Masalları’ yer alır. Hayvan masallarından;

Kahramanı sadece hayvan olan : 9 Masal

Kahramanı hem hayvan hem insan olan : 3 Masal vardır.

Üçüncü sırayı 11 masal ile ‘Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar’ oluşturur.

Bu gruptaki masalların çoğunun kahramanı insan olmakla birlikte, kahramanı ‘insan ve hayvan’ olan masallar da vardır. Son sırayı 7 masal ile ‘Zincirlemeli Masallar’ tutar ki aslında çok da uzun olmayan; ancak bir şekilde birbirine geçmiş küçük masallar zincirinden oluşmuş masallar söz konusudur bu grupta.

Thompson tasnîfine göre dağılım yapılan masalların numaraları şu şekildedir:

1. Hayvan Masalları: 3,4,8,9,15,16,17,18,25,26,31 ve 47. masallar

2. Asıl Halk Masalları: 1,2,5,7,10,11,14,20,21,28,36,39,40,41,42,43,45,46,48 ve 49. masallar

3. Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar: 6,12,19,22,24,27,32,33,34 ve 35. masallar

4. Zincirlemeli Masallar: 13,29,30,37,38,44 ve 50. masallar

2.2. TAHLÎL

Masal tahlîli, tıpkı tasnîf işleminde olduğu gibi başlı başına bir disiplin olarak gelişmiştir. Tasnîf ve tahlîl, birbirini bütünleyen bir işlemdir. Bir masalın tam anlamıyla incelenebilmesi için tasnîf ve tahlîl işlemine tabi tutulması gerekir.

“Türk masalları esas alınarak yapılan bir başka tasnîf de Wolfram Eberhard ile Pertev Naili Boratav tarafından yapılmıştır. Bu tasnîfe göre masallar, “tip” bağlamında, 23 başlık altında toplanmıştır.”²⁷

Tahlîl bölümünde, bu çalışmada incelediğimiz 50 masalı **Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**²⁸ adlı çalışmada izlenilen metodun ilk beş maddesini esas aldık.

²⁷ Komisyon, **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, 3. baskı, Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2005, s.126.

1. Masalın adı
2. Masalın EB (TTV)²⁹
3. Masalı anlatanın adı ve bulunduğu yer
4. Masalın temi
5. Masalın motif sırası

Çalışmamızda, Eberhart-Boratav tip katalogunda karşılığı bulunamayan masalların tahlîlinde ilgili kısım boş bırakılmıştır.

²⁸ Yılmaz Önay, **a.g.e.**

²⁹ Wolfram Eberhart, Pertev Naili Boratav, **Typen Türkischer Volksmärchen**, Viesbaden, 1953.
(Eserin Prof. Dr. Saim Sakaolu tarafından tercüme ettirilen “1. Motivreihe” bölümü.)

BİRİNCİ MASAL

1. Allah Birdir Bin Kapı Açar
2. EB.
3. Mustafa YAVUZ, Merkez – Muş
4. “Kaderin değişmezliği-Allah’tan hiçbir zaman ümidin kesilmemesi gerektiği”
- 5. Motif sırası:**
 1. Padişah, karısına göz diktiği bir marangoza yapılması zor olan bir iş yapmasını söyler. Aksi takdirde onu öldürecek.
 2. Zor durumda kalan marangoz evine çaresiz bir şekilde döner.
 3. Marangozun karısı ona ümitsizliğe düşmemesini öğütler.
 4. Marangoz çaresizlik içinde uyumaya çalışır.
 5. Gece yarısı kapısı çalınır. Padişahın ölüm haberi getirilir.
 6. Kendisinden padişah için bir tabut yapılması istenir.
 7. Kendi ölümünü bekleyen marangoz, padişah için tabut yapar.
 8. İlahî adâletin yerini bulmasıyla sevinen marangoz, mutlu bir yaşam sürer.

İKİNCİ MASAL

1. Tüccar Pire
2. EB.
3. Mustafa YAVUZ, Merkez – Muş
4. “Zamansız iş yapmanın insanın başına getirdikleri”
- 5. Motif sırası:**
 1. Mevsim kış olmasına karşın havalar iyi gider.
 2. Bu güzel havalara kanan Pire, keçilerini alıp yaylaya çıkar.
 3. Kuşların yuva yapmalarına kanarak keçilerin kıllarını keser.
 4. Beklenmedik bir anda bir fırtına çıkar.
 5. Pire’nın bütün keçileri telef olur.
 6. Neye uğradığına şaşırın Pire, çaresiz kalır.

7. Kendi yanlış hesabının kurbanı olan Pire, başına gelenlerden ders çıkarır.
8. Pire'nın son pişmanlığı ona fayda sağlamaz.

ÜÇÜNCÜ MASAL

1. Kırlangıçla Leylek
2. EB.
3. Rübabşah YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Tedbirsizlik-Şartların varlıklara göre değişebilirliği / göreceliği”
- 5. Motif sırası:**
 1. Kırlangıçla leylek birlikte yaylaya çıkmak ister.
 2. Leylek kırlangıcı öncü olarak gönderir, bilgi almak ister.
 3. Kırlangıç, herşeyin çok güzel olduğunu, çayır-çimenlerin diz boyu olduğunu söyler.
 4. Şartları kendine göre düşünemeyen leylek de yaylaya çıkar.
 5. Leylek, şartların hiç de kendine göre olmadığını anlar.
 6. Pişman lolan leylek geri dönmek ister; ama iş işten geçmiştir.
 7. Çok geçmeden ikisi de soğuktan ve açlıktan ölürlər.

DÖRDÜNCÜ MASAL

1. Kurnaz Tilki
2. EB.
3. Rübabşah YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Kurnazlık-Karnı acıkan tilkinin hayvanları sorgulayarak yemesi”
- 5. Motif sırası:**
 1. Kurnaz bir tilkinin karnı acıkır.
 2. Bütün kanatlı hayvanları yemeye karar verir.

3. Önüne gelen kanatlıları sorgular.
4. Sırasıyla hindiyi, tavuğu ve kekliği sorguya çeker.
5. Hindiye ve tavuğu hileyle yer.
6. Sıra kekliğe gelince, keklik bir kurnazlık yapar.
7. Keklik, yaptığı kurnazlık sonucu kurtulur.
8. Kenidini kurnaz sanan tilki, kekliğin kurnazlığı karşısında bir şey yapamaz.

BEŞİNCİ MASAL

1. Farıs Amca
2. EB. 39
3. Rübabşah YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Kurnazlıkla yükselme- Farıs Amca’nın şahit olduğu olayı çocuklarına anlatması”
- 5. Motif sırası:**
 1. Farıs Amca bir darı tarlası eker.
 2. Tarlaya bir ayı musallat olur.
 3. Farıs Amca tarlada nöbet tutar. Onu gören ayı kaçır; ancak çalılıklara takılır.
 4. Ayıya tilki arkadan musallat olur.
 5. Ayı, Farıs Amca’ya olayı anlatmaması için tembihte bulunur.
 6. Farıs Amca söz vermesine karşılık sözünü tutamaz.
 7. Farıs Amca’yı gizlice dinleyen ayı, onu tehdit eder.
 8. Farıs amca, ertesi gün tarlasına gidince, ayı onu yemek için gelir.
 9. Farıs Amca, yaptığı kurnazlık neticesinde ayıdan kurtulur.

ALTINCI MASAL

1. Çako
2. EB.
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Kurnaz hizmetkarın ağasını alt etmesi”
- 5. Motif sırası:**
 1. Adamın biri kendisine bir hizmetkar tutmak ister.
 2. Çako adında biriyle anlaşır.
 3. Çako’nun bir şartı vardır: Ne zaman baykuşlar öterse müddeti bitecektir.
 4. Çoko, kendine verilen görevlerin her birini yaparken ağaya daha çok zarar vermeye başlar.
 5. Ağa ve karısı Çako’dan kurtulmak ister.
 6. Ağanın karısı ağaca çıkar baykuş taklidi yapar.
 7. Durumun farkında olan Çako, “zamansız öttüğü için” onu öldürür.
 8. Çako karşısında çaresiz kalan ağa, ona boyun eğmek zorunda kalır.

YEDİNCİ MASAL

1. Aklım Çoktur Malım Yoktur
2. EB.
3. Rübabşah YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Tesadüfle yükselme- Aldığı borç parayı bir şans sonuncu değerlendirme”
- 5. Motif sırası:**
 1. Adamın biri çarşıda gezip “aklım çoktur malım yoktur” diyormuş.
 2. Onu gören zengin bir adam, ona bir miktar para verir.
 3. Bunlar ortaklaş iş yapacaklar.
 4. Ancak adam görünürde gereksiz / karsız bir iş yapar.
 5. Bunu başlangıçta anlayamayan para sahibi, sonran karlı bir iş yaptığını anlar.

6. Durundan memnun olan para sahibi, daha başka işler yapma teklifinde bulunur.
7. Adam, bundan daha iyi bir şey yapamayacağını söyleyerek adamın teklifini reddeder.

SEKİNCİ MASAL

1. Ayı-Kurt-Tilki
2. EB.
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “İbret alma- Tilkinin kurttan ibret alması”
- 5. Motif sırası:**
 1. Ayı, kurt ile tilki arkadaş olurlar.
 2. Bunların karnı acıkır. Gidip sürüden bir koyun kaparlar.
 3. Ayı, paylaşırma işini kurda verir.
 4. Kurt kendini kayırmaya çalışır.
 5. Ayıdan pençe yiyen kurt yere yığılır.
 6. Paylaşırma işi bu kez tilkiye verilir.
 7. Tilki, kurdun başına gelenlerden ders çıkarır. Ayıya büyük payı verir.
 8. Bu akıllı kimden öğrendiğini soran ayıya, tilki yerdeki kurdu gösterir.
 9. Ayı, kurdun bu paylaşımından ve aklından memnun kalır.

DOKUZUNCU MASAL

1. Köpek ile Kedi
2. EB.
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş

4. “Kaderin değişmezliği-Padişahın kendisine isabet edecek belalardan bir türlü kaçamama”

5. Motif sırası:

1. Bir padişah ile bir hizmetkarı vardır.
2. Padişahın hizmetkarı hayvanların dilinden anlamaktadır.
3. Bir gün kedi ile köpeğin diyaloguna şahit olur. Padişahın
4. Öküzünün öleceği bilgisini elde eder.
5. Padişah öküzü ölmeden onu elden çıkarır.
6. Bir başka gün padişaha ait bir camuşun öleceğini öğrenir.
7. Padişah yine tedbirli davranır. Camuşu sağ iken elden çıkarır.
8. Hizmetkar, bir sonraki diyalogda Padişahın atının öleceğini öğrenir.
9. Padişah atı da elden çıkarır.
10. Hizmetkar, en sonda padişahın öleceğini öğrenir.
11. Herşeye bir çare bulan padişah, kendi ecelinden kaçamaz, ölür.
12. Kedi ile köpek muratlarına erer.

ONUNCU MASAL

1. Zeyne
2. EB.
3. Zeynep Coşkun, Kalecik Köyü – Muş
4. “Kurnazlıkla yükselme - Ayıyla evlenmek zorunda kalan Zeyne, ilk fırsatta ondan kaçır, yavrusu da ayı tarafından parçalanır.”

5. Motif sırası:

1. Dört beş kız arkadaş oduna giderler.
2. Zeyne adındaki kız uyuyakalır.
3. Arkadaşları eve dönerken onu çağırılmazlar.
4. Bir ayı onu alır mağarasına götürür ve onunla evlenir.
5. Bunların yarı insan yarı ayı bir yavruları olur.
6. Ayı yiyecek bulmak için mağaradan ayrılır.

7. Bunu fırsat bilen Zeyne, kaçır kurtulur.
8. Ayı döndüğünde onu bulamayınca sinirlenir. Sinirinden bir türlü susmayan yavrularını da öldürür.

ON BİRİNCİ MASAL

1. Gelin – Kaynana
2. EB.
3. Ahmet COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “Son pişmanlık fayda vermez – Yaşlı annesini dışarıya terk eden oğlanın son anda pişmanlık duyması”

5. Motif sırası:

1. Yaşlı bir kadın ile oğlu ve gelini birlikte yaşarlar.
2. Gelin, artık yaşlı kadını yanında görmek istemez.
3. Çaresiz kalan oğlan annesini evlendireceği bahanesi ile onu evden çıkarır.
4. Oğlan annesini dışarıda, gece yalnız bırakır.
5. Gece dışarıda yalnız kalan yaşlı kadını kurtlar yer.
6. Sabah annesini kanlı elbiselerini gören oğlan yaptığına pişman olur.

ON İKİNCİ MASAL

1. Hırsız Tilki ile Nene
2. EB. 29
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Hırsızlığın Cezası – Safdilliğin sonu”

5. Motif sırası:

1. Tilki her gün ninenin sütünü içmeyi alışkanlık haline getirmiştir.
2. Nene tilkiden kurtulmak için bir plan kurar. Kuyruğunu keser.

3. Kuyruğu kesilen tilki, arkadaşları arasında alay konusu olur.
4. Tilki, neneden kuyruğunu geri ister.
5. a. Nene, kuyruğuna mukabil sütünü geri ister.
b. Tilki, keçiden süt ister.
c. Keçi ot ister.
d. Tilki, ırgattan ot ister.
6. a. Irgattan ot alır.
b. Otu keçiye verir.
c. Keçiden süt alır.
d. Tilki, sütü neneye verir, buna karşılık kuyruğunu geri alır.
7. Süslü bir kuyrukla dönen tilkiyi arkadaşları kıskanır.
8. Süslü bir kuyruğa sahip olmak için sabaha kadar kuyruklarını suya sokarlar.
9. Suda kuyrukları donunca kimisi avcılara yakalanır, kimisinin kuyruğu kopar.

ON ÜÇÜNCÜ MASAL

1. İhtiyar Nene ile Oğlu
2. EB.
3. Rübabşah YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “İyi niyet de bazen insanın başına bela olabilir.”
- 5. Motif sırası:**
 1. Padişah (S.Selim) tebdil-i kıyafet ederek halkın arasında dolaşır.
 2. Yaşlı bir kadınla onun oğluna misafir olur.
 3. Gördüğü ilgi dolayısıyla onlara sarayın adresini verir. Ancak onlar bu kişinin padişah olduğunun farkında değildir.
 4. Verilen adrese giden oğlan, yanında bir torba elma da götürür.
 5. Nöbetçiler onu padişahla görüştürmeden hapse atarlar.
 6. Bir gün padişah hapishaneyi ziyaret eder. Oğlanı görür ve tanır. Olanları tahmin eder.

7. Padişah, oğlanı hapisneden çıkarır ve ihtiyaçlarını alması için onu hazinesine salar.
8. Oğlan, üç şey alır: Bir balta bir şerit ve bir de Kuran.
9. Tekrar tekrar onu hazineye salarlar; ancak her seferinde aynı şeyleri alır .
10. Olanları padişah duyar ve sebebini sorar.
11. Oğlan baltayı elma bahçesini kesmek için; şeriti anasını asmak için; Kuran'ı da Sultan Selim'e bir daha ilişmemek üzere yemin etmek için aldığını söyler.

ON DÖRDÜNCÜ MASAL

1. Kundo
2. EB. 161
3. Kerem YAVUZ, Ziyaret Köyü – Muş
4. “Kurnazlıkla yükselme”
- 5. Motif sırası:**
 1. Kundo ve birkaç arkadaşı oduna giderler.
 2. Kundonun annesi onlara yağ sürülmüş ekmek verir.
 3. Herkes odun toplarken Kundo uyur.
 4. Arkadaşları geri dönmek için Kundo'yu uyandırır.
 5. Kundo, kendisine de odun toplanmasını ister aksi takdirde “annesinin yağ sürülmüş ekmeği”ni vermelerini söyler.
 6. Mecbur kalan arkadaşları Kundo'ya da odun toplar.
 7. Yola çıktıkları vakit Kundo, ya kendi odunlarını da taşıyacaklarını ya da “annesinin yağ sürülmüş ekmeği”ni vermeleri gerektiğini söyler.
 8. Mecbur kalan arkadaşları Kundo'nun da odunlarını taşır.
 9. Yola devam ederken uzakta bir ışık görünür. Kundo, ışığa doğru gidelim der, arkadaşları ise diğer yöne gidelim der.
 10. Kundo, ya o yolda gidelim der yada “annemin yağ sürülmüş ekmeği”ni verir.
 11. Arkadaşları mecburen Kundo'nun dediğini yaparlar.
 12. Yanlış yolda giderler, bir dev ananın evine yolları düşer.

13. Dev ana, onları içeriye alır. Karınlarını doyurur. Kuş tüyünden yataklar bırakır ve onları uyutur.
14. Kundo gece yarısı uyumaz. Bakar Dev ana onları yemeğe gelir.
16. Her seferinde öksürerek bir bahane uydurur, zaman kazanır.
17. Susadığını ve kalburda su içmek istediğini söyler.
18. Dev ana ona kalburda su getirmeğe gider.
20. Kundo ve arkadaşları kaçıp kurtulur.

ON BEŞİNCİ MASAL

1. Yılanla Adam
2. EB. 48
3. Rübabşah YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Düşmana asla güven olunamayacağı-İyilik yapmak düşüncesiyle yılanı kurtarmaya çalışan bir insanın başına gelenler”
- 5. Motif sırası:**
 1. Adamın biri yanan bir ormanın içinde çaresiz durumdaki yılan kurtarmak ister.
 2. Yılan kurtulunca adamın boynuna sarılır, onu ısırarak ister.
 3. Çaresiz kalan adam son bir çare olarak şeriat(mahkemeye) gitme teklifinde bulunur.
 4. Karşılarına çıkacak üç kişiye/ varlığa danışma kararında anlaşılır. Sırasıyla öküz , ata ve tilkiye rast gelirler.
 5. Öküz, buzağıyken bu yaşına kadar insanlardan hep kötü muamele gördüğünü bunun için yilandan adamı ısırmasını ister.
 6. At, yine insanlardan küçüklükten bu yana hep kötü muamele gördüğün dolayısıyla yilandan adamı hiç affetmemesini ister.
 7. Tilki onların derdini dinlemek için “şeriat ayakta olmaz” diyerek önce yılanın adamın boynundan inmesini ister.

8. Tilki tarafları dinledikten sonra adama yerde yatanın ne olduğunu sorar. Adam yılan olduğu cevabını verince tilki, yılanın düşman olduğunu ve adamdan hemen onu öldürmesini ister. Adam yerde uzanmış yılanı öldürür.

ON ALTINCI MASAL

1. Keze
2. EB. 21
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. Boyundan Büyük İşlere Kalkışmanın Cezası”
- 5. Motif sırası:**
 1. Keze, ölen kocasından sonra kendine koca aramağa çıkar.
 2. Yolda sırasıyla a) Çobanın evlenme isteğini b) Gavanın evlenme isteğini onların kendisini –kızdığında- çoban değneğiyle döveceği için reddeder.
 3. Farenin evlenme isteğini kabul eder; zira fare kızanda kendisini kuyruğuyla dövecektir.
 4. Fare yakınlardaki bir ziyafete, bir şeyler almak için gider.
 5. Keze, çamaşır yıkamağa giderken öküzün ayağının çukuruna düşer.
Yoldan geçen bir atlıdan yardım ister; ancak çok küçük olduğu için görünmemektedir.
 7. Fare gizliden birkaç kemik alıp getirir.
 8. Keze, çukurdan çıkamadığı için sinirlenmiştir.
 9. Fare yardım elini uzatır; ancak Keze sinirinden elini tutmaz.
 10. Buna çok sinirlenen Fare, “küseli baseli, küseli baseli” diyerek onu ezer.

ON YEDİNCİ MASAL

1. Şeyh Eşek
2. EB. 11
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Birlikte iş yapma – hayvanlar arasında dayanışma”

5. Motif sırası:

1. Sahibine küsen bir eşek yaylaya çıkmağa karar verir.
2. Yolda sırasıyla tilki, horoz, tosbağaya rast gelir ve onların arkadaşlık teklifini kabul eder.
3. Yaylada karınları doyunca eşeğin anırması gelir.
4. Tilki, horoz ve tosbağa eşeğe engel olamazlar.
5. Eşek anırınca kurtlar gelir, onlara saldırır.
 - a) Horoz eşeğin sırtına çıkar ötmeğe başlar.
 - b) Tilki eşeğin etrafında tur atmağa başlar.
 - c) Tosbağa yeri kazmağa başlar.
6. Bunu gören kurtlar, kendilerine ölüm merasimi düzenlendiğini düşünerek kaçmağa başlar.

ON SEKİNCİ MASAL

1. Tilki-Ayı-Kurt
2. EB.
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Muş – Merkez
4. “Hainliğin cezası – ayı ve kurda hain davranan/kurnaz olduğunu düşünene tilkinin başına gelenler”

5. Motif sırası:

1. Hasta olduğunu söyleyen bir kurdun canı, ilacı olduğunu iddia ettiği kara koyun eti ister.

2. Ayı ile tilki, kurda kara koyun eti getirmek için sürüden bir kara koyun çalmak için anlaşılır.
3. Ayı ile tilki, çaldığı koyunun etinden birazını kurda verir diğerini kavurma yapıp saklarlar.
4. Tilki saklanmış kavurmadan her gün biraz yiyerek bitirir ve yerine taş doldurur.
5. Kavurmanın bitti anlaşılınca herkes birbirini suçlar.
6. Kavurmanın tilki tarafından yenildiği anlaşılır.
7. Tilki kaçıp bir ağaç kovuğuna saklanır.
8. Ayı ile kurt gürültü çıkarsın diye ağaç kovuğunun kapısına bir kurumuş kabak bağlarlar.
9. Tilki, ses çıkaran şeyin bir kabak olduğunu anlar.
10. Sinirlenen tilki, kabağı kuyruğuna bağlayarak onu cezalandırmak için suya girer.
11. Öfkesi başına bela olur. Su kabağın içine dolarak onu dibe çeker ve böylece de tilki boğulur.

ON DOKUZUNCU MASAL

1. Kur'anla Yemin Etmemek
2. EB.
3. Zeynep COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “Kutsala değer vermekle yücelme/ödüllendirilme – Haklı da olsa Kur'anla yemin etmeyerek onu yücelten bir insanın mükafatlandırılması ”

5. Motif sırası:

1. Bir cemaatte adamın biri Kur'anla- yalan ya da doğru- yemin edilmemesi gerektiğini söyler.
2. Kulak misafiri olan uçkağıtçının biri söz konusu adama gelip kendisinden alacağını olduğunu ve bunu vermesini ister. Aksi takdirde yemin etmesini söyler.

3. Adam yemin etmez. İstedigini vereceğini ancak kendisine zaman tanınmasını ister.
4. Adamın istediğini vermek için gurbete çalışmaya gider.
5. Yolda rast geldiği bir ejderhaya durumunu anlatır ve o ejderha ona sihirli iki tüy ve bazı sırlar verir.
6. Adam ejderhanın telkiniyle bir yere gider ve çaresiz bir hastalığa düşen padişahın kızını o iki tüyle iyileştirir.
7. Padişah bunun karşılığında ona kızını verir ve onu altın ve gümüşle ödüllendirir.
8. Adam, evine dönerken ejderha- adamı denemek için- önüne çıkar ve aldıkları herşeyi paylaşmak ister; ancak sonrada vazgeçer.
9. Adam, evine ulaşır ve kendisinden istenileni verir; ama ondan daha fazlasını da mükafat olarak kazanmış olur.

YİRMİNCİ MASAL

1. Mirza Mehmet
2. EB. 72
3. Havva YAVUZ, Ziyaret Köyü – Muş
4. “Bilgi ile yükselme-Küçük kardeşin cesareti”

5. Motif Sırası:

1. Bir adam ile üç oğlu vardır.
2. Evlerinin önünde bir elma ağacı vardır.
 - a) Her yıl üç elma tutmaktadır.
 - b) Elmalar yetiştirme döneminde çalınmaktadır.
3. Üç kardeş sırayla elma nöbeti tutmaya karar verirler.
4. Büyük ve ortanca kardeşler nöbet tutarken gece yarısı uykuları gelir, uyurlar. Uyandıklarında elma çalınmıştır.
5. Küçük kardeş Mirza Mehmet’e sıra gelir. Uyumamak için parmağını keser yarasına tuz basar.

6. Gece yarısı olunca biri gelir, elmayı tam aldığı esnada, Mirza Mehmet uyanır. Onu kovalar, gider bir mağara girer.
7. Mirza Mehmet, sabah olunca durumu ağabeylerine anlatır.
8. Kardeşler sırayla mağaraya inerler. Büyük ve küçük kardeş mağaraya iner inmez dışarı çıkarılmak isterler.
9. Mirza Mehmet, mağaraya iner orada üç oda vardır:
 - a) Birinci odada bir kız vardır, önünde elması vardır.
 - b) Ondan devin yerini öğrenir ve o uykuda iken onu öldürür.
 - c) İkinci odada da bir kız vardır, önünde elması vardır.
 - d) Üçüncü odada yine bir kız vardır; ancak elması yoktur.
10. Mağaradan sırasıyla büyük, ortanca ve küçük kız ile Mirza Mehmet çıkar.
 - a) Büyük kız büyük kardeşle,
 - b) Ortanca kız ortanca kardeşe,
 - c) Küçük kızla da Mirza Mehmet Evlenir.

YİRMİ BİRİNCİ MASAL

1. Dev Kız
2. EB. 147
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Kötülerin cezalandırılması-Bir ‘dev’e dönüşen kız çocuğunun başa getirdikleri”
5. **Motif sırası:**
 1. Evli bir çiftin bir kız çocuğu olur.
 2. Yavaş yavaş büyüyen kızın bir dev olduğu anlaşılır.
 3. Bu çiftin gurbette bir ağabeyi vardır. Eve dönüşte ona zor durumlarda kullanması için bir çift kanat verilir.
 4. Çocuk eve döndüğünde anne ve babasının dev kardeşi tarafından yenildiğini öğrenir.
 5. Dev kız her seferinde ağabeyinin atının bir ayağını yer ve atının kaç ayaklı olduğunu sorar ve sonunda atının tamamını yer.

6. Dev kız ağabeyini de yemeğe niyetlenir, onu dışarı çıkartır. Bu esnada dişlerini bilemektedir.
7. Ağabey dışarıda, evin penceresine bir kovan arı bırakır. Dev kız, arıların vızıltısını ağabeyinin şarkı sesi zanneder.
8. Ağabeyini yemek için dışarı çıkan dev kız durumu anlar.
9. Ağabey canını kurtarmak için uzun bir ağaca çıkmıştır.
10. Dev kızın tüm ısrarına rağmen ağaçtan inmez. Dev kız ağacı kemirmeye başlar.
11. Ağabey cebinden çıkardığı kanatları birbirine çarpar. Aslan ve kaplandan yardım ister.
12. Bir aslanla bir kaplan gelerek dev kızı yer.
13. Dev kızdan kurtulan ağabey, Kendisine yolda iki sihirli kanatı veren kişiye dua eder.

YİRMİ İKİNCİ MASAL

1. Kadın ile Yeni dosta Güvenmemek
2. EB.
3. Fesih YALÇIN, Yağcılar Beldesi, Merkez – Muş
4. “Kadına bir de yeni edinmiş dostlara fazla güvenilmemesi gerektiği”
- 5. Motif sırası:**
 1. Bir sohbet esnasında biri kadınlara ve bir de yeni dostlara güvenilmemesi gerektiğini söyler.
 2. Sohbette bulunanlardan biri bunun üzerine kendi karısı ve yeni edindiği dostunu denemek ister.
 3. Satın aldığı bir hayvanı keser, torbaya koyar evine götürür. Karısına torbanın içinde bir adam olduğunu ve onun kendisi öldürdüğünü söyler. Karısıyla beraber onu ahıra gömerler.
 4. Bir gün sinirlenen adam karısına bir tokat atar. Karısı hemen dışarı çıkar ve kocasının bir katil olduğunu söyler.

5. Adam yeni edindiği dostunun yanına gider, durumu anlatır ve kendisine yardımcı olmasını ister.
6. Yeni dostu, onun katil olduğunu söyler ve yardımcı olamayacağını söyler.
7. Adam bu kez eski dostunun yanına gider, durumu anlatır. Eski dostu durumu neden daha önce kendisine açmadığını sorar ve bir çaresine bakacağını söyler.
8. Eski dostunun sadakatini gören adam, olan bitenleri dostuna anlatır.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ MASAL

1. Üç Arkadaş ile Ayı-Kurt-Tilki
2. EB.
3. Vahide GÜLER, Yoncalıöz Köyü - MUŞ
4. “Hıyanetin cezası – temiz gönüllü olmanın mükafatı”

5. Motif sırası:

1. Üç arkadaş birlikte yola çıkarlar.
2. İki arkadaş bir olup diğerinden yollarını ayırırlar.
3. Yalnız kalan, arkadaş gece olunca korunmak maksadıyla bir mağaraya sığınır.
4. Gecenin bir yarısı mağaraya bir tilki bir kurt bir de ayı gelir.
5. Adam bir köşeye saklanır ve dinlemeye başlar:
 - a) Tilki, köyün yakınlarında bir hazine bildiğini, hazineden her gün farelerin girip çıktığını söyler ve ne zaman onu çıkarmaya gitse köpekler tarafından kovulduğunu anlatır.
 - b) Kurt da bir kara koyun bildiğini ve o koyunun etinin her derde derman olduğunu ; ancak onu yakalamanın bir türlü nasip olmadığını söyler.
 - c) Ayı ise bir kara taş bildiğini ve o taşın romatizmaya çok iyi geldiğini; ancak ne zaman onun üstünde uzanmak için gitse köyün köpekleri tarafından kovalandığını söyler.
6. Bunları dinleyen adam ertesi sabah evine döner:
 - a) Tilkini söylediği hazineyi çıkarır.

- b) Kurdun bahsettiği eti şifa olan kara koyunu sahibinde satın alır.
- c) Ayının romatizmaya iyi geldiğini söylediği taşı söküp evinin önüne getirir.
- 7. Adam kısa zamanda zengin olur. Kaynağını soranlara da olan biteni anlatır.
- 8. İki arkadaş da olanları duyar. Aynı mağaraya tilki, kurt ve ayıyı dinlemeğe giderler. Mağarada saklanırlar.
- 9. Akşam olanda tilki, kurt ve ayı mağara gelirler. Olanları birbirlerin eanlatırlar. Mutlaka birilerinin kendilerini dinlemiş olduğunu karar verirler.
- 10. Tilki kurt ve ayı mağarayı kontrol eder ve bu iki arkadaşı yakalarlar. Her şeyin sorumlusu olduklarını düşündüğü bu iki kişiyi parça parça eder.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ MASAL

1. Kadınların Şerri
2. EB.
3. Vahide GÜLER, Yoncalıöz Köyü – Muş
4. “Kadınların şerrinden uzak durulması gerektiği – Kadınların küçümsememesi”
5. **Motif sırası:**
 1. Bir sohbet esnasında adamın biri kadınların şerrinden sakınmak gerektiğini söyler.
 2. Dinleyicilerden biri kadınları ve onların şerrini küçümser.
 3. Durumdan haberdar olan adamın karısı, kocasına bir tuzak kurar.
 4. Kocasını tarlaya çift sürmeye gitmeden önce gider tarlanın değişik yerlerine birkaç balık gömer.
 5. Adam tarlasını sürerken tarlada çıkan balıkları toplar eve getirir. Karısından bunları pişirmesini ister.
 6. Ertesi günün akşamında eve döndüğünde hanımından tarladan getirdiği balıkları ister, neden onları pişirmediğini sorar.
 7. Karısı herşeyi inkar eder balık falan görmediğini söyler. Komşularından yardım ister, kocasının delirdiğini söyler.

8. Komşular toplanır, olan biteni öğrenir ve kocasını “delirmiş” gerekçesiyle hemen bağlarlar.
9. Adam, iddiasından vazgeçmediği müddetçe bağlı kalacağını anlar ve iyileştiğini söyleyerek iddiasını tamamen inkar eder.
10. Serbest bırakılan adam ertesi gün tekrar işine gider, iş dönüşü eve geldiğinde -sofrada-karısının balıklı pilav yaptığını fark eder. Karısından çabuk pilavı kaldırmasını ister. Sebebini soran karısına tekrar balıkların karartısının gözlerini önüne geldiğini ve bunun yeniden delirme alameti olabileceğini söyler.
11. Karısı durumu bir bir anlatır ve bir daha kadınları küçümsememesi gerektiğini söyler.

YİRMİ BEŞİNCİ MASAL

1. Dağ Tilkisi ile Ova Tilkisi
2. EB.
3. Vahide GÜLER, Yoncalöz Köyü – Muş
4. “Kurnazlıkla yükselme – Az bir hünerle çok başarı gösterme”
- 5. Motif sırası:**
 1. Biri dağda biri ovada yaşayan iki arkadaş tilki varmış
 2. Bir gün, zorda kalmaları durumunda ne gibi hünerler gösterebileceğini konuşurlar.
 3. Ovada yaşayan tilki yedi hünere (fen) sahip olduğunu ve zor durumlarda bu hünerleriyle kurtulabileceğini söyler. Dağda yaşayan ise sadece bir hünerinin olduğunu söyler.
 4. Beraber avlandığı bir günde ova tilkisi tuzağa düşer ayaklarını kaptırır. Ancak bir türlü kurtulamaz. Yedi hünerinin de işe yaramadığını anlar.
 5. Dağ tilkisi sahip olduğu tek hünerini uygulamak suretiyle arkadaşını kurtulmasını sağlar.

6. Yedi fenni olan arkadaşının başarısızlığın gören dağ tilkisi, onunla bir daha arkadaşlık yapmamak üzere yolların ayırır.
7. Kendine aşırı güvenen ova tilkisi, hatasını anlar ve arkadaşına minnet duyar ve kibirlenmenin ve aşırı güvenin her zaman işe yaramadığını anlar.

YİRMİ ALTINCI MASAL

1. Öküz ile Tavşan
2. EB.
3. Zeynep COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “Haline şükretme – Her dertten daha büyük dert vardır.”
5. **Motif sırası:**
 1. Çiftçinin biri artık yaşlanmış, iş göremez bir öküzü biraz semiz olsun diye serbest bırakır.
 2. Öküz vaziyeti anlar ve düştüğü duruma üzülür, kara kara düşünür.
 3. Bu duruma şahit olan bir tavşan, durumu öğrenir ve ona üzülmemesini öğütler; zira onun hali daha içler acısıdır.
 4. Tavşan derdini sıralar: Avcının, elinde tazısı kendisini beklediğini, şahinin havada onun ininden çıkması fırsatını kolladığı ve nihayetinde tosbağa ile aynı mekânı paylaştığı için onun da arkasından zayıf anını yakalamağa çalıştığını söyler.
 5. Öküz, sadece kendisinin dertli olmadığını anlar ve haline şükreder.

YİRMİ YEDİNCİ MASAL

1. Deli Ali
2. EB.
3. Zeynep COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş

4. “Akılsız başın cezası – Sonucu düşünülmeden yapılan hataların başa getirdikleri”

5. Motif sırası:

1. Halkın işlediği suçlara karşı çok sert cezalar veren bir padişah vardır.
2. Deli Ali diye bilinen biri bir gün bir Ermeni kadına tecavüz eder.
3. Kadın, padişah nezdinde şikayetçi olur.
4. Padişah Deli Ali getirtir, o esnada karısı olacaklardan habersiz kocasından dönüşünde bir sakız ister.
5. Padişah, Deli Ali’nin omuz çukurlarına mum bırakmak suretiyle onu cezalandırmak ister.
6. Padişah, Deli Ali’den bugünden daha zor görüp görmediğini sorar.
7. Deli Ali de, karısı evde olmadığı için bir gün misafirlerinin evden aç gitmesi benim onun için bugünden daha zor olduğunu söyler.
8. Padişah bunun üzerine Deli Ali’nin serbest bırakılmasını emreder, onu affeder.
9. Deli Ali, bunun üzerine gülümser, kararla alay eder.
10. Üç şeye şaşırdığını söyler:
 - a) Nefsimin böyle bir şeyin başıma geleceğini bile bile böyle bir işe kalkışması.
 - b) Karımın geri dönemeyeceğimi bile bile benden sakız istemesi.
 - c) Padişahın da mumların ciğerlerimi erittiğini bildiği halde beni affettiğini söylemesi.

YİRMİ SEKİNCİ MASAL

1. İmamın Karısı ile Karısının Dostu
2. EB.
3. Zeynep COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “Zorla/İstenilmeden bir şeyin başaramayacağı – İmamın karısına göz diken bir adamın kadının istememesi yüzünden amacına ulaşamaması”

5. Motif sırası:

1. Adamın biri imamın karısına göz diker ve kadınla buluşmak ister.
2. Çaresiz kalan kadının her seferinde onunla buluşmak için söz verir; ancak bir bahaneyle kocasını beraberinde götürür.
3. Kadının kocasıyla birlikte geldiğini gören adam, tekrar buluşmak ister; ancak her seferinde aynı şeylerle karşılaşır.
4. Amacına ulaşamayan adam, kandırıldığını farkına varır.
5. İmamın karısı, her seferinde adamı kandırmak suretiyle iffetini korumuş olur.
6. Kötü bir amaç peşinde koşan adam, isteğine kavuşamaz.

YİRMİ DOKUZUNCU MASAL

1. Padişah ile Veziri
2. EB.
3. Vahide GÜLER, Yoncalıöz Köyü – Muş
4. “Gazaba gelen padişahın vezirinden yapılması güç bir işi başarmasını istemesi”
5. **Motif sırası:**
 1. Padişah vezirine gazaba gelir ve ondan güç bir işi başarmasını ister.
 2. Zor durumda kalan vezir, tebdil-i kıyafet yaparak kendine fikir verebilecek birini bulmak için halkın arasına karışır.
 3. Yolda bir köylü ile karşılaşır ve onunla arkadaşlık yapar.
 4. Yolda sohbet ederken köylü, vezirin konuşmalarındaki anlam inceliğini kavrayamaz.
 5. Yol ayrımında, vezir istemesine rağmen köylü onu evine davet etme nezaketinde bulunamaz.
 6. Evine giden köylü, yaşadıklarını evde anlatır kızı o kişinin vezir olduğunu anlar.
 7. Hatasını anlayan köylü, vezirin arkasına düşer onu evine davet eder, getirir.
 8. Adamın evinde ferasetli/zeki birinin olduğunu anlayan vezir, onun derdine derman olabileceğini düşünür.
 9. Eve gelen vezir, birkaç soru sormakla adamın kızının ferasetini anlar.

10. Derdini anlatan vezire evin kızı yol gösterir, ancak bu akıllı kızdan aldığını söylemeyecektir.
11. Padişahın yanına dönen vezir, Padişahın yapmasını istediği zor işi başarır.
12. Padişahın zorlamasıyla bu akıllı kimden aldığını söylemek zorunda kalır.
13. Padişah, adamın kızına talip olur.
14. Kız, padişahla evlenebileceğini ancak bazı ön şartlarının olduğunu söyler.
15. Kızın şartlarını öğrenen padişah, kızın vermek istediği mesajı anlar ve kendisinin kız için çok yaşlı olduğu gerçeğini kavrar.
16. Amacına ulaşmasa da padişah, isteğini yerine getirdiği için vezirini affeder.

OTUZUNCU MASAL

1. Padişah ile Üç Veziri
2. EB.
3. Baba GÜLER, Yoncalöz Köyü – Muş
4. “Doğru söylemenin mükafatı – Kişinin aslına uygun davranış göstermesi”
- 5. Motif sırası:**
 1. Bir padişah ve dört veziri vardır.
 2. Padişah, bir vezir ile has bahçede gezerken padişahın uykusu gelir ve uyur.
 3. Padişahın başında bekleyen vezir, bir yılanın padişahı sokmak üzere geldiğini fark eder ve onu öldürmek için kılıcını çeker, yılan kaçıp kaybolur.
 4. O esnada uyanan padişah, vezirin kendisini uykuda iken öldürmek istediğini düşünür ve kılıcını çekmesinin sebebini sorar.
 5. İnandırıcı olamayacağını anlayan vezir sadece “geçti padişahım” der.
 6. Padişah divanını toplar, vezire ne tür bir ceza verilmesi gerektiğini diğer vezirlere danışır.
 7. Her üç vezir ayrı ayrı görüş bildirir:
 - a) Birinci vezir fırına atılmasını
 - b) İkinci vezir kesilmesini, derisinin yüzülmesini
 - c) Üçüncü vezir ise sürgün edilmesini ister.

8. Padişah vezirini sürgün eder.
9. Sürgün edilen vezir, tebdil-i kıyafet ederek bir değirmende çalışmaya başlamış.
10. Vezirin değirmende çalışmaya başlamasıyla değirmen ters dönmeye başlamış.
11. Diğer yandan padişah altından bir saban yaptırmış ve vezirlerinden bunun gerçek değerinin ne olduğunu sorar. Vezirler padişaha en doğru cevabı verebilmek için tebdil-i kıyafet yaparak halkın arasına karışır.
12. Vezirlerin yolu, daha önce sürgün ettirdikleri vezirin yanına düşer ancak; vezir, değirmenci kılığında olduğu için onu tanımazlar.
13. Vezirleri zor durumda gören sürgün vezir onların bir müşkülâtının olduğunu anlar ve dertlerini sorar.
14. Vezirler, değirmenci kılığında olduğu için onu küçümser ve dertlerine çare olamayacağını söyler, ancak vezirin ısrarı üzerine dertlerini anlatır.
15. Vezirler, tatmin olmuş bir şekilde padişaha cevap vermek için dönerler.
16. Artık değirmen de doğru dönmeye başlamıştır.
17. Padişah alınan cevap karşısında hayrete düşer; ancak bu aklın vezirlerine ait olmadığını da anlar. Bu aklı kimden aldığını sorar.
18. Değirmenciği getirten padişah, onun eski veziri olduğunu görür.
20. Olayların başına dönen padişah, vezirinden davranışlarının gerçek sebebini öğrenir, ikna olur.
21. Diğer vezirlerini azleden padişah, eski vezirini baş vezir yapar. Onları da ona yardımcı yapar.

OTUZ BİRİNCİ MASAL

1. Kalkalisk ile Belbelisk
2. EB. 8
3. Baba GÜLER, Yoncalıöz Köyü – Muş
4. “Hıyanetin bedeli – İlâhî adalet”
5. **Motif sırası:**

1. Evler yayladan dönünce yaşlı bir kadının zayıf-cılız ve topal keçisi unutulur.
2. Keçi, sığınak olarak bir ağacın kovuğuna girer ve Kalkalisk ile Belbelisk adını verdiği iki yavru doğurur.
3. Anneleri otlamağa çıkarken yabancılara kapılarını açmaması için onların sıkı sıkıya tembih eder ve onlara ancak kendisinin söyleyebileceği bir parola söyler.
4. Anne keçiyi gizliden dinleyen kurt, annelerinin parolasının öğrenir ve yavrulara anneleri olduğunu söyleyerek kapıyı açtırır, yavruları yer.
5. Yavrularının kapıyı açmaması üzerine içeri giren keçi yavrularının yediğini anlar.
6. Ayının kapısını çalan keçi, yavrularını neden yediğini sorar; ayı yavrularını kendisinin değil kurt tarafından yenildiğini söyler.
7. Keçi, kurdun kapısını çalarak neden yavrularını yediğini sorar; ancak kurt yavruları yediğini inkar eder. Bunun üzerine keçi kurdu şeriate (mahkemeye) davet eder.
8. Mahkemeye giden keçi yanında bir bakraç taze yoğurt, kurt ise bir tulumun içine osurur ve içine de bir arpa tanesi atar.
9. İmam, keçinin getirdiği yoğurttan biraz tadar sonra da kurdun hediyesini açar. Tulumu açar açmaz arpa tanesi fırlar imamın gözüne değer.
10. İmam (kadı) sinirlenir, kurdun tüm dişlerini çeker. Keçinin de boynuzlarını siviltir ve onlardan dövüşmelerini ister.
11. Keçi, dişleri çekildiği için kendisine zarar veremeyecek durumundaki kurdun karnını yırtar ve henüz ölmemiş yavrularına kavuşmuş.

OTUZ İKİNCİ MASAL

1. Hizmetkar Adamın Devleti
2. EB. 127
3. Baba GÜLER, Yoncalıöz Köyü – Muş
4. “Aklını kullanamamak – Fırsatları değerlendirememek”

5. Motif sırası:

1. Bir gün padişahın hizmetkarı, ahırda bir cinin yeni doğmuş at yavrusunu emzirdiğini görür.
2. Onu gizliden yakalayan hizmetkar, onun padişahın devleti (zenginliği/saadeti) olduğunu öğrenir. Kendi devletinin nerede olduğunu sorar.
3. Kendi devletinin de yerini öğrenen adam, onu bulmak için yola çıkar.
4. Yolda uyuz olmuş ve derdine derman arayan bir ayıya, kendi halkının kendisine itaat etmediği bir padişaha rast gelir. Onlar da şayet devletlerini görürse kendilerine yardımcı olunmasını ister.
5. Kaf Dağı'nın arkasına giden hizmetkar kendi devletini zevk ve safa içinde bulur, onu gizliden yakalar.
6. Kendisiyle beraber getirmeyi istediği "devleti" bir bahaneyle onun gitmesini, kendisinin de onun arkasında geleceğini söyler.
7. Hizmetkar yolda rastladığı hasta ayının dermanını, kendisine itaat edilmeyen padişahın sırrını öğrenir.
8. Devletinin arkasından geleceği sevinciyle eve dönen adam, yolda rast geldiği padişaha:
 - a) kendisinin kadın olduğu ve bu yüzden kendisine itaat edilmediğini söyler.
 - b) Padişahın kendisiyle evlenme ve kendisinin padişah olma teklifini devletinin arkasından geleceği gerekçesiyle reddeder.
9. Yolda rast geldiği ayının yanına geldiğinde kendisin dermanın da ahmak insanın beyni olduğunu söyler.
10. Sağır olduğun iddia eden ayı, hizmetkarın kendi yanına gelmesini sağlar ve kendisinden daha ahmak birini bulamayacağını söyleyerek onu öldürür, beynini vücuduna sürer.

OTUZ ÜÇÜNCÜ MASAL

1. Korkak Ali
2. EB. 162
3. Gülnaz YAVUZ, Merkez – Muş
4. “Kurnazlıkla yükselme – Aslında çok korkak olan Ali’nin kurnazlığı sayesinde çok cesur görünmesi ve bu sebepten de değer kazanması”

5. Motif sırası:

1. Çevredeki herşeyden çok korkan ve bu yüzden de neredeyse evinden çıkmayan Korkak Ali olarak bilinen biri vardır.
2. Karısının ona kurduğu bir tuzakla evin dışına çıkar ve bir daha eve alınmaz.
3. Çaresiz kalan Ali, kendi bir heybe alır ve dilencilige başlar, biraz un ve yumurta toplar.
4. Bir gün yanlışlıkla devlerin mıntukasına girer.
5. Devler kendi mıntıklarından hemen çıkmalarını aksi takdirde–yerden kaldırdığı bir taşı elleriyle ufaltarak-onu un gibi ufaltacağını söyler.
6. Korkak Ali, bu davranışın karşısında -heybesinden un ve yumurta çıkararak-eğilir, yerden bir taş almış numarası yaparak kendisinin de onları un gibi ufaltacağını ve aynı zamanda suyunu da çıkaracağını söyler.
7. Karşılarında bu kadar güçlü bir adam gören devler çaresiz onunla dost olurlar.
8. Devler su ve odun taşıma işlerini sırayla yapmaktadırlar.
 - a) Sıra Korkak Ali’ye gelir.
 - b) Korkak Ali, her gün her gün bu işi yapamayacağını, ormanı ve çeşmeyi bir defadan yerinden kaldırıp getirmek istediğini söyler.
9. Devler, susuz ve odunsuz kalabileceklerini söyleyerek kendilerinin onun yerine de taşıma işlerini yapacaklarını söyler.
10. Devler başlarının belaya girebileceğini düşünerek, Korkak Ali’yle tüm mallarını paylaşıp onu evine gönderir.
11. Tilkinin olanlardan haberi olur ve gelir Korkak Ali hakkındaki herşeyi devlere anlatır.Mallarını geri alması için onları ikna eder.
12. Devler, kaçması ihtimaline karşın tilkiyi ayaklarına bağlayarak beraber Korkak Ali’nin evine giderler.

13. Onların gelişini önceden haber alan Korkak Ali, son bir numara ile devleri tekrar korkutmayı başarır.
14. Korkarak kaçan devlerin ayaklarına bağlı olan tilki, sağa sola çarpa çarpa can verir.

OTUZ DÖRDÜNCÜ MASAL

1. Uğurlu Diken
2. EB. 19
3. Zeynep COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “Emek sarf edilmeden kazanılan şeylerde bir hayrın olamayacağı- Haydan gelen yine huya gider”

5. Motif sırası:

1. Yolda giden adamın biri gördüğü bir karganın ayağındaki dikenini çıkarır, cebine koyar.
2. Tandırını yakamadığını gördüğü neneye- tandırını onunla yakması için- dikenini verir, karşılığında yedi ekmek alır.
3. Yoluna devam ederken gördüğü aç çobanlara yedi koç karşılığında yedi ekmeği verir.
4. Gittiği bir köy düğününde kesilmesi için yedi koçu verir; ancak sonrasında bunun karşılığında zorla gelini alır.
5. Bir taşın üstünde kaval çalan adama, kavalına karşılık gelini verir.
6. Oturduğu taşın üstünde tüm bu yaptıklarını düşünen adam, sinirlenir kavalını da taşa çalar, onu da kırar.
7. Sonunda emek sarf edilmeden kazanılan şeylerin heba olduğunu anlar.

OTUZ BEŞİNCİ MASAL

1. Şeytan ile Cadı Nene
2. EB.
3. Zeynep COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “Şeytanın bazen yapamadığını insanlar yapar.”

5. Motif sırası:

1. Cadı bir kadın bir gün yolda şeytanı beklerken görür ve niçin beklediğini sorar.
2. Şeytan, bir karı ile bir kocanın arasını bozmak istediğini ancak bunu bir türlü başaramadığını söyler.
3. Cadı kadın bunun kendisi için basit bir şey olduğunu, kendisini seyretmesini söyler.
4. a) Cadı kadın, kadına kocasının sakalından iki tüy kesmesini, bu şekilde kocasının ona olan sevgisinin artacağını söyler.
b) Kocaya ise dikkatli olmasını bu gece karısını onun boğazını kesmesi için geleceğini söyler.
5. Kadın elinde ustura kocasını sakalından iki tel koparmak üzereyken kocası gözlerini açar.
6. Kocasını ikna edemeyen kadın, kocası tarafından öldürülmek istenir.
7. Cadı kadın, hemen kadının ailesine haber verir ve kızlarının öldürüleceğini söyler.
8. Kadının ailesi gelir enişteleriyle çatışır, o esnada ise koşar erkeğin ailesine haber verir.
9. Aileler birbirine girerken cadı kadın, şeytana neler başardığını görmesini ister.
10. Şeytan, kendisin bile başaramadığını başaran bu kadından Allah’a sığınır.

OTUZ ALTINCI MASAL

1. Nisko'nın Maceraları
2. EB.
3. Halit SEVEN, Malazgirt-Muş
4. "Kurnazlıkla yükselme"

5. Motif sırası:

1. Nisko adında yaramaz ve kurnaz bir köylü çocuğu vardır.
2. Bir gün tarladaki işçilere yanına gitmiş ve babasının yemek yapmak için bir öküz kesmelerini istediğini söylemiş.
3. Buna inanan işçiler öküzü kesmişler.
4. Nisko'nın babası, bunun üzerine Nisko'yu evden kovar.
5. Nisko, evden çıkarken açlıktan ölmek için yanına bir miktar un almıştır.
6. Yolda devlerle karşılaşan Nisko, olan biteni anlatır, devler ona acıdığı için onu himaye eder.
7. Bir zaman sonra devlerle güç mücadelesine girer, kurnazlıklarıyla üstün gelmeyi başarır.
8. Onunla baş edemeyeceğini anlayan devler, onunla hazinelerini paylaşmak zorunda kalır ve büyük pay Nisko'ya düşer.
9. Nisko, kendi hazinesini taşımak için yük hayvanı aramağa çıkar, bir çiftlik karısına denk gelir.
10. Onu da kandıran Nisko, bütün mallarını ve hayvanlarını alır.
11. Devlerden aldığı hazineyi hayvanlara yükler evine döner.
12. Başlangıçta onun dönüşünden memnun olmayan ailesi hazineyi görünce çok sevinir.
13. Nisko, ailesine bu kurnazlığı sayesinde kendini yeniden kabul ettirir.
14. Sonuçta Nisko, başarısının ve kurnazlığının karşılığını fazlasıyla almış olur.

OTUZ YEDİNCİ MASAL

1. Seyfullah ile Sadullah
2. EB.
3. Halit SEVEN, Malazgirt- Muş
4. “Kişinin kaderinde olan şeyi yaşayacağı”

5. Motif sırası:

1. Hz. Süleyman zamanında bir padişah ile vezirinin sırasıyla Seyfullah ve Sadullah adlarında yaşıt iki oğlan çocukları varmış.
2. Hz. Süleyman her ikisine birer muska verir; ancak bu muskaları büyüdüklerinde açmalarını söyler.
3. Aradan zaman geçer, bu iki çocuk büyürler.
4. Seyfullah’ın muskasında bir kız resmiyle beraber bir dua, Sadullah’ın muskasında ise sadece bir dua çıkmış.
5. Resimdeki kıza aşık olan Seyfullah, Hz. Süleyman’dan kızın nerede yaşadığını ve isminin Melkan Hatun olduğunu öğrenir.
6. Padişah olan babasından bir gemi ile beraber gerekli yiyecek ve içecekleri alıp Sadullah’la beraber yola çıkar.
7. Denizin ortasında bir fırtınaya yakalanırlar. Gemiler parçalanır, onlar da bir ormanlık adaya çıkarlar.
8. Adada karşılarına bir ev çıkar, evin içinde bir kız oturmaktadır.
9. Kız, bir dev tarafından kaçırıldığını söyler ve kendisinin de oranın padişahının kızı olduğunu, adının da Bedia olduğunu söyler.
10. Kızın yardımıyla devi öldürürler ve kızla beraber babasının memleketine gider.
11. Babasına Melkan Hatun’un resmini gösterir ve nerede bulabileceğini sorar.
12. Bedianın annesi Kızı tanır ve sadece yılın belli bir mevsiminde geldiği İrem bahçesini gösterir.
13. Bunlar Melkan Hatun’nun yolunu bekler. Onun bir peri kızı olduğunu öğrenirler.

14. Melkan Hatun'u isterler. Babası, onların Hz. Süleyman tarafından gönderildiğini öğrenince kızını Seyfullah'a verir. Bedia'nın babası da bunun üzerine kızını Sadullah'a verir.
15. İki arkadaş, sevdikleriyle beraber memleketlerine dönerler, kırk gün, kırk gece düğün yapılır.

OTUZ SEKİZİNCİ MASAL

1. Bezirgan
2. EB.
3. Mehmet YILDIZ, Merkez – Muş
4. “İyilik yapmanın mükafatı”
5. **Motif sırası:**
 1. Zengin ve iyi kalpli bir adam vardır.
 2. Alimlerden en iyi ibadet şeklinin Allah yolunda malını sarf etmek olduğunu öğrenir.
 3. Bütün malını Allah için fakir fukaraya verir, elinde sadece atı ve yatağı kalır.
 4. Ailesi ile birlikte köylerinden ayrılmağa karar verirler. Yolda gördüğü fakirlere yatağını ve atını da verir.
 5. Bir yerde gece konaklayan adamın karısı bezirganlar tarafından kaçırılır.
 6. Çocuklarıyla beraber bir nehirden geçerlerken çocuklarından biri sele kapılır, diğerini kurt kapar.
 7. Yalnız başına kalan adam, gittiği bir memlekette oranın adeti gereği başına talih kuşu konduğu için oranın paşası seçilir.
 8. Çocuklarından biri bir değirmenci tarafından kurtarılır, diğeri de avcılar tarafından kurttan alınır.
 9. İki kardeş birbirinden habersiz büyürlerken kendi ağalarının yanlarından ayrılır, tesadüfen babalarının padişah olduğu memlekette giderler.
 10. Padişah olan babalarının yanında çalışmaya başlarlar.

11. Analarını kaçıran bezirgan, o gün o memlekette konaklamaya karar verir ve padişahın iki güvenilir bekçi ister.
12. Padişahın güvenini kazanan bu iki kardeş, padişah tarafından koruma olarak bezirganlara verilir.
13. Bezirganların emanetlerini koruyan iki kardeş, birbirlerine başlarından geçenleri anlatınca kardeş olduklarını anlarlar.
14. Bir sandık içine hapsedilmiş anneleri onları duyunca, kendisinin onların kaçırılan anneleri olduğunu anlatır.
15. Birbirlerine sarılan anne ve çocuklar kervan reisi tarafından yakalanır ve padişaha şikayet edilir.
16. Padişah işin aslını öğrenir ve adamı cezalandırır. Ailesine kavuştuğu için de Allah’a şükreder.

OTUZ DOKUZUNCU MASAL

1. Cengzeri
2. EB.
3. Mehmet YILDIZ, Merkez – Muş
4. “Zülmün mutlaka bir gün son bulacağı/Kötülerin cezalandırılması”
5. **Motif sırası:**
 1. Cengzeri adında fakir Müslüman ile dayısı birlikte yaşarlar.
 2. Dayısı Cengzeri’ye zülmeder ve daima çoban yapar.
 3. Cengzeri’nin çarıkları yırtılınca dayısı ona ceza olarak bir kolunu kestirir.
 4. Sonradan pişman olan dayısı onun kopan kolunu yerine altından bir kol yapar.
 5. Beraber dağda olduğu bir zamanda dayısı uyur ve bir rüya görür.
 6. Rüyasını uyandığında Cengzeri’ye anlatır. Cengzeri bunu üzerine dayısının rüyasında gördüğü hazineyi çıkarır.
 7. Dayısından bir hayvan postunun kaplayabileceği kadar yer alan Cengzeri, postu ince ince keser ve büyük bir alanı dayısından koparır.

8. Aldığı yere bir kale inşa ettirir ve dayısını İslam’a davet eder.
9. Müslüman olmayı reddeden dayısına savaş açar.
10. Aralarındaki savaş yedi yıl sürer. Kuşatma altında kalan Cengzeri kaleyi terk eder.
11. Dayısının askerleri kaleye girdiğinde cephaneliği havaya uçurur, tüm askerler öldürülür.
12. Padişahın sarayına nazır bir ev yapan Cengzeri’nin bu davranışının sebebi padişah’tan yardım alamaması olduğu anlaşılınca padişah tarafından ödüllendirilir ve vezir yapılır.

KIRKINCI MASAL

1. Üç Kardeş
2. EB.
3. Mehmet YILDIZ, Merkez – Muş
4. “Kötülük yapmanın cezası/ Kurnazlıkla yükselme”
5. **Motif sırası:**
 1. Bir kadının üç oğlu vardır.
 2. Kadın, çocuklarına artık büyüüklerini ve kendi başlarının çarelerine bakmalarını söyler.
 3. Üç kardeş, alış veriş yapmağa karar verirler ve çarşının farklı yerlerine giderek çarşıya gelen malları ucuza almak için aynı fiyatları söylerler.
 4. Uyanık bir köylü olan Hemit, meseleyi anlayınca onlardan ceza olsun diye bir miktar borç para alır.
 5. Borcun vadesi geldiğinde evin içine bir eşek alır, gelen kardeşlere bu eşeğin altın sıçtığını söyleyerek eşeği yüklü bir para karşılığında onlara verir.
 6. Aldatıldığını anlayan kardeşler, bu sefer kararlı bir şekilde borçlarını almak için Hemit’in evine giderler; ancak bu sefer de evdeki bir tavşanı “akıllı tavşan” diye onlara satar.

7. Yine aldatıldığını anlayan kardeşler, büyük bir öfkeyle Hemit'in evine giderler; ancak bu sefer de "insanları canlandırdığını söylediği bir kavalı" onlara satarlar.
8. Buna aldanan kardeşler, karılarını çalışmadığı gerekçesiyle keserler. Sonradan pişman olduklarında kavalı çalarlar; ancak kimsenin canlanmadığını görürler.
9. Son bir kararla Hemit'i öldürmeye giden kardeşler, Hemit'in kendisine kıyafetini giydirdiği çobanı alıp denize atarlar.
10. Tam ondan kurtulduk dedikleri bir esnada Hemit'in denizin dibinden getirdiğini söylediği bir sürü koyunla geldiğini görürler.
11. Buna aldanan kardeşler hep birlikte denize atlayıp boğulurlar.

KIRK BİRİNCİ MASAL

1. Ahmet Dayı
2. EB.
3. Salih AKYILDIZ, Malazgirt – Muş
4. "Bir işi yapma"
- 5. Motif sırası:**
 1. Ahmet adında fakir bir köylü vardır.
 2. Bir gün evinden ayrılır ve bir köyde Meco adında bir ağanın yanında çalışmaya başlar.
 3. Ağa başlangıçta Ahmet Dayı'dan çok razı olur.
 4. Günün birinde ağanın bir ineği hastalanır.
 5. İneğin başında bekleyen Ahmet Dayı, gece yanlışlıkla sağlam olan ineği keser.
 6. Bir müddet sonra ağanın hasta ineği de ölür.
 7. Ağa bunun üzerine adamlarına Ahmet Dayı'yı öldürmelerini söyler.
 8. Ahmet Dayı'ya acıyan adamları onu salıverir.
 9. Ahmet Dayı da bir daha ayrılmamak üzere evine döner.

10. Ailesine kavuşan Ahmet Dayı, Allah’a şükreder.

KIRK İKİNCİ MASAL

1. Çoban Kızı
2. EB.
3. Esmer GÜNAY, Malazgirt – Muş
4. “Kaderden kaçınılamayacağı gerçeği”
5. **Motif sırası:**
 1. Mehmet adında bir çoban ve altı oğlu varmış.
 2. Hiç kız kardeşleri olmayan bu kardeşler, Allah’a hep bir kız kardeşlerinin olması için dua etmişler.
 3. Kardeşler geçimlerini sağlamak için avcılık yapmışlar; fakat bir gün ava gitmişler bir daha dönmemişler.
 4. Bu arada bunların kız kardeşleri olmuştur. Kız büyür ve bir ağabeylerinin olduğunu öğrenir.
 5. Köye gelen bir falcı, padişahın oğlunun ileride bu çoban kızıyla evleneceğini söyler.
 6. Ağabeylerini görmek için yola çıkar. dağda onların yaşadığı evi bulur ve onlardan gizli evin işlerini yapar, akşamları da saklanırmış.
 7. Olanların farkına varan ağabeylerinden biri bir gün gizlenir ve olanları fark eder.
 8. Akşama diğer kardeşleri geldiğinde bir kız kardeşlerinin olduğunu onlara müjdeler.
 9. Ağabeyleri kardeşlerine hiç kimseye kapılarını açmamasını tembih eder.
 10. Ağabeylerine yemek yapmak için ateş bulamayan kız, uzaklarda devlerin evinden ateş almaya gider.
 11. Ateşi alıp evine dönen kız, cebindeki ip yumağını düşürür.
 12. Uyanan dev, etraftan insan kokusu geldiğini söyleyerek ipin ucunu tutarak takip etmiş ve kızın evine ulaşmış.

13. Dev, kızıdan kapıyı açmasını söylemiş; ancak kız kapıyı açmayınca kapını deliğinden parmağını uzatmasını istemiş ki ona adının yazılı olduğu bir yüzük versin diye.
14. Kız parmağını uzatmış, dev kızın parmağını eme eme kızı bayıltmış.
15. Akşama dönen kardeşleri kızı baygın görünce kardeşlerinin öldüğünü düşünmüşler. Çok üzüлp ağlamışlar.
16. Kardeşlerini alıp yollarını üstündeki bir nehrin kenarına bırakmışlar ki her gelip geçende onun tabutunu görsünler.
17. Tesadüfen atına su vermeye gelen paşanın oğlu, orada çok güzel bir kızın baygın yattığını görür.
18. Kızı evine götürür, ona aşık olur, onunla evlenmek ister.
19. Kız tüm olanları anlatır, gider ağabeylerini de alır, getirir.
20. Paşanın oğlu şanına yakışır bir düğün yapar. Herkes muradına erer.

KIRK ÜÇÜNCÜ MASAL

1. Serfıraz ile Bikes
2. EB.
3. Baba GÜLER, Yoncalöz Köyü – Muş
4. “Bir yasağın çiğnenmesi ve sonrasında yaşananlar”
5. **Motif sırası:**
 1. Bir ağa, bir atı, bir de tazısı varmış; ancak ne ağanın çocuğu varmış ne de hayvanlarının yavruları.
 2. Derdine derman arayan adama bir pir bir elma verir.
 3. Elmadan birer dilim yiyen ağanın karısı ile atı ve tazısı hamile kalır.
 4. Ağa bir gün avdan dönerken yolunun üzerine bırakılmış kundakta bir erkek çocuğu bulur, alır getirir. Eve gelince karısının da bir erkek çocuğu doğurduğunu öğrenir.
 5. Kendi öz oğluna Serfıraz, yolda bulduğu çocuğa da Bîkes adını koyar.
 6. Aradan zaman geçer, bu iki çocuk büyür.

7. Babaları bir gün seyahate çıkar; ancak onlara gösterdiği bir kapıyı asla açmamalarını söyler.
8. Köyün bekçisine zorla kapıyı açtıran çocuklar, içerde çok güzel bir kız resmini görürler.
9. Köyün bekçisinden kız hakkında bilgi alırlar. Kızın adının Perihan olduğu ve yedi dev kardeşlerinin olduğunu öğrenir.
10. Kılıçlarını kuşanan Serfıraz İle Bikes atlarına biner ve dağa kızı bulmaya çıkar.
11. Dağda bir saray görürler, ancak kapısı yoktur.
12. Bahçede gizlenirler, çok güzel bir kızın saraydan çıktığını görürler.
13. Kız onlara Perihan olduğunu ve dev kardeşleri gelirse onları yiyebileceğini söyler.
14. Serfıraz ile Perihan içeri geçer, Bikes devlerin yolunu gözler.
15. Akşam devler dönende Bikes, onlarla savaş eder hepsini güreşte yener.
16. Yenilen devler, kendilerini yenene kardeşlerini vereceğini vaat ettiklerini söyler.
17. Bikes, kendisinden daha güçlü bir kardeşinin olduğunu söyler, onun ortaya çıkması durumunda çok kötü şeylerin olabileceğini söyler.
18. Bunun üzerine devler Perihan'ı Serfıraz'a vermeye karar verir.
19. Serfıraz ile Perihan evlenmeye karar verirler. Gerdek gecesinde evin içinde birinin uyduğunu görür.
20. Perihan bunun Canpolat olduğunu söyler ve ancak uykudayken yedi kılıç darbesiyle öldürülebileceğini söyler.
21. Serfıraz Bismillah diyerek Canpolat'ın kafasını yedi kılıç darbesiyle keser.
22. Canpolat'ın yuvarlanan kafası bir ağacın kovuğuna girer.
23. Perihan'ın dev ağabeyleri Canpolat'ın kafasının yeniden canlanmaması için iyice parçalar.
24. Serfıraz ile Bikes Perihan'ı da yanlarına alarak evlerine dönerler.

KIRK DÖRDÜNCÜ MASAL

1. Peri Kızı
2. EB.
3. A. Mecit KAPLAN, Malazgirt – Muş
4. “Kurnazlıkla yükselme / Hiç evlenmemiş bir kadının hayali kızını evlendirmesi”
- 5. Motif sırası:**
 1. Köylü kadının biri her gün delikanlıların geçtiği yola bir tas süt dökmüş.
 2. Bunu gören bir delikanlı döktüğü şeyin ne olduğunu sormuş.
 3. Kadın, genç bir kızının olduğunu, döktüğü şeyin de onun elinin kiri olduğunu söylemiş.
 4. Delikanlı, bu çok özel olduğunu düşündüğü kızı istemeye karar vermiş; oysa aslında kadın hiç evlenmemiş birisiymiş.
 5. Delikanlının annesi o hiç görmediği kızı istemeye karar vermiş.
 6. Kızı delikanlıya vermişler, ama delikanlının anasına “kızımı görmeye ne gerek...” diyerek kızı göstermemişler.
 7. Düğün günü kadın hamurdan bir heykel yapar, onu gelin gibi süsler, beraber gelin arabasına binerler.
 8. Kadın, yolda bir köprüden geçerken sözde gelini suya atmış ve kızının suya düştüğünü söyleyerek bağırmış, çağırmış, ağlamış.
 9. Düğün alayındaki herkes buna inanmış tabi ve çok üzölmüşler.
 10. Damat, hiç olmasa gelinin cesedini bulmak için suya olta atar.
 11. O esnada suyun dibinde oynayan peri kızlarından biri merak eder, oltaya tutunarak suyun yüzeyine çıkar.
 12. Bunu gören kadın yine kurnazlık yaparak “İşte kızım kurtuldu!” diye bağırır.
 13. Damat ve herkes gelin kurtuldu diye çok sevinirler.
 14. Kızı alıp evine götüren delikanlı, kızın hiçbir şekilde konuşmadığını görür.
 15. Kızı bir türlü konuşturamayan delikanlı, onu gizliden bacıları tarafından takibe aldırır.
 16. Peri kızının türlü maharetlerine şahit olan Delikanlının kız kardeşleri, kıskançlıklarından aynı şeyleri yapmaya kalkışınca başlarına türlü işler gelir.
 17. Delikanlının kendisi kızı gizliden gözetleyince sırrını öğrenir.

18. Peri kızı da başından geçenleri ve onunla niçin konuşmadığını anlatır.
19. Adam, bu şekilde kurnaz köylü kadının yaptıklarını öğrenmiş olur.
20. Böyle güzel bir peri kızı verdiği için de ayrıca Allah’a şükreder.
21. Birbirlerini seven bu iki kişi, birlikte mutlu bir ömür geçirirler.

KIRK BEŞİNCİ MASAL

1. Satın Alınan Öğüt
2. EB. 308
3. Fesih ÇOBAN, Gündüzü Köyü – Bulanık
4. “Büyüklerin sözünü dinlemenin mükafatı”
5. **Motif sırası:**
 1. Köyün birinden Ahmet, Mehmet ve Ali adında üç kişi beraber çalışmak için gurbete çıkarlar.
 2. Ahmet ve Mehmet şehrin muhtelif yerlerinde çalışırken Ali bir konakta hizmetçilik yapmış.
 3. Aradan altı yıl geçer, Ahmet ile Mehmet Ali’yi ziyaret etmeye giderler.
 4. Bunlar görüşüp memleketlerine dönmeye karar verirler.
 5. Ayrılık esnasında Ali’nin konak sahibi bir iki çuval eski elbise ile birlikte ona üç altın verir. Ali’nin gönlü pek razı olmaz; ancak işe girerken pazarlık yapmadığı için mecbur razı olur.
 6. Ayrılık esnasında Konak sahibi, isterse verdiği bu üç altın karşılığında kendisine üç nasihat verebileceğini söyler.
 7. Ali, biraz düşündükten sonra hem merak ettiği için hem de gönlü zaten üç altına razı olmadığı için kabul eder.
 8. **a)** Adam birinci altın karşılığında tanımadığı kişilerle uzun süreli yolculuk yapmamasını öğütler. **b)** İkinci altına karşılık üzerine vazife olmayan şeyleri fazla sorup soruşturmamasını öğütler. **c)** Üçüncü altına karşılık da hiçbir zaman aceleci davranmamasını, sabırlı olmasını öğütler.
 9. Ali, konak sahibiyle helalleşir, konaktan ayrılırlar.

10. Yolda bir kervan ile yolculuk yaparlar; ancak Efendisinin nasihatı aklına gelince gece onlardan ayrılır. Diğer iki arkadaşı kervanla birlikte giderler.
11. Ali konakladığı bir köyde ev sahibinin yüzünün parçalanmış olduğunu ve sofrasında köpeğiyle beraber yemek yediğini görür. Sebebini merak eder; ancak yine efendisinin nasihatı aklına gelir, sormaktan vazgeçer.
12. **a)** Sabah ev sahibiyle vedalaşır yoluna gider. **b)** Bir müddet gittikten sonra ev sahibinin arkasından bir atla hızla geldiğini görür, korkar; zira onun evinde her kim misafir kalmışsa sabah ondan dayak yiyerek ayrılmış olduğunu köylülerden daha önce öğrenmişti.
13. Ev sahibi neden merak etmeyip yüzünü ve köpeğini sormadığını söyler. o da efendisinin nasihatını anlatır. Bunun üzerine adam başından geçenlerini ona kendi rızasıyla anlatır.
14. Evine ulaştığında gece vaktidir. Pencereden bakar ki bir delikanlı karısıyla sarmaş dolaş olmuş, sohbet ediyorlar.
15. Karısının dostu olduğunu düşünerek bıçağını çıkarır, ancak yine efendisinin son nasihatını hatırlar.
16. Biraz bekledikten sonra o delikanlının kendi çocuğu olduğunu öğrenir.
17. Ailesine Kavuşan Ali, yanında getirdiği çuvaları açar bakar ki hepsi yeni yeni elbiseler. Bir de çuvaldaki somun ekmeğinin içi de altınla dolu.
18. Efendisine dua eden Ali, arkadaşlarının da onun ayrıldığı gece kervan tarafından soyulduğunu öğrenir.

KIRK ALTINCI MASAL

1. Mehmet ile Mahmut
2. EB.
3. Baba GÜLER, Yoncalöz Köyü – Muş
4. “Kötülerin cezalandırılması / Sadakat”
- 5. Motif sırası:**
 1. Çiftçilikle uğraşan Mehmet ile bir kız kardeşi varmış.

2. Kız kardeşi bir gün Mehmet'e yemek götürürken yolda bir peri ona musallat olmuŗ, kız hamile kalmıŗ.
3. Gün be gün kardeşinin karnı řıŗmıŗ, ama Mehmet buna bir anlam verememiŗ.
4. Doğum zamanı gelir, kız bir oğlan doğurur. Bunu Mehmet'in yolunun üstüne bırakırlar ki o alsın getirsin.
5. Mehmet, kundakta yolunun üstüne bırakılmıŗ bebeği görünce ona acır, kız kardeşinin bakması için onu eve getirir.
6. Kız kardeşi biraz utangaç davranarak nasıl bakabileceğini söylese de ağabeyinin ısrarı üzerine kabul eder.
7. Mehmet, yeğenine Mahmut ismini bırakır.
8. Mahmut zamanla büyür, yedi yaŗına girer.
9. Peri, geceleri saklanır, g nd zleri Mehmet tarlaya gidince ortaya  ıkarmıŗ, ancak zamanla bu durumdan sıkılmaya baŗlamıŗ.
10. Peri ile kız, Mehmet'i öldürmek için anlaŗmıŗlar.
11. Peri, bir yılan şekline girecek ve kapının üstüne saklanacak. Mehmet gelince kafasından sokacak.
12. Onları gizliden dinlemiŗ olan Mahmut, akŗam dayısı gelince zor bela onun boynuna  ık mıŗ, ısırılmaktan kurtarmıŗ.
13. Bir sonraki gün bunlar yine anlaŗmıŗlar. Peri bu kez yılan şekline girip kapının eŗięine saklanacak. Akŗam Mehmet gelince bu sefer ayaklarından sokacak.
14. Onları gizliden dinleyen Mahmut, akŗam dayısı gelince bu sefer zorla onu sırtına almıŗ, bu şekilde sokulmaktan kurtarmıŗ.
15. Peri ile kız kardeşi bu sefer plan yapmıŗlar, Mehmet'in  reğine zehir koymuŗlar.
16. Durumu bilen Mahmut, sofrada "Tavana bakın, tavana bakın fare dolaŗıyor." numarasıyla annesi ile dayısının  reklerini deęiŗtiriyor.
17. Zehirli ekmekten yiyen kız ölür.
18. Kıtlık çıktığı bir sene Mehmet bir köye  alıŗmaya gider; ancak yanında  akıŗtıęı kiŗi, onun parasını vermez, onu öldürür.
19. Dayısının öcünü almaya karar veren Mahmut aynı adamın yanına gider,  alıŗır.

20. Ayrılmak istediği zaman, parasını ister, ancak adam onu da dayısı gibi öldürmek ister.
21. Mehmet, yarı peri olduğu için bir yılan şekline girer, adamı sokar, öldürür. Bu şekilde dayısının öcünü almış olur.

KIRK YEDİNCİ MASAL

1. Tilki-Kurt-Katır
2. EB.
3. Ahmet COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “Hıyanet etmenin bedeli / Kötülerin cezalandırılması”
5. **Motif sırası:**
 1. Bir tilki ile bir kurt yaşlandıklarını söyleyerek hacca gitmeye karar verirler.
 2. Hac için yola çıkan iki arkadaş, bir müddet sonra bir katıra rast gelirler, katır da bunlarla beraber hacca gitmeye kara verir.
 3. Üç arkadaş yollarına devam ederler. Yolları sarp bir vadiye denk gelir.
 4. Bunlar çok acıkırlar. Katır yeşilliklerde otlanır; ancak tilki ile kurt aç kalırlar.
 5. Yiyecek bulamayan tilki ile kurt, hain bir plan yaparlar. Niyetleri katırı yemektir.
 6. Katır durumu anlar; fakat çaktırmaz.
 7. Bu ikili katırı da çağırırlar. Aldıkları karar gereği en küçüklerini kendi aralarında yiyeceklerini anlatırlar.
 8. Katır, açlığın ne olduğunu çok iyi bildiğini ve karara saygı duyduğunu söyler.
 9. Kurt, “Ben sizin dayınızım. Beni hiç işe katmayın. Siz kendi aranızda en küçüğü bulmaya bakın.” demiş.
 10. Bunun korkudan tilkinin gözleri dolmuş, katır arkadan bırakmış; ancak tedbiri elden bırakmamış.
 11. Tilki de bir kurnazlık ederek oğlunun cihan harbinde şehit olduğunu, bunun için tanrının bir lütfü olarak hep genç görüldüğünü, ama aslında çok yaşlı olduğunu söyler.

12. Katır, yaşının nalının altında yazılı olduğunu ve kendisin okuma yazma bilmediğini söyler. Mümkünse birinin bakmasını ister.
13. Vaziyeti çakan tilki, gözlüğünü evde unuttuğunu, gözlüğü olmadan hiçbir şey okuyamayacağını söyler.
14. Bunun üzerine kurt, nalını okuyabileceğini söyler.
15. Katır arka ayaklarını kaldırır, kurt da eğilir ki yaşını öğrensın. Katır o anda bir çifte vurur, kurt yerde kalır.
16. Katır döner tilkiye der: “İsterseniz ikiniz beraber gelin! Ben hak üzereyim, siz hainsiniz.”

KIRK SEKİZİNCİ MASAL

1. Uyanık Köylü
2. EB.
3. Ahmet COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “Kurnazlıkla yükselme /Haksızlığa uğrayan bir adamın kurnazlığı ile üstün gelmesi ”
5. **Motif sırası:**
 1. Köyün birinde fakir ve uyanık bir adam vardır.
 2. Köyün bütün çocukları gider onun evinin penceresine pislermiş.
 3. Buna bir çare bulamayan adam, o pislikleri kurutmuş, atına yüklemiş, onları satmak için yola çıkmış.
 4. Yolda çerçilerle karşılaşmış, konakladığı yerde gece kalkıp onların yüklerini atına yüklemiş, evine dönmüş.
 5. İçinde üzüm, incir, çeşit çeşit yemişler dolu yüklerle köyüne dönmüş ve bunları evine attıkları o pisliklerle satın aldığını söylemiş.
 6. Ertesi gün, köylüler ne kadar pislik varsa atlarına yüklemişler ve onları satmak için uzak köylere gitmişler.
 7. Pazarda pislik satmaya kalkışan bu insanları oranın halkı bir güzelce dövmüşler.

8. Evlerine dönen köylüler de bu fakir adamı dövmüşler ve etrafta ne kadar hayvan leşi varsa evlerine atmışlar.
9. Adam bu leşleri de kurutmuş, atına yüklemiş, onları satmaya çıkmış.
10. Yolda rast geldiği çerçilerle arkadaşlık yapmış, gece konaklarken yine gizliden bastık dolu yüklerle yüklerini değiştirmiş, evine dönmüş.
11. Köylülere bu bastıkları evine attıkları leşlerle satın aldığını söylemiş.
12. Köylüler yine inanmışlar. Onlar da ne kadar hayvan leşi varsa toplamışlar, atlarına yüklemişler, satmaya çıkmışlar.
13. Tabi yine gittikleri yerden dayak yiyerek ayrılmışlar.
14. Uyanık adam durumu tahmin ettiği için önceden bir plan kurmuş.
15. Köylüler, adamı dövmek için evine hücum edince adam kaçmış. Yolda gördüğü bir çobanla elbiselerini değiştirmiş.
16. Çobanı o adam zanneden köylüler, çobanı alıp denize atmışlar.
17. Bir zaman sonra adam, bir sürü koyunla geri dönmüş ve bu koyunları denizin dibinden getirdiğini, orada bir sürü sahipsiz koyun olduğunu söylemiş.
18. Buna aldanan köylüler hep beraber denize atlayıp boğulmuşlar.
19. Sahipsiz kalan köy, bu uyanık adama kalmış.

KIRK DOKUZUNCU MASAL

1. Altın Saçlı Kız
2. EB.
3. Ahmet COŞKUN, Kalecik Köyü – Muş
4. “İyilerin mükafatlandırılması”
5. **Motif sırası:**
 1. Fakir bir ailenin çok güzel bir kızı varmış; ancak kızın saçları çıkmıyormuş.
 2. Bu durumdan çok rahatsız olan kız, arkadaşlarının arasına çıkamaz olmuş ve kafasına bir fes geçirerek erkek gibi yaşamaya başlamış.
 3. Bu kız, ailenin tek çocuğu olduğu için, evin her türlü işini o yaparmış.

4. Bir gün ilk bahar mevsiminde hayvanları otlatırken kar sularını oluşturduğu bir göletin etrafında oturmuş, kendi kafasını suda seyretmiş., haline çok üzülmüş.
5. Bunu gören iki peri, haline çok acımış ve ona yardım etmeye karar vermiş.
6. Kız, orada uyuyakalmış, rüyasında o suyla üç gün saçlarını yıkarsa saçlarının çıkacağı söylenmiş.
7. Heyecanla uyanan kız, bunun bir rüya olduğunu anlayınca çok üzülmüş; ama yine de kafasını o suyla yıkamış.
8. Durumunda hiçbir değişiklik olmadığı için üzülmüş, ama ertesi gün yine aynı suda kafasını yıkamış. Tabi yine üzülmüş evine dönmüş.
9. Üçüncü günde de yine aynı suda kafasını yıkamış; bir değişiklik olmayınca çok üzülmüş, ağlamış, orda yine uyuyakalmış.
10. Uyandığında güneş tam tepedeymiş. Bir an için suda aksini görmüş, gözlerine inanmamış.
11. İyice kontrol ettikten sonra buna inanmış. Sevincinden haykırmaya başlamış.
12. Altın sarısı saçlara sahip olan kız, hemen evine koşmuş, sevincini ailesiyle paylaşmış.
13. Onun bu halini gören arkadaşları onu çok kıskanmışlar. O da böyle güzel bir saç verdiği için Allah’a şükretmiş.
14. O günden sonra da adı “Altın Saçlı Kız” olarak kalmış.
15. Sonunda iyi kalpli olmanın karşılığını alan kız, artık mutlu bir çocuk olmuş ve herkes gibi koşup oynamaya başlamış.

ELLİNCİ MASAL

1. Babasının Yerine Askerlik Yapan Kız
2. EB.
3. Kerem YAVUZ, Ziyaret köyü – Muş
4. “Bir işin yapılması”
5. **Motif sırası:**

1. Zamanında askerliğini yapmayan yaşlı bir adamla Fatik adında genç biri kızı vardır.
2. Adam askere çağrılınca kızı onun yerine askerlik yapmaya karar verir.
3. Erkek kılığına giren genç kız, babasının yerine askere gider, beraberinde tazısını da götürür.
4. Askerliğini yapmaya devam eden genç kız, bir yandan da kız olduğunu saklamaya çalışır.
5. Hareketlerinden şüphelenen asker arkadaşı Ali, onun kız olup olmadığını çeşitli şekillerde sınar; ancak her seferinde kızın tazısı ona yardımcı olur.
6. Bir sonuç alamayan Ali, mecbur onun tezkeresini bekler.
7. Zaman geçer, Fatik'in askerliği biter ve vedalaşma anı gelir.
8. Kendisini son kez yolcu eden Ali, ye kız olduğunu söyler.
9. Birbirlerini seven bu iki insan, buluşmak üzere vedalaşırlar.
10. Evine dönen kızın bir müddet sonra babası ölür.
11. Askerliğini bitiren Ali, ailesinin yanına döner.
12. Ali, ailesinden bu kızı istemelerini söyler.
13. Ali'nin ailesi bir zaman sonra kızı istemeye gider.
14. Ali ile Fatik anlaşır, nişanlanırlar.
15. Bu iki kişi bir daha ayrılmamak üzere dillere destan bir düğün yapar.
16. Ali, Fatik'i ve baba yadigarı tazısını alıp memleketine döner.
17. İki sevgili, birlikte mutlu bir yaşam sürerler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MUŞ MASALLARINDA ORTAK UNSURLAR

3.1. TEMLER

Masallar, toplumun hayata bakan ve onu algılayan gözü ve kulağıdır. Bu sebeptendir ki masallar, toplumun özlemini duyduğu, yaşadığı, hayal ettiği, nefret ettiği temler üzerine kuruludur. Her bir masalda o topluma ait değer yargıları, örf ve adetler, gelenek-görenekler; sevgi, nefret, kıskançlık; kurnazlık, bilgelik... vb. gibi insanlığın doğasında var olan duygu ve yaşam biçimleri karşımıza çıkar.

“Masallarda evrensel insanın gerçek hayatla düşleri arasındaki uzlaşma anlatılmakla beraber, her millet özendiği rahat ve refahı ve bunlar için yapılan mücadeleyi kendi sembolleriyle ifade etmektedir.”³⁰

Masallar, tematik açıdan incelendiğinde değişmeyen bir gerçek vardır ki o da masal hangi tem üzerine kurulmuşsa kurulsun bunların aslında insan yaşamının birer realitesini, insan yaşamından birer kesit sunduğu gerçeğidir. Buna binaen diyoruz ki “Bütün masallarda iyilik ve kötülüğün, güzellik ve çirkinliğin, zenginlik ve yoksulluğun, bir başka deyişle olumlu ile olumsuzun mücadelesi anlatılır. Çok az istisna dışında masallar, mutlu sonla, iyilerin, güzellerin, akıllıların kazanması ile biter.”³¹

“Masallarda yaşatılması istenen değerler yüceltilirken, onaylanmayan davranışlar da kötülenir. Buna bağlı olarak yaşatılmak istenen, yüceltilen değerler belirli kahramanlarda yaşatılır ve bu şekilde iyi tipler ortaya çıkar. Bu tipler böylece idealleştirilerek tutkularımızın üstünde, toplumda alkışlanan kişilik özellikleri kazanırlar.”³²

³⁰Umay Günay, “Masal”, **Türk Dünyası El Kitabı**, c.3, Türk Kültürünü Araştırma Yayınları, Ankara, 1992, s. 326.

³¹Umay Günay, **a.g.e.**, s. 326.

³²Erman Artun, **Anonim Halk Edebiyatı Nesri**, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 119’dan, Ali Öztürk, **Türk Anonim Edebiyatı**, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1985.

Masalların teması, masalın içinden çıkıp yetiştiği toprağın verimine, çeşitliliğine bağlıdır. Nasıl ki her toprak kendi bünyesine uygun bitkiler yetiştiriyorsa ve yetiştirdiği o bitkiye kendisi renk, koku, tat veriyorsa masallarda içinden çıktığı toplumun rengini, tadını, kokusunu, büyüsunü yansıtırlar.

“Masal, eski kültürde, hayatı tanzim eden bir fonksiyona sahiptir. Masallarda özellikle yönetici sınıfa “kıssadan hisse” yoluyla önemli dersler verilmektedir. Eski dünyadaki padişah, vezir, kadı ve diğer yöneticilerde bulunması beklenen meziyetlerin pek çoğu masallarda imâ yoluyla yer almaktadır. Bu suretle adalet, merhamet, sadakat, cömertlik, ihanet gibi doğrudan doğruya insan karakterini yansıtan hususlar masallarda çok fazla işlenmiştir.”³³

Aşağıda Muş masallarında işlenen temler ve bu temlerin geçtiği masalların numaraları verilmiştir.

3.1.1. Bilgi ile Yükselme: Bir masalda görülür: 20. masal

20. Masal: Babalarından yadigar kalan elma ağacının meyvelerini deve kaptırmak istemeyen Mirza Mehmet, parmağına tuz basar, uyumaz. Devi takip ederek girdiği mağarıyı bulur, devi öldürür.

3.1.2. Bir İşi Yapma: Üç masalda görülür: 29, 41 ve 50. masallar

29. Masal: İki farklı koyun alan padişah, vezirinden bu iki koyunu öyle bir şekilde beslemesini ister ki kırk günün sonrasında ikisinin de kiloları bir olacak. Ayrıca yünlerinden de fiyatları kasar kazanç sağlanacak.

41. Masal: Fakir bir köylü olan Ahmet Dayı, geçimini sağlamak için başka bir köyde Meco Ağa adında birinin yanında hizmetkar olarak çalışır, onun ineklerine bakar.

50. Masal: Askerlik yapmayan yaşlı babasının yerine askere giden Fatik, kız olduğunu kimseye hisstirmeden askerliğini yapar. Sonunda askerlik arkadaşı olan Ali'ye durumu anlatır. İkisi askerlik bitiminde evlenirler.

3.1.3. Bir Yasağın Çiğnenmesi: Bir masalda görülür: 43. masal

³³ Ali Fuat Bilkan, **Masal Estetiği**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 27.

43. Masal: Serfıraz ile Bikes, babalarının kendilerine yasakladığı odaya girerek başlarına bir sürü iş açar, çeşitli maceralara atılırlar.

3.1.4. Birlikte İş Yapma-Yardımlaşma: Bir masalda görülür: 17. masal

17. Masal: Sahibine küsüp yaylaya çıkmaya karar veren Şeyh Eşek, yolda gördüğü horoz, tilki ve kaplumbağa ile arkadaş olurlar. Yaylada kurtların saldırısına uğrarlar; ancak birlikte hareket etme ve yardımlaşmaları sonuncu kurtlara yem olmaktan kurtulurlar.

3.1.5. Boynundan Büyük İşlere Kalkışma: Bir masalda görülür: 16. masal

16. Masal: Kocasını ölen Keze, yeniden evlenmeye karar verir; ancak bir türlü koca bveğenemez. En sonunda bir fareyle evlenmeye kara verir. Suyu giderken öküzün ayak izinin çukuruna düşer, ölür.

3.1.6. Fırsatları Değerlendirmeme: Bir masalda görülür: 32. masal

32. Masal: Padişahın hizmetkârı, padişahın yeni doğan at yavrusunu amzirirken bir cin yakalar. Bu cin, padişahın devleti olduğunu söyler. kendi devletini soran hizmetkârı cin, devletin Kaf Dağı'nın arkasında yaşadığını söyler. Devletini aramaya çıkan hizmetkar, bu arada önüne çıkan bir sürü fırsatı değerlendirmeyen ve en sonunda bir ayı tarafından parçalanır.

3.1.7. Güven- Güvensizlik: İki masalda geçer: 15 ve 22. masallar

15. Masal: Yolda giden bir adam, yanan bir ormanda bir yılan çılgılığı duyar. Yılanı ateşten kurtaran adamın boynuna yılan sarılır ve onu sokmak istediğini söyler.

22. Masal: Kadına ve yeni edinmiş dostlara güven olunamayacağı söylenen bir dost sohbetinden sonra hem karısını hem de yeni edinmiş dostunu denemek isteyen adamın biri, yaptığı bir deneme sonunda bu düşüncüyü doğrular.

3.1.8. İbret Alma: Bir masalda görülür: 8. masal

8. Masal: Birbirleriyle arkadaşlık yapan ayı, kurt ve tilki, getirdiği bir hayvanı aralarında paylaşmak ister. Paylaşmayı yapan kurt, büyük hisseyi kendine

almaya kalkınca ayının gazabına uğrar. Bu görevi alan tilki, kurdun başına gelenlerden ders çıkarır, en büyük payı ayıya verir.

3.1.9. İyilik: Bir masalda görülür: 13. masal

13. Masal: Tebdil-i kıyafet eden padişah, misafir olduğu bir enden memnun ayrılınca, konak sahibinin oğluna adresini verir. Oğlan gittiği adreste o kişinin padişah olduğunu öğrenir.

3.1.10. İyilerin Mükafatlandırılması: Dört masalda görülür: 19,30,38 ve 49. masallar

19. Masal: Kur'anla doru veya yalan yere yemin edilmemesi gerektiğine inanan bir adama biri gelerek kendisine borcunun olduğunu, aksi durumda borcu olmadığına dair Kur'anla yemin etmesini söyler. Yemin etmeyen adam, gurbete çalışmaya çıkar. Bir mucize eseri padişahın hasta kızını tedavi ettiği için hem mükafatlandırılır hem de padişahın kızıyla evlenir.

30. Masal: Veziri ile bahçede gezen padişahın uykusu gelir, uyur. O esnada padişaha doğru gelen bir yılanı öldürmek için vezir kılıcını çeker, padişah uyanır. Padişah, kendisini öldürmek istediğini sandığı bu veziri sürgün eder; ancak sonunda gerçeği öğrenince onu baş vezirliğe getirir.

38. Masal: Allah yolunda tüm malını veren bir zengin adam, sonunda iki çocuğunu ve karısını da yitirir. Gittiği bir memlekette talih kuşu başına konunca oranın padişahı seçilir ve yeniden karısına ve iki çocuğuna kavuşur.

49. Masal: Fakir bir ailenin çok iyi kalpli bir kızının bir türlü saç çıkmadığından arkadaşları arasına çıkamıyormuş. Bir gün periler, onun iyi kalpli olmasından dolayı ona yardım eder ve yıkandığı bir sudan sonra saçları çıkar.

3.1.11. Kaderin Değişmezliği: Dört masalda görülür: 1,9,37 ve 42. masallar

1. Masal: Padişah, karısına göz diktiği bir marangozdan belli bir vakte kadar yapılması imkansız bir işi başarmasını ister aksi taktirde kellesini vurduracak. Zor durumda kalan maragoza karısı teselli verir ve tevekkül etmesini ister, ancak sabah olmadan padişahın ölüm haberi gelir ve marangozdan kendisine bir tabut yapılması istenir.

9. Masal: Kedi ile köpek kendi aralarında konuşurken onların dilinden anlayan padişahın hizmetkarı, her seferinden padişahı kendisine gelecek bir musibetten kurtarır; ancak padişahın da öleceğini duyunca bir şey yapılamaz ve padişah ölür.

37. Masal: Süleyman peygamber zamanında yaşayan Seyfullah ile Sadulllah’a Süleyman peygamber, büyüyünce açmalarını istediği birer muska yapar. Seyfullah, büyüyünce muskasını açar, içinde çok güzel bir kız resmini bulur, ona aşık olur. Kızın nerde yaşadığını öğrenir ve onu bulmak için yola çıkar. Sonunda onu bulur ve onunla evlenir.

42. Masal: Mehmet adında bir çobanın Fatma adında bir kızı vardır. Falcı kadın, bir gün padişahın oğlunun falına bakar ve ilerde bu kızla evleneceğini söyler. Padişahın oğlu falcı kadına kızar, onu köyden kovar. Zaman geçer, Fatma çok güzel bir kız olur, padişahın oğluyla evlenir.

3.1.12. Kötülük: İki masalda geçer: 11 ve 35. masallar

11. Masal: Yaşlı kaynanasını evinde barındırmak istemeyen bir gelin, kaynanasını oğlu tarafından dışarı atılmasını sağlar. Bir ormana bırakılan yaşlı kaynana, kurtlar tarafından parçalanır.

35. Masal: Şeytanın bile arasını bozmadığı bir çiftin arasını bozan bir cadı, onları birbirinden ayırır, ailelerini de birbirine düşürür.

3.1.13. Kötülerin Cezalandırılması: Dokuz masalda görülür: 18,21,23,27,31, 39,40,46 ve 47. masallar

18. Masal: Birbirleriyle arkadaş olan tilki, ayı ve kurt, çaldıkları bir koyunu kavurma yapıp saklarlar. Gizliden kavurmayı yiyip bitiren tilki, ayı ile kurt tarafından cezalandırılır.

21. Masal: Bir karı-kocanın “dev” olan kızları, büyüyünce ana-babalarını yer. Gurbette olan ağabey, eve döndüğünde olanları anlar. Dev kız ağabeyini de yemek ister; ancak ağabeyinin aslan ile kaplanı imdada çağırması ile dev kız bunlar tarafından öldürülür.

23. Masal: Birlikte yola çıkan üç arkadaş, bir arkadaşlarını atlatırlar. Gece bir mağaraya saklanan adam, ayı-kurt ve tilkinin konuşmalarına şahit olur ve onların

söylediği yerlerdeki hazineyi çıkarır, zengin olur. Aynı yolu deneyen arkadaşları, bu hayvanlar tarafından hazinelerini çaldıkları gerekçesiyle parçalanır.

27. Masal: Bir Ermeni kadının ırzına geçen Deli Ali lakaplı bir adam, şehrin hükümdarü tarafından cezalandırılarak öldürülür.

31. Masal: Kalkalisk ile Belbelisk adlı yavrularını yiyen bir kurt, keçinin onu mahkemeye davet etmesi sonucu cezalandırılır ve keçi tarafından boynuzlanarak öldürülür.

39. Masal: Kâfir olan dayısı tarafından bir kolu kesilen Cengzeri, kurnazlık ve bilgisiyle dayısını kandırır ve ona kafa tutacak duruma gelir. Müslüman olmayı kabul etmeyen dayısını ve adamlarını yaptırdığı kalede havaya uçurur.

40. Masal: Pazara gelen malları ucuza kapmak için anlaşıp aynı fiyatları veren üç kardeş, Hamit adlı uyanık bir köylünün durumun farkına varmasıyla çeşitli şekillerde kandırılarak cezalandırılır ve en sonunda bu kardeşler denize atılarak boğdurulur.

46. Masal: Mehmet, kız kardeşi ile onun peri olan kocası tarafından öldürülmek istenir ancak; yeğeni Mahmut'un kurnazlığı ve sevgisi ile kurtulur. Mehmet için hazırladıkları zehirli çöreği kendileri yiyerek ölürler.

47. Masal: Beraber hacca gitmek için yola çıkan kurt, tilki ve katırın karınları acıdır. Katır karnını doyurur; ancak kurt ile tilki acı kalınca aralarında karar aldıklarını ve küçük olanı yiyeceklerini söyleyerek katırı yemeye karar verir. Vaziyeti anlayan katır, yaşını öğrenmeleri için nalına baktırır. Bu şekilde kurda büyük bir darbe vurur. Tilki de kıssadan hisse çıkarır.

3.1.14. Kurnazlıkla Yükselme: On dört masalda görülür: 4,5,6,10,12,14,24, 25,28,33,34,36,44 ve 48. masallar

4. Masal: Tilkinin biri kanatlıları yemek için bahane arar. Sırasıyla karşılaştığı her kanatlıyı bir bahaneyle yer. Sıra kekliğe gelir. Keklik, tilkiden kurtulmak için onun aslını sorar. Tilki de ağzında sıkı sıkıya tuttuğu kekliği düşünmeden ağzını açar ve keklik uçarak kurtulur.

5. Masal: Farıs Amca, tilki ile ayı arasında geçen olaya şahit olur; ancak ayı, gördüklerini kimseye anlatmamasını ister. Farıs Amca olanları akşam çocuklarına anlatınca ertesi gün ayının saldırısına uğrar ve buarada korkudan hava yapar. Bu

sesin ne olduğunu soran ayıya da içinde köpek yavrularını beslediğini söyleyerek ayıyı oyuna getirir, onu öldürür.

6. Masal: Çako, bir ağanın yanında çalışan bir hizmetkardır; ancak işe alınırken bir şartı vardır: Baykuşlar ne zaman öterse o zaman müddeti dolacaktır. Ağa, Çako ile baş edemeyince onu göndermek ister. Her yolu dener; ancak başarılı olamayınca ağanın karısı ağaca çıkarak baykuş taklidi yapar. Çako da zamansız öttüğü içi onu av tüfeği ile vurur.

10. Masal: Arkadaşlarıyla odun toplamaya giden Zeyne, uyuyakalınca ayı tarafından kaçırılır ve ayıdan bir yavruları olur. Zeyne ayıdan kurtulmak için canının et istediğini söyler ve bu arada da yarı ayı yarı insan yavrularının da yardımıyla tutulduğu mağaradan kaçır, kurtulur.

12. Masal: Sütünü içtiği nene tarafından kuyruğu kesilen tilki, bu gülünç durumdan kurtulmak için neneye sütünü geri verir, nene de kuyruğunu süsleyerek geri verir. Bu güzel kuyruğu nereden aldığını soran arkadaşlarına da kuyuklarını sabaha kadar derenin soğuk suyuna koymalarını, sabah olunca kuyruklarının böyle güzelleşeceğini söyler. Tabi tilkilerin ya kuyrukları donduğu için kopar ya da avcılar tarafından yakalanır.

14. Masal: Arkadaşlarıyla odun toplamaya giden Kundo, bütün işlerini arkadaşlarına yaptırır. Gece yollarını şaşırıp bir devin evine gider; ancak Kundo kurnazlıklarıyla devi de aldatır ve oradan kurtulmayı başarırlar.

24. Masal: Kadınları hafife alan bir koca, karısının kendine yaptığı bir oyun sonrasında kadınların gerçekten hafife alınamayacağına kanaat getirir.

25. Masal: Dağ ve ova tilkileri birbirlerine hünerlerini anlatırlar. Ova tilkisi, birçok hünere sahip olduğunu söylerken, dağ tilkisi kendisinin sadece bir hünere sahip olduğunu söyler; ancak kapıldıkları bir tuzaktan dağ tilkisini o tek hüneri sayesinde kurtulurlar.

28. Masal: İmamın karısı, kendisine musallat olan bir adamdan çeşitli kurnazlıklar yaparak kurtulur. Adam da her seferinde yakanlandığı imamdandır yine kurnazlıkları sayesinde kurtulur.

33. Masal: Evden kovulan Korkak Ali, yanlışlıkla girdiği devlerin mıntıkasından yaptığı kurnazlıklarla kurtulur. Üstelik onun kendilerinden çok güçlü biri olduğuna inanan devler, tüm hazinelerini onunla paylaşmak zorunda kalır.

34. Masal: Yolda gördüğü karganın ayağında çıkardığı bir diken her seferinde başka bir şeyle değişen adam en sonunda bir gelin de elde eder; ancak onunla da yetinemez. Gelini de bir kavalla değiştirir.

36. Masal: Yaramazlıkları sonucu evden kovulan Nisko, devler ülkesine gider. orada kurnazlıkları sebebiyle çok büyük bir yetkiye sahip olur, onların hazinelerinden büyük pay alır. Ayrıca hazinesini taşımak için de zengin ve dul bir kadının çiftliğine gider. Kadını öldürür, onun da tüm atlarını alır.

44. Masal: Aslında hiç evlenmemiş uyanık bir köylü kadın, dünyalar güzeli bir kızının olduğunu söyleyerek onu evlendirmeye kalkar. Hamurdan yaptığı gelin, suya düşüp sudan da bir peri kızı çıkarılınca o peri kıza da sahip çıkar.

48. Masal: Tüm köylünün üzerine pislüğünü attığı uyanık bir adam, bu pislikleri kurutarak sattığını iddia edince köylüler de aynı işi yapmaya kalkışır; fakat çeşitli şeylere maruz kalır. En sonunda çobanla yer değiştirmiş adamı suya attıklarını sanan köylüler, adam bir sürü koyunla geri gelince onlar da koyun almak için hep birlikte denize atlarlar.

3.1.15. Söz Dinlemenin Mükafatı: Bir masalda görülür: 45. masal

45. Masal: Yanında altı yıl çalıştığı efendisinden üç altın alan adam, bu altınları da üç nasihat karşılığı ona geri verir; ancak bu nasihatlar sayesinde bir sürü beladan kurtulur. Evine ulaştığında da efendisinin kendisine verdiği torbadan daha çok altın çıkar.

3.1.16. Şükretmeyi Bilme: Bir masalda görülür: 26. masal

26. Masal: İşe yaramadığı için terk edilen bir öküz, halinden şikayetçi olunca tavşan ondan şükretmesini ister ve kendi halinin daha kötü olduğunu anlatır.

3.1.17. Tedbirsizlik: Bir masalda görülür: 3. masal

3. Masal: Kırlangıca güvenen ve onun şartlarını düşünemeyen leylek, zamansız yaylaya çıkar ve soğuklardan ikisi de ölür.

3.1.18. Tesadüfle Yükselme: Bir masalda görülür: 7. masal

7. Masal: “Aklım çoktur, malım yoktur” diyen bir adama, bir zengin tarafından bir miktar para verilir. Bu parayla bir hasır alıp denizin kenarında geceleyen adam, üşüyünce bu hasırları yakar. Gece denizden çıkan hayvanlar ağızlarında getirdikleri inci boncukları bu küllerün arasına bırakır. Bu sayede adam zengin olur.

3.1.19. Zamansız İş Yapma: Bir masalda görülür: 2. masal

2. Masal: Kış aylarında havaların güzel olmasına aldanan bir kadın, keçilerinin kollarını da keserek onları yaylaya çıkarır; ancak mevsim henüz kış olduğu için havlar birden soğur ve kadının tüm keçileri telef olur.

3.2. KAHRAMANLAR

Edebiyatın diğer ürünlerinde olduğu gibi masalarda da işlenen olaylar kahraman veya kahramanlar etrafında gelişir. Masal kahramanlarının karakteristik özelliği çoğunlukla olağanüstü varlıklar olmasıdır. Masal kahramanı ister gerçek hayatın bir parçası olsun ister tamamiyle bir hayal ürünü olsun gerçeküstü özellikler göstermesi yönüyle ayırt edicidir. Kahramanlarının temsil ettiği tipler, çoğunlukla toplumsal yaşamda var olan tiplerdir. Bunlar bazen birey veya toplumun özlediği, tahayyül ettiği tiplerdir bazen de benimsemediği, dışladığı, kabullenemediği tiplerdir. Kısacası toplum muhayyilesinin şu veya bu şekilde dışa yansımalarıdır masal kahramanları ve temsil ettiği tipler.

“Masal kahramanları: İnsanlar (padişah, tüccar, oduncu, keloğlan, arap vb.); hayvanlar (arслан, tilki, at, güvercin, papağan vb.) ; bitkiler (ağaç, çiçek, vb.); maddi unsurlar, alet veya eşya (dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofrası, seccade, değirmen, ayna, çalgı vb.); hayali yaratıklar (dev, cin, peri vb.) ; yalın fikirler (akıl, zeka, iyilik, kötülük, güzellikvb.) gibi akla gelen herşeydir.”³⁴

Tüm bunları topladığımızda masal kahramanlarını şu şekilde tasnif edebiliriz. Muş masallarında da aynı gruptan varlıklar masal Kahramanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. İnsanlar

³⁴ Şükrü Elçin, **a.g.e.**, s. 369.

2. Gerçeküstü varlıklar
3. Hayvanlar

3.2.1. İNSANLAR

Muş masallarını incelediğimizde kahramanlarının çoğunluğunun insalardan müteşekkil olduğunu görmekteyiz. Gündelik yaşamda karşılaşılabileceğimiz veya zaman içinde var olmuş çeşitli insan tipleri; yine toplumda zaman içinde görülmüş çeşitli sosyal tabakalara ait kişiler iç içedir. Bu kahramanları yaptıkları işlere ve bulundukları mevkilere göre şöyle sınıflandırabiliriz.

3.2.1.1. Saray ve İdare Adamları

Bu gruba padişahlar, vezirler, paşalar, mirler, hanlar ve bunların aile fertleri dahildir.

3.2.1.1.1. Padişahlar: 164 yerde, 9, 29, 30, 37, 38, 39. masalarda geçer.

9. Masal: Kedi, “Heç meraklanma bu kere padişah kendisi ölecah, ziyafet olacah. Bize de bol rızık çıhacah. Hızmekar bunu duyunce üzüler. Padişah meseleyi öğrenince başler döğünmege, fekat ne çare...”

29. Masal: Padişah vezirine gzebe gelmiş. Ona demiş: “İki koyin alacahsın. Kırk gün besleyecahsın. İkisının de kiloleri bir olacah. Ve ele olcah ki onlerin fiyatleri yününden çıhacah.”

30. Masal: Birgün padişah ile veziri bir has bahçede otırmışler. Padişahın uyhusi gelmiş, uyumuş. Veziri bahmiş bir yılan gelmiş ısırmağa. Vezir ele aldı kılincini yılanı vurmağa.

37. Masal: Seyfullah ve Sadullah gidıp olanleri padişaha anlatmış. Padişah, Seyfullah’a bir gemi ve yanına asker verip oni göndermek istemiş.

38. Masal: Meğersem o padişah de bu çocıhların babasiymiş. Oranın adedine göre ölen bir padişahdan sonra havaya bir güvercin bırahılırmımış, güvercin kimin başine konarse padişah da o olırmış.

39. Masal:Padişah adamlarına bir araştırma yaptırır. Bahar Cengzeri'den gerçekdan bir süri mektub gelmiş. Mektubleri kendisine ulaştırmeyan postacıyı öldürür. Cengzeri ile beraber savaş alanına gider, olanleri görür, one iyice güvenir.

3.2.1.1.2. Vezirler: 58 yerde ve üç masalda geçer: 29, 30 39

29. Masal:Vezir eve girande adama demiş: “Senin evın duvari iyi örülmüş; ama bir taşı yamuhtır.(Adamın kızının gözi şaşımış.)

30. Masal:Bu vezirler mecbur kalırler tebdilikıyafat ederlerler, mılletın içine giderler. Az giderler çoh giderler o eski vezire ras gelirler. Tabi vezir degirmanci kılığında oldığı için oni tanımırler.

39. Masal: Padişah böyle akıllı ve yiğit olan Cengzeri’yi kendine vezir yapar.

3.2.1.2. Din Adamları

İmam, mela (molla), hoca, hocanın karısı, imamın karısı bu grupta yer alır.

3.2.1.2.1. İmam: Bir yerde, 28. masalda, geçer.

28. Masal: Tabi adam da şaşırmiş. İmam ona demiş: “Ne yapıyorsın?” O da demiş: “Samanım bitmiş, yüzüm tutmamış senden alım, demişem bi sıvı saman alam.”

3.2.1.2.2. Mele: On dört yerde, 28 ve 31. masallarda geçer.

28. masal: Bir melle ile karısı varmış. Bigün mellenın karisine göz diken biri varmış. Adam gelmiş kariye demiş: “Bugün sizin ahurda buluşah.” Kadın de: “Temam demiş.” -Kadın onunle oyniyormiş- Kadın ahşam melleye demiş: “ İllahi beraber gidah ahura.”

31. Masal: Gitmişler şeraite. Herşeyi melleye anlatmışler. Melle onlare demiş: “Mana hediye getirin”. Geçi getmiş güzel bi kovada yoğurt getirmiş.

3.2.1.2.3. İmamın Karısı: Bir masalda, 28. masalın başlığın da geçer.

28. Masal: İmamın Karısı ile İmamın Karısının Dostu

3.2.1.3. Halk Tabakasına Mensup Olanlar

Daha çok ikinci planda kalan masal kahramanlarının oluşturduğu bir gruptur. Kimi zaman da birinci planda olmasına karşın, halk adlandırmalarıyla masallarda bulunurlar.

3.2.1.3.1. Bazı Tipler

Bu başlık altında yaşlı kadın (nene/nine), çingene kızı, kocakarı, hırsız, köylü... vb. gibi tipler/kahramanlar ele alınmıştır.

3.2.1.3.1.1. Nene: On altı yerde, 12, 13 ve 41. masalarda geçer.

12. Masal: Bir nene vardır, bir de geçisi. Hergün geçisini sağıyor, süti eve bırakıyor. Bir tilki ona musellet olur, gizlice gelir, sütünü içiyor. Nene, tilkiye bir tuzah kurmak istiyor. Kapının arhasına sahlaniyor. Tilki gelende kuyruğına bi “das” vurup kuyruğını kesiyor.

13. Masal: Zamanın birinde, bi neneyle oğli varmış. Zamanın paşası tebdil-i kıyaf etmiş, milletin içinde geziyor. Millet ne yapıyor, oni anlamak için. Gece o neneyle oğline misafir oluyor. İhtiyar nene tabi bilmiyor paşa olduğunu.

41.Masal: Ahmet Dayi’nın bi ihtiyar nenesi ve bi küçük kızından başka kimsesi yohmuş. Hanımını kızının doğımı zamanında kaybetmiş. Bu sebeplen bi müddet kimseynen konuşmamış, çevreynen ilişkisini kesmiş. Günün birinde -evde yalnız kaldığı için- canı sıhılmış. Nenesini ve kızını köyde bırakarak uzak bi memlekete çalışmağa gitmiş.

3.2.1.3.1.2. Yaşlı Kadın: İki yerde, 34. masalda geçer.

34. Masal: Getmiş getmiş bahmiş bi yaşlı kari tandır yahmak ister; ama tandırı bi türlü yanmer. Dikani vermiş kariye, kari tandırı yahmış. Sonra demiş: “Ya benim dikanımı verırsen ya da yedi ekmek verırsen.” Yaşlı kari yedi ekmek vermiş ona.

3.2.1.3.1.3. Hırsız: Bir yerde, 12. masalın başlığında geçer.

12. Masal: Hırsız Tilki ile Nene

3.2.1.3.1.4. Çoban: Yirmi sekiz yerde görülür: 16,18,34,39,40,42,48. masallar.

16. Masal: Az gider uz gider. Yolda bi çobana ras gelir. Çoban der: “Keze nere gidersen?” Der: “Mana Keze deme, Kez Hatun de!” Der: “Kez Hatun nere gidersen?” Der: “Özime koca arırem.” Çoban der: “Meni almırsen?” Keze der: “Kızınca meni neyle döversen?” Çoban der: “Kızınca seni degnegimle döverem.”

18. Masal: Bigün kurt diyor: “Men hesteyım ve menım ilacım felan sürinın arhasındaki kere koyındır.” Ayi ile tülki demiş: “Hani bız onı nasıl getirecağız?” Anlaşmışler gidip getırmağa. Ayi tülkiye demiş: “Sen çobani oyale men de koyını alacam.”

34. Masal: Getmiş getmiş bi dağ. Bahmiş çobanler açtır. Ekmegini çobanlere vermiş, çobanler ekmeği yemiş. Sonra demiş: “Ya benim ekmeklerımı verersız ya da yedi koç isterem.” Çobanler mecbur yedi koç vermişler ona.

39. Masal: Bir varmış, bir yohmış. Cengzeri adinde fekir bir müslüman ile zengin ve kafır bir dayısı varmış. Cengzeri dayısının çobani olur.

40. Masal: Karısının öldüğünü anlar. Bu sefer karar verırler ne olırsa olsun Hemit’i öldırecahler. Hemit, durımı tehmin ettiğı için kaçmağa başlar. Onler onun peşne verırler. Hemit ilerde bi çobanle karşıileşır. Çoban, ona neden kaştığını sorar. O de köylilerin kendısını muhtar yapmah istediğini; ancak kendısının ise muhtar olmah istemediğini söyler. ve eğer isterse kendisi onun yerine muhtar oloabileceğini söyler.

42. Masal: Bir varmış, bir yohmuş. Mehmet adında bir çoban varmış. Bunun altı oğlı varmış; ama hiç kızı yohmış. Baba çocuklarının geçimini sağlamah için köyde çobanlıh yapıyormış.

48. Masal: Uyanıh adam durımı tehmin ettiğı için öncedan aylesini uyarılmıştır. Köyliler döner dönmez onı evine hücum etmişler. Adam kaçmış kaçmış. Bi çobane denk gelmiş. Çobani kandırmiş, onunle kıyafetlerini değımiş.

3.2.1.3.1.4. Uyanık: On bir yerde geçer: 19, 35 ve 48. masallar

19. Masal: Bi zeman bi cemeet kendi arasında konuşmış. Bi adam demiş: “İster gerçek ister yalan Kuranla yemin edilmez, men de asla yemin etmem.” Bunlari dinleyen uyanıh biri getmiş o adama demiş: “Menım sende bu keder param var, veracahsın.”

35. Masal: Kadının kocasına da gidiyor, diyor: “Mukat ol kendine, senin karın bu gece senin boğazın keser.” Koca da gece kendisini uyhuya bıraker, halbuki uyanıhtır.

48. Masal: Bi varmış, bi yohmış. Bi zaman bi köyde hem fikir hem uyanıh bi adam varmış. Bütün köyün çocukları gelip onun penceresine “ederlermiş.” Bu adam bahmiş çaresi yoh, almış tüm pislikleri toplamış, kurıtmış, atına yüklemiş, gitmiş.

3.2.1.3.1.5. Köylü: Otuz üç yerde geçer: 29, 36, 40, 41, 44, 45, 48. masallar

29. Masal: Yolda gidiyorlar. Vezir köyliye diyor: “Birimiz merdivan olah, digeri de onun üzerine çıhsın.” Tabi köyli ne demah istediğini anlamadığı için bişe dememiş.

36. Masal: Nisko köyli bi çiftçinin en küçük oğliymiş. Nisko çok yaramaz bi çocukmuş. Kıtık yıllarında tarlelerinde çalışan işçileri varmış.

40. Masal: Hemit ilerde bi çobanle karşılaşıır. Çoban, ona neden kaştığını sorar. O de köylilerin kendisini muhtar yapmah istediğini; ancak kendisinin ise muhtar olmah istemediğini söyler.

41. Masal: Bi varmış, bi yohmış. Ahmet Dayi adında fikir bi köyli varmış. Helk oni Ehmo Dayi lekabiyle çağırırmiş. Ahmet Dayi’nin bi ihtiyar nenesi ve bi küçük kızından başka kimsesi yohmış. Hanımını kızının doğımı zamanında kaybetmiş.

44. Masal: Gel gelelim köyli kadına. Megersem kadın hiç evlenmemiş. Tabi kızı felan da yohmış. Şaka olsun diye delikanlıye tahlırmış.

45. Masa: Ali ahsam bi köyde bi eve mısafır olır. Ama ev sahibi- köylilerin anlattığına göre- sabah mısafiri yolci ederken oni iyicene dövermiş. Ali karnını doyurır, ıştırhetine bahar. Bahar ki ev sahibinin suretinin bi terefi yoh. Bunun sebebini soracakken gine efendisını ikinci nesiheti aklına gelir. Oni ilgilendirmeyen bu konide sual etmahtan vaz geçer.

48. Masal: Köyliler buna mecbur inanmışler. Çünkü kendi elleriyle oni denize atmışler. Hemen bütün köyliler koşmışler, denize atlamışler.

3.2.1.3.1.6. Adam(Herhangi bir adam): On yerde geçer: 19, 22, 24, 27, 34, 38, 40, 48. masallar

19. Masal: Denizin altında bi dünya var. Orda sehebsız süri süri koyın var.” demiş. Köyliler buna mecbur inanmışler. Çünkü kendi elleriyle oni denize atmışler. Hemen bütün köyliler koşmuşler, denize atlamışler. Tabi hepsi denizde boğılmışler. Bütün köy de uyanık köyliye kalmi tabi.

22. Masal: Karısına demiş: “Men bi adam öldürdüm, ne yapah?” Oni almışler ahure gömmüşler. Karisiyle bigün kavga etmişler, karısına bi tokat atmış. Karisi hemen dışarı çıkmış bağırması:” Menim kocem bi katıldır. Bi adam öldürmüş!”

24. Masal: Bi gün söhbette bi adam demiş: “Allah kadınlerin şerrinden bizi korusun. Kadınlerin şerri çok fenadır.” Diğer biri demiş: Yav kadın nedir, kadınların şerri nölacah? Bu adamın karısı buni işitmiş. Ona bi tuzah kurmuş.

27. Masal: Deli Elo adında bi adam varmış. Gezmağa, ava, bi yere gidiyormuş. Orda bi nehir varmış, bi tek geçidi varmış. Geçidin başına geldiğinde Ermeni bi bayan da geçitten geçmağ için etegini toplamış.

34. Masal: Almış gelini getmiş, bahmiş bi adam bi taşın üstünde oturmuş, kaval çaler. Kaval hoşine getmiş. Gelini vermiş adame kavali almış. Yolına devam etmiş.

38. Masal: Bir varmış, bir yohmış. Zengin ve iyi kalbli bi adam varmış. Bu adam Allah için en heyırlı ibabeti araştırmış. Din adamlarının yanına gitmiş, onlere sormış: “Allah için en hayırlı olan , mükafatı en fazla olan nedir?” Onlar da malını Allah yolında teseddük etmesini, fikir-fukeraya yardımcı olmasını söylemişler.

40. Masal: Pazare ne mal gelse çarşının başındaki, ortasındaki ve sonundaki kardeşler aynı fiyatı vererek onleri ucuze alır. Böyle böyle kazanmağa başlarlar. Bi gün akıllı bi adam olan Hemit, köyden süt getirir. Sütünü satmağa çalışır.

48. Masal: Bi varmış, bi yohmış. Bi zaman bi köyde hem fekir hem uyanık bi adam varmış. Bütün köyün çocukları gelip onun penceresine “ederlermiş.” Bu adam bahmiş çaresi yoh, almış tüm pislikleri toplamış, kurutmuş, atına yüklemiş, gitmiş.

3.2.1.3.2. Ağalar-Beyler

3.2.1.3.2.1. Ağa: Yirmi altı yerde geçer: 6, 41 ve 43. masallar

6. Masal: Kış zamanı oluyor. Sığır, heyvane yem vermağa Çako’yu görevlendirmiş. Çako heyvanların başını tavana asmış, yemi de yere koymış. Heyvanların ağzi yeme kavuşmıyor. Heyvanlar da açlığından bööö bööö... ediyorlar.

Ağa diyor: “Oğlım Çako bunlar niye bööö bööö... eder?” Diyer: “Ağa önleri doli yemdir.”

41. Masal: Durımı nihayet Meco Ağa öğrenmiş. Tabi çoh kızmış ve cellatlerini hemen çağırmiş. Celatler ağanın bulunduğu odaya hemen gelmişler.

43. Masal: Ağa çocuklarına isim bırakır. Kendi özoğlını Serfıraz, yolda gördüğü çocuğa da Bikes adını bırakır.

3.2.1.3.2.2. Bey: Üç yerde geçer: 16 ve 24. masallar

16. Masal: Tagar tugar. Hesen Beg’in odeleri. Kez Hatun suya getmiş, çemure batmış.” Adam, etrafına baher bişe görmer. Keze gine: “Tagar tugar. Hesen Beg’in odeleri. Kez Hatun suya getmiş, çemure batmış.”

24. Masal: Ertesi gün adam terlesinden dönmiş. Demiş: “Kari o balıhları pişirdın? Getır yiyah.” Karisi demiş: “Ne balıhları beg?”

3.2.1.3.3. Zenginler-Fakirler

3.2.1.3.3.1. Zenginler: On Üç yerde geçer: 7, 23, 38 ve 39. masallar

7. Masal: Zengin biri oni yanına çağırıyor. Diyor: “Sen ne diyorsın?” Diyor: “Menım aklım çohtır, malım yohtır.” O zengin adam, zamanın parasi bir miktar para veriyor, oni işletmesi için.

23. Masal: Adam kısa zamanda zengin olmuş tabi. Arkadaşleri bunun sebebini sorince oda herşeyi anlatmış. Arkadaşleri de getmiş eyni mığarade sahlanmış. Ahşam olande ayi, kurt ile tülki gelmiş. Birbirlerine demişler bizim söyledığımız herşey kayıbolmuş. Mitleka biri bızı dinlemiş.

38. Masal: Genç, karşı köyden malını dağıtan bir zengin duyduğunu ve oraya gidip kendisine yatağ almak istediğini söyler. Adam o zenginın kendisi olduğunu söyler. Yatağını de ona verir.

39. Masal: Cengzeri adinde fekir bir müslüman ile zengin ve kafır bir dayısı varmış. Cengzeri dayısının çobani olur.

3.2.1.3.3.2. Fakirler: On bir yerde geçer: 30, 38, 39, 41, 48, 49. masallar

30. Masal: Tabi sürgün ettiği zaman vezir, vezirlihtan çıkmış, tebdilikıyafat etmiş. Bir fekir kılığına girmiş. Gitmiş bir su degirmanında çalışmış. Vezirin gelmesiyle degirman ters dönmeğe başlamış. Ordakiler durumu ferk etmişler, getmişler sahabine haber vermişler.

38. Masal: Yollarına devam ederken yine bir fekir ras gelirler. O fekir adam de kendisine bir at lazım olduğunu söyler. Zengin adam, atını de ona verir. Artıh ahşam olmak üzeredir. Orda konahlamağa karar verirler. Ateş yaharler ve yemeklerini yerler. Bunların az ilerisinde bir kervan konahlamahtadır.

39. Masal: Bir varmış, bir yohmuş. Cengzeri adinde fekir bir müslüman ile zengin ve kafır bir dayısı varmış. Cengzeri dayısının çobani olur. Dayisi one bir ayakabi yapar; ancak Cengzeri oni bir günde yırtar. Bunun üzerine dayisi one demirden bir ayakabi yapar.

41. Masal: Bi varmış, bi yohmuş. Ahmet Dayi adinde fekir bi köyli varmış. Helk oni Ehmo Dayi lekabiyle çağırılmış. Ahmet Dayi'nın bi ihtiyar nenesi ve bi küçük kızından başka kimsesi yohmuş. Hanımını kızının doğımı zamanında kaybetmiş.

48. Masal: Bi varmış, bi yohmuş. Bi zaman bi köyde hem fekir hem uyanıh bi adam varmış. Bütün köyün çocukleri gelip onun penceresine “ederlermiş.” Bu adam bahmiş çaresi yoh, almış tüm pislikleri toplamış, kurutmuş, atına yüklemiş, gitmiş.

49. Masal: Bi varmış, bi yohmuş. Allah'ın sevdiği kuli çıkmış. Bi fekir ayyenin dünyaler güzeli bi kızı varmış. Ema ne çare kızın kafasi kelmiş, yani bi türlü saçleri çıkmazmış. Tabi bu güzel kız, saçleri olmadığı için çok üzülürmüş.

3.2.1.3.4.Çeşitli Hizmet Erbabı

Bu grupta olanlar, saraylarda, konaklarda padişah, vezir ve ağaların hizmetinde olanların oluşturduğu kişilerdir.

3.2.1.3.4.1. Hizmetçi/ Hizmetkar: On bir yerde geçer: 6, 9, 32 ve 36. masallar

6. Masal: Bir varmış bir yohmuş. Bi zaman adamin biri özüne bir hizmetkar tutmah ister. Gider birini bulur. Onun adını sorer. Adam diyer: “Menim adım Çako.” Yanluz Çako onunla pazarlıh eder. Der ne zaman baykuş öterse o zaman benim müddetım biter.

9. Masal: Birgün köpek çoh acıker. Kediye der: “Ne vakıt dışarı çihersen seni yerem. ” Kedi, “Heç meraklanma padişaha bir bela gelmiştir. Yahında ati öler, ikimize de bol rızk çıhar “ der. padişahın hizmetkarı onların dilinde anladığı için güler. Padişah, hizmetkare sorer: “Niye gülersen ?” Hizmetkar olani padişaha söyler,padişah hemen atını meydana çıharer sater.

32. Masal: Birgün köpek çoh acıker. Kediye der: “Ne vakıt dışarı çihersen seni yerem. ” Kedi, “Heç meraklanma padişaha bir bela gelmiştir. Yahında ati öler, ikimize de bol rızk çıhar “ der. padişahın hizmetkarı onların dilinde anladığı için güler. Padişah, hizmetkare sorer: “Niye gülersen ?” Hizmetkar olani padişaha söyler,padişah hemen atını meydana çıharer sater.

36. Masal: Nisko kendi payını taşımak için bi heyvan getürmağa getmiş. Yolde bi çiftlik karşısına çıhmiş. Çifliğin sahabı de yaşlı bi dul kadınmiş. Nisko’yi hizmetkar olarak işe almış.

3.2.1.3.4.2. Nöbetçi: İki yerde geçer: 13.masal

13.Masal: Oğlı gelir, heyvanını yükler. Büyük Selimın yanına gitmak ister. Bu arada kim olduğunu da bilmez. Meger Büyük Selim zamanın paşasıymış. Nenenin oğlı sore sore nöbetçilerin yanına gidiyor. Nöbetçiler sorıyor: “Herdir sen niye gelmişsen?” Bunlar adami paşanın heberi olmadan direk hapse atıyorlar. Adam hepiste bir müddet kalır.

3.2.1.3.4.3. Bekçi: Beş yerde geçer: 36 ve 43. masallar

36. Masal: Devler mığaradaki bir hezinenin bekçileriymiş. Aralarında Nisko’yi öldürmek için bir plan kurmuşlar. Eger Nisko’yi öldürmeseler Nisko’nın kendi hezinelerini götürmesinden korkmuşlar. Devler kendi aralarında kırar vermişler Nisko’yi gece uyurken öldürecahlar.

43. Masal: Bu arada ağa, seyhete çıhmiştir. Oğulları bütün bütün köyü dolaşır. En son gelir yasa olan kapının yanında dururlar ve bekçiden bu kapıyı açmalarını söylerler. Bekçi her ne keder “ “Yoh. Yasahtır, açmam” dese de ağanın oğullarına söz geçiremez. Mecbur kapıyı açar. İçerde bir kız forafı vardır. Bekçi onları fotrafa karışmaması hususunda uyarır. Babalarının de fotraf yüzünden çoh çektiğini söylerler.

3.2.1.3.5. Çeşitli Meslek Sahipleri

3.2.1.3.5.1. Çiftçi (çifçi): Bir yerde geçer: 46. masal

46. Masal:Eskiden Mehmet diye biri varmış. Mehmet, çiftçilikten uğraşmış. Onun bi de bi kız kardeşi varmış. Bigün kızkardeşi öğlen vakti terleye ona yemek götürürken yolda pınar başında bi peri yolunu kesmiş, ondan bi çocuk peydahlamak istemiş.

3.2.1.3.5.2. Avcı: Üç yerde geçer: 12 ve 38. masallar

12. Masal: Tilkilerin hepsi koşar gider kuyruğunu suya sohar. Sabah olande hepsi buz tutur. Avciler gelir. Bazısı kaçır kuyruğı kopar. Bazısı de kaçamaz yahanır.

38. Masal: Artık herşeyini kaybeden iyi adam, sadece kendi başının çaresine bahmağa çalışır. Kurdın alıp gittiği çocuğı, avciler kurdın etrafını sararlar, kurt zorda kalınca çocuğı bırakıp kaçır. Böylece çocuk kurtulmuş olur, avcilerin eline düşer. Suya giden çocuk da bir değirmenin suyuna denk değirmenci tarafından kurtarılır.

3.2.1.3.5.3. Değirmenci: Altı yerde geçer: 30 ve 38. masallar

30. Masal: Tabi vezir değirmenci kılığında olduğu için oni tanımırler. Feket o, onları tanır. Çıhıyor önlerine. Diyor: “Anlaşılan bir derdınız var. söyleyin baham derdınız ne?” Diyorler: “Sen bir değirmencisin sen nerden çare bulacahsın?” değirmenci demiş: “Hele bi söyleyin, belki bi yardımım dohınır size.” Bunun üzerine vezirler belki bi çarası olur diye hal meseleyi anlatmışler.

38. Masal: Artık herşeyini kaybeden iyi adam, sadece kendi başının çaresine bahmağa çalışır. Kurdın alıp gittiği çocuğı, avciler kurdın etrafını sararlar, kurt zorda kalınca çocuğı bırakıp kaçır. Böylece çocuk kurtulmuş olur, avcilerin eline düşer. Suya giden çocuk da bir değirmenin suyuna denk değirmenci tarafından kurtarılır.

3.2.1.3.5.4. Marangoz: Üç yerde geçer: 1. masal

1. Masal: Adam tabi korhıdan uykusu gelmir.. Şafak sökmeden kapısı çalınır, adamın dizi kırılır. “Eyvah! Beni götürmeğe geldiler diyer.” Adamın karısı kapiyi

açer der: “Herdir?” Adamlar der: “Marangozi çağır, padişa ölmüş, ona bir tabut yapın.” Karısı gelir marangoza der: “Herif ben san demedim Allah birdir bin kapi açer. Kalh ona bi tabut yap!”

3.2.13.5.5. Tüccar: İki yerde geçer: 2. masal

2. Masal: Bir varmış, bir yohmuş. Tüccar bir pire varmış. Bi sürü de geçisi varmış. Mevsim gışın şubat-mart aylarımış. Havalər çoh eyimış. Pire bi gün geçileri aler, yayleye çıher.

3.2.1.3.6. Aile Fertleri

3.2.1.3.6.1. Baba: Elli iki yerde geçer: 4, 12, 19, 20, 21, 29, 30, 35, 36, 37, 38, 42, 43, 44, 45, 47, 49 ve 50. masallar

4. Masal: Rehmet dinliyenlerin ana babasına...

12. Masal: Bu masal da burada biter. Rehmet anletanın ve dinleyanın anasına-babasına...

19. Masal: Kız eyileşmiş. Ademleri paşaye müjde vermiş, senin kızın eyileşdi diye. Paşa adami yanına çağırmiş, kendisine büyük hediyeler ikram etmiş. Kızı demiş: “Baba ben kabul etmirem madem bu adem benim vücudımı görmüş, beni ona verin, başkasını almırem”.

20. Masal: Kapilerin önünde bi alma ağacı var, her sene üç elma verermiş. Babalari: “O ağacı koriyin her sene size birer elma verir.” demiş. Babalari ölmüş. Ağaç de üç tene alma tutmuş. Elmalar yetişdiği zaman sıraya koymışler, nobet için. Önce büyük kerdeş getmiş beklemağa.

21. Masal: Kızın bi de abesi varmış. Ğurbete getmiş, evine dönerken, biri ona iki kanat vermiş. Demiş: “Zorda kaldığında iki kanadi çırp, sana yardım edilecah.” Adam, evine gelmiş bahmiş anasi babasi yohtır. Bacısı dev olduğu için anasını babasını yemiş.

29. Masal: Adam evine ulaşmış. O olayı de baştan sonine keder anlatmış. Adamın evde bir bakire kızı varmış. Kızı demiş: “Baba sen ne yaptın, delisin. O adam meneli meneli konileri konişmiş: Önce demiş konışa konışa gidelim bizim yolımız kısalsın.

30. Masal: Padişah : “ Ya vezirlerim için söyledikleriniz?” Adam demiş: “ Birinci vezirin babası fırıncıydı onun için “fırına atah dedi.” İkinci vezirin babası bi kesaptı o da onun için “kesah” dedi.

35. Masal: O kadının kocası onu öldürmeğe çıkıyor. Cadi kadın koşuyor, kadının babası evine heber veriyor: “Eman yetişin.” Kadının babası tarafı geliyor, damatleriyle çatışıyorlar. Cadi kadın da bu sefer gidiyor adamın babası evine heber veriyor: “Sızın oğlunuzu öldürüyorlar, yetişin!” Artık onlar de birbirine giriyorlar, bilmem kaç adam öliyor.

36. Masal: Nisko, köyli bi çiftçinin en küçük oğluymuş. Nisko, çok yaramaz bi çocukmuş. Kıtık yıllarında tarlelerinde çalışan işçileri varmış. Nisko, onların yanına gitmiş, babasının yemek için okızlardan birini kesmelerini istediğini söylemiş. Bunlar de Nisko’ya inanmışlar ve bi okızı kesip yemişler. Babası buni duyunca Nisko’yi evden kovmuş. O de giderken yanında biraz un götürmüş.

37. Masal: Seyfullah ve Sadullah gidip olanları padişaha anlatmış. Padişah, Seyfullah’a bir gemi ve yanına esker verip onu göndermek istemiş; ama Seyfullah babasından sadece bir gemi istemiş. Yolculukta de sadece Sadullah’i yanına götürmek istemiş. Gemi hazırlanmış. Seyfullah ve Sadullah babalarının ve Hz. Süleyman’ın elini öpmişler, yola çıkmışlar.

38. Masal: Meğersem o padişah de bu çocukların babasıymış. Oranın adedine göre ölen bir padişahdan sonra havaya bir güvercin bırakılmış, güvercin kimin başına konarsa padişah da o olurmuş. Babaları birkaç yıl önce bu memleketen geçerken buranın helki, ölen padişahlarından sonra kendilerine padişah seçiyormuş. Tesadüf orada olan babaları de meydana çıkar. Her seferinde güvercin gelip adamın başına konmuş. Burenin helki de mecbur adedlerine uyuş, babalarını padişah seçmişler.

42. Masal: Gel zaman, git zaman kız büyümüş, on beş- on altı yaşlarına gelmiş. Bir gün komşilerinin kızından yedi kardeşinin olduğunu öğrenir. Bunun üzerine Fatma, anasına ve babasına gelip abilerinin nerde olduğunu sormuş. Anası de babası de yarlarını bilmediğini söylemişler. Bunun üzerine Fatma kendi başına abilerini aramağa çıkmış.

43. Masal: Ertesi gün Bikes ile Serfiraz Perihan’i de alarak evlerine dönmüşler. Perihan’in dev kardeşleri buna çok üzülmişler, ama söz vermişler, kim onları güreşte

yense kız kardeşlerini ona verecah. Mecbur razı olmuşler. Bin zehmetten sonra evlerine ulaşmışler. Babaları bu iki oğliyle gurur duymış.

44. Masal: Bunları gizliyan dinleyen delikanlı de: “ Ay baban, güneş anan ve yıldız kardeşlerin için benimle konuş.” demiş. Bunun üzerine peri kızı konuşmuş. Tabi başından geçenleri bir bir anlatmış. Üç kardeş olduklarını söylemiş. Suyun altında oynarken dünyayı merak ettiği için atılan torlere tutunduğunu söylemiş.

45. Masal: O esnada efendisinin üçüncü nesihetini getirler. Eceleci olmaması gerektiğini düşünür. Biraz bekler bahar ki delikanlının sesi gelir: “Ana benim babam sağ mı ? Şimdi nerede?” diye karısına seslendiğini duyar. O zaman anlar ki delikanlı onun oğlidir, büyümüş. Adam o zaman: “Buradayım oğlum, geldim işte!” der. İçeri gider, aylesiynen hesret giderir.

47. Masal: Meselemiz burada biter. Rahmet dinleyenlerin ve anletanların analerine-babalarına...

49. Masal: Kız, bu sevinç ile akşam eve arken gelmiş. Onun eve erken geldiğini ve çok sevinçli olduğunu gören anası ve babası buna bir mene verememişler.

50. Masal: Bir müddet sonra kızın babası hestelenir, vefat eder. Kızın tek teselisi tazisi olur. Bu arada Ali de askerliğini bitirmiştir. O da memleketine gider.

3.2.1.3.6.2. Anne: Otuz bir yerde geçer: 4, 11, 14, 21, 38, 42, 44, 45, 46, 49, 50. masallar

4. Masal: Rehmet dinliyenlerin ana babasına...

11. Masal: Uzahtan kurtların gözleri parlar, sesleri duyulur. Anası diyor:

“Oğlum bu nedir?”

Oğli diyor: “Bunlar senin düğünün mumlarıdır.” Oğlan kaçır, yüksek bir ağaca çıkar.

Anası: “Nere gidersen oğlum” diyor.

14. Masal: Varmış, yohmuş. Kundo adında biri varmış. Bir gün arkadaşlarıyla odına giderler. Kundo'nun anası, onlara, ekmeğe yağ sürer verir. Giderler herkes özüne odun toplar, Kundo o sırada uyer. Arkadaşları onu çağırır.

21. Masal: Demiş: “Zorda kaldığında iki kanadı çırp, sana yardım edilecah.” Adam, evine gelmiş bahmiş anası babası yohtır. Bacısı dev olduğu için anasını

babasını yemiş. Bacısı gelmiş, abesının atını tutmuş, götürmüş ot vermağa. Ati içeri çekmiş, bi ayağını yemiş.

38. Masal: Bunun üzerine ana ve çocukları olanleri anletir. Padişah de o adamın kendisi olduğunu söyler. kervanbaşısının de gerçek yüzi ortaya çıktığı için idam eder. Bunler hep beraber birbirlerine sarılırlar.

42. Masal: Bunun üzerine Fatma, anasına ve babasına gelip abilerinin nerde olduğunu sormiş. Anasi de babasi de yerlerini bilmediğini söylemişler. Bunun üzerine Fatma kendi başına abilerini aramağa çıhmiş.

44. Masal: “Nasıl bize ne ana? Hani benim evlenme çağım gelmişti? Hani ben kimi istesem bana isteyecaktın?” demiş. Anasi ısrar etse de kurtulamamış. Mecbur kadının evine gitmiş, kızını istemağa.

45. Masal: O esnada efendisının üçüncü nesihetini hetırler. Eceleci olmaması gerektiğini düşünır. Biraz bekler bahar ki delikanlının sesi gelir: “Ana benim babam sağ mı ? Şimdi nerde?” diye karısına seslendiğini duyar. O zaman anlar ki delikanlı onun oğlıdır, büyümiş. Adam o zaman: “Buradayım oğlum, geldim işte!” der.

46. Masal: Mahmut: “Dayi bah bah! Tavanda bi siçan dolandır.” demiş. Dayisi tavana baharken anasi ile dayisinin çöreklerini değıstırır. Anasi çöregi yerken ölir. Mehmet, kız kardeşini ölmesine çoh üzölmiş. Ne olduğunu anlamamış. Tabi Mahmut, olanlerin hepsini dayisine bir bir anlatmış. Dayisi bu kez daha çoh üzölmiş.

49. Masal: Kız, bu sevinç ile ahşam eve erken gelmiş. Onun eve erken geldiğini ve çoh sevinçli olduğunu gören anasi ve babasi bune bi mene verememişler.

50. Masal: Arkadaşleri arasında Ali adinde bir esker varmış. O daim bunden şüphelenmiş; ama bi türlü de anlıyamamış ne olduğunu. Bu durumu bi mektubnan anasına bildirmiş. Anasi de ona yapması için bazı şeyler söylemiş. Ode bu arkadaşının kız olup olmadığını anlamak için onları sıraynan yapmış.

3.2.1.3.6.3. Oğul: On bir yerde geçer: 11, 13, 44 ve 50. masallar

11. Masal: “Ananı götür, oni bu evde istemirem artıh! Oğlan, artıh dayanamer, çaresız anasını alır dışarı bırakır. Anasının gözleri iyi görmer.

13. Masal: Bunlar, oğlani paşanın heberi olmedan direk hepse atiyorler. Adam hepiste bir müddet kalır. Birgün paşa hepiste yohlama yapıyor, içerde kim var kim yoh diye. Hem de merak eder kim, ne suç işlemiş.

44. Masal: Oğlanın anası bu kadına çok inanmış. “Elinin kiri süt gibi beyaz olan kız, elbet güzel olur.” demiş. Kadınle söz kesmişler. Delikanlının anası eve sevinçle dönmüş. Oğluna müjdeyi vermiş. Tabi oğlan çok sevinmiş. O de anasının elini öpmiş.

50. Masal: Tabi kızın bunden heberi yohtır. Tazisi bunu anlar. Hemen gider yatağını altındaki teze sümbül demetini çıkarır, onun yerine solmuş bi demet bırakır. Oğlan sabah gizlidan gelip yatağının altına bahtığında sümbül demetini solmuş görür.

3.2.1.3.6.4. Kız:128 yerde geçer: 10, 19, 20, 21, 29, 37, 41, 42, 43, 44, 46, 49 ve 50. masallar

10. Masal: Bigün dört beş kız arhadaş odına giderler. Odınları toplarken biri orda yater. Onun adı Zeyne’dir. Diğer arhadaşları eve dönerler. Zeyne, uyandığında gecedir. Bi ayi görer.

19. Masal: Adam şehre girmiş, çarşıda bağırmiş, gezmiş demiş: “Men tohtorım, men tohtorım.” Buni işıtan biri, getmiş paşaya malumat vermiş. Paşa, kızın hesteliğinde çaresiz kalmış. Demiş: “Oni de çağırın gelsin.” Adami götürmüşler hestenın yanına, adam demiş “Bismillahi Rehmeni Rehim” o iki kılı, kızın vücuduna sürmüş. Kız eyileşmiş.

20. Masal: Devın yerini gösdermiş, Mirza Mihemed, dev uyhudayken onun başını kesmiş. Orda de üç tene baciymiş. Ortadakine gidiyor: “Siz devden korhmayin, oni öldırdım” demiş. O kızın de alması var. Hema en küçüğünün alması yohtır. Üç kızı bi araya getirmiş, eşyalarıyla beraber. Kerdeşlerine: “Bizi çek” demiş. Önce kızları göndermiş, en sonda kendisi çıkmış.

21. Masal: Gine der, abesi inmez. Dev kız ağacın kökünü dişlemağa başler. Bunun üstüne adam iki kanadı çıkarır, birbirine çarpar. Der: “Şer, şepal, dev kız men har! Şer, şepal, dev kız me har.” Bi aslan la bi kaplan gelir, kızı parçe parçe eder, belece de adam kurtılır...

29. Masal: Vezir eve girande adama demiş: “Senin evin duvarı iyi örılmış; ama bir taşı yamıhtır.(Adamın kızının gözü şaşımış.) Kız cevap vermiş: “ Duvar çok sağlamse bir taşın zerarı olmaz. Söyle baham sen kimsin, derdın ne?”

37. Masal: Gel zaman git zaman bunler büyümişler. Yirmi, yirmi dört yaşlerine gelmişler. Bunler nuskalarını açmışler. Seyfullah’ın nuskasında çok güzel bir kız

resmi bi de dua çıhmiş. Sadullah'ın nuskasında ise sadece dua çıkmış. Seyfullah resimdeki kıza aşık olmuş.

41. Masal: Bi varmış, bi yohmış. Ahmet Dayi adında fikir bi köyli varmış. Helk oni Ehmo Dayi lekabiyle çağırırmiş. Ahmet Dayi'nın bi ihtiyar nenesi ve bi küçük kızından başka kimsesi yohmış. Hanımını kızının doğımı zamanında kaybetmiş.

42. Masal: İlk nöbeti küçük kardeş Ali tutmuş. Çıhmiş damın üstünde sahlanmış. Ahşama keder evin içini gözlemiş. Ahşama doğru bahmiş ki dolabın arhasından dünyalar güzeli, peri misali bir kız çıktı. Kız etrafı temizlemiş. Daha sonra da abilerine yemek hazırlamış. Abileri gelmeden önce de gine gitmiş, dolabın arhasına sahlanmış.

43. Masal: Bu iki kardeş kılıçlarını alırlar, atlerine binerler, dağa giderler. Ha ordan, ha buradan. Ha ordan, ha buradan. Neyse dağda bi seray görürler; ama onun kapisi yohtır. Etrafında dolaşmışlar dolaşmışlar bi çare yohtır. Neysem sayrın bahcesının bi köşesine otırırlar. Bi de ne görsinler: Bi kız. Kız değil sanki bi melekmiş.

44. Masal: Oğlanın anası bu kadına çok inanmış. “Elinin kiri süt gibi beyaz olan kız, elbet güzel olur.” demiş. Kadınle söz kesmişler. Delikanlının anası eve sevinçle dönmüş. Oğluna müjdeyi vermiş. Tabi oğlan çok sevinmiş. O de anasının elini öpmiş.

46. Masal: Bigün Mehmet terlede iken kız kardeşi doğım yapmış. Kız ne yapacağını şaşırmış. Peri one demiş ki: “Çocığı götür, Mehmet'in yolına bırak. O çok merhemetlidir. Mitlek oni alır, sana getirir, sen bahasın diye. Zaten bizim çocuğumuzdur. Sen de baharsın.” Mehmet'in kız kardeşi aynı öle yapmış.

49. Masal: Arkadaşleri onu bu güzel saçlerini görünce heyret etmişler. Hem de çok kızkanmışlar; ama o keder güzel saçleri varmış ki herkez ona altın saçlı kız demah zorında kalmış. Bu durum, kızın çok hoşına gitmiş. Alalh'a şükretmiş. O günden sonra da onun adı 'altın saçlı kız' olarak kalmış.

50. Masal: Kız, uzun bi yolculıktan sonra evine varır. Oni gören yaşlı babası çok sevinir. Böle bi kızı olduğu için çok meğrur olur. Babası ile kızı birbirine sarılır. Hesret giderirler. Kız, eskerlikte başından geçenleri anlatır. Kimsenin onun kız

olduğunu bilmediğini ve bu şekil terhis olduğunu söyler. Arkadaşı Ali'den behseder. Eskerliği bitande ona hal-meseleyi anlattığını söyler.

3.2.1.3.6.5. Kardeş: Kırk bir yerde geçer: 4, 26, 36, 38, 40, 42, 43, 44 ve 46. masallar

4. Masal: Tabi bunlara güvenc verince bunlar özlerini tilkiye seslim ediyorlar, kardeş olüyorler. Tilki bunları soruşturmaya teker teker çeker.

26. Masal: “Ökız kardeş benim derdim daha çoktur. Bah: Neçirvan tezisi elindedir, bekliyor beni tutsın, yesin.

36. Masal: Nisko hezineyi alıp eve gelmiş. Evin damından içeri bağırmış. Annesi sesini duymış: “Bız seni kovdih gine geldin.” demiş. Nisko onlare devlerin hezinesini getirdiğini söylemiş; ama bunlar inanmamışler. Bunun üzerine Nisko, bi küp altuni külleekten boşaltmış. Nisko'nın kardeşleri hemen koşmışler, kapiyi açmışler, Nisko'yi içeri almışler.

38. Masal: Bu kardeşler gece nobet tutarken birbiriynen dertleşmağa başlarlar. Derler: “Çohtan biribirimizin yanindeyiz; ama biribirimizi hiç tanımireh.” Bunlar bir sandığın yanine otırırlar, dertleşirler. Kardeşler birbirinden habersiz başlerinden geçenleri anletirler ve kardeş oldihlarını anlerler. O esnada sandihten de bir ses gelir. Meğersem analari sandığın içindeymiş.

40. Masal: Üç kardeş o gün Hemit'ın evine gelirler. Herşey planlandığı gibi yapılır. Bu defa da kardeşler derler: “Bızım kariler heç çalışmazler. Bu kavali bize ver de biraz karilerimizi çalıştıralım.” Hemit kavali de onlere satar.

42. Masal: Bu altı kardeş zamanla büyümişler. Hep Allah'a yalvarmışler bir kız kardeşleri olsun diye. Bir müddet geçmiş analari gine bir erkek kardeş doğırmış. Bunlar geçimlerini sağlamak için başka br köye gitmişler.

43. Masal: Ertesi gün Bikes ile Serfiraz Perihan'i de alarah evlerine dönmişler. Perihan'in dev kardeşleri buna çok üzölmişler, ama söz vermişler, kim onlari güreşte yense kız kardeşlerini ona verecah. Mecbur razi olmuşler. Bin zehmetten sonra evlerine ulaşmışler. Babaleri bu iki oğliyle gurur duymış.

44. Masal: Bunlari gizlidan dinleyan delikanli de: “Ay baban, güneş anan ve yıldız kardaşların için benimle konış.” demiş. Bunun üzerine peri kızı konışmış. Tabi başından geçanlari bir bir anlatmış. Üç kardeş oldihlarını söylemiş.

46. Masal: Eskiden Mehmet diye biri varmış. Mehmet, çiftçilikten uğraşmış. Onun bi de bi kız kardeşi varmış. Bigün kızkardeşi öğlen vakti terleye ona yemek götürürken yolda pınar başında bi peri yolunu kesmiş, ondan bi çocuğu peydahlamak istemiş.

3.2.1.3.6.6. Bacı: Dört yerde geçer: 21. Masal

21. Masal: Dev kız, abesine der: “Sen dama çıh bekle, ben sana yemek hazırlayayım.” Abesi dama çıher, çizmesinin içine arileri doldırır, bacaya bırakır ki bacısı zanetsın ordadır, şarki söylüyor. Kendisi kaçmış, bi ağace çıhmiş. O, ağaçdayken bacısı dişlerini keskin etmiş, abesini yemah için dışarı çıhmiş.

3.2.1.3.6.7. Akrabalar

3.2.1.3.6.7.1. Dayı: Altmış üç yerde geçer: 39, 41 ve 46. masallar

39. Masal: Cengzeri dayısını İslama davet eder. Kabul etmez. O de dayısına savaş açar.

41. Masal: Bi gün ahşam uyumış olan Ahmet Dayi, gecenin ilerleyen bi saatinde uyhu sersemliğiyle uyanmış, bahmiş ki ineklerden biri yerde çırpınıyormuş.

3.2.2. GERKEKÜSTÜ VARLIKLAR

Sahip oldukları gerçeküstü güçler sayesinde masallara hareketlilik ve ritm kazandıran kahramanlardır. Tüm masallarda olduğu gibi Muş masallarında da bi tip Kahramanların sayısı fazladır. Ayrıca derlediğimiz masallarının ekseriyetini hayvan masalları oluşturduğu için bu kahramanlara daha sık rastlıyoruz.

3.2.2.1. Asıl Gerçeküstü varlıklar

3.2.2.1.1. Dev: Seksen dört yerde Geçer: 14, 20, 21, 33, 36, 37, 42 ve 43. masallar

14. Masal: Dev hemen ona gümüş tasda süt getirir. Kundo sütü içer, dev ana der: “Hade yat yavrim.”

20. Masal: “Eman Mirza Mihemed sen niye geldin? Dev şimdi uyaner, senin başın keser.”

21. Masal: Dev kız, abesine der: “Sen dama çıh bekle, ben sana yemek hazırlarım.” Abesi dama çıher, çizmesinin içine arileri doldırır, bacaya bırakır ki bacısı zanetsın ordadır, şarki söyler.

33. Masal: Dev sanmış ki gerçek taşın suyunu çıkarmış. Düşünmüş demiş en iyisi bu adamle arkadaş olam.

36. Masal: Devler, bi koca kazanda yağ kızartmışlar Nisko’nın yatağına dökmüşler. Sabah olande devler Nisko’dan kurtuldıklarını düşünerek sevinmişler.

37. Masal: Ahşam, dev yiyecekları alıp gelmiş. Oturup bir şeyler yemiş, sonra da gidip Bedia’nın yanındaki taşu uzanmış, uyumuş. Seyfullah ile Sadullah gizlendikleri yerdan çıhmış, devin gözüne bir şiş batırmış.

42. Masal: Dev uyanmış, bahmış ki etraftan insan kohısı geliyor. Dışarı çıhmış, ip yumağını görmüş. Hemen ipi takip etmiş etmiş bunların evinin kapısına keder gitmiş.

43. Masal: Devler oni görüyorlar ve diyorlar: “İnsanoğlu sen buralarda ne geziyorsun. Bu dağlar bizim. Bu semtler bizim. Sen hiç bizim ismimizi duymamışsın?”

3.2.2.1.2. Ejderha: Beş yerde geçer: 19. Masal

19. Masal: Adam evine dönerken, ejdiha gine önüne çıhmış. Demiş: “Hoş geldin. Ne getirmişsen getir payalaştır.” Ne getirmişse paylaşmışlar.

3.2.2.1.3. Peri: Otuz yerde geçer: 37, 42, 44, 46 ve 49. masallar

37. Masal: Seyfullah, Melkan Hatun’i görür görmez tanır ve onun bi peri olduğunu anlar. Bedia’nın annesi ahşam olande onleri perilerin yanına götürür ve durumu anlatır.

42. Masal: Ahşama doğru bahmış ki dolabın arhasından dünyalar güzeli, peri misali bir kız çıktı. Kız etrafı temizlemiş. Daha sonra da abilerine yemek hazırlamış.

44. Masal: Oğlan, peri kızına hep “köyli kızı” diyormiş. Peri kızı de ona küsmiş, hiç konuşmamış. Bunun üzerine oğlan belkim konuşır diye oni bi odeye kapatmış.

46. Masal: Başke bi gün Peri demiş: “Sen çörek yap. Birine zehir koy. Ahşam oni verelim, ölsün.” Tabi Mahmut gine dinlemiş. Ahşam Mehmet eve gelir, kız kardeşi: “Sana çörek yaptım, oni ye.” der.

49. Masal: Peri kızleri demişler: “Onın rüyasına girelim. Ona diyelim kahsın, bu karsuyi ilen kafasını yıhasın. Üç gün buni tekrar etsın saçleri çıkar.” Peri kızleri hemen onun rüyasına girmişler.

3.2.2.1.4. Cin: Dört yerde geçer: 32. masal

32. Masal At bir yavri doğırır. Bir gece hizmetkarı yavriyi emzırmağa gitmiş, bahmış bir cin yavriyi emzırır.

3.2.2.1.5. Cadı: Sekiz yerde geçer: 35. masal

35. Masal: Cadi kadın da onlari izler, bekler. O kadının kocasi oni öldırmağa çıkariyor. Cadi kadın koşiyor, kadının babasi evine heber veriyor.

3.2.2.2. Sihirli Gücü Olan Varlıklar

3.2.2.2.1. Sihirli kanat: Üç yerde geçer: 21. masal

21. Masal: Ğurbete getmiş, evine dönerken, biri ona iki sihirli kanat vermiş.

3.2.2.3. Olağanüstülükler Gösteren Gerçek Varlıklar

3.2.2.3.1. Konuşan At: Bir yerde geçer: 15. masal

15. Masal: At, onlara der ki: “Menım sahabım, meni götüriyordi dağa, odın sırtıma yüklüyor getiriyordi.

3.2.2.3.2. Konuşan Öküz: Dokuz yerde geçer: 15 ve 26. masallar

15. Masal: Öküz der: “Men daha buzağken meni anamın altına götürerlerdi, süt içmah için.

26. Masal: Öküz demiş: “Benim sehibim beni bırakmış, diyor tavlansın, ben oni kesem, yiyem. Derdim çöhtür”

3.2.2.3.3. Konuşan Eşek: Bir yerde geçer: 17. Masal

17. Masal: Eşek: “Bana eşek deme, Şeyh Eşek de!” diyor.

3.2.2.3.4. Konuşan Tilki: Yedi msalda geçer: 8, 12, 17, 18, 23, 33 ve 47. masallar

8. Masal: Tilki der: “Bütün etli terafi senin olsun, işgembesiyle barsahlari bize kalsın.”

12. Masal: Bunun üstüne tilki, neneye geler, kuyruğunu geri ister.

17. Masal: Tilki: “Eşek kardaş nere gidersen?” der.

18. Masal: Tilki çobani oyalamış, ayi de gitmiş koyını yahalamış, getirmiş. Koyını kesip kavurme yapmışlar.

23. Masal: Tilki demiş: “Men bi hezine bilerem köyün yahınında, hergün fare ondan altın çıkarır. Ne zaman çıkarmaya gıtsem çocuklar itleriyle meni kovaler.”

33. Masal: Tilki haber almış, gelip devlere demiş: “Sız ne yaptınız?”

47. Masal: Tıkli, tek bi şansleri olduğunu söylemiş: İçlerinde kim en küçük ise oni kendilerine ziyafet yapacah. Zaten Tilki ile Kurt aralarında anlaşmışlar.

3.2.2.3.5. Konuşan Kurt: Altı masalda geçer: 8, 17, 18, 23, 31, ve 47. masallar

8. Masal: Kurt, koyunun etli kısmını kendi payına aler. Gerisini onlere bırakır. Bunun üstüne ayi bi pençe vurur kurda, kurdın gözleri açılar, kuyruğı yere boyınca uzaner.

17. Masal: Kurt hemen bira her kaçır. Arkadaşlarına da: “Kaçın” der.

18. Masal: Kurt diyor: “Men hesteyim ve benim ilacım felan sürünün arhasındaki kere koyındır.”

23. Masal: Kurt de demiş: “Men de bi kere koyın bilerem eti her derde devadır. Bi türlü oni almah nesip olmadı.”

31. Masal: Kurt, bir zemen sonra gine getmiş, kapıyı çalmış, sesini keçinin sesine benzeterek demiş: “Kalkalisk'im, Belbelisk'im ananız getti yayleye, süt doldırdı memeye, döndi yavrılarına kapıyı açın.”

47. Masal: Kurt demiş: “Meni hiç işin içine katmayın. Ben zaten sizin dayınızım. Yaşlıyım. Sız kendi aranızde en küçüğü bulın.”

3.2.2.3.6. Konuşan Ayi: Yedi masalda geçer: 5, 8, 10, 18, 23 ve 32. masallar

5. Masal: Ayi uvale girer, Farıs Amce uvalın ağızını eyice bağıler. Elıne balteyi aler, ayiyi parçe parçe eder, onden kurtıler.

8. Masal: Ayi der: “Sen bu akli kimden aldın?”

10. Masal: Bi ayi görer. Ayi oni aler, götürer ve onunla evlener. Aradan bi zeman geçer. Bi ocıhları oler. Bu ocıh, yari ayidir yari insan.

18. Masal: Ayi ile tıtki demiş: “Hani bız onı nasıl getirecağız?”

23. Masal: Ayi demiş: “Men de bi siyah daş bılerem, köyın üst terefinde, romatizmeye eyi gelir. Ne zeman uzanmağa ıtsem meni de itler kovaler.”

32. Masal: Ayi demiş: “Eger görersen benim de hesteliğımın arasını sor.”

3.2.2.3.7. Konuşan Horoz: İki masalda geçer: 4 ve 17. masallar

4. Masal: Tıkli bunları soruştırmaya teker teker çeker. Önce horozı eğiriyor, der: “O nedi sen vakitsız ezan ohersen?”

17. Masal: Giderler bi horozu ras gelırler. Horoz: “Eşşek kardaş nere gidersen?” der.

3.2.2.3.8. Konuşan Tavşan: İki masalda geçer: 26 ve 40. masallar

26. Masal: Tavşan demiş: “Ökız kardeş benim derdım daha ohtır. Bah: Neçirvan tezisi elındedir, bekliyor beni tutsın, yesın.

40. Masal: Tavşana demişler: “Git heber ver. Ahşama mısafır vardır.” Tabi heyvan bu nasıl heber versın?

3.2.2.3.9. Konuşan Tosbağa: İki masalda geçer: 17 ve 26. masallar

17. Masal: Tosbağa: “şeyh Eşşek nere gidersen?”

26. Masal: Tosbağa de benim arhamdedır, diyor: “Sen burada kahmasan ben seni sikerem.”

3.2.2.3.10. Konuşan Keçi: İki masalda geçer: 12 ve 31. masallar

12. Masal: Tılki gidiyor: “Geçi geçi man süt ver” diyor. Geçi: “Get mana ot getir” diyor.

31. Masal: Geçi one demiş şeraite gidah. Gitmişler şeraite. Herşeyi melleye anlatmışler.

3.2.2.3.11. Konuşan Yılan: Üç masalda geçer: 15, 30 ve 46. masallar

15. Masal: Adam de şevkete geliyor gidiyor ilanı kurtariyor. İlan birden onun boynına dolanır: “Seni ısıracağım.” diyor.

30. Masal: Birgün padişa ile veziri bir has bahçede otırmışler. Padişanın uyhusi gelmiş, uyumuş. Veziri bahmiş bir ilan gelmiş oni ısırmağa. Vezir ele aldı kılıncını ilanı vurmağa. Vezir ilane saldırınca ilan kendini aşağı atmış, bahçede kaybolmuştur.

46. Masal: Kari koce tekrar plan kurmuşler. Bu sefer Peri, ilan olup eşikte sahlanaçah. Ahşam Mehmet gelince oni ayahlarından ısıracaçah.

3.2.2.3.12. Konuşan Kedi: Bir masalda geçer: 10. masal

9. Masal: Kedi: “Heç meraklanma! Padişaha bir bela gelmiştir. Yahında ati öler, ikimize de bol rızk çıhar.” der. Padişahın hizmetkarı onların dilinde anladığı için güler.

3.2.2.3.13. Konuşan Köpek: Bir masalda geçer: 9. masal

9. Masal: Köpek kediye der: “Hani at ölerdi, bize rızk çıhardı?” Kedi: “Meraklanma! Yahında padişahın camışı öler, bize bol rızk çıher.” der.

3.2.3. HAYVANLAR

Sestiğimiz masalların çoğunlukla hayvan masalları olması sebebiyle gerek masal kahramanı ve gerekse diğer şekillerde yöreye uyumlu birçok hayvan adı geçer. Bu hayvanlar, çoğunlukla yöreye uyum sağlamış hayvanlar olmakla birlikte diğer alt başlıklarda göreceğimiz farklı türlerde de olabilmektedir.

3.2.3.1. Ehil /Evcil Hayvanlar

Bu gruptaki hayvanlar, gündelik hayatta insanların bir şekilde ya etinde ya sütünden ya da yününden veya fiziksel gücünden istifade ettiği hayvanlarla kedi-köpek gibi hayvanlar yer alır.

3.2.3.1.1. At: Altı masalda geçer: 9, 21, 32, 38, 42 ve 43. masallar

9. Masal: Hizmetkar olani padişaha söyler, padişah hemen atını meydana çıkarer, sater.

21. Masal: Bacısı gelmiş, abesının atını tutmuş, götürmüş ot vermağa. Ati içeri çekmiş, bi ayağını yemiş.

32. Masal: Bi zamanda bir padişah, bir ati varmış bir de hizmetkarı. At bir yavri doğırır.

38. Masal: Elinde sadece yatağı ve ati kalmış. Bunlari de vermemah için köyünden ayrılmağa karar verir.

42. Masal: Paşanın oğlu atine su vermah için dereye inmiş. Ati su içmeden birden geriye başını kaldırmış, kişnemiş.

43. Masal: Zemanın birisinde bi ağa varmış. Ağanın bi hanımı, bi ati, bi de tazisi varmış. Tabi ne aylesine çocih, ne de atine ve tazisine yavri olırmış.

3.2.3.1.2. Buzağı: İki masalda geçer: 14 ve 15. masallar

14. Masal: Tavana asili olan buzağını Kundo zanneder. Kızgın ateşe bir şiş koyar, çıkarer ona batırır.

15. Masal: Öküz der: “Men daha buzağken meni anamın altına götürerlerdi, süt içmah için. Daha ağzıma süt gelmeden yüzüme bi tokat vurırlerdi, biraşmırlardi süti içem.

3.2.3.1.3. Eşek: Bir masalda geçer: 17. masal

17. Masal: Bi eşek varmış. Bigün sahabına küser, alır başını gider. Yolda bi tilkiye ras gelir.

3.2.3.1.4. Horoz: iki msalda geçer: 4 ve 17. masallar

4. Masal: Önce horozu çağırıyor, der: “O nedi sen vakitsız ezan ohersen?” Horoz, daha cevap vermeden horozın kafasını keser yer.

17. Masal: Kurtler eşşegin sesini duyunca hemen gelirler. Horoz korhudan eşşegin sırtına çıher, ötmağa başler

3.2.3.1.5. İnek: İki masalda geçer: 14 ve 41. masallar

14. Masal: “Senin bu ineklerin birahter yatım.” Dev gider bu sefer tüm inekleri keser, bi tane buzağı birahter.

41. Masal: Meco Ağa’nın canından çoh sevdiği iki güzel inegi varmış. Bi gün bu ineklerden biri hestelenmiş. Bunun üzerine Meco Ağa, Ahmet Dayi’ye heste inege iyi bahmasını söylemiş.

3.2.3.1.6. Keçi: İki masalda geçiyor: 12 ve 31. masallar

12. Masal: Tılki gidiyor: “Geçi geçi man süt ver” diyor. Geçi: “Get mana ot getir” diyor.

31. Masal: Geçi one demiş şeraite gidah. Gitmişler şeraite. Herşeyi melleye anlatmışler. Melle onlare demiş: “Gidin filan gün gelin.” Geçi getmiş güzel bi kovada yoğırt getirmiş.

3.2.3.1.7. Koç: Üç masalda geçer: 22, 29 ve 34. masallar

22. Masal: Adamın biri karısını denemah için bi plan kurmuş. Bi koç satın almış, kesmiş, bi torbeye koymış, evine götürmüş. Karısına demiş: “Men bi adam öldürdüm, ne yapah?” Oni almişler ahure gömmişler.

29. Masal: Padişah cemeetiyle gelmiş. Kız çıhmiş meydane, demiş benim kelenim: “20 koyin, 30 koç; 50 at, 70 yehte; 90 feraset, 100 akıl...”

34. Masal: Demiş: “Bunlari ne pişirersiz? Alın size bu koçlari kesin.” Koçlari kesmişler, pişirup yemişler. Adam sonra demiş: “Ya benim koçlarımı verersiz ya da gelini.” Mecbur kalmışler gelini vermişler.

3.2.3.1.8. Koyun: Altı masalda geçer: 8, 18, 23, 29, 39 ve 48. masallar

8. Masal: Giderler özlerine süriden bi koyin çalerler. Getirerler, aralarında paylaşerler. Ayi kurda der: “Sen paylaş!” Kurt, koyunun etli kısmını kendi payına aler.

18. Masal: Tılki çobani oyalamış, ayi de gitmiş koyını yahalamış, getirmiş. Koyını kesip kavurme yapmışlar.

23. Masal: Adam köyüne dönmiş. Hezineyi çıkarmış, siyah daşı evının önüne getirmiş, getmiş kere koyını de satın almış.

29. Masal: Kız demiş: “Belese kolay. Get iki tene aynı kiloda koyun al. Onların arasına bir kurt bağle, yalnız kurdun ağzi koyınlara yetişmesın.

39. Masal: Bir gün Cengzeri ile dayisi beraber çobanlığe çıkarlar. Cengzeri koyınların sütünü sağlar, dayisine vermah ister.

48. Masal: Uyanık adam, önünde bi sürü koyunla evine dönmüş, onların arhasında. Köyliler iyicen şaşırılmışlar.

3.2.3.1.9. Köpek: Dört masalda geçer: 5, 9, 11 ve 27. masallar

5. Masal: Farıs Amca der: “Ben gıtlık senesi acımden köpek yavrisını yemişem. Şimdi seni görünce havlar, gelir seni yemağa.”

9. Masal: Köpek gine kızarak gelir: “Hani camuş ölecahti, bize bol rızık çıkacahti?” der.

11. Masal: Köpek sesleri duyılır. Kadın diyer: “Bele hav hav deme Temmo! Yarına düğünüm olcah, sana da bi parçe et düşer emmo”

27. Masal: Padişa cezaya göre -kurdi boğan köpekler vardi- Onlara bırakırdı, onları boğardı. Bi de heyvanların aşık kemigini insanların şakağının her iki yanına koyar, mengen ile sıharmış, ta ki ölsün.

3.2.3.1.10. Öküz: Üç masalda geçer: 6, 15 ve 36. masallar

6. Masal: Çifti de kırer, okızleri önüne aler, gelir eve. Ağaya der: “Senin başın yesin!

15. Masal: Giderler okıze ras gelirler. Okıze derler: “Bir şerietımız var.” Öküz diyor: “Söyleyin.” Adam anlatır, der: “Hel mesele bele... Sen ne dersin?”

36. Masal: Nisko, onların yanına gitmiş, babasının yemek yapmah için okızlerden birini kesmelerini istediğini söylemiş. Bunlar de Nisko’ya inanmışlar ve bi okızı kesip yemişler.

3.2.3.1.11. Tavuk: İki masalda geçer: 14 ve 33. masallar

14. Masal: “Senin bu tavuhların biraşmer yatım.” Dev, tavuhların hepsinin başını keser. Gine onı yatırmağa çalışır.

33. Masal: Korkak Ali dermiş: “Tavuhlar, kuşlar meni yer.” Karisi başına bi pilan kurmuş, onı dışarı çıkarmak için.

3.2.3.1.12. Tazı: Bir masalda geçer: 6. masal

6. Masal: Ağa der: “Tazim nerde durdiyse orda çif sür.” Tazi gider bir keyanın üstünde durur. Eee... Orda çift olmer tabi. Çako vurur, taziye geberter.

3.2.3.2. Vahşi Hayvanlar

Vahşi hayvanların bir kısmını “Olağüstü Özellikler Gösteren Gerçek Varlıklar” başlığı altında vermiştik. Bunların dışında ayrıca Muş masallarında yörenin yaban hayatına bir şekilde uyum sağlamış, halkın bildiği-tanıdığı ve daha çok av hayatında karşılaştığı diğer hayvanlar verilmiştir.

3.2.3.2.1. Aslan: Bir masalda geçer: 21. masal

21. Masal:Ağaca çıkmış olan abisini yemeğe çalışan kızı bir aslanla bir kaplan gelir, kızı parça parça eder, böylece de adam kurtılır...

3.2.3.2.2. Ayı: Yedi Masalda geçer: 5, 8, 10, 18, 23, 31 ve 32. masallar

5. Masal: Ayi çuvale girer, Farıs Amce çuvalın ağzını eyice bağlar. Eline balteyi aler, ayiyi parçe parçe eder, onden kurtılar.

8. Masal: Ayi der: “Sen bu akli kimden aldın?” Tılki der: “Yerde boyli boyıne yatan kurdın açılmış gözlerinden bi de hereketsız kuyriğından...”

10. Masal: Ayi, çıkıyor et getirmağa. Kapiye de kocaman bir daş biraşır. Zeyne, kaçıp kurtulmah ister feket taşı kaldıramer.

18. Masal: Ayi tılkiye demiş: “Sen çobani oyale men de koyını alacam.” Tılki çobani oyalamış, ayi de gitmiş koyını yahalamış, getirmiş.

23. Masal: Adam bahmış ki bi tılki, bi kurt, bi de ayi gelmiş. Adam sahlanmış, sessızce onlari dinlemiş.

31. Masal: Ayi der: “Görmedım, yemedım. Get kurde sor.”

32. Masal: Devletini aramaya çıkan adam yolda bi ayiye ras gelmiş. Ayi sormuş “Nere gidersen?” Hizmetkar: “Devletimi aramağa çılmışem.” demiş.

3.2.3.2.3. Kaplan: Bir masalda geçer: 21. masal

21. Masal: Bi aslanla bi kaplan gelir, kızı parçe parçe eder, belece de adam kurtılar...

3.2.3.2.4. Kurt: Sekiz masalda geçer: 8, 17 23, 29, 31, 38 ve 47. masallar

8. Masal: Kurt, koyunun etli kısmını kendi payına aler. Gerisini onlere bırakır.

17. Masal: Kurt başını eşşegin bacahlari arasından uzater, taşacağını tuter. Eşşek bi çifte ater kurdın dişini kırer.

23. Masal: Kurt de demiş: “Men de bi kere koyun bilerem eti her derde devadır.

29. Masal: Onlerin arasına bir kurt bağle, yalnız kurdın ağzi koyınlere yetişmesin.

31. Masal: Kurt ayağını göstermiş, bahmişler analari degil. Kapiyi açmamışler.

38. Masal: Kurt zorda kalınca çocığı bırakıp kaçır. Böylece çocık kurtulmuş olur, avcilerin eline düşer.

47. Masal: Kurt hemen demiş: “Maşallah! Hiç yaşını göstermisen. Yaşın epey çohmiş.

3.2.3.2.5. Tilki: Yedi masalda geçer: 8, 12, 17, 18, 23, 25 ve 33. masallar

8. Masal: Bi gün bi ayi, bi kurt bi de tilki arkadaş olerler. Bunlar acıherler. Giderler özlerine süriden bi koyun çalerler.

12. Masal: Nene, tıklıye bir tuzah kurmak istiyor. Kapının arhasına sahlaniyor. Tilki gelende kuyruğıne bi “das” vurup kuyrığını kesiyor.

17. Masal: Tilkise korhudan eşşegin etrafında döner – dolaner.

18. Masal: Tilki bağırmiş: “Gabağ men seni bırakmışem sen de meni bırak.” Gabağla bizim Tilki beraber suyun dibine girmiş, belece tıklı de boğılmış.

23. Masal: Ahşam olande ayi, kurt ile tilki gelmiş. Birbirlerine demişler bizim söyledığımız herşey kayıbolmuş.

25. Masal: Dağ tilkisi oveda yaşıyana demiş: “Av mevsimidır. Tuzaha düşersen ne yaparsın?”

33. Masal: Tılki ayahlarına bağılı olduğu için sağı-sola, taşlara çarpmış, çarpmış gebermiş. Devler de kaçıp kurtulmuşlar.

3.2.3.3. Kuşlar

Muş masallarında en çok rastlanan kuşlar baykuş, güvercin, karga, kırlangıç, kuş, leylek, şahin vb. diğer kuşlardır.

3.2.3.3.1. Baykuş: Bir masalda geçer: 6. masal

6. Masal: Kari der: “Ben giderem ağacın başına baykuş gibi öterem. Çako’ya dereh bah baykuşler öter, senin müddetın bitti. Git evine.”

3.2.3.3.2. Güvercin: Bir masalda geçer: 38. masal

38. Masal: Oranın ededine göre ölen bir padişahın sonra havaya bir güvercin bırakılmış, güvercin kimin başına konarsa padişah da o olmuştur.

3.2.3.3.3. Karga: Bir masalda geçer: 34. masal

34. Masal: Bigün bi adam yolda giderken bahmiş bi karganın ayağına bi dikan batmış. Herine oni çıharmış. Dikani cebine koymış, getmiş.

3.2.3.3.4. Kırlangıç: Bir masalda geçer: 3. masal

3. Masal: Kırlangıç gider baher her yer çayır çimendir, yeşillihdir. Çimenler diz boyıdır. Döner gelir, leylege heber verer.

3.2.3.3.5. Kuş: Üç masalda geçer: 2, 14 ve 33. masallar

2. Masal: Pire gider, bahar kuş da yuvasında ölmüş.

14. Masal: Dev, kuş tüyünden yatah onlara bırakır. “Yatın” der.

33. Masal: Korhah Ali bağırmiş, çağırmiş. Demiş: “Aman hevar kuşler, kurtler, heyvanatler beni yedi. Kapiyi açın.” Karısı bir türlü kapiyi açmamış.

3.2.3.3.6. Leylek: Bir masalda geçer: 3. masal

3. Masal: Leylek de yayleye gider, baher çimen yohdur. Yeşillih ancak ayahları ni kapater, daha tam bahar de degildir.

3.2.3.3.7. Şahin: Bir masalda geçer: 26. masal

26. Masal: Şahan da bekliyor diyor ‘tavşan kahsın, ben oni yahaliyem, yiyem.

3.2.3.4. Diğer Hayvanlar

Bu bölüme de, geçen üç bölüme dahil olmayan diğer hayvanlar alınmıştır. Balık, fare/sıçan, sinek, yılan vb. gibi.

3.2.3.4.1. Balık: İki masalda geçer: 24 ve 44. masallar

24. Masal: Kadın kocesinden evvel getmiş terlenin değişik yerlerine balıh sahlamış. Adam tarlesini sürerken balıhlar çıhmış.

44. Masal: Yuhardan gelen balıh torlerini görünce: “Eceba dünya nasıl? Bu torlere balıh yerine bız tahılıp çıhsah ne olacah?” demişler.

3.2.3.4.2. Fare: Bir masalda geçer: 23. masal

23. Masal: Tilki demiş: “Men bi hezine bilerem köyın yahınında, hergün fare ondan altın çıkarır.

3.2.3.4.3. Sıçan: Bir masalda geçer: 16. masal

16. Masal: Sıçan sahlandığı tehtenin altından çıkar, bi perçe kemik alır, kaçır. Gelır baher Kez Hatun çemure batmış.

3.2.3.4.4. Sinek: İki masalda geçer: 15 ve 39. masallar

15. Masal: At der ki: “Eve gelince üzerimdeki semeri kaldırır-sırtım hep yar idi-bi ilaç vurmada salıverirdi. Ahşama keder sinekler meni yerdı...İsır, heç affetme!”

39. Masal: Cengzeri bahar ki bir sinek dayisinin burnından çıktı, gitti kavalından geçerah yan terefte bulunan harabenin altındaki bir taşın etrafında dolaşarak tekrar kavalın içinden dayisinin burnına girdi.

3.2.3.4.5. Yılan: Üç masalda geçer: 15, 30 ve 46. masallar

15. Masal: Adam de şevkete geliyor gidiyor ilanı kurtarıyor. İlan birden onun boynına dolanır: “Seni ısıracağım.” diyor.

30. Masal: Vezir ilanı saldırınca ilan kendini aşağı atmış, bahçede kaybolmuştur.

46. Masal: O gün ilan şekline giren Peri, Mehmet’i ısırmez. Kari koca tekrar plan kurmuşlar. Bu sefer Peri, ilan olup eşikte sahlanacak.

3.3. MEKÂN

Masal mekânını, geniş mekân ve dar mekân olmal üzere iki alt başlıkta inceleyebiliriz.

3.3.1. Geniş Mekânlar

Masallar, doğası gereği daha çok geniş mekânlarda geçer. Mekân genişliği, tabii olarak anlatıcıya anlatım kolaylığı sağlar. Masal mekânı olarak bildiğimiz, çoğunlukla hayalî ve büyülü, kimi zamanda coğrafik anlamda gerçek; ama tasavvurda yine muhayyel mekânlar sözkonusu: Kaf Dağı, Çin-Maçin, Bağdat vb. gibi.

3.3.1.1. Türkiye Sınırları İçinde Olan Mekânlar

Muş masallarında özel anlamda çok fazla da yer isimlerine rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte yine de masalların anlatıldığı Muş ve civar yer adları, az da olsa diğer bazı illerimizin adları geçmektedir.

3.3.1.1.1. İstanbul: Bir masalda geçer: 50. masal

50. Masal: Kız, gitmiş İstanbuldeki birliğine teslim olmuş, askerlik kıyafetlerini giymiş, askerlerin içine girmiş.

3.3.1.1.2. Kirvay Yaylası: Bir masalda geçer: 2. Masal

2. Masal: Pire bi gün geçileri aler, Kirvay yaylesine çıher.

3.3.1.1.3. Kozma Dağı: Bir masalda geçer: 31. masal

31. Masal: Millet Kozme Dağı'ne yaylaya getmiş, geri giderken yaşlı bi nenenin total geçisi vardır, oni orda unutmuşler.

3.3.1.1.4. Muş: Bir masalda geçer: 27. masal

27. Masal: Bızım bu Muş tereflerde bi paşa varmış. Çoh şiddetli cezalar verirmiş.

3.3.1.1.5. Varto (Gımgım): Bir masalda geçer: 50 masal

50. Masal: Babasının yerine askere giden kız, uzun bi yolculıhten sonra memleketi olan Gımgım'e varır. Oni gören yaşlı babasi çoh sevınır. Böle bi kızı oldığı için çoh meğrur olır.

3.3.1.2. Türkiye Sınırları Dışında Olan Mekânlar

Bu mekânlar da Hac/Hicaz, Kaf dağı, Şam vb. gibi yerler olup ya hayalî masal mekânlarıdır veya gerçekte var olup bir şekilde halkın teveccühünü kazanmış yerlerdir.

3.3.1.2.1. Hac: Bir masalda geçer: 47. masal

47. Masal: Bunlar Hece gidecahlarını söylemişler. Hediseyi anlatmışler. Katır düşünmüş, taşınmış: "Heklisınız. Yaşlandıh. Hem çoh günahlarımız var.

3.3.1.2.2. Hicaz: Bir masalda geçer: 47. masal

47. Masal: Katır düşünmüş, taşınmış: "Heklisınız. Yaşlandıh. Hem çoh günahlarımız var. Töbe zemanı gelmiş. Meni de aranıza almırsız? Arkadaş olah, beraber Hicaze gidah" demiş.

3.3.1.2.3. Şam: Bir masalda geçer: 19. masal

19. Masal: Ejdiha demiş: "Madem öledır o zeman şu iki kılı al, Şam şehrine get. O şehir paşasının kızı hestedır.

3.3.2. Dar Mekânlar

Ölçüm olarak geniş veya dar, birçok mekân bu başlık altında verilmiştir.

3.3.2.1. Açık Dar Mekânlar

Muş masallarında geçen belli başlı *açık dar mekânlar* şunlardır.

3.3.2.1.1. Ada: Bir masalda geçer: 37. masal

37. Masal: Fırtınaden sonreki gün bahmişler ki uzahtan bi ada görünmüş. Hem yiyecah almah hem de gemilerini temir etmah için hem de belki Melkan Hatun’i bulmah ümidi ile o adaye gitmişler.

3.3.2.1.2. Bahçe: Üç masalda geçer: 13, 30 ve 37. masallar

13. Masal: Adam diyor: “Senin oğlın bu adrese gelsin, büyük Selimin yanına. (Allah büyüktür.) Nenegilin de hoş bir elma bahçeleri varmış.

30. Masal: Birgün padişa ile veziri bir has bahçede otırmışler. Padişanın uyhusi gelmiş, uyumuş. Veziri bahmiş bir ilan gelmiş oni ısırmağa.

37. Masal: Aradan bir هفته geştıhtan sonra Seyfullah, irem bahçesının olduğu yere gider.

3.3.2.1.3. Çarşı: Dört masalda geçer: 7, 19, 40 ve 44. masallar

7. Masal: Bir gün bi adam çarşıde geziyor, diyor: “Aklım çohtır, malım yohtır; aklım çohtır malım yohtır.”

19. Masal: Adam şehre girmiş, Şam çarşisinde bağırmiş, gezmiş demiş: “Men tohtorım, men tohtorım.” Buni işıtan biri, getmiş paşaya malumat vermiş.

40. Masal: Hemit, köyden süt getirir. Sütünü satmağa çalışır. Çarşının başında ne fiyat verılırsa çarşının sonunda de aynı fiyat verılır.

44. Masal: Peri kızı bi gün diyor: “Küpler yanıme gelın!” İki tene küp hemen yanıme gelir. Onlara çarşıye gitmelerini emr ediyor. Biri balla dolıp gelecah birisi de yağla dolıp gelecah.

3.3.2.1.4. Çayır-çimen: Üç masalda geçer: 3, 32 ve 47. masallar

3. Masal: Kırlangıç gider baher her yer çayır çimendir, yeşillihdır. Çimenler diz boyıdır. Döner gelir, leyleke heber verer.

32. Masal: Adam getmiş getmiş, çoh keder getmiş. Kaf dağıne ulaşmış. Bahmış ki devleti orde çayır çimenler içinde sefa eder.

47. Masal: İki arkadaş birlik yole çıhmışler. Bi müddet yürümüşler, çayır çimenler içinde bi katır görmüşler.

3.3.2.1.5. Çeşme: Üç masalda geçer: 12, 14 ve 33. masallar

12. Masal: Suyı çeşmeden alıyor veriyor ırğate. Irğatten ot alıyr veriyor geçiye. Geçiden de süt alıyor veriyor Nene'ye. Nene, tılkinin kuyrığını süsliyor püsliyor.

14. Masal: Dev, çeşmeye gider ki ona elekte su getire. O zeman Kundo hemen arhadaşlarını uyandırır. “Kaçın gidelem yoksa bu dev bızı yer” diyer.

33. Masal: Su getirme sırası Korhah Ali'ye gelmiş. Demiş: “Hele man kürek-kazma verin. Gidem çeşmeyi yerinden kaldırem getirem. Nedır bu, böyle hergün su taşıyacağım.”

3.3.2.1.6. Dağ: On bir masalda geçer: 15, 19, 25, 31, 32, 34, 37, 39, 41, 42 ve 43. masallar

15. Masal: At, onlara der ki: “Menım sahabım, meni götürüyordi dağa, odın sırtıma yüklüyor getiriyordi. Eve gelince üzerimdeki semeri kaldırır-sırtım hep yar idi-bi ilaç vurmada salıverirdi.

19. Masal: Adam gürbete çalışmağa gitmiş. Tabi yolu bi dağdan geçmiş.

25. Masal: Bi zemanlar iki tılki varmış. Bunlar arkadaşmış. Biri dağde yaşarmış, digeri oveda yaşarmış.

31. Masal: Millet Kozme Dağı'ne yaylaya getmiş, geri gelerken yaşli bi nenenin total geçisi vardır, oni orda unutmuşler.

32. Masal: Cin demiş: “Senin devletın kaf dağının arhasındadır.

34. Masal: Getmiş getmiş bi dağde. Bahmış çobanler açtır. Ekmegini çobanlere vermiş, çobanler ekmegi yemiş.

37. Masal: O, ormanın arhasından görünen dağın arhasından otırıyormış. Buranın padişahi onın babasiymiş.

39. Masal: Cengzeri oni giydiği gün dağde üç tene ceylane ras gelir ve onların peşine verir.

41. Masal: Cellatler Ahmet Dayi'yi almış, bi yüksek dağın etegine götürmüş.

42. masal: Bir de bahmiş ki iki dağın arasında bir duman yükselir. Fatma oraya gidip bahmiş iki odalı bir ev vardır.

43. Masal: Devler oni görüyorlar ve diyorlar: “İnsanoğlu sen buralarda ne geziyorsun. Bu dağlar bizim. Bu taşlar bizim.

3.3.2.1.7. Dam: Dört masalda geçer: 21, 31, 36 ve 42. masallar

21. Masal: Dev kız, abesine der: “Sen dama çıh bekle, ben sana yemek hazırlarem.” Abesi dama çıher, çizmesının içine arileri doldırer, bacaya bırakır ki bacısı zanetsın ordadır, şarki söylüyor.

31. Masal: Getmiş ayının daminen çıhmiş, ayi demiş: “O kimdir tep tep eder rep rep eder yedi sülelesının ağzına sıçer!”

36. Masal: Nisko hezineyi alıp eve gelmiş. Evin damından içeri bağırmiş. Annesi sesini duymış: “Bız seni kovdih gine geldin.” demiş.

42. Masal: İlk nöbeti küçük kardeş Ali tutmuş. Çıhmiş damın üstünde sahlanmış. Ahşama keder evin içini gözlemiş.

3.3.2.1.8. Deniz: Beş masalda geçer: 7, 37, 39, 40 ve 48. masallar

7. Masal: Gece olunca denizden çeşitli heyvanatlar, ağızlarında inci boncuklarla, mücevheratla çihiyor.

37. Masal: Hz. Süleyman kızın adının Melkan Hatun olduğunu ve çok uzaklarda, denizlerin ortasında bir adada olduğunu söylemiş.

39. Masal: Dayısı Cengzeri'ye der: “Ben bir rüya gördüm. Beyaz bir denizin üzerindeki yedi delikli bir köpriden geçtim. Taşlıh bir alande, bir taşın altında bir hezine gördüm.”

40. Masal: Üç kardeş gelip Hemit'in elbisesini giyen çobani Hemit zanederah alıp bir denizin kenarındaki uçırımdan denize atarlar.

48. Masal: Köyliler iyicen şaşırmışler. “Bız seni denize attıh. Sen nasıl ölmedin? Hem bu heyvanleri nerden getirdin?” demişler.

3.3.2.1.9. Duvar: İki masalda geçer: 29 ve 39. masallar

29. Masal: Vezir eve girande adama demiş: “Senin evin duvarı iyi örülmüş; ama bir taşı yamuhtır.(Adamın kızının gözi şaşmış.) Kız cevap vermiş: “ Duvar çoh sağlamse bir taşın zerari olmaz.

39. Masal: İşçiler yedi gün çalıştıktan sonra bunların kafasını keser, kafalarını duvarde sahlar.

3.3.2.1.10. Göl/Göl Kenarı: Bir yerde, 49. masalda geçer.

49. Masal: Kar sularının oluşturduğu bi küçük gölün kenarına otırmış, sude kendini seyretmiş.

3.3.2.1.11. Kasaba: Bir masalda geçer: 43. masal

43. Masal: Tabi bu adam köy köy, kasaba kasaba geziyormiş, derdine bir çare bulmah için.

3.3.2.1.12. Kuyu: İki masalda geçer: 18 ve 44. masallar

18. Masal: Koyını kesip kavurme yapmışler. Birazını kurda vermişler, gerisini tenekeye koyıp kuyulamışler.

44. Masal: Sırasıylen delikanlının üç kız kardeşi de evin işlerini yaparken benzer şeylerle karşılaşmışler. Kimsi seket kalmış, kimisi de su kuyisinde boğılmış.

3.3.2.1.13. Delik (Kovuk): Üç masalda geçer: 39, 42 ve 43. masallar

39. Masal: Cengzeri Karısına der ki: “Onler keleye girince sen kapiyi dışardan üstlerine kapat ve bu ateşi şu delikten cephaneye at, kaç!

42. Masal: Fatma barmağını delikten uzatmış. Dev de onun barmağını emmiş. Eme eme kız bayılmış.

43. Masal: Bikes: “Bismillah” demiş. Yedi kılıç darbesi vurmuş. Canpola’yi öldürmüş. Kafası yuvarlanmış, bir ağacın kovuğıne girmiş.

3.3.2.1.14. Köy/ Köy Meydanı: On masalda geçer: 23, 29, 38, 40 41, 42, 43, 45, 48 ve 50. masallar

23. Masal: Tılki demiş: “Men bi hezine bilerem köyün yahınında, hergün fare ondan altın çıkarır. Ne zaman çıkarmaya gıtsem çocukler itleriyle meni kovaler.”

29. Masal: Yolda gidiyorlar. Vezir köyliye diyor: “Birimiz merdivan olah, digeri de onun üzerine çıhsın.”

38. Masal: Bu adamın iki çocuğı ile karısı vardır. Bir gün köyi terk ederek yola koyılırlar.

40. Masal: Bi gün akılli bi adam olan Hemit, köyden süt getirir.

41. Masal: Az gitmiş, çoh gitmiş. Yolda bi köye mısafır kalmış. Ev sahibi Ahmet Dayi’ye nereye gidecağıni sormış, o de ev sahibine perişan halini anlatmış.

42. Masal: Birgün çoban Mehmet’in bulunduğu köye felci bir kadın gelmiş.

43. Masal: Bi gün ağanın işi çıhar. Ağa seyhete çıhacah. Köyn bekçisini çağırır. Ona, köye mukat olmasını tenbih eder.

45. Masal: Ali ahşam bi köyde bi eve mısafır olır. Ama ev sahabi-köylilerin anlattığıne göre-sabah mısafırı yolci ederken oni iyicene dövermiş.

48. Masal: Bi varmış, bi yohmış. Bi zeman bi köyde hem fekir hem uyanih bi adam varmış.

50. Masal: Tüm civar köyler, ekrebalar, tanıdıhler çağrılmış. Kırh gün, kırh gece düğün dernek yapılmış.

3.3.2.1.15. Köprü: Dört masalda geçer: 29, 39, 44 ve 48. masallar

29. Masal: Vezir köliye demiş: “ Birimiz köpri olah, digerimiz onun üstünden geçsin.”

39. Masal: Cengzeri’ye der:“Ben bir rüya gördüm. Beyaz bir denizin üzerindeki yedi delikli bir köpriden geçtim.

44. Masal: Bunlar damat evine doğru yol almışler. Gelin arabasi bi köpriden eçmiş.

48. Masal: Epey bi zeman beraber yürümüşler. Sonra gece konahlamak için bi köpri üstünde gecelemişler.

3.3.2.1.16. Mağara: Üç masalda geçer: 20, 23 ve 36. masallar

20. Masal: Mığaranın içinde üç tene ode varmış. Birinci odenın kapısını çalmış, bahmiş güzel bir kız otırmış, elinde makinesi bir de alması vardır.

23. Masal: Bi tarihte üç arkadaş varmış. Birlikte yolculuk ederken ikisi birini yalnız başına bırakmış, izlerini kaybetmişler. Gece olmuş adam korhıdan bi mığaraye sığınmış.

36. Masal: Devler mığaradaki bir hezinenin bekçileriymiş. Aralarında Nisko'yi öldürmek için bir plan kurmuşlar.

3.3.2.1.17. Mezar: Bir masalda geçer: 17. masal

17. Masal: Kurt: “Nece kaçmıyem? Biri başımı bir mengeneye kısırdı. Biri ‘sala’ mı ohudı. Biri mezarımı kazdı. Biri de kefenimi getirdi. Kaçın kaçın...” der.

3.3.2.1.18. Orman: Dört masalda geçer: 11, 15, 33 ve 37. masallar

11. Masal: O gece yaşlı kadın ölmer. Ertesi gün oğlu onu alır bir ormana götürer. Anasına diyer: “Birazdan senin düğünün gelecah...”

15. Masal: Adamın biri yolda gidiyor, bahıyor ateş bir ormana girmiş, orman yanıyor. İçinde de bir ilan vardır, bağıyor: “Meni kurtarın, meni kurtarın!”

33. Masal: Odın taşıma sırası gine Korhah Ali'ye gelmiş. Demiş: “Hele man ne keder ip-urgan varsa verin, gidem tüm ormanı getirem. Ne böyle her gün her gün odın taşıyacağız?”

37. Masal: Melkan Hatun'i bulmak ümidi ile o adaya gitmişler. Adade sadece bir orman varmış. Belki ormanın içinde bir şehir vardır diye ormanın içine girmişler.

3.3.2.1.19. Tandır: İki masalda geçer: 34 ve 42. masallar

34. Masal: Getmiş getmiş bahmiş bi yaşlı kari tandır yahmak ister; ama tandırı bi türlü yanmer. Dikani vermiş kariye, kari tandırı yahmış.

42. Masal: Bu kadın, onun bu telaşlı haline acımış, tandırdan bir parça ateş çıkarıp kıza vermiş ve ondan derhal uzaklaşmasını söylemiş.

3.3.2.1.20. Tarla: Üç masalda geçer: 24, 36 ve 46. masallar

24. Masal: Kadın kocesinden evvel getmiş terlenin değişik yerlerine balık sahlamış. Adam terlesini sürerken balıklar çıkmış. O de onları toplamış, ahşam eve getirmiş.

36. Masal: Nisko, çok yaramaz bi çoçihmiş. Kıtık yıllarında terlelerinde çalışan işçileri varmış.

46. Masal: Bigün Mehmet terlede iken kız kardeşi doğım yapmış. Kız ne yapacağını şaşırmış.

3.3.2.1.21. Taş/Taşlık: İki masalda geçer: 34, 37, 39 ve 43. masallar

34. Masal: Almış gelini getmiş. Bahmiş bi adam bi taşın üstünde oturmuş, bılur çaler. Bılur hoşine getmiş. Gelini vermiş adame bıluri almış.

37. Masal: Ahşam, dev yiyecahları alıp gelmiş. Oturup bir şeyler yemiş, sonra da gidip Bedia'nın yanındaki taşa uzanmış, uyumuş.

39. Masal: Cengzeri'ye der: "Ben bir rüya gördüm. Beyaz bir denizin üzerindeki yedi delikli bir köprüden geçtim. Taşlıh bir alande, bir taşın altında bir hezine gördüm."

43. Masal: Devler oni görüyorlar ve diyorlar: "İnsanoğlı sen buralarda ne geziyorsun. Bu dağlar bizim. Bu taşlar bizim.

3.3.2.1.22. Uçurum: Bir masalda geçer: 40. Masal

40. Masal: Üç kardeş gelip Hemit'in elbisesini giyen çobani Hemit zanederah alıp bir denizin kenarındaki uçırımdan denize atarlar.

3.3.2.1.23. Vadi: Bir masalda geçer: 47. masal

47. Masal: Bazen yavaş gitmişler, bazen hızlım. Gitmişler gitmişler çoh serp bi vadiye ras gelmişler. Bi türlü vadiyi geçememişler.

3.3.2.1.24. Yayla: Beş masalda geçer: 2, 3, 17, 26 ve 31. masallar

2. Masal: Pire bi gün geçileri aler, Kirvay yaylesına çıher. Yaylede bi guş yuvası görer. Zanneder bundan bele hava hep sıcak geçer.

3. Masal: Leylek de yayleye gider, baher çimen yohdur. Yeşillih ancak ayahlarını kapater, daha tam bahar de degildir.

17. Masal: Bu uç arakadaş barabar yayleye çıkarlar. Otlanırlar. Ne zaman ki karınleri doyer, kefi yerine gelir eşşek anırmağı gelir.

26. Masal: Evvel zemanda bir karvançı varmış. Bir ökızı ihtiyarlaşmış, bir yayleye biraşmış, demiş: “Tavlansın, ben kesem.”

31. Masal: Millet Kozme Dağı’ne yayleya getmiş, geri gelirken yaşlı bi nenenın total geçisi vardır, oni orda unutmuşler.

3.3.2.1.25. Yol: Yirmi iki masalda geçer: 7, 14, 15, 16, 17, 19, 29, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 44, 454, 46, 47, 48 ve 50. masallar

7. Masal: Adam dışarı çihar bahar ki kelpiçlerin içinde mücevherler parlıyor. Onlari toplıyor, hemen adamın evının yolını tutuyor.

14. Masal: Mecbur Kundo’nın dedigini yaperler, işhli yoldan giderler.

15. Masal: Adamın biri yolda gidiyor, bahıyor ateş bir ormana girmiş, orman yaniyor.

16. Masal: Kocasi ölince Keze evlenmağa karar verir. Çihar özine koca aramağa. Az gider uz gider. Yolda bi çobana ras gelir.

17. Masal: Bi eşşek varmış. Bigün sahabine küser, alır başını gider. Yolda bi tilkiye ras gelir.

19. Masal: Adam ğürbete çalışmağa gitmiş. Tabi yolu bi dağdan geçmiş.

29. Masal: Vezir tebdil-i kıyafat etmiş kendine bir yardımcı aramağa çıhmiş. Yola çıhmiş. Yolda kendisine bir köyli ras gelmiş.

32. Masal: Adam devletini aramah için yola çıhmiş. Yolda bi ayiye ras gelmiş.

34. Masal: Bigün bi adam yolda giderken bahmiş bi karganın ayağıne bi dikan batmış.

35. Masal: Varmış, yohmiş. Yaşlı bir cadı kadın yolda birini görer.

36. Masal: Nisko kendi payini taşımah için bi heyvan getırmağa getmiş. Yolde bi çiftlik karşısına çıhmiş.

37. Masal: İkisi yola çıktıklarında hava çoh güzelmiş. Bikaç gün gitmişler bi gün bi fırtına çıhmiş.

38. Masal: Yollarına devam ederken yine bir fekir ras gelirler. O fekir adam de kendisine bir at lazım olduğunu söyler.

41. Masal: Az gitmiş, çoh gitmiş. Yolda bi köye mısafır kalmış.

42. Masal: Kız yolda gözlerini açmış. Tabi paşa oğli ona hemen aşık olmuş ve onunle evlenmah istemiş.

43. Masal: Kendi öz oğline Serfiraz, yolda gördüğü çocığa da Bikes adını bırakır.

44. Masal: Bunları yolda giderken gören delikanlı, onları gizliden takip ediyor.

45. Masal: Ali vedalaşıp yolüne devam etmiş. Bikaç gün sonra bi ahşam vakti köyüne ulaşır.

46. Masal: Peri one demiş ki: “Çocığı götür, Mehmet’in yolüne bira. O çok merhemetlidir.

48. Masal: Yolda kendisi gibi çerçilıh yapan adamlarle arkadaş olmişler.

50. Masal: Ali, onı yolci etmah için beraber gider. Onı yola keder götürür. Orde birbirine sarılırlar, vedalaşırlar.

3.3.2.2. Kapalı Dar Mekânlar

Kapalı dar mekânlar, genel olarak üç farklı biçimde karşımıza çıkar. Muş masallarında da aynı sınıflandırmayı uygun gördük.

3.3.2.2.1. İkâmetgâhlar

Masal kahramanlarının bir şekilde -kalıcı veya geçici olarak- içinde yaşadığı, bulunduğu yerlerler ikâmetgâhlar bölümü altında incelenmiştir.

3.3.2.2.1.1. Kalıcı İkâmetgâhlar

Masal kahramanlarının, aile bireylerinin sürekli olarak kullandığı yerler, bu başlık altında verilmiştir.

3.3.2.2.1.1.1. Ev: Dokuz masalda geçer: 14, 28, 37, 39, 41, 42, 45, 46 ve 49. masallar

14. Masal: Baherler uzakda bi ev vardır. Bu ev, Dev Ananın evidir.

28. Masal: Adam der: “Valla anam dedi hele get melenin evini ölç, kaç adımdır, biz de ona göre ev yapah.”

37. Masal: Ormanda biraz yürümüşler karşılarına büyük bir ev çıkmış. Tam eve girecahları esnada bahmişler karşılarına bir dev çıhtı.

39. Masal: Cengzeri, padişahın bulunduğu merkeze gelir, padişahın evin karşısında ev yapar.

41. Masal: Yolda bi köye mısafır kalmış. Ev sahibi Ahmet Dayı'ye nereye gidecağını sormuş, o de ev sahibine perişan halini anlatmış.

42. Masal: Fatma oraya gidip bahmiş iki odalı bir ev vardır. Tehmin etmiş ki bu ev abilerinin evidir.

45. Masal: Ahmet ve Mehmet şehrin mühtelif yerlerinde çalışarak para biriktürmeğe çalışmış. Ali ise bir konahta ev işlerini yapmağa başlamış.

46. Masal: Ev sahibi de Mehmet'e der: "Bana sırtını dön. Paralarını sayam, sana verem."

49. Masal: Ne zaman arkadaşleri arasına çıharse onunle alay ettikleri için ağlıyarak eve dönermiş.

Evin Kısımları: Bu bölümde de evin içinde ayrıca bir alan/bölüm oluşturan diğer mekânlar sözkonusu.

Kapı Üstü/Tavanı: Bir masalda geçer: 46. masal

46. Masal: Peri, Mehmet'in kız kardeşiynen anlaşıp. Bi ilan şekline girip kapının tavanında sahlanaçah, Mehmet gelince oni ısıracah.

Kapı Altı (Eşik): Bir masalda geçer: 46. Masal

46. Masal: O gün ilan şekline giren Peri, Mehmet'i ısıramez. Kari koce tekrar plan kurmuşler. Bu sefer Peri, ilan olup şemukte sahlanaçah.

Merdiven: Bir masalda geçer: 29. masal

29. Masal: Yolda gidiyorlar. Vezir köyliye diyor: "Birimiz merdivan olah, digeri de onun üzerine çıhsın.

Oda: Yedi masalda geçer: 16, 20, 40, 41, 42, 43 ve 44. masallar

16. Masal: Keze gine: "Hey saro! Tagar tugar. Hesin Beg'in odeleri. Kez Hatun suya getmiş, çemure batmış."

20. Masal: Mığaranın içinde üç tene ode varmış. Birinci odenin kapısını çalmış, bahmiş güzel bir kız otırmış, elinde makinesi bir de alması vardır.

40. Masal: Üç kardeş eşeği alırlar. Hali düşedikleri bi odaye alırlar. Odanın içine de arpa, ekmek, buğda ve su bırahırlar.

41. Masal: Celatler ağanın bulunduğu odaya hemen gelmişler.

42. Masal: Fatma oraya gidip bahmiş iki odalı bir ev vardır. Tehmin etmiş ki bu ev abilerinin evidir.

43. Masal: Gerdek gicesi Bikes bahar ki biri odanın içinde uyumuş bi şekilde yatar.

44. Masal: Peri kızı de ona küsmiş, hiç konuşmamış. Bunun üzerine oğlan belkim konuşır diye oni bi odeye kapatmış.

Pencere: İki masalda geçer: 45 ve 48. masallar

45. Masal: Ali vedalaşıp yolüne devam etmiş. Bikaç gün sonra bi ahşam vakti köyüne ulaşır. “Hele şu pencereden bahayım, bızımkiller ne yapıyor.” diye pencereden bahar.

Yatak: İki masalda geçer: 14 ve 45. masallar

14. Masal: Dev Ana onlare der: “Gelin yavrılarım, siz üşümüştünüz.” Onlari içeri götürer, onlare yemek verer. Kuş tüyünden yatah onlare bırakır.

45. Masal: Oni ilgilendirmeyen bu konide sual etmahtan vaz geçer. Yatahlar serilir, Ali uyur.

3.3.2.2.1.1.2. Konak: Bir masalda geçer: 45. masal

45. Masal: Ahmet ve Mehmet şehrin mühtelif yerlerinde çalışarak para biriktırmağa çalışmış. Ali ise bir konahta ev işlerini yapmağa başlamış.

3.3.2.2.1.1.3. Saray: İki masalda geçer: 19 ve 43. masallar

19. Masal: Uzun bi müddet paşanın sarayında kalıyorlar, sonra paşadan müsaade istiyor.

43. Masal: Neyse dağda bi saray görürler; ama onun kapisi yohtır. Etrafında dolaşmışlar dolaşmışlar bi çare yohtır.

3.3.2.2.1.2. Geçici İkâmetgâhlar

İçnde devamlı değil de belli bir süre kalınan yerler, geçici ikâmetgâhlar başığı altında verilmiştir.

3.3.2.2.1.2.1. Çadır: Bir masalda geçer: 37. masal

37. Masal: Aradan bir هفته geçtikten sonra Seyfullah, irem bahçesinin olduğu yere gider. Bedia'nın annesi ona bir çadır kurmuş.

3.3.2.2.2. İş Yerleri

Masal kahramanlarının bir şekilde çalıştığı veya uğradıkları yerlerdir. Muş masallarında, masal kahramanlarının etkileşim içinde olduğu başlıca iş yerleri şunlardır.

3.3.2.2.2.1. Çarşı/Dükkan: Dört masalda geçer: 7, 19, 40 ve 44. masallar

7. Masal: Bir gün bi adam çarşıde geziyor, diyor: “Aklım çohtır, malım yohtır; aklım çohtır malım yohtır.” diye diye gezer.

19. Masal: Adam şehre girmiş, Şam çarşisinde bağırmiş, gezmiş demiş: “Men tohtorım, men tohtorım.”

40. Masal: Hemit, köyden süt getirir. Sütünü satmağa çalışır. Çarşının başinde ne fiyat verilirse çarşının soninde de aynı fiyat verilir.

44. Masal: Peri kızı küplere çarşıye gitmelerini emrediyor. Biri balla dolup gelecah birisi de yağla dolup gelecah.

3.3.2.2.2.2. Değirmen: İki masalda geçer: 30 ve 38. masallar

30. Masal: Vezirin gelmesiyle değirmen ters dönmeğe başlamış. Ordakiler durumu ferk etmişler, getmişler sahabine haber vermişler.

38. Masal: Suyu giden çocuk da bir değirmenin suyuna denk gelir, değirmanci tarafından kurtarılır.

3.3.2.2.2.3. Fırın: İki masalda geçer: 30 ve 44. masallar

30. Masal: Birinci vezir demiş: “Oni fırına atah, yahah paışahım.”

44. Masal: Kimi de fırında yanmış. Delikanlı bu olanlara çok kızmış. “Bunların sebebi Peri kızıdır” diye düşünmüş.

3.3.2.2.3. Diğer Kapalı Mekânlar

Bu başlık altında ikâmetgâhlar ve iş yerleri dışında kalan diğer kapalı mekânlar verilmiştir. Muş masallarında geçen diğer kapalı mekânlar aşağıda verilmiştir.

3.3.2.2.3.1. Ahır: Dört masalda geçer: 21, 22, 28 ve 39. masallar

21. Masal: Kız gine gitmiş ahure, bi ayağı daha yemiş. Gelmiş demiş: “Abe senin atın iki ayahlidi?”

22. Masal: Adam karısına demiş: “Men bi adam öldürdüm, ne yapah?” Oni almışler ahure gömmişler.

28. Masal: Adam gelmiş kariye demiş: “Bugün sizin ahurda buluşah.”

39. Masal: Dayısı sonra ahure gidip bahtığında ceylanleri görür. Cengzeri’ye bunleri nasıl yahaladığını sorar.

3.3.2.2.3.2. Dolap: Bir masalda geçer: 42. Masal

42. Masal: Yedi kardeş kalhıp bu kızı sahlandıhleri dolabın arhasından çıharmışler. Kıza kim olduğunu sormışler. Kız de kendi bacileri olduğunu söylemiş.

3.3.2.2.3.3. Gemi: Bir masalda geçer: 37. Masal

37. Masal: Gemi hazırlanmış. Seyfullah ve Sadullah babalarının ve Hz. Süleyman’ın elini öpmişler, yola çıhmiler.

3.3.2.2.3.4. Hapis: Bir masalda geçer: 13. masal

13. Masal: Adam hepiste bir müddet kalır. Birgün paşa hepiste yohlama yapıyor, içerde kim var kim yoh diye.

3.4. EŞYA

Eşya, masallarda çokça kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları masalın doğal akışı içinde pasif bir şekilde geçerken bazıları da masallarda aktif bir rol oynar; yani fonksiyoneldir.

3.4.1. Balta: Üç masalda geçer: 5, 13 ve 36. masallar

5. Masal: Ayi çuvale girer, Farıs Amce çuvalın ağzını eyice bağler. Elıne balteyi aler, ayiyi parçe parçe eder, onden kurtıler.

13. Masal: Adami götırerler paşanın hezinesıne. Adam bi balte aler, bi şirit aler, bi de Kurani Kerim aler.

36. Masal: Devler elerinde birer balte, gelmişler. Nisko sandığı kütüğe vurmuşler vurmuşler.

3.4.2. Bılor(Kaval): Bir masalda geçer: 34. masal

34. Masal: Almış gelını getmiş. Bahmış bi adam bi taşın üstünde otırmış, bılor çaler. Bılor hoşıne getmiş. Gelını vermiş adame bıluri almış. Yolına devam etmiş.

3.4.3. Boncuk: Bir masalda geçer: 7. masal

7. Masal: Gece olınca denızden çeşitli heyvanatlar, ağızlarında inci-boncuhlarla, mücevheratla çihiyor.

3.4.4. Bıçak: İki masalda geçer: 6 ve 47. masallar

6. Masal: Çako hemen keskin bir bıçah aler, gider heyvanların hepsının kafasını keser.

47. Masal: Tıkli Kurt'e demiş: “Kalh dişlerini bıçah gibi bile. Bız bu katırı yemesah acımızden ölırıh.” Bu arada Katır bışeylerin olacağını anlamış.

3.4.5. Das (Dehre): Bir masalda geçer: 12. Masal

12. Masal: Nene, tıkliye bir tuzah kurmak istiyor. Kapının arhasına sahlaniyor. Tılki gelende kuyruğıne bi “das” vurup kuyrığını

3.4.6. Deri: iki masalda geçer: 30 ve 37. masallar

30. Masal: İkinci vezir demiş: “Oni kesah, derisini yüzah padişahım.”

37. Masal: Araden bıkaç gün geçer bi iki güvrcin uçarah gelır. Bunler irem bahçesine iner. Üstlerindeki derilerini çıkarır, insan suretine girer. Bunlerden biri Melkan Hatun'dır.

3.4.7. İp: Üç masalda geçer: 33, 39 ve 42. masallar

33. Masal: Korhah Ali'ye gelmiş. Demiş: “Hele man ne keder ip-urgan varsa verin, gidem tüm ormanı getirem. Ne böyle her gün her gün odın taşıyacağız?”

39. Masal: Cengzeri koyın postını tel gibi ince ince keser. Ortaya uzınce bir ip çıhar. Bununle uzın bir alanı çevreler.

42. Masal: Dev uyanmış, bahmış ki etraftan insan kolu geliyor. Dışarı çıkmış, ip yumağını görmüş. Hemen ipi takip etmiş etmiş bunların evinin kapısına keder gitmiş.

3.4.8. Kaval: İki masalda geçer: 39 ve 40. masallar

39. Masal: O esnade Cengzeri, kavalını de sütun bulunduğı barkacın üzerine koyar, dinlenmağa çalışır.

40. Masal: Bu defa da kardeşler derler: “Bızım kariler heç çalışmazlar. Bu kavali bize ver de biraz karilerimizi çalıştıralım.” Hemit kavali de onlere satar.

3.4.9. Kefen: Bir masalda geçer: 17. masal

17. Masal: Kurt, “Nece kaçmiyem? Biri başımı bir mendeneye kısırdı. Biri ‘sala’ mı ohudi. Biri mezarımı kazdı. Biri de kefenimi getirdi. Kaçın kaçın...” der.

3.4.10. Kılıç: Bir masalda geçer: 43. masal

43. Masal: Bu iki kardaş kılıçlarını alırlar, atlerine binerler, dağa giderler.

3.4.11. Kova: Bir masalda geçer: 31.masal

31. Masal: Gitmişler şeraite. Herşeyi melleye anlatmışlar. Melle onlere demiş: “Gidin filan gün gelin.” Geçti getmiş güzel bi kovada yoğırt getirmiş.

3.4.12. Nal: Bir masalda geçer: 47.masal

47. Masal: Katır demiş: “Kardaşlar! Men yaşımı sahlamam; yalnız benim yaşım ayahlarıma çahılı olan nalımda yazılıdır. Menim de okur-yazarım yoh. Biriniz bahın. Baham benim yaşım kaçtır.

3.4.13. Şiş: İki masalda geçer: 14 ve 37. masallar

14. Masal: Dev, tavana asili olan buzağısını Kundo zanneder. Kızgın ateşe bir şiş koyar, çiharar ona batırır. O zeman ondan bir “orrr” sesi işitler.

37. Masal: Seyfullah ile Sadullah gizlendikleri yerdan çıhmış, devın gözine bir şiş batırmış. Dev bağırarak uyanmış; ama gözi kör olduğu için bişey yapamamış.

3.4.14. Tabut: İki masalda geçer: 1 ve 42. masallar

1. Masal: Adamlar der: “Marangozi çağır, padişa ölmüş, ona bir tabut yapsın.”

42. Masal: Kardeşlerini bir tabute koyıp götürmüşler ki oni bir yere gömsinler. Götürmüşler hergün geştikleri bir derenin kıyısına bırakmışlar. En azından gelip geçande onı tabutını görsinler diye.

3.4.15. Tahta: Bir masalda geçer: 16. masal

16. Masal: Siçan sahlandığı tehtenin altından çihar, bi perçe kemik alır, kaçer. Gelir baher Kez Hatun çemure batmış.

3.4.16. Tas: Üç masalda geçer: 14, 29 ve 44. masallar

14. Masal: Dev hemen ona gümüş tasda süt getirir. Kundo sütü içir, dev ana der: “Hade yat yavım.”

29. Masal: Vezir vedalaşmış, arkadaşına demiş: “Bir perçe arpa ekmegi ile bir tas eyran bişe değil; ama kötü erkeğin beli kırılın...”

44. Masal: Bi köyli kadını varmış. Onın evının önünde hergün geçen bi delikanli onun ceddeye bi tas süt döktüğünü görmüş.

3.4.17. Tava: Bir masalda geçer: 44.masal

44. Masal: İşin bundan sonrasında bahalım ne olmuş. Kız: “Yağım gel.” demiş. İçi yağ doli bi tava hemen gelmiş. Sonre tavanın içindeki yağ kızarmağa başlamış.

3.4.18. Torba: Üç masalda geçer: 14, 22 ve 45. masallar

14. Masal: Kundo ve arhadaşları kaçıp giderler, Dev’in buzağısını de bir torbaya koyup tavana aser.

22. Masal: Bunlardan biri karısını denemah için bi plan kurmuş. Bi koç satın almış, kesmiş, bi torbaya koymış, evine götürmüş.

45. Masal: Efendisi hanımına seslenir: “Hele o iki torbayı de getir. Ali götürsün. Eski elbisedir. Çoluh çocığıne giydırsın.” Ali tabi bu torbaları de alır.

3.4.19. Tüfek: Bir masalda geçer: 6. masal

6. Masal: Tabi Çako onleri dinlemiş. Eline bir tüfek aler, bekler. Kari ağaca çıher, pu pu! pu pu! eder. Çako, one bir kurşun sıhıyor.

3.4.20. Yün: Bir masalda geçer: 29. masal

29. Masal: Kız der: “Kırh gün onlerin yemini eyni ver. Onlerin yünini de kırp, bir secade yap, sat. Onların parasını çıkarır.”

3.4.21. Yüzük: Bir masalda geçer: 42.masal

42. Masal: En sonınde dev, kıza diyor: “Kapının deliginden barmağını uzat, sana adının yazılı oldığı bir yüksük vereyim.”

3.5. YİYECEKLER VE İÇECEKLER

Muş masallarında geçen yiyecek ve içeceklerin büyük bir kısmı, asli unsur olmaktan ziyade masalın akışı içerisinde isim olarak geçmektedir. Çok fazla olmamakla birlikte Muş masallarında geçen yiyecek ve içecekleri şu alt başlıklar altında verebiliriz.

3.5.1. Temel Gıda Madeleri

3.5.1.1. Çörek: İki masalda geçer: 33 ve 46. masallar

33. Masal: Korkak Ali’nın karisi çörek yapmış, dışardan evın kapisine kadar sermiş. Kocesine demiş dışaride çörek yağmış. Kocesi kapiye çıhanda kapiyi arhadan kapatmış, oni bi daha içeri almamış.

46. Masal: Başke bi gün Peri demiş: “Sen çörek yap. Birıne zehir koy. Ahşam oni verelim, ölsın.” Tabi Mahmut gine dinlemiş. Ahşam Mehmet eve gelir, kız kardeşi: “Sana çörek yaptım, oni ye.” der.

3.5.1.2. Ekmek: Dört masalda geçer: 14, 34, 40 ve 45. masallar

14. Masal: Kundo der: “Anam boşa yağlı ekmek size verdi?”

34. Masal: Dikani vermiş kariye, kari tandırı yahmış. Sonra demiş: “Ya benim dikanımı verırsen ya da yedi ekmek verırsen.” Yaşlı kari yedi ekmek vermiş ona.

40. Masal: Üç kardeş eşeği alırlar. Hali düşedikleri bi odaye alırlar. Odanın içine de arpa, ekmek, buğda ve su bırakırlar. Odeyi kapatırlar. Sabah olende baharler ki eşşek gebermiş.

45. Masal: Çocukleri torbaları açar bahar ki yeni yeni kumaşlar, bunların aralarında de somın ekmekler...

3.5.1.3. Et: Dört masalda geçer: 8, 10, 11 ve 39. masallar

8. Masal: Kurt, koyunun etli kısmını kendi payına alır. Gerisini onlere bırakır.

10. Masal: Bigün Zeyne, kocasına diyor: “Canım et ister, bana et getir.” Ayi, çıkıyor et getirmeye. Kapiye de kocaman bir daş bırakır.

11. Masal: Kadın diyor: “Bele hav hav deme Temmo! Yarına düğünüm olcah, sana da bi parçe et düşer emmo”

39. Masal: Cengzeri ile beraber savaş alanına gider, olanleri görür, one iyice güvenır. Baharler ki halen havaden taş parçeleri, insan parçeleri geliyor. İnsan eti kohısı her terefe yayılmış.

3.5.1.4. Somun: Bir masalda geçer: 45. masal

45. Masal: Çocukleri torbaları açar bahar ki yeni yeni kumaşlar, bunların aralarında de somın ekmekler... Çocukler şehir ekmeği diye somınları yerken bunların içinden altınlar çıkmaya başlar.

3.5.1.5. Tuz: Bir masalda geçer: 20. masal

20. Masal: Sıra Mirza Mihemede gelmiş, getmiş gece ağacı beklemiş. Uyhusi gelince barmağını kesmiş, tuz koymış uyhusi gelmesin diye.

3.5.1.6. Un: Üç masalda geçer: 30, 33 ve 36. masallar

30. Masal: Demişler: “He, d6niyor.” Demiş: “Un 6gidiyor mi?” Demişler: “He valla 6gidiyor.”

33. Masal: Korhah Ali, mecbur kalmiş, kendisine bir heybe almış ve dilenci kılığına girmiş, açlıhtan 6lmesin diye. Sağde solde biraz un ve yumurte toplamiş, başın almış çıhmiş.

36. Masal: Devler avuçlarındeki taşları kırmışler, ufaltmışler. Nisko ise avucundeki uni g6stererek taşı un gibi yaptığını s6yler.

3.5.1.7. Yağ: D6rt masalda geçer: 14, 18 36 ve 44. masallar

14. Masal: Kundo: “Ya benim yağlı ekmeklerimi getirersiz, ya da taşersiz!” der.

18. Masal: Tılki baher baher bi de ne g6rsın. 6zının g6ti biss6ri yağ vermiş. Hemen kendi yağını ayının g6tine s6rmiş, ayı uyanmış.

36. Masal: Devler, bi koca kazanda yağ kızartmışler Nisko’nın yatağına d6kmışler.

44. Masal: Kız: “Yağım gel.” demiş. İçi yağ doli bi tava hemen gelmiş. Sonre tavanın içindeki yağ kızarmağa başlamış. Peri kızı elının on parmağını de kızarmış yağa koymış.

3.5.1.8. Yoğurt: Bir masalda eğer: 31. masal

31. Masal: Geçi getmiş g6zel bi kovada yoğurt getirmiş.

3.5.1.9. Yumurta: Bir masalda geçer: 33. masal

33. Masal: Korhah Ali de heybesından biraz un çıharmış Dev’e demiş: “Men de seni bu taş gini ufaltırem. -Bir de bir yumurte çıharmış oni avucunde sıhmiş- Seni b6le sıhırem suyını çıharırem.”

3.5.2. Yemekler

Derlediğimiz bu masalarda, yemek adlarından ziyade genel olarak “yemek, ziyafet” şeklinde yemeklerden bahsedilir.

3.5.2.1. Kavurma: Bir masalda geçer: 18. masal

18. Masal: Bigün ayiylen kurt demiş: “Hele biraz kavurme çıhareh, yiyeh.” Getmişler, ne yapmışler, tenekeyi çıharamamışler. Bi bahmişler içi dolli daşdır.

3.5.2.2. Pilav: Bir masalda geçer: 24. masal

24. Masal: Ahaşam eve gelende karisi pilav yapmış. Balıhleri de pişirmiş, pilavın altına koymış.

3.5.2.3. Yemek: Yedi masalda geçer: 14, 21, 36, 38, 40, 42 ve 46. masallar

14. Masal: Dev Ana onlare der: “Gelin yavrılarım, siz üşümişsiniz.” Onlari içeri götürer, onlare yemek verer.

21. Masal: Dev kız, abesine der: “Sen dama çıh bekle, ben sana yemek hazırlerem.”

36. Masal: Nisko, onlerin yanına gitmiş, babasının yemek yapmah için okızlerden birini kesmelerini istediğini söylemiş.

38. Masal: Artıh ahşam olmak üzeredir. Orda konahlamağa karar verirler. Ateş yaharler ve yemeklerini yerler.

40. Masal: Ahşama eve gitmişler ne yemek var ne tavşan. Bu defa çoh sınırlenirler. Hemit’i öldürmah için onun evine gitmaha karar verirler.

42. Masal: Ertesi gün bunler gine ava çıhmişler. Fatma da abilerine yemek yapmah istemiş; ancak bir türlü ateş bulamamış.

46. Masal: Bigün kızkardeşi öğlen vakti terleye ona yemek götürürken yolda pınar başında bi peri yolını kesmiş, ondan bi çocuk peydahlamah istemiş.

3.5.2.4. Ziyafet: Üç masalda geçer: 9, 16 ve 47. masallar

9. Masal: Kedi: “Heç meraklanma! Bu kere padişah kendisi ölecah, ziyafet bol olacah.

16. Masal: Bigün çevrede bi ziyafet vardır. Siçan gider bişeyler getırmağa.

47. Masal: Tıkli, tek bi şansleri olduğunu söylemiş: İçlerinde kim en küçük ise oni kendilerine ziyafet yapacah.

3.5.3. Sebzeler

Derlediğimiz Muş masallarında sebze isimlerine pek fazla yer verilmemiştir.

3.5.3.1. Kabak: Bir masalda geçer: 18. masal

18. Masal: Tılki getmiş bi ağacın deligine sahlanmış. Bunlar, sabaha kadar orda beklemişler. Bahmişler Tılki çıkmıyor. Bi kuri kabağı ağace asmışler. Tılki zannetmiş onlar hep oni bekliyorler.

3.5.4. Meyveler

3.5.4.1. Elma: Üç masalda geçer:13, 20 ve 43. masallar

13. Masal: Sabah olince paşa evden ayrılır, ihtiyare bi edres verer. Diyor: “Senin oğlın bu adrese gelsin, büyük Selimin yanına. (Allah büyüktür.) Nenegilin de hoş bir elma bahçeleri varmış.

20. Masal: Ağaç de üç tene alma tutmuş. Elmalar yetiştiği zaman sıraya koymışler, nobet için. Önce büyük kerdeş getmiş beklemaya.

43. Masal: Evliya bu ağaya bi elma vermiş. Demiş ki: “Bu elmayı götürüp üç parçeye ayıracahsın. Bi parçesini hanımına verecahsın, bi parçesini atine verecahsın, bi parçesini de tazine verecahsın.”

3.5.4.2. Üzüm: Bir masalda geçer: 48. masal

48. Masal: Uyanık köyli; içinde üzüm, incir, çeşit çeşit yemiş olan yüklerle köyüne dönmiş.

3.5.4.3. İncir: Bir masalda geçer: 48. masal

48. Masal: Uyanık köyli; içinde üzüm, incir, çeşit çeşit yemiş olan yüklerle köyüne dönmiş. Köylilere demiş: “İşte sizin evimin penceresine ettiğiniz pohleri toladım, kuruttum. Onleri uzak memleketlerde sattım. Bu yemişleri aldım.

3.5.5. Hububatlar

3.5.5.1. Arpa: Üç masalda geçer: 29, 31 ve 40. masallar

29. Masal: Vezir vedalaşmış, arkadaşına demiş: “Bir perçe arpa ekmegi ile bir tas eyran bişe değil; ama kötü erkeğin beli kırılınsın...”

31. Masal: Kurt da bi çuvala usırığını doldırmış, bi tene de arpa atmış içine.

40. Masal: Üç kardeş eşeği alırlar. Hali düşedikleri bi odaye alırlar. Odanın içine de arpa, ekmek, buğda ve su bırahırlar. Odeyi kapatırlar.

3.5.5.2. Buğday: İki masalda geçer: 30 ve 40. masallar

30. Masal: Bız gelelim padişanın yanına. Eskiden seban vardı. Onınle herk ediyorlardı, buğda ekmek için.

40. Masal: Odanın içine de arpa, ekmek, buğda ve su bırahırlar. Odeyi kapatırlar. Sabah olende baharler ki eşşek gebermiş.

3.5.5.3. Dari: Bir masalda geçer: 5. masal

5. Masal: Zamanın birinde bi Faris Amce vardır. Dari ekmiştir. Her zaman ayı gelir onun darısını yer.

3.5.6. İçecekler

3.5.6.1. Ayran: Bir masalda geçer: 29. masal

29. Masal: Vezir vedalaşmış, arkadaşına demiş: “Bir perçe arpa ekmeği ile bir tas eyran bişe değil; ama kötü erkeğin beli kırılsın...”

3.5.6.2. Su: On iki masalda geçer: 12, 14, 18, 30, 33, 36, 38, 39, 40, 42, 44 ve 49. masallar

12. Masal: Irğat diyor: “Get mana su getir.” Çeşmeye gidiyor diyor: “Çeşme çeşme mana su ...”

14. Masal: Kundo der: “Anam hergün bu sette bana elekte su getirer, içirirdi. Onınçin uyhum gemler.”

18. Masal: Gabağı kuyruğına bağlamış, suya girmiş. Gabağın içi su dolmuş, tılkiyi de suyun dibine çekmiş.

30. Masal: Tabi sürgün ettiği zeman vezir, vezirlihtan çılmış, tebdilikıyafat etmiş. Bir fikir kılığıne girmiş. Gitmiş bir su degırmanında çalışmış.

33. Masal: Orda her bişe sıraynan yapılmış. Herkes sıraynan su getirmiş, sıra Korhah Ali'ye gelmiş.

36. Masal: Bi gün Nisko'ya demişler şu bidonleri götür, su doldır, getir. Yarışma yapacağız bahalım kim daha çok su içer.

38. Masal: Adam bunun telaşıyle kolindeki cocuğunu de suya bırakır, su onu götürür.

39. Masal: Cengzeri hem keleye gizliden su getirdiği için hem de erzah depoladığı için uzun süre direnir.

40. Masal: Üç kardeş eşiği alırlar. Hali düşedikleri bi odaye alırlar. Odanın içine de arpa, ekmek, buğda ve su bırakırlar.

42. Masal: Paşanın oğlu atına su vermah için dereye inmiş. Atı su içmeden birden geriye başını kaldırmış, kişnemiş.

44. Masal: Sırasıylen delikanlının üç kız kardeşi de evin işlerini yaparken benzer şeylerle karşılaşmışlar. Kimsi seket kalmış, kimisi de su kuyisinde boğılmış.

49. Masal: . Ayağa kalhmış, suye bahmiş bi de ne... Altın sarısı saçleri var. önce inanmamış, gine rüya gördüğünü teahmin etmiş. Elini suya koymış, gerçek su...

3.5.6.3. Süt: Altı masalda geçer: 12, 14, 15, 31, 40 ve 44. masallar

12. Masal: Geçiden de süt alıyor veriyor Nene'ye. Nene, tılkinin kuyrığını süsliyor püsliyor. İncik boncık takıyor veriyor tılkiye.

14. Masal: Dev hemen ona gümüş tasda süt getirer. Kundo sütü içer, dev ana der: "Hade yat yavım."

15. Masal: Öküz der: "Men daha buzağken meni anamın altına götürerlerdi, süt içmah için. Daha ağzıma süt gelmeden yüzüme bi tokat vurırlardı, bırakmırlardı sütü içem.

31. Masal: Kurt demiş: "Kalkalisk'im, Belbelisk'im ananız getti yayleye, süt doldırdı memeye, döndi yavrılarına kapıyı açın."

40. Masal: Bi gün akıllı bi adam olan Hemit, köyden süt getirir. Sütünü satmağa çalışır.

44. Masal: Oğlanın anası bu kadına çok inanmış. "Elinin kiri süt gibi beyaz olan kız, elbet güzel olur." demiş.

3.5.7. Diğer Yiyecekler

Bu başlık altında ayrıca bir yiyecek ve içeceğe raslanılmamıştır.

3.6. MUŞ MASALLARINDA KULLANILAN FORMELLER

“Masallar daima mensur ürünler olarak ortaya konumuşlardır ve günümüze kadar da öylece gelmişlerdir.”³⁵ Bununla birlikte masalarda kalıcılığı sağlamak, belki de bir anlamda onlara şiirsel bir hava katmak ya da onların kolayca hatırlanmasını sağlamak için “kalıplaşmış ifadeler” diye kısaca tanımladığımız formeller kullanılmaktadır.

“Masalların bünyesinde muayyen vazifelere ve muayyen bir şekle sahip olan kalıplaşmış ifadelere formel denir.”³⁶ Formeller masalların başında, ortasında ve/veya sonunda kullanılırlar. Bu durum anlatıcıya kolaylık sağlar; dinleyiciyi motive eder, onu sürekli uyanık tutar.

Formelleri kullanma biçimi ve kullanma yeri masaldan masala değiştiği gibi anlatıcıdan anlatıcıya göre de değişiklik gösterir. Nasıl ki bir müzik parçası her bir bir sanatkarın ağzından farklı zevk ve estetikle ortaya çıkıyorsa aslında birer sanatkar olan masal anlatıcıları da formelleri kendi zevk ve estetik anlayışlarına göre farklı farklı kullanabilmektedirler.

Masal formelleri genel olarak benzer özellikler gösterse de yöreden yöreye veya bölgeden bölgeye göre kısmi bir farklılıklar da sözkonusu olabilir. Bu ayrılıklar daha çok formellerin kullanıldığı yerler ve kullanma frekansı ile ilgilidir. Sözgelimi Muş masallarında daha çok başlangıç ve bitiş formellerinin kullanıldığı, geçiş formellerinin ve benzer durumlar için kullanılan formellerin daha az kullanıldığı görülmektedir.

Muş masallarında kullanılan formeller:

1. Başlangıç Formelleri
2. Bağlayış (geçiş) formelleri
3. Benzer durumlar için kullanılan Formeller
4. Bitiş formelleri
5. Çeşitli formel unsurlar

3.6.1. Başlangıç Formelleri

³⁵ Saim Sakaoğlu, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s. 56.

³⁶ Yılmaz Önay, **Halk Edebiyatı Ders Notları**, IV, YYÜ. Eğitim Fakültesi, Van, 1996, s. 49.

Anlatıcının asıl masal metnine geçmeden önce anlattığı formellerdir. Burada amaç dinleyiciyi motive etmek, onu masal dünyasına hazırlamak, bir anlamda masal anlatımı için uygun zemini hazırlamaktır.

Başlangıç formelleri Muş masallarda iki farklı şekilde görülür:

1. Sade giriş formelleri
2. Tekerlemeli giriş formelleri

3.6.1.1. Sade Giriş Formelleri

3.6.1.1.1. Bir Varmış – Bir Yokmuş (Varmış – Yokmuş)’lu Girişler

Bir varmış, bir yokmuş..... : 3, 30, 31, 33, 35

Bir varmış, bir yokmuş.....varmış: 2, 4, 11, 12, 13, 16, 17, 20, 28, 38, 39, 41, 42

Varmış, yokmuş, bir..... varmış: 27, 40, 47

Varmış, yokmuş, biri..... varmış: 14

3.6.1.1.2. Evvel (Eski) Zamanlı Girişler

Bir gün..... : 7, 9, 10, 18, 24

Bir zaman..... : 19, 45

Bir tarihte..... varmış: 23

Bir zamanlar..... varmış: 25

Çok eski zamanlarda..... varmış: 37

Eskiden..... varmış: 46

Zamanın birinde bir..... varmış: 5, 21

3.6.1.1.3. Bir Varmış ve Evvel (Eski) Zamanlı Girişler

Bir varmış, bir yokmuş. Bir gün.....: 8, 34

Bir varmış, bir yokmuş, bir zaman..... : 6

Bir varmış, bir yokmuş, bir zaman..... :varmış : 1, 32, 48

Bir varmış, bir yokmuş. Zamanın birinde.....: Varmış: 43

Bir varmış, bir yokmuş. Zamanın birinde bir.....:varmış: 29

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zamanda..... :varmış: 26

3.6.1.1.4. Diğer Girişler

Nisko, köyli bir çiğçinin en küçük oğludur: 36

3.6.1.2. Tekerlemeli Giriş Formelleri

3.6.1.2.1. Bir Varmış, Bir Yokmuş ile Başlayanlar

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş: 15, 22, 49

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Bir.....
varmış: 44

3.6.1.2.2. Evvel Zaman ile Başlayanlar

Zamanlardan bir zaman, rahmet dinleyenlerin ölmüşlerine her zaman: 50

3.6.2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri

Masallarda olaylar arası geçişi sağlayan, dinleyicinin dağılan dikkatini toplamaya yarayan formellerdir. “Masallarda önemli rolleri olan bu formellerin başlıca görevleri bir olaydan diğerine geçişi sağlamaktır. Anlatıcıların, dinleyicilerin üzerindeki etkisini canlı tutmak da bu formellerin yardımıyla gerçekleşir.”³⁷

Muş masallarında geçen bağlayış formellerini dört grupta incelenebilir.

3.6.2.1. Masaldaki Olayı, Yeri ve Kahramanı değiştirmek İçin kullanılan Formeller

Biz gelelim padişahın yanına..... : 30

Gelelim kardeş ve analarına.....: 38

Gel gelelim köyli kadına.....: 44

İşin bundan sonrasına bahalım ne ilmiş.....: 44

Bu arade ağa seyhete çıkmış: 43

3.6.2.2. Dinleyicinin Dikkatini Arttırmak için Kullanılan formeller

Tabi bunlara güvenç verince.....: 4

Hepsi gülerler tabi.....: 5

³⁷ Saim Sakaoğlu, a.g.e, s. 59.

Tabi çoh korher.....:	5
Adam bahar çere yoh.....:	15
Tabi onlari dinlemiş:	6
Feket ne çare:	9
O da eyni öle.....:	20
Yine günlerden bir gün.....:	49
Adam bi gün diyo.....:	7
Yollarına devam ederken.....:	38
Yine günlerden bi gün.....:	49

3.6.2.3. Uzun zamanı Kısaca İfade Etmek İçin Kullanılan Formeller

Hasıl:	18
Neysem.....:	43
Aradan zaman geçer.....:	5,46
Hayli bi zaman.....:	13

3.6.2.4. Geçen Zamanı İfade Etmek İçin Kullanılan Formeller

Epey zaman geçer.....:	40,43
Aradan zaman geçer.....:	10,46
Aradan bi kaç yıl geçmiş.....:	42
Aradan bi zaman geçmiş.....:	36
Bi kaç gün sonre.....:	36
Bi zaman sonra.....:	33
Uzun bi müddet.....:	19
Aradan zaman geçmiş.....:	21
Aradan bi hefte geçer.....:	37

3.6.2.5. Masalın Ortasında Geçişini Sağlayan Formeller

Giderler giderler.....:	13
Gel zaman git zaman.....:	37,38,42,45,46,50
Az gitmiş çoh gitmiş.....:	41
Gitmişler gitmişler.....:	29

Getmiş getmiş.....: 34

3.6.3. Benzer Durumlar İçin Kullanılan Formeller

“Önceleri ‘Aynı olayın tekrar vukuunda kullanılan formeller’ diye adlandırdığımız bu bölümün örneklerinde, aynı masalda veya farklı masallarda benzer şekillerde yaşanan ve ifade edilen olaylar ve konuşmalar anlatılır. Kalıp ayne korunmakla birlikte kelimelerde anlatıcıdan kaynaklanan değişimler olabilir.”³⁸

3.6.3.1. Krşılıklı İki Varlığıın Konuşması

Ayi der:

“Ben nere kaçım?”

Orda büyük bi çuval varmış, Farıs Amce der:

“Gel, bu çuvalın içine gir!” : 5

“Oğlım Çako bunlar niye bööö bööö... eder?”

“Ağa önleri doli yemdir.” : 6

Bu kere tılkiye der:

“Sen paylaş!”

Tılki der:

“Bütün etli terafi senın olsun, işgembesiyle barsahlari bize kalsın.”

Ayi der:

“Sen bu akli kimden aldın?”

Tılki der:

“Yerde boyli boyıne yatan kurdın açılmış gözlerından bi de hereketsız kuyrığından...” : 8

Geçi:

“Get mana ot getir” diyor.

Gidiyor ırğate diyor:

“Irğat ırğat mana ot...”

Irğat diyor:

“Get mana su getir.”

Çeşmeye gidiyor diyor:

³⁸ Saim Sakaoğlu, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999, s.60.

“Çeşme çeşme mana su ...” . 12

“O nedir senin elinde?”

Adam diyor:

“Deynektir.”

Diyor:

“Senin önündeki nedir?”

Adam diyor:

“İlandır.”

Diyor o zaman:

“Vur, öldür. İlan senin düşmanıdır.” : 15

“Keze nere gidersen?”

Der:

“Mana Keze deme, Kez Hatun de!”

Çoban der:

“Kez Hatun nere gidersen?”

Der:

“Özime koca arırem.” : 16

“Eşşek kardaş nere gidersen?” der.

Eşşek:

“Bana eşşek deme, Şeyh Eşşek de!” der.

Tılki:

“Şeyh Eşşek nere gidersen?”

Eşşek:

“Giderem yayleya”

“Men de gelem?”

“Gel.” : 17

“Sen kimsin, aslın - neslın nedir?” demiş.

Cin demiş:

“Ben padişanın devletiyim.”

Hızmetkar demiş:

“Peki benim devletım nerde?”

Cin demiş:

“Senin devletın kaf dağının arhasındadır. :32

3.6.3.2. Kahramanlardan Birinin Konuşması

“Eyvah! Beni götürmeğe geldiler.” Diyer :1

“Kırlangıç kardaş niye beni gandırmişsen?” : 2

“Gelin sizle arkadaş olah.” : 4

“Gel, bu çuvalın içine gir!” : 5

“Ne zaman baykuş öterse o zaman benim müddetım biter.” : 6

“Yok kalmadı başka kelpiç, get kendın payınla yetın” : 7

“Sen bu akli kimden aldın?” : 8

“Ne vakıt dışarı çıhersen seni yerem.” : 9

“Senin düğünün geldi. Ben eve giderem artıh.” : 11

“Bize bir hurç elma getırsın.” : 13

“Senin bu ineklerin bırahmer yatım.” : 14

“Şeriat binici olmaz, in aşağı, şeriatınızı yapam.” : 15

“O zeman küseli baseli, küseli baseli...” : 16

“Menım kardaşımın yavrusı var ismini ne koyah? : 18

“Sen dama çıh bekle, ben sana yemek hazırlerem.” : 21

“Hani terleyi süremde yahalamıştım ya?” demiş. : 24

“Oni kesah, derisini yüzah padişahım.” : 30

“Kaçalımmm. Yohsa bu adam gerçek bızı yahacah.” : 33

“Bunları ne pişirersız? Alın size bu koçları kesın.” : 34

“Valla dayı bu sefer sen benim sırtıma binecehsın.” : 46

3.6.4. Bitiş Formelleri

Masalın bitiminde, anlatıcı masalın bittiğini, sona gelindiğini bitiş formelleri ile dinleyicilere aktarır. Bitiş formelleri kısa veya uzun olabilir. “Usta anlatıcılar, bu tür kalıp sözleri fazlasıyla bildikleri için, uygun olan birini seçip masalı onunla bitirebilir. Dinleyicinin dikkati de anlatıcı üzerinde oldukça etkilidir.”³⁹

Muş masallarında tespit ettiğimiz bitiş formelleri aşağıda gösterilmiştir.

³⁹ Saim Sakaoğlu, **a.g.e.**, s.62.

3.6.4.1. Çıplak Bitiş

3.6.4.1.1. Muradına Ermek

Onlar ermiş muradına, bizim de muradımız ola... : 14,39

Onlar ermiş muradına, biz çıkarım kerevetine..... : 19,30

Onlar ermiş muradına, Allah bizim de muradımızı versin. : 20,25,36,41,42

Onlar ermiş muradına, biz de erelim muradımıza..... : 37,43

Bölece herkes muradına erer: 33

Onlar ermiş muradına muradsızlar kalmasın bu dünyada: 49

3.6.4.1.2. Kırk Gün Kırk Gece Düğün yapmak

Bundan sonra kırk gün kırk gece düğün olur. Seyfullah ile Sadullah Melkan Hatun ile Bedia'yı alıp memleketlerine dönerler.

3.6.4.1.3. Ani Bitiş Formelleri

Bu mesele de böle....: 8

Bu mesele de böle biter: 32

Bu mesele de bu şekil biter: 16

Meselemız burada biter: 1,9,48

Mesele de böle biter: 5,34

Burada da mesele bitiyor: 15

Masal da burada biter: 21

3.6.4.1.3. Anlatıcının Kendisine veya Dinleyicilerine İyi Dileklerde Bulunması-Rahmet Okuması

Rahmet dinleyenlerin anasına babasına..... : 4,29

Mesele bitti. Rehmet hazır olanların ve dinleyenların ölmüşlerine.....: 6

Bu masal da burada biter. Rehmet anlatanın ve dinleyanın anasına babasına.....: 12,47

Bu mesele de burade biter. Rehmet ölmüşlerimize..... : 13

Onlar erdi muradına, Allah onların muradını beraber kılsın. Bızı de iman ve kuanden ayırmasın: 38

Allah onların muradını beraber kılsın, bizi de imandan ayırmasın: 40

Onlar ermiş muradına Allah herkesin muradını versin: 50

3.6.5. Çeşitli Formel Unsurlar

Yukarıda sayılan bu formellerin dışında sayı, renk, zaman, yer bildiren kimi formeller de kullanılır. Bunlar olmadan çoğu zaman masal da olmaz. Özellikle sayı formelleri, masalların *olmazsa olmaz*larındandır.

3.6.5.1. Sayı Formelleri

Masallarda birçok sayı geçer; ancak formel niteliğinde olan sayılar birkaç tanedir. “Yabancı masalların Batı’dan gelenlerinde sadece üç sayısının formel bir değer taşımasına karşılık, Türk masallarında buna ek olarak yedi ve kırk sayıları da görülür.”⁴⁰

3.6.5.1.1. Üç Sayısı

3.6.5.1.1.1. Zamanla İlgili olanlar

Üç gün: 49

3.6.5.1.1.2. Kardeşlerle İlgili Olanlar

Üç tene oğul: 20

Üç tene bacı: 20

Üç kız kardeş: 20

Üç oğul: 40

Üç kardeş: 40

Üç kız kardeş: 44

3.6.5.1.1.3. Tabiatüstü Varlıklarla İlgili Olanlar

Üç peri: 44

3.6.5.1.1.4. Hayvanlarla İlgili Olanlar

⁴⁰ Saim Sakaoğlu, **a.g.e.**, s.66.

Üç ayahlı at: 21

Üç ceylan: 39

33.6.5.1.1.5. Yiyecek ve İçeceklerle İlgili Olanlar

Üç elma: 20,43

3.6.5.1.1.6. İnsanlarla İlgili Olanlar

Üç kişi: 15

Üç arkadaş: 23,47

Üç vezir: 30

Üç Kişi: 45

3.6.5.1.1.7. Eşya İle ilgili Olanlar

Üç parça: 36

Üç altun: 45

3.6.5.1.1.8. İş Yapma

Üç kere: 13,31

3.6.5.1.1.9. Diğerleri

Üç oda: 20

3.6.5.1.2. Yedi Sayısı

3.6.5.1.2.1. Zamanla İlgili Olanlar

Yedi gün: 37,39,43,44

Yedi yıl: 39,46

Yedi gece: 43,44

3.6.5.1.2.2. İnsanlarla İlgili Olanlar

Yedi işçi: 39

Yedi kardeş: 42,43

Yedi genç: 42

3.6.5.1.2.3. Hayvanlarla İlgili Olanlar

Yedi deve: 1

Yedi koç: 34

3.6.5.1.2.4. Diğerleri

Yedi sülale: 31

Yedi fen: 25

Yedi ekmek: 34

Yedi delikli köprü: 39

Yedi kılıç darbesi: 43

3.6.5.1.3. Kırk Sayısı

3.6.5.1.3.1. Zamanla İlgili Olanlar

Kırk gün: 29,37,42,50

Kırk gece: 37,42,50

3.6.5.1.3.2. Diğerleri

Kırk defa: 39

3.6.5.2. Renk Formelleri

3.6.5.2.1. Beyaz

Beyaz bir deniz: 39

Eli süy gibi beyaz olan kız: 44

3.6.5.2.2. Siyah (Kara)

Siyah taş: 23

Kara kış: 6

Kara koyun: 18,23

Kara kara düşünme: 41,50

3.6.5.2.3. Sarı

Sarı saç: 49

3.6.5.2.4. Yeşil

Yeşil çimenler: 3,47

3.6.5.3. Zaman Formelleri

Bu başlık altında verebileceğimiz formellerin büyük bir kısmını sayı formelleri alt başlığında verdik. Burada daha çok mevsimler ve günün belli vakitlerini ifade eden kavramlar üzerinde duracağız.

3.6.5.3.1. Mevsimler

Kış: 2,6

İlkbahar: 49

3.6.5.3.2. Aylar

Şubat: 2

Mart: 2

3.6.5.3.3. Günün Belli Dilimleri ile İlgili Olanlar

Akşam: 5,12,15,23,24,28,36,37,38,39,40,41,42,43,45,46,49

Ertesi gün: 5,11,24,37,42,43,49,50

Ertesi sabah: 25,50

Gece(yarıs): 7,10,11,13,14,20,23,28,32,35,36,37,38,41,42,43,44,48,50

Öğle vakti: 46

Sabah: 7,11,12,13,20,23,25,36,37,38,40,41,45,48,50

Yarın: 5,11,24

3.6.5.4. Yer Formelleri

3.6.5.4.1. Türkiye Sınırları İçinde Olanlar

Gımgım: 50

İstanbul: 50

Muş: 27

3.6.5.4.2. Türkiye Sınırları Dışında Olanlar

Hac: 47

Hicaz: 47

Şam: 19

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİNLER

1. ALLAH BİRDİR BİN KAPI AÇAR

Bir varmış, bir yohmış. Bi zeman bi padişa varmış. Bi gün helkın arasinde gezerken Hosta Necar adinde bir marangozun karisini görmiş, ona göz koymış. Padişa Hosta Necar’a demiş ki:

“Bana sebehe kader yedi deve yüki kepek çıharacağsan, yohsa senin kelleni vurerem.” Adam üzüler, eve gelir. Karisi ona ne olduğunu sorer. O de olanleri anlatir. Karisi ona :

“Hosta Necar sen gine eskisi gibi yat, keyfine bah. Allah birdir, bin kapi açar.” diyer.

Adam tabi korhidan uykusi gelmir. Şafak sökmedan kapısı çaliner, adamın dizi kırılır.

“Eyvah! Beni götürmeğa geldiler.” diyer. Adamın karısı kapiyi açer der:

“Herdır?”

Adamlar der:

“Marangozi çağır, padişa ölmüş, ona bir tabut yapsın.”

Karısı gelir marangoza der:

“Herıf ben san demedım Allah birdir bin kapi açer. Kah! Padişa ölmüş, ona bi tabut yap!”

Meselemız burada biter...

Mustafa YAVUZ

2. TCCAR PRE

Bir varmış, bir yohmış. Tüccar bir pire varmış. Bi sürü de geçisi varmış. Mevsim gışın şubat-mart aylerimış. Havalere oh eyimış. Pire bi gün geçileri aler, Kirvay yaylesine ıher. Yaylede bi guş yuvasi grer. Zanneder bundan bele hava hep sıcağ geçer. Aler mekesi, onların kıllarını keser. Sonra bi fırtone ıher bütün geçileri telef olar. Pire gider, baħar guş da yuvasinde lmış.

Der ki:

Hey vit vit eden guş

Hesabın oldi yalrış

zin evını yıhtın

Beni de evsiz bırahtın.

Tedbirsılığın kurbanı olan Pire tobe eder, bi daha esle zamansız şğl yapmamağ kırıar verır. Başına gelenlerden ders ıharır.

Bu mesele bu kadar...

Mustafa YAVUZ

3. KIRLANGIÇLA LEYLEK

Bir varmış, bir yohmış. Bi kırlangıç, leyleke demiş:

“Yayleya çıha.”

Leylek demiş:

“Önce sen çıh, bah nasıldır. Eger güzelse ben de gelerem.”

Kırlangıç gider baher her yer çayır çimendir, yeşillidir. Çimenler diz boyıdır.

Döner gelir, leylege heber verir.

Leylek de yayleye gider, baher çimen yohdur. Yeşillik ancah ayaklarını kapater, daha tam bahar de degildir. Yeşillik olmamış ki.

Kırlangıca der:

“Kırlangıç kardaş niye beni gandırmişsen?”

O da der:

“Menim suçum yohdır. Sen dedin get bah. Ben de bahtım, çimenler boyımı aşer. Her yer yeşillik görindi bana...”

Sonra ikisi de soğukdan doner, ölerler...

Rübabşah YALÇIN

4. KURNAZ TILKI

Bir varmış, bir yohmış. Kurnaz bi tene tıklı varmış. Diyor:

“Ben kanatlı heyvanatları nasıl yahalerem eceba?

Hayin bir tuzah düşünür:

Hindiye, keklige, horoze der:

“Gelin sizle arkadaş olağ.”

Tabi bunlara güvenc verince bunlar özlerini tıklıye seslim ediyorlar, kardeş oluyorlar. Tıklı bunları soruşturmaya teker teker çeker. Önce horozu çağırıyor, der:

“O nedi sen vakitsız ezan oğersen?”

Horoz daha cevap vermeden horozın kafasını keser yer. Hindiye çağırıyor, diyor:

“Sen, kariler suya gidende niye kendini fors ediyordın, kabariyordın?”

Onın da cevabını beklemeden başını keser yer. Sıra keklige geliyor, diyor:

“Sen niye tepeye çıherdın karilere – suya gidende – diyerdın:

“Edım sizi, edım sizi?”

Kekliği ağzına alınca keklik diyor:

“Kardaşım madem sen beni yiyorsun, sele bahırem senın aslın, özün nedir?”

Tıklı gururle der:

“Baaavıki”

Bele deyince tabi ağzi açılar, keklik uğer gider.

Rehmet dinliyenlerin ana babasına...

Rübabşah YALÇIN

5. FARIS AMCA

Zamanın birinde bi Faris Amce vardır. Dari ekmiştir. Her zaman ayi gelir onun darısını yer. Faris Amce, dariyi beklemağa gider, ayi korhıdan kaçır gider, ağacın dallarına tahlıler. Tıklı gider ona “arhadan musallat oler.” Faris Amce ahşam gider çocuğlarına meseleyi anlatır. Hepsi gülerler tabi. Ayi da onleri gizlidan dinler, zoruna gider. Ayi ona çağırır der:

“Faris Amce sen yarın dariyi beklemağa gelsen gine, senin yalanların ederem tır-fıs!” Faris Amce, ertesi gün gider dariyi beklemağa. Tabi çoğ korher. Korhiden osırer. Ayi der:

“Faris Amce o nedir?”

Faris Amca der:

“Ben gıtlıh senesi acımden köpek yavrisini yemişem. Şimdi seni görince havler, gelir seni yemağa.”

Ayi der:

“Ben nere kaçım?”

Orda büyük bi çuval varmış, Faris Amce der:

“Gel, bu çuvalın içine gir!”

Ayi çuvala girer, Faris Amce çuvalın ağzını eyice bağler. Elne balteyi aler, ayiyi parçe parçe eder, onden kurtıler.

Mesele de bele biter.

Rübabşah YALÇIN

6. ÇAKO

Bir varmış, bir yohmış. Bi zaman adamin biri özüne bir hızmetkar tutmah ister. Gider birini bulur. Onın adını sorer. Adam diyer:

“Menim adım Çako.”

Yanluz Çako onunla pazarlıh eder. Der:

“Ne zaman baykuş öterse o zaman benim müddetım biter.”

Adam:

“Temam.” der.

Güzdür, çif zemanıdır. Ağa Çako’ya der:

“Haydi get çift sürmağa.”

O zeman çift okızlerle sürülür. Ağa der:

“Tazim nerde durdiyse orda çif sür.”

Tazi gider bir keyanın üstünde durur. Eee... Orda çift olmer tabi. Çako vurur, taziyi geberter. O zeman çift de ağaçtan yapıler. Çifti de kırer, okızleri önüne aler, geler eve. Ağaya der:

“Senin başın yesin! Senin tazin getti, bir keyanın başında durdi. Ben de taziyi öldürdüm, çifti de kırdım geldim.”

Kış zemani oluyor. Sığır, heyvane yem vermağa Çako’yu görevlendirmiş. Çako, heyvanların başını tavana asmış, yemi de yere koymış. Heyvanların ağzi yeme kavuşmıyor. Heyvanlar da açlığından bööö bööö... ediyorlar. Ağa diyor:

“Oğlım Çako bunlar niye bööö bööö... eder?”

“Ağa önleri doli yemdir.”

Ağa kızder diyer:

“O zeman kimse yohtır bunların başını kese?”

Çako hemen keskin bir biçah aler, gider heyvanların hepsinin kafasını keser.

Ağa hanımına der:

“Bu adamle belaya kaldıh, ne yapah ?”

Kari der:

“Ben giderem ağacın başına baykuş gibi öterem. Çako’ya dereh bah baykuşler öter, senin müddetım bitti. Git evine.” Tabi Çako onleri dinlemiş. Elne bir tüfek aler, bekler. Kari ağaca çıher, pu pu! pu pu! eder. Çako, one bir kurşun sıhıyor, diyer:

“Bu karakışta senin pu pu... zamanındır!”

Tabi kariyi öldürür, mecbur işinden de ayrılır.

Mesele bitti. Rahmet, hazır olanların dinleyecıların ölmüşlerine...

Fesih YALÇIN

7. AKLİM ÇOKTUR MALİM YOKTUR

Bir gün bi adam çarşıde geziyor, diyor: “Aklım çohtır, malım yohtır; aklım çohtır malım yohtır.” diye diye gezer. Ele diyor zengin biri eşitiyor. Zengin oni yanına çağırıyor. Diyor:

“Sen ne diyorsın?”

Diyor:

“Menım aklım çohtır, malım yohtır.”

O zengin adam, zamanın parası bir miktar para veriyor. Diyor:

“Özüümüze ortahtaşa iş yapah.”

Adam parayı alıyor, gidiyor bir kesir alıyor. Kesirleri götürüyor bir denizin kenarında yahıyor, ısınmah için. Gece olunca denizden çeşitli heyvanatlar, ağızlarında inci- boncuqlarla, mücevheratla çihiyor. Kesirden geri kalan kül yığını üzerine birahtıyor, sonra tekrar denize dönüyorler. Sabah olunca rüzgar külleri dağıtıyor. Adam uyanıyor bi de ne görsın... Yerde inci-boncuqlar, mücevherat durıyor. Onlari sahlamah için kerpiç yapıyor, onlari arasına sahliyor. O zengin adamın hissesi neyse oni ayiriyor.

Zengin adam, birgün diyor:

“Ben gidem hele benim ortağım ne yaptı parayı.”

Kapiyi çalınca adam çihiyor:

“Parayı kaybettim feket bu kerpiçler senın hissendir, al götür.” diyor. Para sahibi üzülüyor. Diyor:

“Ben götürem, götürmiyem...? O ki param gitmiş kelpiçleri götürem, belki birgün lazım olur.” Onlari dışarıda istif ediyor. Bi zaman yağmur yağıyor, tabi kelpiçler yağmur değince yihılır. Adam dışari çihar bahar ki kelpiçlerin içinde mücevherler parlıyor. Onlari toplıyor, hemen adamın evının yolını tutuyor. Diyor:

“Eman! Benım evım yihildi, o kelpiçlerden daha yohtır? Biraz daha ver.”

Digeri durımı bildiği için:

“Yoh kalmadı başka kelpiç, get kendın payınla yetin” diyor.

Belece de adam olenlerin ferkine variyor.

Rübabşah YALÇIN

8. AYI- KURT- TILKI

Bir varmış, bir yohmış. Bi gün bi ayi, bi kurt bi de tilki arkadaş olurler. Bunlar acıherler. Giderler özlerine süriden bi koyın çalerler. Getirerler, aralarında paylaşırler. Ayi kurda der:

“Sen paylaş!”

Kurt, koyunun etli kısmını kendi payına aler. Gerisini onlere bırakır. Bunun üstüne ayi bi pençe vurur kurda, kurdın gözleri açılır, kuyruğı yere boyınca uzaner.

Bu kere tilkiye der:

“Sen paylaş!”

Tilki der:

“Bütün etli terafi senin olsun, işgembesiyle barsahlari bize kalsın.”

Ayi der:

“Sen bu akli kimden aldın?”

Tilki der:

“Yerde boyli boyına yatan kurdın açılmış gözlerinden bi de hereketsiz kuyruğından...”

Bu mesele de böyle...

Rehmet tüm lömişlerinize...

Fesih YALÇIN

9. KÖPEK İLE KEDİ

Bir gün bi köpek, çoh acıker. Kediye der:

“Ne vakıt dışari çihersen seni yerem.”

Kedi:

“Heç merahlanma! Padişaha bir bela gelmiştir. Yahında ati öler, ikimize de bol rızık çihar.” der. Padişahın hızmetkarı onların dilinde anladığı için güler. Padişah, hızmetkare sorer:

“Niye gülersen?” Hızmetkar olani padişaha söyler, padişah hemen atını meydana çiharer, sater. Köpek kediye der:

“Hani at ölerdi, bize rızık çihardi?”

Kedi:

“Merahlanma! Yahında padişahın camışı öler, bize bol rızık çiher.” der.

Hızmetkar gine güler. Padişah, sebebini sorer. Bunun üzerine padişah, camışı de sater. Köpek gine kızarah gelir:

“Hani camuş ölecahti, bize bol rızık çihacahti?” der.

Kedi:

“Heç merahlanma! Bu kere padişah kendisi ölecah, ziyafet bol olacah. Bize de bol rızık çihacah. Hızmetkar bunu duyunce üzüler. Padişah meseleyi öğrenince başler döğünmege, fekat ne çare...

Gerçekten padişah öler, belece iksine de bol rızık çiher.

Meselemız de burada biter.

Fesih YALÇIN

10. ZEYNE

Bi gün dört beş kız arhadaş odına giderler. Odınlari toplarken biri orda yater. Onın adı Zeyne'dir. Diger arhadaşlari eve dönerler. Zeyne, uyandığında gecedir. Bi ayi görer. Ayi oni aler, götürer ve onınla evlener. Aradan bi zeman geçer. Bi çocıhlari oler. Bu çocıh, yari ayidir yari insan.

Bigün Zeyne, kocasına diyor:

“Canım et ister, bana et getir.”

Ayi, çıhıyor et getırmağa. Kapiye de kocaman bir daş bırahr. Zeyne, kaçıp kurtulmağ ister feket taşı kaldıramer. Bebegi yari insan yari ayi oldığü için çoğ güçlidir, kapiyi ona açtırer. Bebegi orda bıraher kaçıp gider. Ayi dönende baher Zeyne yohtır, bebeg de ağler. Ayi:

“Zeyne! Zeyne! Bebeg be... Zeyne! Zeyne! Bebeg be...” diyer. Bağırır, çağırır. Zeyne gelmediğından bebegi yere vurır vurır öldırır.

Zeyne kaçıp kurtulmiştir.

Meselemız de burada biter.

Zeynep COŞKUN

11. GELİN İLE KAYNANA

Bir varmış, bir yohmış. Yaşlı bir kadın varmış. Öz oğlının yanında yaşarmış; feket gelini oni heç sevmemiş. Gelin, kocasına diyer:

“Ananı götür, oni bu evde istemirem artıh! Oğlan, artıh dayanamer, çaresiz anasını alır dışari biraır. Anasının gözleri iyi görmer. Diyer:

“Oğlım nere giderih?”

Oğlan diyer:

“Anacığım! Seni evermağa götürerem.” Anasına der:

“Sen burada bekle, biraz sonra düğün alayı gelecah, seni alacah.”

Köpek sesleri duyılar. Kadın diyer:

“Bele hav hav deme Temmo! Yarına düğünüm olcah, sana da bi parçe et düşer emmo”

O gece yaşlı kadın ölmer. Ertesi gün oğli oni alır bir ormana götürer. Anasına diyer:

“Birazdan senin düğünün gelecah...”

Uzaıdan kurtların gözleri parler, sesleri duyuler. Anasi diyer:

“Oğlım bu nedir?”

Oğli diyer:

“Bunlar senin düğünün mumlarıdır.” Oğlan kaçır, yüskek bi ağace çııar.

Anasi:

“Nere gidersen oğlım” diyer.

Oğlan diyer:

“Senin düğünün geldi. Ben eve giderem artıh.”

Kurtlar gelir yaşlı kadını yer, sabah oğlan geldiginde baıher ki kurtlar anasını yemişler. Pişman olir yaptılırlarına, ama faydesi yoıtır...

Ahmet COŞKUN

12. HIRSIZ TILKI İLE NENE

Bir vardır, bir yohtır. Bir nene vardır, bir de geçisi. Hergün geçisini sağıyor, süti eve birahtıyor. Bir tıklı ona musellet olur, gizlice gelir, sütünü içiyor. Nene, tıklıye bir tuzah kurmak istiyor. Kapının arhasına sahlaniyor. Tılki gelende kuyruğıne bi “das” vurup kuyruğını kesiyor. Tılki kaçıp gidiyor. Arkadaşlari onla alay eder:

“Kolo koto nerden gellersen?” diyorlar, bunun üstüne tılki, neneye geler, kuyruğını geri istiyor.

Nene diyor:

“Get benim sütümi getir, kuyruğını verem.” Tılki gidiyor:

“Geçi geçi man süt ver” diyor.

Geçi:

“Get mana ot getir” diyor.

Gidiyor ırğate diyor:

“İrğat ırğat mana ot...”

İrğat diyor:

“Get mana su getir.”

Çeşmeye gidiyor diyor:

“Çeşme çeşme mana su ...”

Suyı çeşmeden alıyor veriyor ırğate. İrğatten ot alıyr veriyor geçiye. Geçiden de süt alıyor veriyor Nene’ye. Nene, tılkinin kuyruğını süsliyor püsliyor. İncik boncılı takıyor veriyor tılkiye. Tılki arkadaşlarının yanına gidiyor. Herges heyran kalıyor. Diyorler:

“Nerden aldın bu kuyruğı?”

O diyor:

“Gittim ahtşamdan sabahe kadar kuyruğımı suya koydım. Sabah olande bahtım kuyruğım bele olmış.”

Tılkilerin hepsi koşar gider kuyruğını suya sohar. Sabah olande hepsi buz tuter. Avciler gelir. Bazısı kaçır, kuyruğı kopar. Bazısı de kaçamaz, yahalanır.

Bu masal da burada biter. Rehmet anletanın ve dinleyanın anasına-babasına...

Fesih YALÇIN

13. İHTİYAR KADIN İLE OĞLU

Bir varmış, bir yohmış. Zamanın birinde, bi neneyle oğli varmış. Zamanın paşası tebdil-i kıyaf etmiş, milletin içinde geziyor. Millet ne yapıyor, oni anlamah için. Gece o neneyle oğlını misafir olıyor. İhtiyar nene tabi bilmiyor paşa olduğunu. Misafir olarak one hizmet ediyorler. Sabah olince paşa evden ayrılır, ihtiyare bi edres verer. Diyor:

“Senin oğlın bu adrese gelsin, büyük Selimin yanına. (Allah büyüktür.) Neneginin de hoş bir elma bahçeleri varmış. Demiş:

“Bize bir hurç elma getirsin.”

Oğli gelir, heyvanını yükler. Büyük Selimin yanına gitmah ister. Bu arada kim olduğunu da bilmer. Meger Büyük Selim zamanın paşasıymış. Nenenin oğli, sore sore nöbetçilerin yanına gidiyor. Nöbetçiler soruyor:

“Herdir sen niye gelmişsen?”

Bunlar, oğlani paşanın heberi olmadan direk hapse atıyorler. Adam hepiste bir müddet kalır. Birgün paşa hepiste yohlama yapıyor, içerde kim var kim yoh diye. Hem de merak eder kim, ne suç işlemiş. Yohlama yaptığı vakıt nenenin oğlının adı de çıkıyor. Paşa, farkına varıyor, diyor:

“Sen ne zamandan beri hapse girmişsen?”

Adam der:

“Hayli bi zamandır.”

Paşa tabi adami tanıdı ve meselenin ne olduğunu anladı. Paşa görevlileri çağırıyor, diyor:

“Bu adami berbere götürün, tıraşını edin, banyo edin, temmız bi kat elbise geydirin.”Götürüyorler tıraş ediyorler, banyo ediyorler, temiz bi kat elbise geydiriyorler, yıhıyorler, getiriyorler paşanın huzurına. Paşa diyor:

“Oğlım sane hakeret olmuş.”

Özır diliyor. Görevlilere diyor :

“Götürün benim hezinemin kapısını açın, kendisine ne kadar altun götürerse, götürsin.” Adami götürerler paşanın hezinesine. Adam bi balte aler, bi şirit aler, bi de Kurani Kerim aler. Diyorler:

“Paşam! Bu, sadece bunları aldı.”

Üç kere götürer getirerler, adam aynıssını aler. Paşa sorıyor:

“Nedeni nedir, sen niye bunları alıyorsın?”

Diyor:

“Paşam! Kurani Kerim’e yemin ediyorum bundan sonra büyük Selimle alakalı olmuyorum. Balteyi da götürüyorum o elma ağaçlarını kesiyorum. Bu şiritle de anamı asıyorum.

Bu mesele burada biter. Rehmet ölmüşlerinize...

Rübabşah YALÇIN

14. KUNDO

Varmış, yohmış. Kundo adında biri varmış. Bi gün arkadaşlariyle odına giderler. Kundonın anasi, onlara, ekmege yağ sürer verer. Giderler herkes özüne odun toplar, Kundo o sırada uyer. Arhadaşlari oni çağırer. Kundo der:

“Hani benim odınlarım yohtır, bana da odın topliyacahtsınız.”

Arhadaşlari der:

“Vakit gejdır, biz ancah özimize topladıht.”

Kundo der:

“Anam boşa yağli ekmek size verdi?”

Onlar da mecbur kaler, ona da odın toplar. Sonra yola çıherler, bir zaman giderler, Kundo der:

“Men çoht yorılmışem. Menim de odınlarımı taşıyacahtsınız.”

Onlar der:

“Eman hevar, biz ancah özümüzinkileri taşerih.”

Kundo:

“Ya benim yağli ekmeklerimi getirersiz, ya da taşersiz!” der.

Mecbur kalerler, odınlari taşerler.

Giderler, giderler. Vakit karanlıht olmış. Uzahtdan bi işiht göriner. Kundo der:

“O işihta doğri gidaht.”

Arhadaşlari der:

“Diger yoldan gidaht.”

Mecbur Kundo’nın dedigini yaperler, işihli yoldan giderler. Baherler uzahtda bi ev vardır. Bu ev, Dev Ananın evidır. Dev Ana onlare der: “Gelin yavrılarım, siz üşümişsiniz.” Onlari içeri götürer, onlare yemek verer. Kuş tüyünden yataht onlare bırahtır. “Yatın” der. Bunlar uyiyorler. Gece vahtı Kundo uyaner, bahter Dev Ana onlari yemağa gelir. Kundo yalandan öksirer. Dev ana:

“Oğlım sana noldi” der.

O da:

“Hergün anam bana gümüş tasta süt vererdi” der.

Dev hemen ona gümüş tasda süt getirer. Kundo sütü içer, dev ana der: “Hade yat yavırım.”

Aradan zaman geçer dev gine geri gelir. Kundo gine ksirer. Dev der:

“Noldi yavrim?”

O da der:

“Senin bu tavuhların birahmer yatım.”

Dev, tavuhların hepsinin başini keser. Gine onı yatırmağa alışer. Sonra oni yemah için gelende Kundo gine ksirer.

“Bu sefer noldi?” der Dev ana.

Kundo der:

“Senin bu ineklerin birahmer yatım.”

Dev gider bu sefer tüm inekleri keser, bi tane buzağı biraher. Gine bi zaman sonra niyet eder ki gelsin onları yesin Kundo ksirer. Dev:

“Neyin var yavrum, bişey istersen?”

Kundo der:

“Anam hergün bu sette bana elekte su getirer, iirerdi. Onıin uyuhm gemler.”

Dev, çeşmeye gider ki ona elekte su getire. O zaman Kundo hemen arhadaşlarını uyandırır. “Kaçın gidelem yoksa bu dev bızı yer” diyer. Kundo ve arhadaşları kaçıp giderler, Dev’in buzağsini de bir torbaya koyıp tavana aser. Dev ne yaperse de elekte su getiremez. Kızır, elegi kırar eve döner. Baher kimse ortalıhta yoh. Tavana asili olan buzağsini Kundo zanneder. Kızgın ateşe bir şiş koyar, çıharer ona batırır. O zaman ondan bir “orrr” sesi işitiler. Belece Kundo ve arhadaşları de kurtulmiş olır.

Onlar ermiş muradına, bızım de muradımız ola!

Kerem YAVUZ

15. YILANLA ADAM

Bir varmış, bir yohmış. Allah'ın kuli çohmış. Adamın biri yolda gidiyor, bağıyor ateş bir ormana girmiş, orman yaniyor. İçinde de bir ilan vardır, bağıyor: “Meni kurtarın, meni kurtarın!” Adam de şevkete geliyor gidiyor ilanı kurtarıyor. İlan birden onun boynına dolanır:

“Seni ısıracağım.” diyor.

Adam:

“Eman, hevar! Etme, eleme! Sen ateşte yaniyordun, men seni kutardım. Niye meni ısıracağsın?” diyor.

İlan: “İmkani yoh, seni ısıracağım” diyor.

Adam baher çara yoh der:

“O zaman-karşımıza ne çıharsa kim çıharsa- üç kişiden soralım. Onlar aramızı bulsın.” İlan:

“Teman” der.

Giderler okıze ras gelırler. Okıze derler:

“Bir şerietımız var.”

Ökız diyor:

“Söyleyin.”

Adam anlatır, der:

“Hel mesele bele... Sen ne dersen?”

Ökız der:

“Men daha buzağken meni anamın altına götürerlerdi, süt içmağ için. Daha ağzıma süt gelmeden yüzüme bi tokat vurırlardi, birağmırlardi süti içem. İnsana itibar yohtır, hema ısır.”

Kaldi iki tene. Gidiyorler bir ata ras gelırler. Ata de eyni hikayeyi izah ediyorler. At, onlara der ki:

“Menim sahabım, meni götürüyordi dağa, odın sırtıma yükliyor getiriyordi. Eve gelince üzerimdeki semeri kaldırır-sırtım hep yara idi- bi ilaç vurmada salıverirdi. Ahşama keder sinekler meni yerdı...İsır, heç affetme!”

Kaldi bi tene. Gidiyorler, gidiyorler bi tıklıye ras geliyorler. Tıklı der:

“Her ola, nedir?”

Eyni, tıklıye de durumi izah ederler.

Tıklı der :

“Şeriat binici olmaz, in aşağı, şeriatınızı yapam.”

İlan iniyor. Tıklı adama diyor:

“O nedir senin elinde?”

Adam diyor:

“Deynektir.”

Diyor:

“Senin önündeki nedir?”

Adam diyor:

“İlandır.”

Diyor o zaman:

“Vur, öldür. İlan senin düşmanıdır.”

Adam, elindeki değnekle vurur, ilanı öldürür.

Burda da mesele bitiyor...

Rübabşah YALÇIN

16. KEZE

Bi varmış, bi yohmış. Keze ile kocasi varmış. Kocasi ölince Keze evlenmağa karar verir. Çıhar özine koca aramağa. Az gider uz gider. Yolda bi çobana ras gelir. Çoban der:

“Keze nere gidersen?”

Der:

“Mana Keze deme, Kez Hatun de!”

Çoban der:

“Kez Hatun nere gidersen?”

Der:

“Özime koca arırem.”

Çoban der:

“Meni almırsen?”

Keze der:

“Kızınca meni neyle döversen?”

Çoban der:

“Kızınca seni degnegimle döverem.”

Keze:

“Valla seni almırem” der.

Gider gider bi “gavan” a ras gelir. Gavan der:

“Keze nere gidersen?”

Der:

“Mana Keze deme, Kez Hatun de!”

Der:

“Kez Hatun nere gidersen?”

Der:

“Özime koca arırem.”

Der:

“Meni almırsen?”

Keze der:

“Kızınca meni neyle döversen?”

Çoban der:

“Seni “gavan degnegi”yle döverem.”

Keze:

“O zeman seni almerem” der.

Gider gider bi siçane ras geler. Siçan der:

“Keze nere gidersen?”

Keze der:

“Mana Keze deme, Kez Hatun de!”

“Kez Hatun nere gidersen?”

“Özime koca arırem.”

“Meni almırsen?”

Keze der:

“Kızınca meni neyle döversen?”

“Seni kuyrığımla döverem.”

Keze:

“O zeman seni alerem.” der.

Bunlar evlenirler. Bigün çevrede bi ziyafet vardır. Siçan gider bişeyler getırmağa. Keze de çamaşur yıhamağa gider, okızın ayağının çuhurına düşer. Ne yaper çıhamer. Ordan geçan bi atliya seslenir: “Hey saro! Tagar tugar. Hesen Beg’in odeleri. Kez Hatun suya getmiş, çemure batmış.” Adam, etrafine baher bişe görmer. Keze gine: “Hey saro! Tagar tugar. Hesen Beg’in odeleri. Kez Hatun suya getmiş, çemure batmış.” Adam, gine etrafine baher bişe görmer. Yolına devam eder.

Siçan sahlıldığı tehtenin altından çıhar, bi perçe kemik alır, kaçır. Gelır baher Kez Hatun çemure batmış. Siçan:

“Ver elini Keze!” der.

Keze:

“Kösmişem sana!” der.

Siçan:

“Ver elini Keze!” der.

Keze:

“Kösmişem sana!” der.

Bunun üstine siçan sınırlener:

“O zeman küseli baseli, küseli baseli...” Keze’yi eyahları altında ezer.

Fesih YALÇIN

17. ŞEYH EŞSEK

Bi varmış, bi yohmış. Bi eşsek varmış. Bigün sahabına küser, alır başını gider.

Yolda bi tülkiye ras gelır. Tülki:

“Eşsek kardaş nere gidersen?” der.

Eşsek:

“Bana eşsek deme, Şeyh Eşsek de!” der.

Tülki:

“Şeyh Eşsek nere gidersen?”

Eşsek:

“Giderem yayleya”

“Men de gelem?”

“Gel.”

Giderler bi horoza ras gelırler. Horoz:

“Eşsek kardaş nere gidersen?” der.

Eşsek:

“Bana eşsek deme, Şey Eşsek de!”

Horoz:

“Şeyh Eşsek nere gidersen?” der.

“Giderem yayleya”

“Men de gelem?”

“Gel.”

Giderler giderler yolda bi tosbğaye ras gelerler. Tosbağ de:

“Eşsek kardaş nere gidersen?” der.

Eşsek:

“Bana eşsek deme, Şeyh Eşsek de!”

Tosbağ:

“Şeyh Eşsek nere gidersen?”

“Giderem yayleya” der.

“Men de gelem?”

“Gel.” der.

Bu uç arakadaş barabar yayleye ęıharlar. Otlanırlar. Ne zeman ki karınleri doyer, kefi yerine gelır eşsek anırmağı gelır. Eşsek:

“Anırmağım gelır, anırerem” der.

Arkadaşleri:

“Eman hevar, etme Eleme! Anırsen kurt gelır bızı yer.” der.

Ne yapırlerse eşseği ikna etmerler. Eşsek başler anırmağa... Kurtler eşseğin sesini duynca hemen gelırler. Horoz korhudan eşseğin sırtına ęıher, ötmağa başler. Tosbağe yeri kazmeğe, sahlınmağe ęalıřer. Tılkise korhudan eşseğin etrafında döner-dolaner. Eşsek de anırmağa devam eder. Kurt başını eşseğin bacahlari arasından uzater, taşağını tuter. Eşsek bi ęifte ater kurdın dişini kırer. Kurt hemen bıraher kaçer. Arkadaşlarına da:

“Kaçının” der.

Arkadaşlari:

“Noldi noldi, niye kağersen?” derler.

“Nece kaçmiyem? Biri başımı bir mengeneye kıstırdi. Biri ‘sala’ mı oħudi. Biri mezarımı kazdi. Biri de kefenımı getırdi. Kaçın kaçın...” der

Fesih YALÇIN

18. TILKI- AYI- KURT

Bi gün kurt diyor:

“Men hesteyım ve menım ilacım felan sürinın arhasındaki kere koyındır.”

Ayi ile tilki demiş:

“Hani bız onı nasıl getirecağız?”

Anlaşmışler gidip getırmağa. Ayi tilkiye demiş:

“Sen çobani oyale men de koyını alacam.”

Tilki çobani oyalamış, ayi de gitmiş koyını yahalamış, getirmiş. Koyını kesip kavurme yapmışler. Birazını kurda vermişler, gerisini tenekeye koyıp kuyulamışler. Tilki, biraz “çıllek”miş. Bigün gitmiş tenekeyi çıharmış, biraz yemiş. Gelmiş arkadaşlarına demiş:

“Menım kardaşımın yavrusi var ismini ne koyah?”

Daha onlar cevap vermeden kendisi demiş:

“Ağzı açık bırahah.”

Diger gün getmiş yarisini yemiş, gelmiş demiş:

“Menım kardaşımın bi yavrısı daha var. Ecep adın ne koyah?”

Gine kendisi söylemiş:

“Yarım koyalım.”

Diger gün gitmiş, hepsini yemiş, tenekeyi taşnen doldurmuş. Gine gelmiş demiş:

“Menım kardaşımın bi yavrusi daha var, adını ne koyah?”

Gine kendisi demiş:

“Yalanmış bırahah.”

Bigün ayiylen kurt demiş: “Hele biraz kavurme çıhareh, yiyeh.” Getmişler, ne yapmışler, tenekeyi çıharamamışler. Bi bahmışler içi dolli daşdır. O ona demiş:

“Sen yemişsen.”

O ona demiş:

“Sen yemişsen.”

Kırar vermişler, götlerini güneşe vermağa. Kimın götünden yağ çıhsa, o yemişdir. Güneşe götlerini dönmişler, o esnada ikisi de yatmışler. Tilki baher baher bi de ne görsın. Özının göti bissüri yağ vermiş. Hemen kendi yağını ayının götüne sürmüş, ayi uyanmış, demiş:

“Sen yemişsen”

Tıklı demiş:

“Sen yemişsen, senin götün yağ vermiş.”

Hasıl Tılkı yedığı belli olmuş. Tılkıyı kovalamışler, Tılkı getmiş bi ağacın deligine sahlamış. Bunlar, sabaha kadar orda beklemişler. Bahmışler Tılkı çılmıyor. Bi kuri kabağı ağace asmışler. Tılkı zannetmiş onlar hep oni bekliyorler. Bigün kendi kendine demiş: “Çıham baham hele dışarde ne var?” Ağaçta asılı olan kabağı görer. Kabağı baher baher “Vay sen benim götümi sikesen hııı.” demiş. Gabağı kuyruğına bağlamış, suya girmiş. Gabağın içi su dolmuş, tılkıyı de suyun dibine çekmiş. Tılkı bağırmış: “Gabağ men seni brahamışem sen de meni braham.” Gabağıla bizim Tılkı beraber suyun dibine girmiş, belece tıklı de boğılmış.

Makbule YILDIRIM

19. KUR'ANLA YEMİN ETMEMEK

Bi zaman bi cemeet kendi arasında konuşmuş. Bi adam demiş: “İster gerçek ister yalan, Kuranla yemin edilmez, men de asla yemin etmem.” Bunlari dinleyan uyanıh biri getmiş o adama demiş:

“Menim sende bu keder param var, veracahsın.”

Adam:

“Yoh” demiş.

“O zaman ya yemin edersin yahut parami verirsen.” demiş öteki adam.

Adam yemin etmemiş, demiş:

“Mana biraz mület ver çalışsam, parani çıharam.” O de kabul etmiş.

Adam gürbete çalışmağa gitmiş. Tabi yolu bi dağdan geçmiş. Ordan geçerken önüne bi ejder çıhmış. Ejdiha nere gidecağını sormuş. O de hal mesele budır demiş. Ejdiha demiş: “Madem öledir o zaman şu iki kılı al, Şam şehrine get. O şehir paşasının kızı hestedir. Sen şehre girende bağır, de ‘Men tohtorım, men tohtorım’ ; feket bi şartım var paşa sana ne verirse paylaşerh.” Adam şehre girmiş, Şam çarşisinde bağırhmış, gezmiş demiş: “Men tohtorım, men tohtorım.” Buni işitan biri, getmiş paşaya malumat vermiş. Paşa, kızın hesteliğinde çaresiz kalmış. Demiş: “Oni de çağırın gelsin.” Adami götürmüşler hestenın yanına, adam demiş “Bismillahi Rehmeni Rehim” o iki kılı, kızın vücuduna sürmüş. Kız eyileşmiş. Ademleri paşaya müjde vermiş, senin kızın eyileşdi diye. Paşa adami yanına çağırhmış, kendisine büyük hediyeler ikram etmiş. Kızı demiş: “Baba ben kabul etmirem madem bu adem benim vücudımı görmüş, beni ona verin, başkasını almırem.” Paşa de ademe diyor: “Menim kızım seni alıyor, sen de kızımı kabul ediyorsın?” Adem de kabul ediyor. Uzun bi müddet paşanın sarayında kalıyorler, sonra paşadan müsaade istiyor, diyor: “Ben çoluh çocuh sahibiyem, memleketimde işim var, izin ver ben gidem.” Tabi paşa ademe izin veriyor, kendisine, yetecah keder para ve mücevher veriyor.

Adam evine dönerken, ejdiha gine önüne çıhmış. Demiş: “Hoş geldin. Ne getirmişsen getir payalaştırah.” Ne getirmişse paylaştırmışler. Ejdiha demiş: “Bişi kalmadı?” Adam demiş: “Yoh.” Demiş: “Senin hanımın vardır. Hanımı de ver paylaştırah.” Adam sözünde sadık oldığı için, hanımı de getirmiş. Ejdiha diyor: “Hepsi sana herli olsun. Sen yemin etmedin, bu bi möcizedi Allah terefinden. Get,

uğurler olsun.” Adem h_ınımini almış, evine dönmiş. Kurnaz ademe de borcını vermiş, adem almamış. Demiş: “Seni deneme ettım, herşey sene h_ıerli olsun.”

Onler ermiş muradına bız çıh_ıalım kerevetine.

Zeynep COŞKUN

20. MİRZA MEHMET

Bir varmış, bir yohmış. Evvel zamanda bi adamın üç tene oğlu varmış. Küçüğün ismi Mirza Mihemedmiş.

Kapılarının önünde bi elma ağacı var, her sene üç elma verermiş. Babalari: “O ağacı koriyın her sene size birer elma verir.” demiş. Babalari ölmüş. Ağaç de üç tene elma tutmuş. Elmalar yetişdiği zaman sıraya koymışler, nobet için. Önce büyük kerdeş getmiş beklemağa. Biraz beklemiş, uyhusi gelmiş. Uyanınca bahmış elmanın birisi yohtır, iki tene kalmış. Ortadaki kerdeşi gidiyor, o da eyni ele... Kaldi bi tene. Sıra Mirza Mihemedde gelmiş, getmiş gece ağacı beklemiş. Uyhusi gelince barmağını kesmiş, tuz koymış uyhusi gelmesın diye. Geceyarisi olunca, bahmış birisi gelmiş almayı çalmağa. Mirza Mihemed oni görmüş kovalamış. Getmiş bi mığaraye girmiş. Mirza Mihemed sabah eve gelmiş, kerdeşlerine meseleyi anlatmış. Getmişler mığaranın başına, şirit de getirmişler. İlkın büyük kerdeş içeri girmiş, hemen bağırmış demiş: “Eman meni çekın yuhari!” O çıhmış, ortadaki girmiş mağereye. O da eyni öbiri gibi bağırmış, demiş: “Meni çekın.” O da çıhmış. Sıra gelmiş Mirza Mihemedde. Demiş: “Ben getsem, ne keder desem meni çekın, siz çekmeyın.” Bırahmışler, mığerenın dibine getmiş. Bağırmış, çağırmış ama oni çıharmamışler.

Mığaranın içinde üç tene ode varmış. Birinci odenın kapısını çalmış, bahmış güzel bir kız otırmış, elinde makinesi bir de alması vardır. Demiş:

“Eman Mirza Mihemed sen niye geldın? Dev şimdi uyaner, senın başın keser.”

Sormış:

“Dev nerde yatiyor?”

Devın yerını göstermiş, Mirza Mihemed, dev uyhudayken onın başını kesmiş. Orda de üç tene baciymiş. Ortadakine gidiyor: “Siz devden korhmayın, oni öldırdım” demiş. O kızın de alması var. Hema en küçüğünün alması yohtır. Üç kızı bi araya getirmiş, eşyalerile bereber. Kerdeşlerine: “Bizi çek” demiş. Önce kızlari göndermiş, en sonda kendisi çıhmış. Büyük kıza diyor: “Sen menım büyük abeme, ortadakine diyor sen ortadaki abeme get.” Küçük kızı de kendisine alıyor. Üç kerdeş birlik düğün ediyorler.

Onlar ermiş muradına, Allah bizim muradımızı de versın...

Makbule YILDIRIM

21. DEV KIZ

Zemanın birinde, bi kariyle bi koce varmış. Bunların bi kızı olmuş, aradan zaman geçmiş, adam kızını bigün öpmiş. Kızı de oni dişlemiş. Adam anlamış kızının bi dev olacağını. Kızın bi de abesi varmış. Ğurbete getmiş, evine dönerken, biri ona iki sihirli kanat vermiş. Demiş: “Zorda kaldığında iki kanadi çırp, sana yardım edilecağ.” Adam, evine gelmiş bağmış anası babası yohtır. Bacısı dev olduğu için anasını babasını yemiş. Bacısı gelmiş, abesinin atını tutmuş, götürmüş ot vermağa. Atı içeri çekmiş içeri, bi ayağını yemiş. Gelmiş abesine demiş:

“Abe senin atın üç ayahlidi?”

Abesi durumu bilmiş, demiş:

“He, üç ayahlidi.”

Kız gine gitmiş ahure, bi ayağı daha yemiş. Gelmiş demiş:

“Abe senin atın iki ayahlidi?”

Abesi demiş:

“He, iki ayahlidi.”

Gine gider, iki ayağı da yer, gelir abesine der:

“Abe senin atın ayahsızdı?”

Abesi der:

“He, ayahsızdı.”

Bu sefer gider atın hepsini yer, gelir der:

“Abe sen yayan geldin?”

Abesi der:

“He, yayan geldim.”

Dev kız, abesine der: “Sen dama çış bekle, ben sana yemek hazırlarem.” Abesi dama çışer, çizmesinin içine arileri doldırer, bacaya birağır ki bacısı zanetsın ordadır, şarki söylüyor. Kendisi kaçmış, bi ağace çışmış. O, ağaçdayken bacısı dişlerini keskin etmiş, abesini yemağ için dışarı çışmış. Bağmış abesi ağaçdadır. Kız:

“İn aşağı” der.

Abesi der:

“İnmerem.”

Gine der, abesi inmez. Dev kız ağacın kökünü dişlemağa başler. Bunun üstüne adam iki kanadı çıkarır, birbirine çarpar. Der: “Şer, şepal, dev kız men har! Şer, şepal, dev kız me har.” Bi aslanla bi kaplan gelir, kızı parçe parçe eder, belece de adam kurtılar...

Masal da burada biter.

Fesih YALÇIN

22. KADIN İLE YENİ DOSTA GÜVENME

Bi varmış, bi yohmış. Allah'ın sevdiği kuli çohmış. İki arkadaş varmış. Bunler sohbet esnasında biribirine demişler: “Yeni doste ve kadine esle güvenılmaz.” Bunlardan biri karısını denemah için bi plan kurmuş. Bi koç satın almış, kesmiş, bi torbaya koymış, evine götürmüş. Karısına demiş: “Men bi adam öldürdüm, ne yapah?” Oni almışler ahure gömmişler.

Karisiyle bigün kavga etmişler, karisine bi tokat atmış. Karısı hemen dışarı çıhmış bağırır: “Menim kocem bi katıldır. Bi adam öldürmüş!”

Adam heman kaçmış, yeni dostın yanına getmiş. Demiş:

“Hel mesele böyle... Ne yapam?”

Adam demiş:

“Sen bı katılsın. Men sene ne yardımcı olam?”

Adam bu sefer de eski dostının yanına getmiş, ona durumu anlatmış. Eski dosti demiş: “Keşke karine ve diger dostıne demedan önce mana desaydın, o zaman daha rehetti! Hele dur bi çaresına baharır. Telaşlanma” demiş.

Bunun üzerine adam olan bitani anlatmış. Demiş: “Men duyduğım laf üzerine yeni dostım ile karımı imtihan ettım.”

Belece arkadaşının hekliliğini anlamış olır.

Fesih YALÇIN

23. ÜÇ ARKADAŞ İLE AYI-KURT-TILKI

Bi tarihte üç arkadaş varmış. Birlikte yolculuk ederken ikisi birini yalnız başına bırakmış, izlerini kaybetmişler. Gece olmuş adam korchidan bi mığaraye sığınmış. Bahmış ki bi tilki, bi kurt, bi de ayi gelmiş. Adam sahllanmış, sessızce onlari dinlemiş. Tilki demiş:

“Men bi hezine bilerem köyün yahınında, hergün fare ondan altın çıkarır. Ne zaman çıkarmaya gıtsem çocukler itleriyle meni kovaler.”

Ayi demiş:

“Men de bi siyah daş bilerem, köyün üst terefinde, romatizmeye eyi gelir. Ne zaman uzanmağa gıtsem meni de itler kovaler.”

Kurt de demiş:

“Men de bi kere koyun bilerem eti her derde devadır. Bi türlü oni almak nesip olmadı.”

Adam bunleri dinlemiş eyicene. Sabah olande bu heyvanlar çıkıp getmiş. Adam da köyüne dönmiş. Hezineyi çıkarmış, siyah daşı evının önüne getirmiş, getmiş kere koyunı de satın almış.

Adam kısa zamanda zengin olmuş tabi. Arkadaşleri bunun sebebini sorınca o da herşeyi anlatmış. Arkadaşleri de getmiş eyni mığarade sahllanmış. Akşam olande ayi, kurt ile tilki gelmiş. Birbirlerine demişler bizim söylediğimiz herşey kayıbolmuş. Mitleka biri bızı dinlemiş. Demişler: “Evımızı bi kontrol edelim.” Biri kapiyi tutmuş, digerleri mığarayı aramışler. O iki adami yahalamışler. Onlar herşeylerini götürmüşler diye onlari perçe perçe etmişler.

Belece de hainliğin cezasını çekmişler.

Vahide GÜLER

24. KADINLARIN ŞERRİ

Bi gün söhbette bi adam demiş:

“Allah kadınların şerrinden bizi korusun. Kadınların şerri çok fenadır.”

Diğer biri demiş:

“Yav kadın nedir, kadınların şerri nola^{ca}h?”

Bu adamın karısı buni işitmiş. Ona bi tuzak kurmuş. Adam ertesi gün terlesini sürmağa gideca^hmış. Kadın kocesinden evvel getmiş terlenin değişik yerlerine balık sa^hlamış. Adam terlesini sürerken balıklar çı^hmış. O de onları toplamış, a^hşam eve getirmiş. Karısına demiş: “Bunları terleyi sürerken bildim. Yarına pişir yiyah.” Kadın bişey dememiş.

Ertesi gün adam terlesinden dönmiş. Demiş:

“Kari o balıkları pişirdin? Getir yiyah.”

Karısı demiş:

“Ne balıkları beg?”

Adam:

“Hani terleyi süremde ya^halamıştım ya?” demiş.

Bunun üzerine kadın bağirmiş demiş:

“Gelin kocam delirmiş!”

Komşileri toplanmış kadın demiş:

“Hal-mesele beledır. Kocem terlede balık ya^haladığını idda eder.”

Komşiler de gerçek inanır ki kocesi delirmiş. Demişler:

“Heman bağlayah kimseye bi zarar vermesin.”

Adami, dellendiği için bağlemişler. Adam bahmış balıklardan behs etse kurtılmer. Karısını çağırmiş, demiş:

“Meni neye bağladınız hanım?”

Karısı demiş:

“Sen delirmişsin. Terlede balık ya^haladığını sölersen.”

Adam:

“Heç terlede balık olur? Belki o dem eklim başımda degilmiş.” demiş.

Karısı bunun üstüne adami bira^hır:

“Temam sen akıllendin.” demiş.

Adam tekrar terlesini sürmağa gider. Ahaşam eve gelende karisi pilav yapmış. Balıhları de pişirmiş, pilavın altına koymış. Adam pilavı yerken balıhler görner. Hemen karisine der:

“Çabuh pilavi kaldır. Balıh karartusi görerem.”

Karisi ona der:

“Korhma ye! Onlar karartu degil, terleden getirdiğın balıhlardır.”

Kari, kocesine neden böyle yaptığını de anlatır. Der:

“Hane kadınlerin şerri (fendi) yohti, onleri küçümserdın?”

Vahide GÜLER

25. DAĞ TILKİSİ İLE OVA TILKİSİ

Bi zamanlar iki tilki varmış. Bunlar arkadaşmış. Biri dağde yaşarmış, digeri oveda yaşarmış. Dağ tilkisi oveda yaşeyana demiş:

“Av mevsimidir. Tuzahā düşersen ne yaparsın?”

“Menim yedi fennim vardır. Bi çaresine baharım.” demiş.

Dağde yaşeyan tilki demiş:

“Menim ancaḥ bitene fennim var, ona göre...”

Bunlar beraber gezerken ove tilkisi tuzahā girer. Bağırıyor çağırıyor. Eman diliyor. Dağ tilkisi ona demiş: “Men sana dedım menim bi fennim var. Baḥam o de işe yarar? Sen öli numarasi yap. Adam gelip seni tuzahātan çıkarır. Men de biraz uzaḥta öli numarasi yapacam. Seni tuzahātan çıkarande meni de göreceḥ. ‘Vah vah! Mırdar olmış.’ diyecaḥ. O esnade meni göreceḥ. Seni biraḥacaḥ mana gelecaḥ. Mana gelende ikimiz de kaçāḥ kurtılaḥ.”

Ertesi sabah olande adam gelmiş baḥmış tuzahāta bi tilki var. Oni çıkarır, baḥar ölmüş. Vah vah etmiş. Etrafa baḥmış ilerde bi tilki daha yater. Elindekini biraḥmış, ona koşmuş. Bu esnada ikisi de kaçıp kurtılmiiş.

Dağde yaşeyan tilki oveda yaşeyana demiş:

“Bundan bele arḥadaşlığımız paydos! Senin yedi fennin vardi, menim bi tene. O yedi fennin de seni kutarmağa yetmedi.” Bunler yollarini ayırerler.

Onlar ermiş muradına, Allah bızım de muradımızı versın

Vahide GÜLER

26. ÖKÜZ İLE TAVŞAN

Bir varmış, bir yohmış. Evvel zamanda bir karvançi varmış. Bir ökızı ıhtıyarlaşmış, bir yayleye biraħmış, demiş: “Tavlansın, ben kesem.” Ökız de anlamış, kederinden bişi yememiş. Gündızleri yüzünü güneşe vermiş, ele düşünmüş. Bi tavşan de yatağında oni her zaman izliyormiş. Çağırmiş, demiş:

“Ökız kardeş nolmış sana, sen ele yüzünü güneşe vermişsen, düşünersen?”

Ökız demiş:

“Benim sehıbım beni biraħmış, diyor tavlansın, ben oni kesem, yiyem. Derdım çohtır”

Tavşan demiş:

“Ökız kardeş benim derdım daha çohtır. Baħ: Neçirvan tezisi elindedir, bekliyor beni tutsın, yesın. Şahan da bekliyor diyor ‘tavşan kaħsın, ben oni yaħaliyem, yiyem.’ Tosbağ de benim arħamdedir, diyor: ‘sen burada kaħmasan ben seni sikerem.’ Diyor ökız kardeş benim derdım çohtır yohsa senın? Şimdi sen kırar ver. Ökız anlamış ki yalanız kendi derdi yohtır.

Meselemız burada bitmiş. Rehmet ölmüşlerimize...

Zeynep COŞKUN

27. DELİ ALİ

Varmış, yohmış. Bızım bu Muş tereflerinde bi paşa varmış. Çoh şiddetli cezalar verirmiş. Milletın cezasın göre, suçe göre verdiği cezalar şunlarmış: Kurdın postını insanlara giydireydi. Kurdi boğan köpekler vardı. Onlara biraħırdı, onlari boğardı. Bi de heyvanların aşıħ kemigini insanların şakağının her iki yanına koyar, mengin ile sıħarmış, ta ki ölsın. Bi de “poğoz” denilen bi taş varmış. Onların göğsi üstüne koyarmış. Ayrice onlar ölene kadar omızların çuħurına mum koyarmış, oni yaħarmış, mumlerin aħıntısı insanların ciğerine giderdi, ölesiye keder.

Deli Elo adında bi adam varmış. Gezmağa, ava, bi yere gidiyormış. Orda bi nehir varmış, bi tek geçidi varmış. Geçidin başına geldiğinde Ermeni bi bayan da geçitten geçmağ için etegini toplamış. Deli Elo nefsiine esir olup o bayane cebr ile “kavuşmış.” Bayan gitmiş paşaya şikayet etmiş Elo’yi, maruz kaldığı tecavüz dolayisiyle. Paşa, Deli Elo’yi çağırmiş soruşturmağa. Elo, paşanın yanına gidende karısı onden bi sekız istemiş. Deli Elo gider paşanın yanına. Cezasi, omızına mum biraħmaħtır. Elo’nın omızına mum biraħanda paşa Deli Elo’ya diyor:

“Bugünden daha aci bir gün görmüşsın?”

Elo demiş:

“Evet paşam. Eskiden heftede bir kadınler giderdi çamaşır yıħamağa. Benım hanım, çay kenarına çamaşır yıħamağa gitmişti. O gün de benim mısafırım gelmişti. Mısafırlarım aç gittiler. İşte benim için oğün bugünden daha aciydi.”

Bu mertluħ karşısında Paşa diyor:

“Elo’yi biraħın, o yazıħ bir heriftır.”

Elo demiş:

“Paşanın akli, benim hanımın akli ve zekerımın akli eynidir.”

Paşa sormış:

“Niye eynidir?”

Demiş:

“Benım cigerim yanmış, mum benim cigerime aħmış, sen beni bağışlersen. Hanım de biliyor bi daha sağ dönmem, diyor bana sekız getir. Benım zekerım de biliyor paşa beni öldırer, gine de kariye musallat oldu. Ondan üçınızın akli aynidir.”

Zeynep COŞKUN

28. İMAMIN KARISI İLE KARISININ DOSTU

Bir varmış, bir yohmış. Bir melle ile karısı varmış. Bigün mellenın karısına göz diken biri varmış. Adam gelmiş kariye demiş:

“Bugün sizin ahurda buluşah.”

Kadın de:

“Temam demiş.”

Kadın tabi onunle oyniyormiş. Kadın ahşam melleye demiş:

“İllahi beraber gidah ahura.”

Melle gitmeyelim demiş; İma karısı oni ikna etmiş. Ahure gitmişler, bahmişler samanleri ne keder kalmış. Melle bahar ahurde başka biri var. Tabi adam da şaşırmiş.

İmam ona demiş:

“Ne yapıyorsın?”

O da demiş:

“Samanım bitmiş, yüzüm tutmamış senden alım, demişem bi sıvı saman alam.”

O gün gitmiş, kadına demiş:

“O neydi sen yaptın?”

Kadın da demiş:

“Ne yapım kocam dedi illahim beraber gidah.”

Kadın demiş:

“Bu sefer bizim inşaatde buluşah.”

Diger gün kadın gine meleye yalvarmış:

“Gidah bizim teme le bahah, nasıldır heç?”

Mele tekrar kabul etmiş, gidiyorler. Mele adami görince gine şaşırmiş tabi. Adam da şaşırmiş. Adam başlamış adım saymaya. Mele demiş:

“Ne yapersen?”

“Valla anam dedi hele get melenın evini ölç, kaç adımdır, biz de ona göre ev yapah.”

Diger gün adam gine demiş:

“O nedi sen ele yaptın?”

Kadın demiş:

“Valla kocam dedi illahim gidah teme le berber bahah.”

Adam buluşmah için tekrar kadını sıhıştırmış, kadın bu sefer de demiş:

“Bu ahşam gel bize, ben melenin yatağını somyede yapacam, özımınıkini de yerde. Menim yatağıma gelırsın.”

Kadın meleye demiş:

“İllahim sen bu gece yerde yat.”

Melle demiş:

“Yoh!”

Kadın yalvarmış, melle demiş:

“He” demiş. Kabul etmiş.

Gece olmuş adam gelmiş, kadının yatağı sanarah mellenin yatağının içine girmiş, elini gezdirmiş. Melenin sikını yahalamış, mele gözünü açmış:

“Eşşek oğli eşşek! Sen ne yapersen?” demiş.

Adam gine bi kurnazlıh düşünmüş, demiş:

“Ben kazandım, ben kazandım, melle sünnetlidir!”

Bele söylemekle sanki biriynen iddaya girmiş gibi yapmış ve kurtılmış.

Sonında de adam anlıyor, kadın onla alay geçmiş.

Zeynep COŞKUN

29. VEZİR İLE KÖYLÜ KIZI

Bir varmış, bir yohmış. Zamanın birinde bir padişah ile bir veziri varmış. Padişah vezirine ğezebe gelmiş. Ona demiş: “İki koyin alacağsın. Kırk gün besleyecağsın. İkisının de kiloleri bir olacağ. Ve ele olcağ ki onlerin fiyatleri yününden çıkacağ.”

Tabi vezirin akli ermemiş. Tebdil-i kıyafat etmiş kendine bir yardımcı aramağa çıkmış. Yola çıkmış. Yolda kendisine bir köyli ras gelmiş. Onınla arkadaş olmuşler. Tabi arkadaş bilmiyor onun vezir olduğunu.

Yolda gidiyorlar. Vezir köyliye diyor: “Birimiz merdivan olağ, digeri de onun üzerine çıkğsın.” Tabi köyli ne demağ istediğini anlamadığı için bişe dememiş. Biraz yürümüşler bi suye ras gelmişler. Vezir köliye demiş: “ Birimiz köpri olağ, digerimiz onun üstünden geçsin.” Köyli gine anlamamış, susmuş. Bunlar üstünü çıkarmışler, suyi geçmişler.

Gitmişler gitmişler, köylinin köyüne yağın gelmişler. Artığ arkadaşlığlari son bulmuş. Vezir vedalaşmış, arkadaşına demiş: “Bir perçe arpa ekmeği ile bir tas eyran bişe değıl; ama kötü erkeğın beli kırılğsın...” Bunlar ayrılmışler.

Adam evine ulaşmış. O olayi de baştan sonına keder anlatmış. Adamın evde bir bakire kızı varmış. Kızı demiş: “Baba sen ne yaptın, delisın. O adam meneli meneli konileri konışmış: Önce demiş konışa konışa gidelim bizim yolımız kısalsın. Sen anlamamışsın. Sonra suyi görende demiş ikimiz ıslanmayacağ. Birimiz digerinn beline çıkğsın, ölece suyi geçacağ. Sen gine anlamamışsın. Sız ayrılende sen ona dememişsın gel eve gidağ. Onın için öle demiş. Get o adami getir o ya vezirdır ya padişah.

Adam hemen vezirin arğasına düşmüş. Oni çağırmiş. Vezir anlamış onun evinde bir elamet var. Durımı teğmin etmiş. İkisi birlikte adamın evine gitmişler.

Vezir eve girande adama demiş: “Senin evın duvari iyi örılmış; ama bir taş yamuğtır.(Adamın kızının gözi şaşımış.) Kız cevap vermiş: “ Duvar çoğ sağlamse bir taşın zerari olmaz. Söyle bağam sen kimsın, derdın ne?”

Vezir meseleyi anlatmış:

“Padişahın istegini yerine getirmesem kelleme alır.” demiş.

Kız demiş:

“Belese kolay. Get iki tene eyni kiloda koyın al. Onların arasına bir kurt bağle, yalnız kurdın ağzi koyınlara yetişmesın. Kırh gün onların yemini eyni ver. Onların yünini de kırp, bir secade yap, sat. Onların parasını çıharır. Yalnız bi şartım var, demiyecahsın ha bu akli felan kızıdan almişem.”

Vezir gitmiş eynisini yapmış. Padişahın gezebından kurtulmuş. Padişah demiş: “Yalnız bu ekıl senin ekılın degil. Bana söyle baham bunu kim sana söyledi. Söyle yohsa kelleni alırem.” Vezir ne-çare herşeyi anlatmış.

Padişah demiş:

“Get o kızı bana iste!”

Vezir mecbur kalıyor, gidiyor kızı istemağa. Kız diyor:

“Sen niye söyledin?”

Vezir demiş:

“Herşe gücüm harıcında oldi.”

Kız demiş:

“Güzel! Ben padişahi alıyorum, yalnız cemeetiyle geldiği zaman kelenimi ben kesiyorum.

Padişah cemeetiyle gelmiş. Kız çıhmış meydana, demiş benim kelenim:

“20 koyın, 30 koç; 50 at, 70 yehte; 90 feraset, 100 akıl...”

Padişah heyetine diyor:

“Kahın gidah, bu iş olmaz.”

Heyeti sormiş:

“Neden olmaz padişahım?”

Padişah demiş:

“Kız bana diyor ben yirmi yaşındeyim, bana otız yaşında bir delikanlı lazım. Erkek elli yaşına girende at gibi olur. Yetmiş yaşına girende yehte gibi olur. Kız diyor insan ömri doksan oldi mi feraseti gidiyor. Yüz oldi mi akli de gidiyor. Hemen kahın gidah.”

Rahmet dinleyenlerin ve anlatanın anasına-babasına...

Vahide GÜLER

30. PADİŞAH İLE ÜÇ VEZİRİ

Bir varmış, bir yohmış. Birgün padişah ile veziri bir has bahçede oturmuşlar. Padişahın uyhusi gelmiş, uyumuş. Veziri bahmış bir ilan gelmiş oni ısıрмаğa. Vezir ele aldı kılıncını ilanı vurmağa. Vezir ilane saldırınca ilan kendini aşağı atmış, bahçede kaybolmuştur. O esnada padişah gözünü açmış. Bahmış vezirin elinde kılıncı, başının üstünde bekliyor. Demiş: “Beni öldirecahtın?”

Vezir demiş:

“Geçti padişahım.”

Gine soruyor; ancah vezir gine:

“Geçti padişahım” demiş.

Bunun üzerine padişah, diğer vezirlerini, heyetini toplamış. Demiş:

“Bu vezir beni öldirecahtı, ona ne ceza verah?”

Birinci vezir demiş:

“Oni fırına atah, yahah paışahım.”

Suçli vezir demiş:

“Asluhu...”

İkinci vezir demiş:

“Oni kesah, derisini yüzah padişahım.”

Suçli vezir demiş:

“Fesluhu.”

Üçüncü vezire sıra gelmiş. O da demiş:

“Sürgun edelim padişahım.”

Padişah da üçüncü vezirin sözünü dinlemiş, onu sürgün etmiş. Tabi sürgün ettiği zaman vezir, vezirlihtan çıhmış, tebdilikıyafat etmiş. Bir fekir kılığine girmiş. Gitmiş bir su değırmanında çalışmış. Vezirin gelmesiyle değırman ters dönmeğa başlamış. Ordakiler durumu ferk etmişler, getmişler sahabine haber vermişler. Sahabı demiş:

“Değırman dönüyor mi?”

Demişler:

“He, dönüyor.”

Demiş:

“Un öğidiyor mi?”

Demişler:

“He valla öğidiyor.”

Degırmanci demiş:

“O zaman birahın ters dönsın.”

Bız gelem padişanın yanına. Eskiden seban vardı. Onınle herk ediyorlardı, buğda ekmek için. Padişa altundan bir seban yapmış. Vezirlerine sormiş: “Bu sebanın değeri nedir?” Vezirler ne fiyat söylüyorsa padişa kabul etmiyor. Diyor: “Gidin size vezife. Bunun gerçek değerini öğrenin. Yohsa başınızı vurırem.”

Bu vezirler mecbur kalırlar tebdilikıyafat ederlerler, mülletin içine giderler. Az giderler çoh giderler o eski vezire ras gelirler. Tabi vezir, degırmanci kılığında olduğı için oni tanımırler. Feket o, onları tanır. Çıhıyor önlerine. Diyor:

“Anleşılan bir derdınız var. söyleyin baham derdınız ne?”

Diyorler:

“Sen bir degırmancısın sen nerden çare bulacahsın?”

Degırmanci demiş:

“Hele bi söyleyin, belki bi yardımım dohınır size.”

Bunun üzerine vezirler belki bi çarası olur diye hal meseleyi anlatmışler. Degırmanci kılığindeki vezir: “Ben size o sebanın gerçek değerini söylerem ancah padişa sorarsa benim söylediğimi demeyacahsınız.” Onlar da bu şerti kabul etmişler. Demiş: “Gidin padişaha deyin mahsulat zamanında yağmur yağse, mahsulat bol olsa sebanın değeri biçilmez. Hema zamanında yağmur yağmase, mahsulat bol olmasa sebanın değeri, sebande işlenmiş altın ne kederse, onun değeri de odır. Paşa o altını koysın anasının götüne.”

Bunlar gidiyorlar padişanın yanına, konıyı aynı padişaha anlatıyorlar. Bu esnada degırmanc de doğru dönmeye başlamış. Padişa diyor:

“Bu sizin eklimiz degil, söyleyin bu ekli kim verdi size? Yohsa kellenizi alırem.” Vezirler:

“Eman-hevar...”

Mecbur kalırlar padişaha söylereler.

Padişahın emriyle degırmancıyı getiriyor. Padişa bahar ki kendi veziridir, onu tanıyor tabi. Diyor: “Götürün üstünü başını yıhayın, temiz bi kat elbise giydürün, getirin.” Veziri getiriyorlar padişa ona soruyor:

“Ben sana sordım beni niye öldürecektin? Sen dedin ‘Geçti padişahım.’
“Bunun menesi nedir?” Vezir olanleri anlatıyor:

“Nasıl olsa inanmayacaktın, ben de ole dedım.” diyor.

Padişa:

“Ya vezirlerim için söyledihlerin?”

Adam demiş:

“Bırncı vezirin babası fırıncıydı onun için ‘fırına atah’ dedi. İkinci vezirin babası bi kesaptı o da onun için ‘kesah’ dedi. Yalnız uçncı vezirin esaletliydi. O da kesin olmiyan bi suçtan dolayı sade sürgün istedi. İşte padişahım mesele budır.”

Padişa bunun üzerine o vezirlerini vezirlıhten ezl etmiş, sürgün ettiğı veziri de baş vezir yapmış. Diğerini de onun yardımcısı yapmış.

Onlar ermiş muradına, bız çıhalım kerevetine.

Baba GÜLER

31. KALKALISK İLE BELBELISK

Bi varmış, bi yohmış. Millet Kozme Dağı'ne yayleya getmiş, geri gelirken yaşlı bi nenenın total geçisi vardır, oni orda unutmuşler. O geçi orda kalmış, gitmiş bi ağacın deligine girmiş. Zaman aradan geçmiş, ikiz yavrileri olmuş. Yavrılarının birının adını Kalkalisk, öbırını de Belbelisk koymış. Araden zaman geçmiş yavriler büyümiş. Bi gün yavrılarına demiş ben giderem otlanmağa, siz kimseye kapiyi açmayın. Meğersam dışarıda kurt onlari dinlermiş. Analari gitmiş otlanmağa, kurt kapiyi çalmış, demiş: “Kalkalisk'im, Belbelisk'im, kapiyi açın, ananız gelmiş.” Yavrular şaşırmiş, analari erken gelmiş diye. Demişler bize ayağını göster. Kurt ayağını göstermiş, bahmışler analari degil. Kapiyi açmamışler. Kurt, bir zemen sonra gine getmiş, kapiyi çalmış, sesini geçının sesine benzeterek demiş: “Kalkalisk'im, Belbelisk'im ananız getti yayleye, süt doldırdi memeye, döndi yavrılarına kapiyi açın.” Bunlar bu sefer kurdın sesini analarının sesine benzettiğ için kapiyi açmış, kurt onlari yemiş. Analeri gelende, demiş: “Kalkalisk'im, Belbelisk'im, kapiyi açın, ananız gelmiş.” Üç kere demiş bahmış kimse kapi açmadi, özi kapiyi zorlamış, açmış, bahmış yavrıleri yohtır. Yavrılarını aramağa getmiş. Getmiş ayının daminen çıhmış, ayi demiş:

“O kimdir tep tep eder rep rep eder yedi sülelesının ağzına sıçer!”

Geçi der:

“Küfür etme, benem. Yavrılarımı sen yedin?”

Ayi der:

“Görmedım, yemedım. Get kurde sor.”

Geçi gitmiş kurde sormış, kurt demiş:

“Ben de görmedım, yemedım.”

Geçi one demiş şeriete gidağ. Gitmişler şeriete. Herşeyi melleye anlatmışler. Melle onlare demiş: “Gidın fılan gün gelın.” Geçi getmiş güzel bi kovada yoğurt getirmiş. Kurt da bi çuvala usırığını doldurmuş, bi tene de arpa atmış içine. Gine getmişler melleye. Melle önce yoğurdın tadına bahmış çoh begenmiş. Sonre kurdın çuvalını açmış, arpa fırlamış, gelmiş gözine. Melle sınırlenmiş, kurdın dişlerini çekmiş. Geçının de boynızlerini sivri yapmış. “Hade döğışın” demiş. Geçi bi boynız

kurdın karnıne vurmuş, kurdın karni yırtılmış, içinden Kalkaliklen Belbelik çıhmış.
Geçi yavrılerine kavuşmuş.

Kalkaliskle Belbeliskin meselesi de bitmiş...

Baba GÜLER

32. HİZMETKAR ADAMIN DEVLETİ

Bir varmış, bir yokmuş. Bi zamanda bir padişa, bir ati varmış bir de hızmetkarı. At bir yavri doğırır. Bir gece hızmetkarı yavriyi emzırmağa gitmiş, bahmış bir cin yavriyi emzırır. Gizlidan oni yahalamış:

“Sen kimsın, aslın - neslın nedir?” demiş.

Cin demiş:

“Ben padişanın devletiyim.”

Hızmetkar demiş:

“Peki benim devletım nerde?”

Cin demiş:

“Senin devletın kaf dağının arhasındadır.

Adam devletını aramah için yola çıhmiş. Yolda bi ayiye ras gelmiş. Ayi sormiş:

“Nere gidersen?”

Hızmetkar:

“Devletımı aramağa çıhmişem.” demiş.

Ayi demiş:

“Eger görersen benim de hesteliğimin çarasını sor.”

Adam yolınma devam etmiş, yolda bir “cotkar”a ras gelmiş. Cotkar sormiş:

“Nere gidersen?”

Adam:

“Devletımı aramağ çıhmişem” demiş.

Cotkar demiş:

“Eger görersen benim de mazuratımı söyle: Her yıl tarlami ekerım lakin ziraat vermez.”

“Temam” demiş yolına devam etmiş, adam.

Getmiş getmiş, az getmiş uz getmiş bir yere varmış. Oranın paşasi sormiş:

“Nere gidersen?”

Adam demiş:

“Devletımı aramağa çıhmişem.”

Paşa demiş:

“Ger görersen de ki yolda bi paşaya ras gelmişem ama onun helki ona bi türlü itaet etmer. Bunun de sebebini sor.”

“Temam” demiş yolıne devam etmiş.

Getmiş getmiş, çoh keder getmiş. Kaf dağıne ulaşmış. Bahmiş ki devleti orde çayır çimenler içinde sefa eder. Oni gizlidan yahalamış, demiş:

“Sen benim devletımsın, seni almağa gelmişem.”

“Eman- hevar” etmiş ama adam oni birahmamış.

Demiş:

“Temam, sen git ben arhandan gelirem.”

“Temam demiş adam; ama bazi mazuratlarım var onlari sorirem.”

Adam, sualleri bir bir sormış, cevaplarını öğrenmiş. Evıne dömiş. Yolda gördüğü paşanın yanıne gelmiş. Paşaya demiş:

“Sen kadınsın onun için helkın sana itaet etmir.”

Paşa demiş:

“Madem bele o zaman gel benimle evlen, sen paşa ol. Bu durımı helkımden kimse bılmer.”

Adam demiş:

“Yoooh. Ne yapam paşalığı ben giderem devletım arhamdan gelir.”

Gelmiş gelmiş cotkarın yanıne gelmiş, ona demiş:

“Senin tarlande altun var, ondan zıraat vermer.”

Cotkar demiş:

“Gel beraber çiharah.”

Adam demiş:

“Ne yapam senin altunlerini, benim devletım arhamdan gelir.”

Gelmiş gelmiş ayının yanıne gelmiş, one de demiş:

“Senin hestelığının dermani de ehmak insanın beynidir, devletım ole dedi.”

Ayi demiş:

“Kulahlarım eyi işitmer, hele biraz yahlaş.”

Adam biraz yahlaşmış, demiş:

“Senin dermanın ehmak insanı beynidir.”

Ayi gine numaradan demiş:

“Kulahlarım eyi işitmer, hele biraz daha yahlaş.”

Adam ayinin yanına eyice yahlaşmış demiş:

“Senin dermanın ehmak insanın beynidir. Devletım ole söyledi.”

Ayi bi pençe vurer, adami öldırer, beynını yaralarına sürer ve der: “Senden daha ehmak kim vardır?” Adam böylece ahmaklığıne kurban getmiş.

Bu meselemız de böyle biter.

Baba GÜLER

33. KORKAK ALİ

Bir varmış, bir yohmış. Bir Ali varmış. Ona korhah Ali derler. Avradi eder etmer, dışarı çıhmer. Dermiş: “Tavuhlar, kuşlar meni yer.” Karisi başına bi pılan kurmış, oni dışarı çıharmak için. Karisi çörek yapmış, dışardan evin kapisine kadar sermiş. Kocesine demiş dışaride çörek yağmış. Kocesi kapiye çıhande kapiyi arhadan kapatmış, oni bi daha içeri almamış. Korhah Ali bağırhmış, çağırhmış. Demiş: “Aman hevar kuşler, kurtler, heyvanatler beni yedi. Kapiyi açın.” Karisi bir türlü kapiyi açmamış.

Korhah Ali, mecbur kalmış, kendisine bir heybe almış ve dilenci kılığhına girmiş, açlıhtan ölmesin diye. Sağde solde biraz un ve yumurte toplamış, başın almış çıhmış.

Bilmeyerah devler ülkesine girmiş. Bir dev ona ras gelmiş. Demiş:

“Heeey! Sen kimsen? Hemen torphalarını terk et! -Egilmiş bir taş almış, eliyle ufaltmış-Yohsa gelersem seni de taş gibi ufaltırem.”

Korhah Ali de heybesinden biraz un çıharmış Dev’e demiş:

“Men de seni bu taş gini ufaltırem. -Bir de bir yumurte çıharmış oni avucında sıhmış-seni böyle sıhırem suyuhni çıharırem.”

Dev sanmış ki gerçek taşın suyuhni çıharmış. Düşünmüş demiş en iyisi bu adamle arkadaş olam.

Arkadaş olmuşler, devler yurdına gitmişler. Orda her bişe sıraynan yapılermiş. Herkes sıraynan su getirmiş, sıra Korhah Ali’ye gelmiş. Demiş:

“Hele man kürek-kazma verin. Gidem çeşmeyi yerinden kaldırem getirem. Nedir bu, böyle hergün su taşıyacağım?”

Devler demişler:

“Eman yapma! Sonra susuz kalırh. Bız senin yerine de getirirh.”

Bir zaman sonra odın taşıma sırası gine Korhah Ali’ye gelmiş. Demiş:

“Hele man ne keder ip-organ varsa verin, gidem tüm ormanı getirem. Ne böyle hergün hergün odın taşıyacağız?”

Devler demişler:

“Eman sen gitme! Sonra bız tamamen odinsız kalırh. Bız senin yerine de odına giderh.”

Korhah Ali, eslinde güci yetmer ne odın taşısın ne de suye getsın. Bölece iki iştan de kurtıler.

Devler bahmiş başleri belaya girmiş, demişler en ıyisi onınla mal-mülki paylaşah evine gitsın. Tüm mal-mülki paylaşmişler. Korhah Ali evine getmiş. Tılki haber almış, gelıp devlere demiş:

“Sız ne yaptınız? Onın adi Korhah Ali’dir. Menım korhumdan dışari bile çıhamazdi. Gidin mal-mülkinizi alın.”

Devler demişler:

“Madem öle idda edersen o zeman sen de bızımla gel. Seni ayağımıza bağliyah ki sen kaçmıyesen. Yoksa bız yalnız kalırıh, sonra ne yapırıh.”

“Temam” demiş tılki.

Devler tılkiyi ayhlarına bağlayıp Korhah Ali’nın evine getmişler. Tabi Ali de kurnazdır. Bahmiş ki onlar gelir. Sesını yükseltmiş, demiş:

“Çocıhler hele o mertegi verın ateşe koyam, bunlari güzelce dağliyam.”

Devler oni işıtınca:

“Kaçalımmm. Yohsa bu adam gerçek bızı yahacah.”

Devler hep birlik kaçmışler. Tılki ayahhlarına bağli olduğı için sağa-sola, taşlara çarpmış, çarpmış gebermiş. Devler de kaçıp kurtılmışler.

Bölece herkes muradına ermiş.

Makbule YILDIRIM

34. UĞURLU DİKEN

Bi varmış, bi yohmış. Bigün bi adam yolda giderken bahmış bi karganın ayağıne bi dikan batmış. Herine oni çıharmış. Dikani cebine koymış, getmiş.

Getmiş getmiş bahmış bi yaşli kari tandır yahmak ister; ama tandiri bi türlü yanmer. Dikani vermiş kariye, kari tenduri yahmış. Sonra demiş: “Ya benim dikanımı verırsen ya da yedi ekmek verırsen.” Yaşli kari yedi ekmek vermiş ona.

Getmiş getmiş bi dağ. Bahmış çobanler açtır. Ekmegini çobanlere vermiş, çobanler ekmegi yemiş. Sonra demiş: “Ya benim ekmeklerımı verersız ya da yedi koç isterem.” Çobanler mecbur yedi koç vermişler ona.

Gine getmiş bi yere, bahmış düğündür. Düğün için kurbağeleri, kaplumbağeleri pişirerler. Demiş: “Bunlari ne pişirersız? Alın size bu koçlari kesin.” Koçlari kesmişler, pişirup yemişler. Adam sonra demiş: “Ya benim koçlarımı verersız ya da gelini.” Mecbur kalmışler gelini vermişler.

Almış gelini getmiş. Bahmış bi adam bi taşın üstünde otırmış, bılur çaler. Bılur hoşine getmiş. Gelini vermiş adame bıluri almış. Yolına devam etmiş.

Yolda bi taşın üstüne otırmış, dinlenmiş. Demiş: “Bi dikani verdim yedi ekmege, yedi ekmegi verdim yedi koçe, yedi koçi verdim bi geline, gelini de verdim bi bılure.” Bılure baher, düşüner. Duut, duut, duut diye çaler. Bıluri de taşe vure vure kırer.

Mesele de belece biter.

Zeynep COŞKUN

35. ŞEY TANLA CADİ NİNE

Varmış, yohmış. Yaşlı bir cadi kadın yolda birini görer, sorer:

“Sen ne beklersen?”

Der:

“Ben şeytanım, ben ediyorum etmiyorum bu kariyle kocasının arasını bozamıyorum.”

O cadi kadın diyor:

“Sen dur, beni dinle, ben ne yapacam.”

Cadi kadın gidiyor o karinin yanına, ona diyor: “Sen git kocanın çenesının altında iki tel kopar, sizi daha birbirinizi sevişdirecem.” Kadının kocasına da gidiyor, diyor: “Mukat ol kendine, senin karin bu gece senin boğazın keser.”

Koca da gece kendisini uyhuya bırakır, halbuki uyanıhtır. “Hele bahım karim benim boğazımı keser, bu doğru mi yalan mi?” Kadın da bekliyor, diyor: “Kocam yatsın.” Elne bi ustura alıyor, bahıyor ki kocasi yatmış. Usturayı götürüyor, onun çenesının altındaki kılı kese. Kocasi hemen elne yapışiyor:

“Sen niye benim boğazımı kesiyorsın?”

Kadın:

“Eman ben senin çenen altında iki tel koparacahtım.”

Adam da:

“Yoh sen beni öldirecahtın.”

Cadi kadın da onlari izler, bekler. O kadının kocasi oni öldırmağa çıkariyor. Cadi kadın koşiyor, kadının babasi evine heber veriyor: “Eman yetişin.” Kadının babasi tarafı geliyor, damatleriyle çatışiyorlar. Cadi kadın bu sefer de gidiyor adamın babasi evine heber veriyor: “Sızın oğlınızı öldiriyorler, yetişin!” Artıh onlar de birbirine giriyorler, bilmem kaç adam öliyor. Cadi kadın da gidiyor şeytana heber veriyor, diyor:

“Hele bah onlar ne haldedir.”

Şeytan vezieti görünce o da kadından kaçıyor, diyor:

“Allah beni senden, senin şerinden muhfaza etsin!”

36. NİSKO'NIN MACERALARI

Nisko, köyli bi çifçinin en küçük oğliymiş. Nisko, çok yaramaz bi çoçıhmış. Kıtık yıllarında terlelerinde çalışan işçileri varmış. Nisko, onların yanına gitmiş, babasının yemek yapmaı için okızlerden birini kesmelerini istediğini söylemiş. Bunler de Nisko'ya inanmışler ve bi okızı kesip yemişler. Babasi buni duynca Nisko'yi evden kovmış. O de giderken yanında biraz un götürmüş.

Birkaç gün sonra bir yerde beş tane dev görmüş. Korhmış ağacın üstüne çıhmış saklanmış. Devler ağacın altında konışmaya başlamışler, Nisko da ağaçtan bir dal koparıp atmış. Onlar önceleri birbirleriyen kavga etmişler, sonra bahmış ki ağacın tepesinde biri vardır. Devler demişler:

“Sen kimsin?”

Nisko, kim olduğunu söylemiş ve evden kovıldığını anlatmış. Devler de hem acımışler hem de kendilerine hizmet etsın diye oni de yanlerine almışler.

Bi gün Nisko'ya demişler şu bidonleri götür, su doldır, getir. Yarışma yapacağız bahalım kim daha çok su içer. Nisko da bi tene bidona çoı az su koymış diğerlerini de ağzına keder doldurmuş. Az su koyduğu bidoni kendisine almış. Bunler başlamış su içmağa. Nisko herkezden evvel suyni bitirmiş. Devler ona heyret etmişler.

Araden bi zaman geçmiş. Devler aralarındaki en güçlü kişini kim olduğunu öğrenmaı için yarışma yapmağa kırar vermişler. Herkez eline birer taş almış. Nisko ise gizlidan avucına biraz un almış. Bunler başlamışler avuçlarını sıhmağa. Devler avuçlarındeki taşlari kırmışler, ufaltmışler. Nisko ise avucundeki uni göstererek taşı un gibi yaptığını söyler. devler gine heyrete düşmüşler, bu küçük çociğ buni nasıl başardi diye.

Devler mığaradaki bir hezinenın bekçileriymiş. Aralarında Nisko'yi öldürmaı için bir plan kurmuşler. Eger Nisko'yi öldirmeseler Nisko'nın kendi hezinelerini götürmesinden korhmışler. Devler kendi aralarında kırar vermişler Nisko'yi gece uyurken öldirecaılar. Tabi Nisko bunleri gizlidan dinlemiş ve gece yatağında kalhmış yerine bir kütük biraımış. Bir yere saılanmış.

Devler, bi koca kazanda yağ kızartmışler Nisko'nın yatağına dökmüşler. Sabah olande devler Nisko'dan kurtuldıklarını düşünerek sevinmişler. Tam o esnade Nisko

içeri girmiş devlere: “Bu aḥşam çoh sicaḥti. Terlemişem. Biraz su ısıtın yıḥanayım.” Devlerin korḥısı daha de büyümiş.

Devler yine Nisko’dan kurtılmaḥ için başka bir tuzah kurmuşler. Nisko, onleri gizlidan dinlediği için aḥşam olince gine kendi yatağıne bir kütük biraḥmış, kendisi de bir köşeye saḥlanmış. Devler elerinde birer balte, gelmişler. Nisko sandığı kütüğe vurmuşler vurmuşler. Nisko’nın öldiğıne keneet getirmişler, getmişler. Sabah olince Nisko gine karşilerine çıḥmış ve demiş: “Bu aḥşam pireler çoḥti, benim her terefimi ısırdiler.” Devler anlamışler Nisko ile baş etmerler, oni öldırmaḥ pılanlarından vaz geçmişler.

Nisko onlardan ḥezinenin yerini sormiş, devler de Nisko’yi ḥezinenin başına götürmüşler. Devler ḥezineyi kendi aralarında altı parçaye bölmaḥ istemişler; ama Nisko kabul etmemiş. Yarisini Nisko’ya vermaḥ istemişler gine kabul etmemiş. Bu sefer ḥezineyi dörde bölmişler. Üç perçesini Nisko’ya vermişler, bi perçe kendilerine kalmış. Nisko tabi buni kabul etmiş, ḥoşına getmiş.

Nisko kendi payini taşımaḥ için bi heyvan getırmağa getmiş. Yolde bi çiflik karşısına çıḥmış. Çifliğin sahabı de yaşlı bi dul kadınmış. Nisko’yi ḥızmetkar olarak işe almış. Nisko de çiflikteki heyvanları almak için razı olmuş. Orde bütün ḥezineyi taşımaḥ için yeteri keder heyvan varmış.

Bi gün kadın Nisko’ya demiş biraz su keynet. Ben gelip yemek yaparam. Nisko bir kazani başına keder su doldırmaḥ, kaynatmaḥ. Kadın gelende onun arḥasına geçmiş, kadını kazanın içine itelemiş. Kadın öldiḥten sonra onun binek heyvanlarını almış, devlerin yanına getmiş. Ḥezineyi heyvanlara yüklemiş. Bu arade devler korḥularından bişey dememişler.

Nisko ḥezineyi alıp eve gelmiş. Evin damından içeri bağırmış. Annesi sesini duymış: “Bız seni kovdıḥ gine geldin.” demiş. Nisko onlara devlerin ḥezinesini getirdiğini söylemiş; ama bunlar inanmamışler. Bunun üzerine Nisko, bi küp altuni küllekten boşaltmış. Nisko’nın kardeşleri hemen koşmuşler, kapiyi açmışler, Nisko’yi içeri almışler.

Onlar ermiş muradına, Allah bızın muradımızı de versin.

Halit SEVEN

37. SEYFULLAH İLE SADULLAH

Çoh eski zamanlarda, ta Hz. Süleyman zamanında, uzahlarda Süleyman peygamberin yaşadığı bi memleket varmış. Buranın padişahı Süleyman peygamberin kardeşiymiş. Bu padişahın Seyfullah adinde bir oğli varmış. Padişahın vezirinin de Sadullah adinde bir oğli varmış. Bunlar birbiriyle yaşıtmişlar. Hz. Süleyman her ikisine de birer nuske yapmış. Hz. Süleyman bu nuskalari büyüdükleri zaman açmalarını söylemiş.

Gel zaman git zaman bunler büyümişler. Yirmi, yirmi dört yaşlerine gelmişler. Bunler nuskalarını açmışler. Seyfullah'ın nuskasında çok güzel bir kız resmi bi de dua çıhmış. Sadullah'ın nuskasında ise sadece dua çıkmış. Seyfullah resimdeki kıza aşık olmuş. Hz. Süleyman'ın yanına gitmiş. Resimdeki kızı nerde bulacağını sormiş. Hz. Süleyman kızın adının Melkan Hatun olduğunu ve çoh uzahlarda, denizlerin ortasında bir adada olduğunu söylemiş.

Seyfullah ve Sadullah gidıp olanleri padişaha anlatmış. Padişah, Seyfullah'a bir gemi ve yanına esker verip oni göndermah istemiş; ama Seyfullah babasından sadece bir gemi istemiş. Yolculıhte de sadece Sadullah'i yanına götürmah istemiş. Gemi hazırlanmış. Seyfullah ve Sadullah babalarının ve Hz. Süleyman'ın elini öpmişler, yola çıhmiler.

İkisi yola çıktıklarında hava çoh güzelmiş. Bikaç gün gitmişler bi gün bi fırtone çıhmış. Gemilerini harap etmiş, her terefi parçalamış. Fırtone den sonreki gün bahmışler ki uzahtan bi ada görünmüş. Hem yiyecah almah hem de gemilerini temir etmah için hem de belki Melkan Hatun'i bulmah ümidi ile o adaya gitmişler. Adade sadece bir orman varmış. Belki ormanın içinde bir şehir vardır diye ormanın içine girmişler.

Ormanda biraz yürümüşler karşılarına büyük bir ev çıhmış. Tam eve girecahları esnada bahmışler karşılarına bir dev çıktı. Bunlar hemen sahlanmışler. Biraz beklemişler görmüşler dev içeri girip çıhıyor. Sonunda dev çıhıp bi kenarda oturmuş. Bunlar korhusundan ölece beklemişler. Sabah olmuş, dev evden çıhıp ayrılmış. Bunlar içerde belki yiyecah vardır diye içeri girmişler. Bahmışler ev bomboş, yalnız ortada bir taşın üstünde bir kız uyumaktadır. Ne yapmışler kızı uyandıramamışler. Yiyecah bir şeyler bulmuşler. Bunlari yıyip gidecahlarırmış. O esnada -kızın yattığı

taşın yaninde bir otırah varmış- Sadullah bu otırağın üzerine oturmuş. Sadullah üzerine oturunca kız uyanmış. Sadullah kakmah istemiş; ama kız onun kolından tutmuş bırahmamış.

Kız ona başından geçenleri anlatmış. O, ormanın arhasından görünen dağın arhasından otırıyormuş. Buranın padişahi onun babasiymiş. Babasının ülkesi her zaman bu deve bir yiyecah vermah zorundaymış. Ülkede kıtlıh çıhınca dev de oni kaçırmış. Eger deve yiyecah vermeseler dev oni öldirecahmış. Dev dışarı çıhıp bir şeyler aldığında o otırağa bir şeyler yazıp oni uyuturmuş. Biri o otırağe otursa veya o yazılanleri silse kız uyanırmış.

Kız adının Bedia olduğunu söylemiş. Eger oni devden kurtarırlarsa padişah olan babasının onlara istediklerini verecağını söylemiş. Bu iki arkadaş bi plan kurmuşler. Kızı yine eskisi gibi uyıtmışler. Dev şüphelenmesin diye herşeyi eskisi gibi yapmışler. Dev tek gözli olduğı için onun gözünü kör etseler kaçıp kurtılabilecahlarını düşünmüşler. Bunlar sahlanmışler, devin gelmesini beklemişler.

Ahşam, dev yiyecahları alıp gelmiş. Oturup bir şeyler yemiş, sonra da gidip Bedia'nın yanindeki taşa uzanmış, uyumuş. Seyfullah ile Sadullah gizlendikleri yerdan çıhmış, devin gözüne bir şiş batırmış. Dev bağırarak uyanmış; ama gözi kör olduğı için bişey yapamamış. Bunlar hemen taşın üzerindeki yazıyı silmişler ve kızı de uyandırmışler. Birlikte hızlıca ormanın içinden kaçıp gitmişler. Bedia, onlara çoh dua etmiş. Sonra neden buralere geldiğini sormuş. Bunlar meseleyi, durumu anlatmışler

Bedia, Melkan Hatun'i tanımadığını; ama babasının ülkesinde olabilecağını söylemiş. Belki babasi kendilerine yardımcı olabilecahtır. Bunlar beraber kızın ülkesine gitmişler. Kız burada olan biteni ve bunların kendisini devden nasıl kurtardığını babsine anlatmış.

Padişah hem kızını kurtardğı için hem de ülkesini devden kurtardğı için bunlara demiş: "Dile benden ne dilersen." Bunlar olanleri padişaha de anlatır. Kendilerini tanıtır. Melkan Hatun'i tanıyıp tanımedığını sormuş. Padişah de ancak Bedia'nın annesinin bilebilecağını söylemiş. Birlikte Bedia'nın annesinin yanına giderler, resmi gösteriler. Bedia'nın annesi Melkan Hatun'i tanıdığını; ama onun

yılda sadece on beş günlüğüne yahındaki İrem Bahçesine geldiğini söyler. Yedi sekiz gün sonra bu İrem Bahçesi'ne geleceğini söyler.

Aradan bir هفته geştıhtan sonra Seyfullah, irem bahçesının oldığı yere gider. Bedia'nın annesi ona bir çadır kurmuş. Araden bikaç gün geçer bi iki güvrcin uçarah gelir. Bunler irem bahçesine iner. Üstlerindeki derilerini çıkarır, insan suretine girer. Bunlerden biri Melkan Hatun'dır. Seyfullah, Melkan Hatun'i görır görmez tanır ve onun bi peri olduğunu anlar. Bedia'nın annesi aħşam olande onleri perilerin yanına götürır ve durımı anlatır. Melkan Hatun'in annesi buna kocasının kırar vereceğini söyler. Ertesi gün iki peri derilerini giyerler periler ülkesine giderler. Melkan Hatun'in babasını çağırıp gelirler.

Melkan Hatun'in babası geldiğinde bütün olanleri ona de anlatırler. Bedia'nın babası de Bedia'yı Sadullah'a verdiğini, onun da Melkan Hatun'i Seyfullah'a vermesini ister. Melkan Hatun'in babası de: “Madem sizi Hz. Süleyman göndermiş ben de Melkan Hatun'i sana veriyorum” der.

Bundan sonra kırk gün kırk gece düğün olur. Seyfullah ile Sadullah Melkan Hatun ile Bedia'yı alıp memleketlerine dönerler.

Onler ermiş muradına bız de erelim muradımıza !

Lailahe İllella Muhamed Resulella!

Halit SEVEN

38. BEZİRGAN

Bir varmış, bir yohmış. Zengin ve iyi kalbli bi adam varmış. Bu adam Allah için en heyırlı ibabeti araştırmış. Din adamlarının yanına gitmiş, onlere sormış: “Allah için en hayırlı olan, mükafatı en fazla olan nedir?” Onlar da malını Allah yolında tesaddük etmesini, fekir-fukeraya yardımcı olmasını söylemişler. Bu zengin adam da tüm malını mülkini fekir ve fukeraya vermiş. Elinde sadece yatağı ve ati kalmış. Bunları de vermemah için köyünden ayrılmağa karar verir.

Bu adamın iki çocuğı ile karısı vardır. Bir gün köyi terk ederek yola koyılırlar. Yolda bunlara bir genç rastlar. Gence nere gidecağını sorırlar. Genç de yeni evlenecağından kendisine yatağ lazım olduğunu söyler. Karşı köyden malını dağıtan bir zengin duyduğunu ve oraya gidip kendisine yatağ almak istediğini söyler. Adam, o zenginin kendisi olduğunu söyler. Yatağını de ona verir.

Yollarına devam ederken yine bir fekiere ras gelirler. O fekir adam de kendisine bir at lazım olduğunu söyler. Zengin adam, atını de ona verir. Artıh aħşam olmak üzeredir. Orda konahlamağa karar verirler. Ateş yaharler ve yemeklerini yerler. Bunların az ilerisinde bir kervan konahlamahtadır. Kervan reisi adamlarına der: “Git bah şu karşide yana ateşin başında kimler var?” Adamları gelir gizliden baher, gider. Reislerine, ateşin başında güzel bir kadın ve kocesi ile iki çocuğı olduğunu söyler. Reis, adamlarına der: “Git söyle burada bir kadın doğum yapmahtadır. Gelsin yardımcı olsun.” Adam gelir durumu söyler. O zengin adam biraz düşünür; ancah Allah rızası için karısını gönderir. Sabah olanda bahar kervan de yoh, karısı de...

Karısının kaçırıldığını anlayan adam, çocuğlarını alır yolına devam eder. Karşisine bir ırmağ çıkar. Adam, bir çocuğını koline alır karşıye geçirir. Sonra gelir diğerini de koline alır geçirmah için. Suyın ortasında iken bir kurt gelir, karşıye geçirdiğı çocuğini alır, gider. Adam bunun telaşıyla kolindeki çocuğini de suya bırakır, su oni götürür. Artıh herşeyini kaybeden iyi yürekli adam, sadece kendi başının çaresine bahmağa çalışır.

Kurdın alıp gittiğı çocuğı, avciler kurdın etrafını sararlar, kurt zorda kalınca çocuğı bırakıp kaçır. Böylece çocuğ kurtulmuş olur, avcilerin eline düşer. Suya giden çocuğ da bir değirmanın suyuna denk gelir, değirmancı tarafından kurtarılır.

Her iki çocuh da zamanla büyür. Sahapleri onleri kurtardığı için onleri çoh çalıştırır. Bu çocuhler artık bunların eziyetlerine dayanamaz birbirlerinden habersız kaçıp giderler. Bunlar bir yerde karışılır ve arkadaş olurlar. İş aramah için uzah bir memlekete giderler. O memlekette de bir padişaha ik at bahıcısı lazımmış. Bu iki kardaş padişahın yanında kendilerine iş bulurlar. Padişah bunların çalışmalarından memnun kaldığı için ücretlerini arttırır.

Gel zaman git zaman, bir gün o memlekette bir kervan konahlamak için gelir. Kervanbaşı padişaha der ki: “Benim emanetlerim var. Sağlam adamlerini başine bırakacakmışın.” Padişah da bu iki adamını kervancıya verir. Bu kardeşler gece nobet tutarken birbiriynen dertleşmeğe başlarlar. Derler: “Çohtan biribirimizin yanındeyiz; ama biribirimizi hiç tanımıreh.” Bunlar bir sandığın yanına otırırlar, dertleşirler. Kardeşler birbirinden habersız başlerinden geçenleri anletirler ve kardeş oldıhlarını anlerler. O esnada sandıhten de bir ses gelir. Meğersem analari sandığın içindeymiş. O de onleri dinliyormuş. Anneleri de başinden geçenleri anletir. Bunler birbirlrine sarılırlar, sevinçten ağlerler.

Meğersem o padişah de bu çocuhlerin babasiymiş. Oranın ededine göre ölen bir padişahdan sonra havaya bir güvercin bırakılmış, güvercin kimin başine konarse padişah da o olmış. Babaleri birkaç yıl önce bu memleketen geçerken buranın helki, ölen padişahalerinden sonra kendilerine padişah seçiyormuş. Tesadüf orade olan babaleri de meydana çihar. Her seferinde güvercin gelip adamın başine konmuş. Burenin helki de mecbur adedlerine uymış, babalarını padişah seçmişler. Başlangıçte fikir bi adamın kendilerine padişah olmalarına pek razi olmamışler; ama sonradan padişahleri adeletli olınce oni çoh sevmişler.

Gelelim iki kardeş ve analerine. Onlar birbirleriyle sarılmışler ve uyumışler. Sabah, kervanbaşı gelip onleri bu halde görünce hemen durımı padişaha heber verirler. Hep birlik padişahın huzurına çiharlar.

Padişah, burde karısını tanır. Onların neden böyle birbirlerine sarıldığını sorar. Bunun üzerine ana ve çocuhleri olanleri anletir. Padişah de o adamın kendisi oldığını söyler. kervanbaşısının de gerçek yüzi ortaya çıhtığı için idam eder. Bunler hep beraber birbirlerine sarılıler.

Onler erdiler muradına, Allah onların muradlerini beraber kılsın. Bizi de iman ve Kur’andan ayırmasın...

Mehmet YILDIZ

39. CENGZERİ

Bir varmış, bir yohmış. Cengzeri adinde fekir bir müslüman ile zengin ve kafir bir dayisi varmış. Cengzeri dayisinin çobani olır. Dayisi one bir ayakabi yapar; ancah Cengzeri oni bir günde yırtar. Bunun üzerine dayisi one demırden bir ayakabi yapar. Cengzeri oni giydiği gün dağde üç tene ceylane ras gelir ve onlerin peşine verir. Ahşama keder üçüni yahalar ve onleri ahure koyar. Ahşama dayisi bahar ki cengzeri demırden ayakabilerini de yırtmış. Bunun üzerine çoh sınırlenen dayisi: “Her gün sana ayakabi alacam?” der. Kılıcını çıharır, onun bir kolını keser. Sonra ahure gidip bahıtığinde ceylanleri görır. Cengzeri’ye bunleri nasıl yahaladığını sorar. O de bunleri kovliyah yahaldığını söyler. Ayakabilerinin de bu yüzden yırtıldığını söyler. Dayisi de kabahetını biraz hefifletmah için ona altından bir kol yaptırır.

Bir gün Cengzeri ile dayisi beraber çobanlığe çıharler. Cengzeri koyınların sütünü sağar, dayisine vermah ister. Dayisi de biraz uyudığtan sonra, uyanınca, içmah istediğini söyler. O esnade Cengzeri, kavalını de sütın bulındığı barkacın üzerine koyar, dinlenmağa çalışır. Dayisi uyığie dalar. Cengzeri bahar ki bir sinek dayisinin burnından çıhtı, gitti kavalından geçerah yan terefte bulunan harabenın altındaki bir taşın etrafında dolaşarah tekrar kavalın içinden dayisinin burnına girdi. O esnade dayisinin burnı kaşındığı için dayisi uyanır. Cengzeri’ye der:

“Ben bir rüya gördüm. Beyaz bir denızın üzerindeki yedi delikli bir köpriden geçtim. Taşlığ bir alande, bir taşın altında bir hezine gördüm.”

Cengzeri hemen durumu anlar. Dayisine der:

“Ruyadır. Tahma, mühim değil.”

Dayisi sütünü içip eve gider. Cengzeri yan terefte bulunan harabenın içine girer, büyük taşı kaldırır, hezineyi çıharır.

Bu arade dayisi Cengzeri’nın kolını keserken pişman olmuştır. Ona ne istese verecağını söyler. Cengzeri de bir koyın posti keder yer vermesini ve orda ev yapması için de işçi vermesini ister. Dayisi buni milletin önünde kabul eder. Cengzeri koyın postını tel gibi ince ince keser. Ortaya uzınca bir ip çıhar. Bununle uzun bir alanı çevreler. Dayisine der:

“İşte benim istediğim yer.”

Dayisi der:

“Hani koyın posti keder yer isterdin?”

O de der:

“İşte koyın posti. Ben de o keder yer isterem zaten.”

Dayisi mecbur kabul eder. One ev yapmasi için de işçi gönderir. Her seferinde yedi işçi gönderir. İşçiler yedi gün çalıştıktan sonra bunların kafasını keser, kafalarını duvarde sahlar. Dayisi işçileri geri isteyende onleri bir iki gün çalıştırdıktan sonra gönderdiklerini söyler. Dayisi bir daha yedi işçi gönderir. Cengzeri aynı şekilde işçileri çalıştırdıktan sonra onleri öldürür. Kafalarını duvarda sahlar. Böyle böyle tam kırk defa tamamlanır. Dayisi bahar ki bir kele ortaya çıktı. Tabi kelenin altında gizliden su yolını de yapmıştır.

Cengzeri dayisini İslama davet eder. Kabul etmer. O de dayisine savaş açar. Dayisinin gücü çoktur, keleyi kuşatma altına alır. Cengzeri hem keleye gizliden su getirdiği için hem de erzah depoladığı için uzun süre direnir. Aralarındaki savaş yedi yıl sürer. Yedinci yılın sonlarında keleden bir köpek yavrulanır. Onun sütünden peynir yaparlar, kaleden aşağı atarlar. Kelenin etrafındekiler zaneder ki peynirleri o keder çoktur ki dışarı atarlar.

Kuşatma devam ederken bir gün Cengzeri ile arası bozulan biri gizliden keleden dışarı çıkar, onların sırlarını ele verir. Bu durumu fark edan Cengzeri, kendisine ve arkadaşlarına kadın elbisesi giydırır, keleden çıkarlar. Karısına der ki: “Onler keleye girince sen kapıyı dışardan üstlerine kapat ve bu ateşi şu delikten cephaneye at, kaç!” Kadın kosasının dediklerini eynen yapar. Keleye giran düşmanların hepsi ölür.

Cengzeri, padişahın bulunduğu merkeze gelir, padişahın evin karşısında ev yapar. Sonra bu evi yıkar tekrar yapar. Bu şekil birkaç kez yapar. Bunu gören padişah, adamlarına der: “Gidin o adamı yanıma getirin.” Mıhafızlar Cengzeri’yi almaye gelince o, padişah diye bir şey olmadığını söyler. Bunu duyan padişah, onun canını incitmeden getirmelerini söyler. Mıhafızlar Cengzeri’yi padişahın huzurına getirirler. Padişah sorar:

“Sen niye padişahın olmadığını söyledin?”

O de der:

“Ben yıllarca savaş halindeydim. Yardım için sana kaç kez mektub yazdım; ama sen cevap vermedin.”

Padişah:

“Yemin ederah kendisine mektub gelmediğini söyler. Sadec o tereflerde bir eşiret anlaşmezlığı olduğunu duyduğunu söyler.”

Padişah adamlarına bir araştırma yaptırır. Bahar Cengzeri’den gerçektan bir süri mektub gelmiş. Mektubleri kendisine ulaştırmeyan postacıyı öldürür. Cengzeri ile beraber savaş alanına gider, olanleri görür, one iyice güvenır. Baharler ki halen havaden taş parçeleri, insan parçeleri geliyor. İnsan eti kohisi her terefe yayılmış. Padişah böyle akıllı ve yığıt olan Cengzeri’yi kendine vezir yapar.

Onlar ermiş miradına, bizim miradımız de olsun

Mehmet YILDIZ

40. ÜÇ KARDEŞ

Varmış, yohmış. Bi kadının üç oğlu varmış. Bigün anneleri onlara derki: “Oğllarım siz büyüdünüz. Bundan böle kendi başınızın çaresine siz ba^hın.” der. Bu uç kardeş de kendi aralarında anlaşırler: Herbiri çarşının bi terefini tutar. Gelen mallere aynı fiyeti vırerek onleri ucuz elde etma^h ister. Pazare ne mal gelse çarşının başındaki, ortasındaki ve sonındaki kardeşler aynı fiyeti vererek onleri ucuze alır. Böle böle kazanmağa başlarlar. Bi gün akıllı bi adam olan Hemit, köyden süt getirir. Sütünü satmağa çalışır. Çarşının başında ne fiyet verılırse çarşının sonunda de aynı fiyet verılır. Tabi Hemit çaresiz sütünü ucuza verir; anca^h bu arada da durımı anler. Birkaç kez böle devam eder. Hemit, durımı iyice anladı^htan sonra o da bi kurnazlı^h düşünür. Gider onlerden bi mihtar borç para alır. Onleri biraz dolandıрма^h ister. Aradan epey zaman geçer. Borcın ödeme günü gelir. Üç kardeş birlik olup Hemit’in evine paralarını almağa gider. Hemit, onler gelmeden bi tene eşeği evin içine alıyor. Adamler gelip evin içinde eşeği görünce sorarler:

“Bu eşeği neden evin içine almışsınız?”

Hemit, cevap veriyor:

“Çünkü bu eşek altın sıçıyor.”

Kardeşler bu eşeği kendilerine satmasını istiyor. Hemit de -eşek altın sıçtığından-yüksek bir fiyetle eşeği onlere satıyor. Onlere diyor: “Eşeği hali düşünmüş bir odaye koyaca^hsınız. Suyını, ekmek ve arpasını de yanına bira^haca^hsınız.”

Üç kardeş eşeği alırlar. Hali düşedikleri bi odaye alırlar. Odaⁿın içine de arpa, ekmek, buğda ve su bira^hırlar. Odayi kapatırlar. Sabah olende ba^harler ki eşek gebermiş. Bunun üzerine Hemit’in evine gitmağa karar verırler. O zaman ba^harler ki Hemit geldi ve yanında de bi tavşan var. Hemit onlere der ki:

“Bu a^hşam benim mısafırımsınız. Ben bu tavşana diyecem, o de gideca^h eve heber vereca^h.” Yavaşça egilir, tavşanın kulağına aynı şekilde der. Tavşani bira^hır. Tabi Hemit daha bureye gelmeden önce herşeyi ayarlamış. Bunler a^hşama Hemit’in evine giderler, ba^harlar ki tavşan kapide. Yemek hazırlenmiş. Bunun üzerine Hemit’ten bu tavşani de satın alırlar.

Bi gün evlerine mısafır gelectahmış. Onlar de Hemit gibi tavşanla heber göndermeyi düşünmüş. Tavşana demişler: “Git heber ver. Ahşama mısafır vardır.” Tabi heyvan bu nasıl heber versin?

Ahşama eve gitmişler ne yemek var ne tavşan. Bu defa çoh sınırlenirler. Hemit’i öldürmah için onun evine gitmağa karar verirler. Hemit durımı öncedan tehmin ettiği için tedbirini alır. Annesi, karısı ve çocuklarına der ki: “Bana heyvan bağırşahlari getirin. İçini kan doldurıp sizin boynınıza saracağım. Onlar gelende size diyecğim kalhın hizmet edin. Sız kalhmayın. Bunun üzerine ben boynınızdaki bağırşahlari kesecğim. Sız öli numarası yaparah kendinizi yere atın. Daha sonra kaval çalacağım. O zaman yeniden canlanmış gibi ayağa kalhın.”

Üç kardeş o gün Hemit’in evine gelirler. Herşey planlandığı gibi yapılır. Bu defa da kardeşler derler: “Bızım kariler heç çalışmazler. Bu kavali bize ver de biraz karilerimizi çalıştırallım.” Hemit kavali de onlere satar.

Kardeşler eve gittihlerinde önce büyük kardeş karısına kalhıp çalışmasını söyler. Karısı çalışmeyince boğazını keser. Sonra kavali çalar. Baħar ki kalhmaz, öldüğünü anlar. Gider ortance kardeşine diyor ki benim karım öyle çalışıyor ki... Allah Hemit’ten razı olsun. Bunler birbirlerinin iyiliğini istemediği için gerçekleri diğer kardeşlerine söylemiyor. Ortanca kardeş kavali alıp gider. Karısının boğazını keser. Kavali çalar. Baħar ki kalhmaz o de karısının öldüğünü anlar. Küçük kardeşine gider der: “Sen benim karımı görmelisin. Bi çalışıyor, bi çalışıyor...” Küçük kardeş aynı şekilde yapar. Karısının öldüğünü anlar.

Bu sefer karar verirler: Ne olırsa olsun Hemit’i öldirecahler. Hemit, durımı tehmin ettiği için kaçmağa başlar. Onler onun peşine verirler. Hemit ilerde bi çobanle karşılaşır. Çoban, ona neden kaştığını sorar. O de köylilerin kendisini muhtar yapmah istediğini; ancaħ kendisinin ise muhtar olmah istemediğini söyler ve eğer isterse kendisi onun yerine muhtar oloabileceğini söyler. Hemit çobanle elbisesini değıştirir. Üç kardeş gelip Hemit’in elbisesini giyen çobani Hemit zanedarah alıp bir denizin kenarındaki uçırımdan denize atarlar. Çoban o zaman bağırarah: “Muhtar olmah istemiyorum.” der.

Üç kardeş, Hemit’ten kurtuldihlerine sevinirken baħarler ki Hemit bi sürü heyvan ile gelir. Derler:

“Seni denize attıħ ölmedin mi?”

Hemit de der:

“Beni attığınız denizin altında sürilerce heyvan var. Ben de bunleri aldım, geldim.” Bunun üzerine kardeşler birer birer denize atlarlar. Atlarken de analarına boynuzlu mi yoksa boynuzsuz heyvan istediklerini sorar. Analari de: “Boynuzsuz olsun. Boynuzliler elbiselerimizi yırtarlar.” der. Bunler birer birer boğılırler.

Allah onların muradını beraber kılsın. Bizi de imandan ayırmasın.

Mehmet YILDIZ

41. AHMET DAYI

Bi varmış, bi yohmış. Ahmet Dayi adinde fekir bi köyli varmış. Helk oni Ehmo Dayi lekabiyle çağırırmiş. Ahmet Dayi'nın bi ihtiyar nenesi ve bi küçük kızından başka kimsesi yohmış. Hanımını kızının doğımı zamanında kaybetmiş. Bu sebeplen bi müddet kimseynen konuşmamış, çevreynen ilişkisini kesmiş. Günün birinde -evde yalnız kaldığı için- canı sıhılmış. Nenesini ve kızını köyde biraħarah uzak bi memlekete çalışmağa gitmiş.

Az gitmiş, çoh gitmiş. Yolda bi köye mısafır kalmış. Ev sahibi Ahmet Dayi'ye nereye gidecağını sormış, o de ev sahibine perişan halini anlatmış. Ev sahibi oni dikketli dinlemiş ve onun haline çoh acımış. Sabah oni almış, Meco Ağa'nın yanına götürmüş. Meco Ağa'ya Ahmet Dayi'nın perişan halini anlatmış. Meco Ağa da ona acımış, oni kendi yanına almış ki heyvanlarına bahsın. Tabi Ahmet Dayi bune çoh sevinmiş. Bu arade Meco Ağa'nın canından çoh sevdiği iki güzel inegi varmış. Bi gün bu ineklerden biri hestelenmiş. Bunun üzerine Meco Ağa, Ahmet Dayi'ye heste inege iyi bahmasını söylemiş. Ahmet Dayi inege bişey olır korhısıyla geceleri hiç uyumamış. İnege bişey olırsa o de işinden atılabilir.

Bi gün aħşam uyumış olan Ahmet Dayi, gecenın ilerleyen bi seetinde uyhu sersemliğiyle uyanmış, bahmış ki ineklerden biri yerde çırpınıyormış. Ahmet Dayi uyhu sersemliğiyle tam ne olduğunu anlamadan ineg mırdar olmasın diye bıçağı cebından çıkarmış, inegi kesmiş. Ahmet Dayi sabaha Meco Ağa'ya nasıl heber vcerecağını kere kere düşünürken bi de sabah olanda bahmış ki diger heste olan inek de ölmüş. Ahmet Dayi bu olanlere çoh üzölmüş, bi mene verememiş ve kendısının çoh talihsız olduğunu düşünmüş.

Durımı nihayet Meco Ağa öğrenmiş. Tabi çoh kızmış ve cellatlerini hemen çağırmiş. Celatler ağanın bulunduğu odaya hemen gelmişler. Meco Ağa cellatlerine demiş: “Bu adam gelmeden önce ineklerimizin hiçbişeyi yohıti. Bu adam geldihten sonra inegin biri hestelendi, bi digeri de doğırmaħ üzereyken bu adam oni kesti. Hemen oni götürın, şu dağın arħasında kellesını kesın, bana kanlı gömlegini getirın.”

Cellatler Ahmet Dayi'yi almış, bi yüksek dağın etegine götürmüş. Ahmet Dayi burde cellatlere yalvarmış, demiş: “Ben de ineklerin ölümüne çoh üzöldüm. Benım suçım yoh. Beni affedın.” Cellatler, Ahmet Dayi'nın haline çoh üzölmüş, oni

öldürmah istememişler. Bunun bi çaresini düşünmüş. Ahmet Dayi'yi öldırmahtan vaz geçmiş. Bi tavşan alıp kesmah istemiş. Feket etrafta kesecah bişey bulamamış. Allah tarafından birden Ahmet Dayi'nın kızı elinde bi güvercinnen beraber görünır. Cellatler bu güvercini keserler. Ahmet Dayi'nın gömlegini bunun kanına bulamışler, Meco Ağa'ya götürmüşler. Bölece Ahmet Dayi bu Zalım Ağa'nın elinden kurtılmış olır ve kendi köyine döner.

Kendi kızına ve yaşli nenesine yenidan kavuştuğı için çoh sevinmiş ve Allah'a dua etmiş ve bi daha onleri yalnız bırahmamah için yemin etmiş.

Onler ermiş muradına, Allah bizim de muradımızı versın.

Salih AKYILDIZ

42. ÇOBAN KIZI

Bir varmış, bir yohmış. Mehmet adında bir çoban varmış. Bunun altı oğlu varmış; ama hiç kızı yohmış. Baba çocuklarının geçimini sağlamah için köyde çobanlıh yapıyormış.

Bu altı kardeş zamanla büyümüşler. Hep Allah'a yalvarmışler bir kız kardeşleri olsun diye. Bir müddet geçmiş anaları gine bir erkek kardeş doğurmuş. Bunlar geçimlerini sağlamak için başka br köye gitmişler. Bu yedi kardeş geçimlerini avlıyarah yapmışler. Bir gün ava gitmişler; ama ahşam eve dönmemişler. Analari ve babalari uzun bir zaman yollarını gözlemişler; feket bunlar bir türlü dönmemişler.

Aradan birkaç yıl geçmiş bunların bir kız çocuğı olmuş. Tabi buna çoh sevinmişler, adını de Fatma koymışler; ancah oğilleri geri gelmediğı için buna da üzölmüşler.

Birgün çoban Mehmet'in bulunduğu köye felci bir kadın gelmiş. Oranın paşasının oğı de fel bahtırmış. Onın bahtuğı felde ilerde çobanın kızıyla evleneceğı görünüyormış. Tabi paşanın oğı bu duruma çoh kızmış, felci kadını köyden kovmış.

Gel zaman, git zaman kız büyümüş, on beş-on altı yaşlerine gelmiş. Bir gün komşilerinin kızından yedi kardeşinin olduğunu öğrenir. Bunun üzerine Fatma, anasına ve babasına gelip abilerinin nerde olduğunu sormış. Anasi de babasi de yerlerini bilmediğini söylemişler. Bunun üzerine Fatma kendi başine abilerini aramağa çıhmış. Epey gezmiş, dolaşmış; feket onleri bulamamış. Bir de bahmış ki iki dağın arasinde bir duman yükselir. Fatma oraya gidip bahmış iki odali bir ev vardır. Tehmin etmiş ki bu ev abilerinin evidır. Evde beklemaga başlamış. Ahşam olande bahmış ki yedi tene yahışikli genç geliyor. Anlamış bunler onun abileri olduğunu. Onlardan habersiz bir şekilde onlara yemek yapmış, kendisi de dolabın içine sahlanmış. Ahşam olende ağabeyleri gelmişler, bahmışler ki sofreleri hazırlanmış. Bir iki gün böyle devam etmiş. Bunler bu duruma çoh şaşırmişler. Kendi aralarında kırar vermişler sıraynan nöbet tutmağa başlamışler.

İlk nöbeti küçük kardeş Ali tutmuş. Çıhmış damın üstünde sahlanmış. Ahşama keder evin içini gözlemiş. Ahşama doğru bahmış ki dolabın arhasından dünyalar güzeli, peri misali bir kız çıktı. Kız etrafi temizlemiş. Daha sonra da abilerine yemek hazırlamış. Abileri gelmeden önce de gine gitmiş, dolabın arhasına sahlanmış.

Küçük kardeş Ali, tüm herşeyi görmüş. Ahşam olande olan biteni diğer kardeşlerine anlatmış. Yedi kardeş kalhıp bu kızı sahlandıhleri dolabın arhasından çıharmışler. Kıza kim oldığını sormışler. Kız de kendi bacileri oldığını söylemiş. Bunlar da bir bacileri oldığı için çoh sevinmişler.

Ertesi gün bunler gine ava çıhmışler. Fatma da abilerine yemek yapmağ istemiş; ancak bir türlü ateş bulamamış. Dışari çıhmış, bahmış ki çoh uzahta bir duman görünür. Hemen o ateşe doğru hızla gitmiş. Epey gittihden sonra oraya varmış. Ateşin çıktığı evin kapısını çalmış. Bir ihtiyar kadın evi açmış. Bu kadın bir dev karısıymış. Fatma'dan ne istediğini sormış. Fatma da ateşe geldiğini söylemiş. Bu kadın onun bu telaşlı haline acımış, tandırdan bir parça ateş çıkarıp kıza vermiş ve ondan derhal uzağlaşmasını söylemiş, yohsa dev olan kocasının kalharsa onu yiyecağını söylemiş. Fatma'nın cebinde de bir yumağ ip varmış. Evine gelmiş gelmesine; ama o yumağ düşmüş, yumağın başı kemerine tahılmış. Bu şekilde uzanıp gitmiş.

Dev uyanmış, bahmış ki etraftan insan kohısı geliyor. Dışari çıhmış, ip yumağını görmüş. Hemen ipi takip etmiş etmiş bunların evinin kapısına keder gitmiş. Kapiyi çalmış. Fatma, korhısından kapiyi açmamış. Dev kendisini abisi oldığını söyler; ama kız inanmadığı için kapiyi açmaz. En sonunda dev, kıza diyor: "Kapının deliginden barmağını uzat, sana adının yazılı oldığı bir yüksük vereyim." Fatma barmağını delikten uzatmış. Dev de onun barmağını emmiş. Eme eme kız bayılmış. Ahşam olande kardeşleri gelmiş, bahmışler Fatma evin ortasında boyli boyına uzanmış. Hereketsız duruyor. Bunlar kardeşlerini öldüğine inanmışler. Çoh üzölmüşler, ağlamışler.

Kardeşlerini bir tabute koyıp götürmüşler ki oni bir yere gömsinler. Götürmüşler hergün geştikleri bir derenin kıyısına bırağmışler. En azından gelip geçande onu tabutını görsinler diye.

O gün de paşanın oğli atıyla birlikte ava çıhmış. Hani bir zaman felci kadının kendisine: "Sen bu çobanın kızıyla evlenecağsın." dediği adam... Paşanın oğli atına su vermağ için dereye inmiş. Atı su içmeden birden geriye başını kaldırmış, kişnemiş. Bir durum oldığını anlayan paşa oğli, bir de bahmış ki bir tabutın içinde dünya güzeli bir kız yatıyor. Oni hemen almış, köyüne götürmüş. Kız yolda gözlerini açmış. Tabi paşa oğli ona hemen aşık olmuş ve onunle evlenmağ istemiş.

Bunlar birbiriyen evlenmah için hazırlıhlara başlamiş. Aradan zaman geçmiş. Bir gün paşa oğlu Fatma ile konışmışler ve Fatma'nın çoban kızı olduğunu anlamış. Bölece felci kadıne hak vermiş. Olanleri o kendisi de Fatma'ya anlatmış. Fatma da kardeşlerinden heber vermiş.

Bunlar gidip kardeşlerini de getirmişler, hep birbirine kavuşmuşler. Paşanın oğlu kırh gün, kırh gece düğün yapmış, Fatma ile evlenmiş.

Onlar ermiş muradına, Mevla muradımı versın. Amin...

Esmer GÜNAY

43. SERFIRAZ İLE BÎKES

Bir varmış, bir yohmış. Zemanın birisinde bi ağa varmış. Ağanın bi hanımı, bi ati, bi de tazisi varmış. Tabi ne aylesine çocıh, ne de atine ve tazisine yavri olırmış. Tabi bu ağa kendisine çoh merah etmiş. Tabi bu adam köy köy, kasaba kasaba geziyormış, derdine bir çare bulmah için. Bi gün bi pirvana, bi ihtiyar evliyaya ras gelmiş. Tabi ağa derdini ona de anlatmış. Evliya bu ağaye bi alma vermiş. Demiş ki: “Bu almayı götürüp üç parçeye ayırecahsın. Bi parçesini hanımına verecahsın, bi parçesini atine verecahsın, bi parçesini de tazine verecahsın.” Bu ağa, pırn dediğini eynisi yapar. Tabi epey aradan zaman geçer. Hanımı hemile kalır. Tabi ati de tazisi de...

Tabi ağa de zevk için av yapıyormış. Bi gün yine av dönüşü bahmış evının önünde millet toplamış. Ağa gelende müjde verırler, derler: “Ağam bugün hanımın doğırdı bi erkek evlat doğırdı.”

Tabi bu arada ağa da ahşam avdan dönerken yolıne bırahılmış bir çocıh görır. Ona acımıştır. Oni de alır, getirır. Hanımına ona de bahmasını ister.

Ağa çocıhlerine isim bırahır. Kendi öz oğlıne Serfıraz, yolda gördüğü çocığa da Bikes adını bırahır. Gel zeman, git zeman. Aradan epey zaman geçer. Bunlar büyırler. Bi gün ağanın işi çıhar. Ağa seyhete çıhacah. Köyın bekçisini çağırır. Ona, köye mukat olmasını tenbih eder ve bi kapi gösterır. Bu kapiyi heç kimseye açmamasını söyler.

Bu arada ağa, seyhete çıhmiştir. Oğılleri bütün bütün köyi dolaşır. En son gelir yasah olan kapının yanide durırlar ve bekçiden bu kapiyi açmalrını söylerler. Bekçi her ne keder: “Yoh. Yasahtır, açmam” dese de ağanın oğılleri söz geçiremez. Mecbur kapiyi açar.

İçerde bir kız fotrafi vardır. Bekçi onlari fotrafa karışmaması hususunde uyarır. Babalarının de fotraf yüzünden çoh çektüğini söylerler. Çocıhler oni çoh sıhıstırır, kız hekkinde bilgi edinırler. Kızın yedi kardeşi vardır, yedisi de devdır. Kızın adi de Perihandır.

Bu iki kardaş kılıçlerini alırler, atlerine binerler, dağa giderler. Ha ordan, ha buradan. Ha ordan, ha buradan. Neyse dağda bi saray görırler; ama onun kapişi yohtır. Etrafında dolaşmışler dolaşmışler bi çare yohtır. Neysem sayrın bahcesının bi

köşesine otırırlar. Bi de ne görsınler: Bi kız. Kız degil sanki bi melekmiş. Kız onlara der: “Ne yaptınız? Benım kardeşlerım şimdi gelirler. Sızın en küçük perçenız bile kalmaz. Hem kendınızın hem de benim heyatıme mal olırsınız.”

Serfıraz evde kalıyor, Bikes de dışarda devlerin yolını gözetliyor. Ahşam olande devler sırayna geliyorlar. Devler oni görüyorlar ve diyorlar: “İnsanoğlı sen buralarda ne geziyorsun. Bu dağler bızım. Bu taşler bızım. Sen hiç bızım ismimizi duymamışsın? Tabi bular karşı karşıye gelirler. Başlarlar güreş tutmağa. Bikes sırası ile bütün devleri yere atar. Bunun üzerine dev kardeşler diyor ki:

“Bız aramızda yemin etmişö. Her kimse hepimizi yenerse bızım bi bacımız vardır, bız buni ona verecağız.”

“Tamam; ama benim bi arkadaşıım var. Ben oni meydane çıharmadım. O benden daha güçlüdür. Eger o de meydane çıhsaydı kesin savaş çıhardi.” diyor Bikes. Tabi bunlar içeri girerler. Bikes, Sırfıraz’ye herşeyi gizlidan anlatır. Bunlar yedi gün, yedi gece düğün yapmışler. Gerdek gicesi Bikes bahar ki biri odanın içinde uyumuş bi şekilde yatar. Sormış:

“Bu kimdir? Niye bağlanmış?”

Perihan cevap vermiş:

“Bu Canpola’dır. Sahın sesini çıharma! Uyanarsa hiç kimse onunle baş edemez.”

Bikes sormış:

“Pekim oni nasıl öldırağ?”

Perihan demiş:

“Uyhudayken ona yedi kılıç darbesi vuracağsın. Yedi darbeden önce uyanırsa bi daha canlanır. Artıh oni hiç öldiremezsin.”

Bikes: “Bismillah” demiş. Yedi kılıç darbesi vurmuş. Canpola’yi öldürmüş. Kafası yuvarlanmış, bir ağacın kovuğine girmiş. Perihan’in dev kardeşleri hemen gelip kafasını de parçalamışler. Yohsa kafası kovuhta yeniden canlanacağmış.

Ertesi gün Bikes ile Sırfıraz Perihan’i de alarağ evlerine dönmişler. Perihan’in dev kardeşleri buna çoğ üzölmişler, ama söz vermişler, kim onlari güreşte yense kız kardeşlerini ona verecağ. Mecbur razı olmuşler. Bin zehmetten sonra evlerine ulaşmışler. Babaleri bu iki oğliyle gurur duymış.

Onlar ermiş muradına, bız de muradıma ereyim. Amin... **Baba GÜLER**

44. PERİ KIZI

Bir varmış, bir yohmış. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Bi köyli kadını varmış. Onın evının önünde hergün geçen bi delikanli onın ceddeye bi tas süt döktüğünü görürmüş. Delikanli bi gün yine ordan geçerken kadın yine bi tas süt dökmüş. Delikanli dayanamamış, sormuş:

“Nedir o döktüğün?”

Kadın, delikanlinın yüzüne bahmadan cevap vermiş:

“Ne olacah? Kızımın elının kiri...”

Bunun üzerine delikanli yere eğilimiş, bahmış ki tertemiz süt. Evine gelince anasına şahıd oldıhlarını anlatmış. Anasi de böyle bişey olmiyacağını söylemiş. Delikanli gine ısrar etmiş. Bunun üzerine anasi:

“Bize ne?” demiş.

Delikanli de:

“Nasıl bize ne ana? Hani benim evlenme çağım gelmişti? Hani ben kimi istesem bana isteyecahydın?” demiş. Anasi ısrar etse de kurtılamamış. Mecbur kadının evine gitmiş, kızını istemağa.

Gel gelelim köyli kadına. Megersem kadın hiç evlenmemiş. Tabi kızı felan da yohmış. Şaka olsun diye delikanliye tahılırmış.

Delikanlinın anasi kızı görmah için köyli kadının evine gitmiş. Kadın de kurnazlıh yapmış. Kızının heste olduğunu söylemiş. Hem zaten kızının hem çoh merifetli ve güzel olduğunu söylemiş. “Görmağa ne gerek var?” demiş.

Oğlanın anasi bu kadına çoh inanmış. “Elının kiri süt gibi beyaz olan kız, elbet güzel olur.” demiş. Kadınle söz kesmişler. Delikanlinın anasi eve sevinçle dönmiş. Oğline müjdeyi vermiş. Tabi oğlan çoh sevinmiş. O de anasının elini öpmiş.

Vakit geçirmedan düğün hazırlıhlarına başlamışler. Bir heftede hazırlıhler bitmiş. Gelin erebesini süslemişler, kadının evine göndermişler. Kadın evının önünde gelin erebesini görince şaşırmış. Ne yapacağını, kimi gelin diye vereceğini bilmemiş. Hemen aklına son bi çare gelmiş. Kilere koşmuş, hamurdan bi kız sureti yapmış. Oni bi gelin gibi süslemiş. Onı kolından tutarah gelin erebesine bindirmiş. Bunlar damat evine doğru yol almışler. Gelin arabasi bi köprüden eçmiş. Kadın yine bi kurnazlıh yapmış. Hamur gelini damat ferkinde olmadan nehre atmış. Arhasında de: “Eyvahhh!

Kızım suysa düştü.” demiş. Tabi erebe durmuş. İnsanlar kadının başına toplanmış. Kadın de ağlamış, sızlamış. “Gelin suya düştü.” diye düğün evine heber verilir.

Damat çoh üzülmiş. Bi türlü nehrin kenarından ayrılmamış. Arkadaşleriyle birlikte balıhçilerin torlerini almış. Nehre salmış, belkim gelinin cesdi bulunır diye. O sırada da üç peri kızı suyun altında oyniyormuş. Yuhardan gelen balıh torlerini görünce: “Eceba dünya nasıl? Bu torlere balıh yerine bız tahılıp çıhsah ne olacah?” demişler. Bu esnada tor iyicen yahlaşmış. Bunların en küçükleri: “Bunlara tahılıp dünyaya çıhacağım. Hoşça kal!” demiş.

Tabi torler ağırleşince bunlar oni çekmişler. Bahmişler ki suyun üzerine çoh güzel bi kız çıhti. Köyli kadın yine kurnazlıh yapmış: “İşte benim kızım!” demiş. Kızı alıp gelin arabasına koymişler. Süslemişler oni. Yedi gün yedi gece düğün yapmışler.

Oğlan, peri kızına hep “köyli kızı” diyormuş. Peri kızı de ona küsmiş, hiç konuşmamış. Bunun üzerine oğlan belkim konuşır diye oni bi odaye kapatmış. O günden sonra da delikanlinin ablası evin işlerini yapmış. Bu arada da peri kızını de gözetlemiş. Bahmiş ki içerden sesler geliyor. Bi mangal kendiliğinden hareket ediyor, gelip peri kızının önünde duruyor.

İşin bundan sonrasında bahalım ne olmuş. Kız: “Yağım gel.” demiş. İçi yağ doli bi tava hemen gelmiş. Sonre tavanın içindeki yağ kızarmağa başlamış. Peri kızı elinin on parmağını de kızarmış yağa koymuş: “Parmahlarım! Şimdi balıh olun!” demiş. On parmağı on balıh olmuş. Beş tenesini yemiş, beş tenesini de kocesine bırakmış. Delikanlinin ablası oni çoh kıskanmış. Sonra de: “Bunda ne var? Ben de eynisini yaprım.” demiş. Tabi parmahlarını yahmış. Can acısıyla bağırmiş; ama olanleri kimseye dememiş.

Delikanli bu sefer evin işlerini diger kardeşlerine vermiş. Sırasıylen delikanlinin üç kız kardeşi de evin işlerini yaparken benzer şeylerle karşıleşmişler. Kimsi seket kalmış, kimisi de su kuyisinde boğulmuş. Kimi de fırinde yanmış. Delikanli bu olanlere çoh kızmış. “Bunların sebebi Peri kızıdır” diye düşünmüş. Feket kız gine onunle konuşmamış.

Peri kızı bi gün diyor: “Küpler yanıme gelin!” İki tene küp hemen yanına gelir. Onlara çarşıye gitmelerini emrediyor. Biri balla dolup gelectah birisi de yağla dolup gelectah. Küpler hemen yola çıhıyorlar. İnsan gibi hızli hızli gidiyorlar. Bunlari yolda giderken gören delikanli, onlari gizlidan takip ediyor. Birisi yağnen, digeri bal ilen

dolup gelmişler. Bu esnada birbirine çarpışmışler, yağ doli olan küp birazcık ağzından kırılmış. Bunlar birbirine demişler: “Şimdi peri kızına nasıl izah ederih?” Sonra yağ doli olan küp demiş ben ona derım: “Ay baban, güneş anan ve yıldız kardaşların başı için... o da affeder.” Eve dönende eyini öle demiş. Peri kızı de onleri affetmiş.

Bunlari gizlidan dinleyan delikanli de: “Ay baban, güneş anan ve yıldız kardaşların için benimle konuş.” demiş. Bunun üzerine peri kızı konuşmuş. Tabi başından geçanlari bir bir anlatmış. Üç kardeş oldıhlarını söylemiş. Suyın altında oynarken dünyayı merak ettiğı için atılan torlere tutındığını söylemiş. Sonra suden çıkarken bi kadının: “İşte benim kızım...” dediğini söylemiş. Kendisi hiçbirşey anlamamış. Sonre kendisiyle evlendirdiğini, ve kendisinin de “köyli kızı” diye alay ettiğini anlatmış. Bu arada çok üzülmüş, onun için konuşmamış. Delikanli, olayların hepsinden böylece heberdar olmuş. Birbirıylen barışmışler.

Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.

A. Mecit KAPLAN

45. SATIN ALINAN ÖĞÜT

Bi zemanler bi köyden üç kişi söz birliğı yapmışler, birlikte çalışmağı çıhmışler. Tabi o zemanler ulaşım araçleri olmadığı için yüzlerce kilometre yayan yürümüşler. Bunlardan ikisi yani Ahmet ve Mehmet şehrin mühtelif yerlerinde çalışarah para biriktirmağı çalışmış. Ali ise bir konahta ev işlerini yapmağı başlamış.

Gel zeman git zeman. Aradan tam altı yıl geçmiş. Ahmet ile Mehmet bi gün demişler: “Hele bi gidağ, bağah Ali ne yapıyor?” Bunlar gidıp Ali’yi görürler. Birlik karar alırlar, memleketlerine dönmağı. Ali gidıp efendisinden müsaade alır. Diğer iki arkadaş da alış verişe çıkarlar. Efendisi izin verir. Tabi bu arade çalışması karşılığı parasını de verir. Ona üç altun verir. Ali altı yılın karşılığında kendisine üç altun verilmesine gönli pek razı olmaz; ağasına meneli meneli bağar. Efendisi, razı olup olmadığını sorar. O da buna gönli razı olmadığını söyler; ancağ işe başlarken bazarlığ yapmadıhleri için mecbur kalır, bu altunleri alır. Efendisi hanımına seslenir: “Hele o iki torbayı de getir. Ali götürsün. Eski elbisedir. Çolığ çocuğıne giydırsın.” Ali tabi bu torbaları de alır. Çıhacağı esnada efendisi ona seslenir: “Ali eger bana bi altuni versen sana çoğ önemli bi nesihat edecem.” Ali, biraz düşündühten sonra “Ha iki altun, ha üç altun... ne ferk eder.” Bi altuni efendisine geri verir; çünkü efendisinin nesihatını çoğ merak etmiştir. Efendisi ona der:

“Bağ oğlım, sakın tanımadığın kişilerle uzun vadeli yolculığ etme! Selama karşı salam.. o keder.”

Ali:

“Temam” der.

Çıhmağı çalışırken efendisi gine:

“Bana bi altun daha versen sana bi nesihat daha edecem.” diyor.

Tabi Ali, ilk nesihete karşı bi altun vermağı pek razı olmamış; ama ikinci nesiheti merak ettiğı için razı olur. Efendisine bi altun daha verir. Efndisi de:

“Bağ oğlım, seni ilgilendirmeyan şeyleri fazle sorıp soruşturma! Fazle kurcaleme!” Ali:

“Temam efendim.” der.

Artığ tam gidecağken efendisi bi daha der:

“Sana bi nesihatım daha var; ancağ verdiğim son altuni de verecağsın.”

Ali düşünür düşünür. İlk iki nesihete karşılığ iki altuni vermişti; ancak nesihatler pek de mühüm şeyler degildi. İçinden: “Benden son altuni de almağ istiyor.” diye düşünüyor. Hem merak ettiği için hem de zaten son altun olduğu için son altuni de efendisine verir. Efendisi:

“Son nesihetım şudur ki işlerinde eceleci olma, ecele davranma!”

Ali:

“Temam efendim. Haydi alasmaldığ.”der.

Efendisi de:

“Güle güle oğlım.”der.

Ali arkadaşlarıyla yola çıkarlar. Bikaç seet yürüdühten sonra bi kervana ras gelirler. Kervan da onlarla aynı yöne gidecağdır. Ali hoş-beşten sonra efendisini sözünü getirler ve kervanla gitmemeğ karara verir. Arkadaşlarıysa kervanla gitmenin daha güvenli olduğunu düşünmüşler, kervanla gitmişler.

Ali ağışam bi köyde bi eve mısafır olur. Ama ev sahibi-köylilerin anlattığına göre-sabah mısafırı yolcu ederken onu iyicene dövermiş. Ali karnını doyurur, istirahatine bağıar. Bağıar ki ev sahibinin suretinin bi terefi yok. Bunun sebebini soracağken gine efendisini ikinci nesiheti aklına gelir. Onu ilgilendirmeyen bu konuda sual etmağtan vaz geçer. Yatağlar serılır, Ali uyur. Sabah olanda ev sahibiyne vedalaşır, yolüne gider. Bi müddet gittühten sonra bağıar ki bi atlı arğasından hızlen gelir, ona seslenir: “Dur, gitme, biraz bekle!” Ali bağıar ki bu adam suretsiz ev sahibidir. Kendi içinden der: “Herhalde adam beni dövmedi, şimdi öldürmeğ geldi.” Adama kendisini öldürmemesi için yalvarır. Ev sahibi zaten onu öldürmeyacağını söyler; feket merak etmiştir. Eceba neden suretine dair sual etmemiş. Ali de eslında merak ettiğini; ancak efendisinin nesiheti üzerine, üstüne vezife olmiyan şeyleri sormaması gerektiğini öğrendiğini söyler. Adam de bunun üzerine kendi başına geçenleri Ali’ye anlatmış.

Ali vedalaşıp yolüne devam etmiş. Bikaç gün sonra bi ağışam vakti köyüne ulaşır. “Hele şu pencereden bağıayım, bızımki ne yapıyor.” diye pencereden bağıar. Bi de ne görsün hanımı bi delikanlı ile tatlı tatlı söhbet ediyor. Hanımının dosti olduğunu düşünerek cebindeki bıçağı çıkarmış, sesizce kapiye yağılaşmış. O esnada efendisinin üçüncü nesihetini getirler. Eceleci olmaması gerektiğini düşünür. Biraz bekler bağıar ki delikanlının sesi gelir: “Ana benim babam sağ mı ? Şimdi nerde?”

diye karısına seslendiğini duyar. O zaman anlar ki delikanlı onun oğludur, büyümüş. Adam o zaman: “Buradayım oğlum, geldim işte!” der. İçeri gider, aylesiyen hesret giderir.

Hanımı sorar: “Bize neler getirdin bahayım. Bunce yıldır ğurbete çıkmışsın.” Adam da efendisiyen arasinde geçenleri karısına anlatır. Bu nesihetleri satın alma^hla kurtıldığı belaları de söyler. Efendisini kendisine verdiği iki torba dolısı eski elbisleri getirir. Bu arada oğli, arkadaşlarının kervanla gelirken soyıldıklarını heber verir. Üstelik bi de eyicene dayalı yemişler. Ali efendisine dua eder.

Çocu^hleri torbaları açar bahar ki yeni yeni kumaşlar, bunların aralarında de somın ekmekler... Çocu^hler şehir ekmeği diye somınları yerken bunların içinden altınlar çıkmaya başlar. Ali o zaman efendisine tekrar dua eder. Satın alınan öğütlerden dolayı ço^h memnun olur.

Bölece Ali ve aylesi muradına erer.

Fesih ÇOBAN

46. MEHMET İLE MAHMUT

Eskiden Mehmet diye biri varmış. Mehmet, çifçiliklen uğaraşmış. Onın bi de bi kız kardeşi varmış. Bigün kızkardeşi öğlen vakti terleye ona yemek götürürken yolda pınar başında bi peri yolnını kesmiş, ondan bi çocıh peyda^hlama^h istemiş. Tabi beraber olmuşler. Bi süre sonra kızın karni şişmeye başlamış. Mehmet, bune bi anlam verememiş.

Bigün Mehmet terlede iken kız kardeşi doğım yapmış. Kız ne yapacağını şaşırmış. Peri one demiş ki: “Çocı^ğı göt^ur, Mehmet’in yoline bira^h. O ço^h merhemetlidir. Mitlek oni alır, sana getirir, sen ba^hasın diye. Zaten bizim çocı^ğımızdır. Sen de ba^harsın.” Mehmet’in kız kardeşi eyni öle yapmış.

Mehmet, a^hşam işten eve gelmiş, ba^hmış ki yolını üstünde, kunda^hta bi erkek çocı^h ağlıyor. Ona ço^h üz^ulmüş. Almış çocı^ğı eve getirmiş. Kız kardeşine:

“Ben bu bebegi yolımın üstünde gördım. Ço^h acidım. Ne olır sen ba^h!” demiş. Kız zaten ba^haca^h kendi çocı^ğına. Biraz nazlanmış:

“Ben ne anlarım, nasıl ba^harım?” demiş. Soninde razi olmuş. Mehmet, çocı^ğın adını Mahmut koymış.

Gel zaman git zaman. Mahmut büyümiş, yedi yaşına girmiş. Tabi bu arade Peri de onlerin evinde yaşıyormuş. Mehmet terleye gittiğinde ortaya çı^her, eve gelince sa^hlanırmış. Bi gün demiş: “Bu artı^h böle olmaz! Yedi yıldır sa^halnırem.” Mehmet’in kız kardeşiyen anlaşı^hmiş. Bi ilan şekline girip kapının tavanında sa^hlanaca^h, Mehmet gelince oni ısıraca^h. Tabi Mahmut, olanleri gizlidan dinlemiş. A^hşam Mehmet işten dönince Mahmut hemen koşmuş, boynına sarılmış, demiş:

“Dayi ne olır beni omzine al!” demiş.

Anasi kızmış:

“Dayin zaten yorgun. Yapma böle işler!” demişse de Mahmut ısrar eder, dayısını omzine çı^har, o şekil kapiden girerler.

O gün ilan şekline giren Peri, Mehmet’i ısıramez. Kari koce tekrar plan kurmuşler. Bu sefer Peri, ilan olup şemukte sa^hlanaca^h. A^hşam Mehmet gelince oni ayah^hlerinden ısıraca^h. A^hşam Mehmet işten gelince, Mahmut koşarak onun boynına sarılır, der:

“Valla dayi bu sefer sen benim sırtıma binecehsın.” Dayisi ne yaparsa onden kurtilemez. Mecbur sırtına çıhar, böylece gine ısırılmahtan kurtılmış olur.

Başke bi gün Peri demiş: “Sen çörek yap. Birine zehir koy. Ahşam oni verelim, ölsın.” Tabi Mahmut gine dinlemiş. Ahşam Mehmet eve gelir, kız kardehşi: “Sana çörek yaptım, oni ye.” der. Mehmet’in çoh hohşine gider. Mahmut: “Dayi bah bah! Tavanda bi siçan dolandır.” demiş. Dayisi tavana baharken anasi ile dayisinin çöreklerini dehğiştirir. Anasi çöregi yerken ölr. Mehmet, kız kardehşini ölmesine çoh üzölmüş. Ne olduhğini anlamamış. Tabi Mahmut, olanlerin hepsini dayisine bir bir anlatmış. Dayisi bu kez daha çoh üzölmüş.

Aradan zaman geçer. Mahmut on altı on yedi yaşlerine gelir. Bi sene kıtlıh çıhar. Mehmet çalışmahğa gider. Bi evde uzun süre çalışır. İşe girerken ev sahibinin bi şerti vardır: Kimse kimseye “yoh” demeyecah, birbirlerinin her istegini kabul edecah. Mehmet artıh işten ayrılmah ister. Gider av sahibinden parasını ister. Ev sahibi de Mehmet’e der: “Bana sırtını dön. Paralarını sayam, sana verem.” Mehmet ona sırtını döner. Adam oni arhadan vurır, öldürür. Tabi Mahmut yarı insan yarı peri olduhğ için onlari görür.

Mahmut, dayisinin öcünü almahğa karar verir. Eyni adamın yaninde çalışmahğa başlar. Adam tabi eyni şerti ona da söyler. Mahmut de herşeyi bildihğ için kabul eder. Onın yaninde bi düddet çalışmahğa başlar. Gün gelir ayrılme vakti gelir. Gider evin sahibinden parasını vermesini ister. Adam onden başarması güç bi süri iş yapmasını ister. Tabi Mahmut, yarı insan yarı peri peri olduhğ için hepsinin üstesinden gelir. Mahmut dayisinin öcünü almahğ için adami öldürmesi gerekir. Adam onden de sırtını dönmesini söyler, parasını sayıp vermesi için. Mahmut sırtını döner; ama eyni zamanda bi ilan olur. Adam çoh korahhar, gördüklerine inanemez. Mahmut adami ısırır. Hem kendi parasını alır hem de dayisini hekkini alır. Adam da orada ölr.

Bu mesele de bu şekil biter.

Baba GÜLER

47. TİLKİ-KURT-KATIR

Varmış, yohmış. Bi tıklı ile bi kurt varmış. Tıklı bi gün kurdın yanına gelmiş, demiş:

“Kurt kardaş, ferkinde mısın yaşleniyoruh. Hem biz çoh bacahlara bahtıh. Çoh günahlarımız var.”

Kurt de:

“Evet. Heklisın.” demiş.

Bunlar anlaşımlar. Artıh günah işlemeyecahalar. Bir kırar vermişler, Hecce gidecahler.

İki arkadaş birlik yole çıhmışlar. Bi müddet yürümüşler, çayır çimenler içinde bi katır görmüşler. Katır onlara sormuş:

“Kardaşlar nere gidersınız?”

Bunlar Hecce gidecahlarını söylemişler. Hediseyi anlatmışlar. Katır düşünmüş, taşınmış: “Heklisınız. Yaşlandıh. Hem çoh günahlarımız var. Töbe zemani gelmiş. Meni de aranız almırsız? Arkadaş olağ, beraber Hicaze gidağ” demiş. Tıklı ile Kurt beraber kırar vermişler, oni de aralarına almışlar. Bu üç arkadaş beraber yürümüşler.

Bazen yavaş gitmişler, bazen hızlım. Gitmişler gitmişler çoh serp bi vadiye ras gelmişler. Bi türlü vadiyi geçememişler. Tabi bu arade karınleri acıhmış. Tıklı ile Kurt Hecci unıtmışlar, kendi karınlerini nasıl doyirecahlarını düşünmağa başlamışlar.

Tıklı Kurt’e diyor: “Fazle üzölme kardaş! Katır ne güne durer?” Bunlar niyeti bozmuşlar ki katırı yesınler. Zavallı katır onlerden bi-heber kendisine otlıyor, karnını doyırıyor. Tabi katire yiyecah bol. Her taraf yemyeşil, çayır çimendir.

Tıklı Kurt’e demiş: “Kalh dişlerini bıcağ gibi bile. Bız bu katırı yemesah acımızden ölrıh.” Bu arada Katır bişeylerin olacağını anlamış. Onların gözine bahmış. Heyre elemet degilmiş. “Yine Allah kerim. Onlar benim nasıl bi Katır olduğımı bilmerler.” demiş. Otlamağa devam etmiş.

Tıklı ile Kurt, Katır’i de çağırmişler, demişler:

“Hele bi yanımıza gel, götün üzerine otur. Bızler çoh acıhtıh. Bi çaresın düşünah.” Katır:

“Hay hay... Açlıh nedir çoh iyi bıırem. O bizim alın yazımızdır. Beraber bi çare düşünah.” demiş.

Tıklı, tek bi şansleri olduğunu söylemiş: İçlerinde kim en küçük ise oni kendilerine ziyafet yapaca_h. Zaten Tıklı ile Kurt aralarında anlaşmışler. Kurt hemen teklifi kabul eder. Olanleri te_hmin edan Katır de “Allah kerim.”diyerah o de teklifi kabul eder.

Kurt demiş:

“Meni hiç işin içine katmayın. Ben zaten sizin dayınızım. Yaşlıyım. Sız kendi aranızde en küçügi bulın.” Kurt böyle konuşırken Tıklı’nın gözleri dolmuş. Katır de kor_husunden ar_haden bıra_hırmış. Gine tedbiri elden bıra_hmamış.

Tıklı demiş:

“Men cihan herbінде çift oğlını kaybetmişem. Onın için Allah mana lutuf etmiş. Men hep genç görünürem. Eslında yaşı_hm çohtır.”

Kurt hemen demiş:

“Maşallah! Hiç yaşıni göstermişen. Yaşın epey ço_hmuş.

Sıra gelmiş Katır’e. Demişler:

“Bi de sen söyle ba_halım senin yaşı_hn nedir?”

Tabi katır başına geleca_hleri te_hmin edermiş. Öncedan düşünmüş, ona göre cevap vermiş. Demiş:

“Kardaşlar! Men yaşı_hmi sa_hlamam; yalnız benim yaşı_hm aya_hlarıme ça_hılı olan nalımde yazılıdır. Benim de okur-yazarım yo_h. Biriniz ba_hın. Ba_ham benim yaşı_hm kaçtır. En küçüğüniz men isem ne yapam?”

Tıklı hemen meseleyi anlamış. Te_hmin etmiş bunun altında bişey var. Hemen kurnaz davranmış. Yavaş yavaş Katır’dan uza_hlaşmış. Kurt’e demiş:

“Benim gözlerim eyicene görmer. Gözlğimi evde unıtmışem. Sen ba_h ba_halım Katır’ın yaşı kaçtır? Bız açlıhtan perişan oldı_h.”

Kurt yavaş yavaş gitmiş, Katır’ın aya_hlarını kaldırmış, nallerine ba_hmış. O esnade Katır, ço_h sert bi çiftte vurmuş, Kurt yere serilmiş. Dönüp Tıklı’ye de demiş:

“İsterseniz ikiniz beraber gelin. İşte meydan... Meydandan kaçan ne-merddır. Men hek üzereyim, sız hayinsınız.”

Meselemiz burada biter. Rahmet dinleyenlerin ve anletanların analerine-babalarına...

Ahmet COŞKUN

48. UYANIK KÖYLÜ

Bir varmış, bir yohmış. Bi zeman bi köyde hem fekir hem uyanıh bi adam varmış. Bütün köyün çocıhleri gelip onun penceresine “ederlermiş.” Bu adam bahmış çaresi yoh, almış tüm pislikleri toplamış, kurıtmış, atine yüklemiş, gitmiş.

Yolda kendisi gibi çerçilih yapan adamlarla arkadaş olmuşler. Epey bi zeman beraber yürümüşler. Sonra gece konahlamak için bi köpri üstünde gecelemişler. Geceleyın uyanıh köyli kahmış, arkadaşleri uyurken yüklerini değıştürmüş, gizlidan ordan uzaklaşmış.

Arkadaşleri sabah uyanmışler, ferkinde olmadan onlar de onun yükünü yüklemişler. Uyanıh köyli; içinde üzüm, incir, çeşit çeşit yemiş olan yüklerle köyine dönmiş. Köylilere demiş: “İşte sizin evımın penceresine ettiğiniz pohleri toladım, kuruttum. Onleri uzak memleketlerde sattım. Bu yemişleri aldım. Sız istediğiniz keder benim pencereme yapın!” demiş. Tabi köyliler bune çoh şaşırılmışler. Nasıl oldığıne bi türlü inanamamışler. Gine de bu uyanıh ve fekir köyliyi karşilerinde türlü yemişlerle görünce “Herhalde uzaklarda böle bi memleket vardır.” demişler.

Bütün köyliler kahmışler, etrafte ne keder poh varsa kurıtmışler. Uyanıh köylinın penceresini bile tertemiz etmişler. Topladıklarını atlerine yüklemişler. Yola koyılmışler. Gitmişler gitmişler, uzak memleketlere gitmişler. Başlamışler bağmaya: “Poh var, poh var!” bunlari duyan insanlar çoh şaşırılmışler. Hemen bunların etrafında toplanmışler. Onlari iyicene dögmüşler. Bu köyliler kanler içinde köylerine dönmüşler.

Tabi bunlar de heyfını bu uyanıh köyliden almışler. Oni iyicene dövmüşler. Etrafte ne keder heyvan leşi varsa getirip onun evının üstüne atmışler. Adam gine çaresız onlari toplamış, atine yüklemiş, yola çıhmış. Yolda kendisi gibi çerçilih yapan insanlarla ras gelmiş. Bunlar beraber yolculıh yapmışler. Yolda giderlerken gine geceleyın bi yerde konahlamışler. Adam, gece uyumammış, herkez uyunca gizlidan kahmış, kendi yüki ile onlarınkini değıştürmüş. Onlardan ayrılmış, evine dönmüş. Tabi çerçilerin yükünde bastık varmış. Köylilere demiş: “Sız menım evımın üstüne ne keder leş varsa attınız. Men de onleri aldım. Uzak bi diyare götürdım. Onleri bu bastıklarle değıştım.” demiş. Köyliler inanemamış; ama gine “Eceba bu

sefer doğri mıdır?” diye içinden geçirmişler. Hem bu sefer daha temkın davranmışler. “Beklim de öle bi yer vardır.” diye düşünmüşler.

Onlar de ne keder heyvan leşi varsa toplamışler, atlerine yüklemişle, yole çıhmışler. Az gitmişler, çoh gitmişler. Uzah bi memlekete varmışler. Pazarda dolaşmışler. Oranın helki de “Eceba çerçiler ne getürmüşler?” diye merak etmişler, onların etrafında toplanmışler. Tabi onların yükünü heyvan leşleri görince onlari bi güzel dövmüşler, perişan etmişler. Adamlar o hırsnen köylerine dönmüşler. Bu sefer kesin o “pis köyli”yi öldirecahler.

Uyanıh adam durımı tehmin ettiği için öncedan aylesini uyarmıştır. Köyliler döner dönmez onı evine hücum etmişler. Adam kaçmış kaçmış, bi çobane denk gelmiş. Çobani kandırmiş, onunle kıyafetlerini değişmiş. Tabi köyliler gelince zavalli çobani almışler, denize atmışler. “Biz bu adamden heyfımızı aldıh.” diyerek sevinçle evlerine dönmüşler.

Uyanıh adam, öninde bi süri koyınle evine dönmüş, onların arhasında. Köyliler iyicen şaşırmışler. “Biz seni denize attıh. Sen nasıl ölmedin? Hem bu heyvanleri nerden getirdin?” demişler. Adam de: “Meni denize attınız. Denizin altında bi dünya var. Orda sehebsız süri süri koyın var.” demiş. Köyliler buna mecbur inanmışler. Çünkü kendi elleriyle oni denize atmşler. Hemen bütün köyliler koşmışler, denize atlamışler. Tabi hepsi denizde boğılmışler. Bütün köy de uyanıh köyliye kalmış tabi.

Meselemız burada böylece biter.

Ahmet COŞKUN

49. ALTIN SAÇLI KIZ

Bir varmış, bi yohmuş. Allah'ın sevdiği kuli çohmuş. Bi fekir ayyenın dünyaler güzeli bi kızı varmış. Ema ne çare kızın kafası keçelmiş, yani bi türlü saçleri çıhmazmış. Tabi bu güzel kız, saçleri olmadığı için çoh üzülürmüş. Öyle olmuş ki utancından arkadaşleri arasne çıhmazmış. Çünkü herkez onunle alay edermiş.

Saçleri çıhmadığı için kafasına sürekli erkek fesi taharmış. Oni tanımayanlar oni gerçek erekek sanırmış. Bu ayyenın erkek çocuğı de olmadığı için her işi bu güzel kız yaparmış. Ne zaman arkadaşleri arasne çıharsa onunle alay ettikleri için ağlıyarak eve dönermiş. Bu sebepten ev işlerini daha çoh severmiş.

Yine günlerden bi gün kırde heyvanleri otaltırmış. İlk bahar mevsimiymiş. Kar sularının oluşturduğu bi küçük gölün kenarına otırmış, sude kendini seyretmiş. Etrafte kimseler olmadığı için başını de açmış. Kafasını de suda görmüş. Tabi bu haline gine çoh üzülmüş. İçinden “Ne olurdu Allah'ım bi kez olsun saçlarım olsaydı? Kafamı böyle kel görmeseydım!” diye geçirmiş.

Bahar güneşinde ısınan iki peri, oni-görünmeden- izliyormuş. Bu iyi kelbli kıza çoh acımışlar, ona yardım etmah istemişler. Kız de bu heyal ile güneşin altında uzanmış, orade uyumuş, kalmış.

Peri kızleri demişler: “Onın rüyasına girelim. Ona diyelim kahsın, bu kar suyu ilen kafasını yıhasın. Üç gün buni tekrar etsin saçleri çıkar.” Peri kızleri hemen onun rüyasına girmişler. Kıza eynen demişler. Kız o heyecannen uyanmış. Bahmış ki rüyadır biraz üzülmüş; ama gine de osuynen kafasını yıhamış. Tabi saçleri hemen çıhmamış.

Ertesi günü gine o suyun etrafına gelmiş. Gine kafasını o kar suyu ilen yıhamış. Gine saçleri çıhmamış. “Faydesi olsaydı şimdiye keder biraz çıhmişti.” diye düşünmüş. Gine de gönli rehet olmamış, “Nasıl olse bi zerari yoh” diyerek üçüncü günde gine kafasını o sıynan yıhamış. Saçlerini çıhmadığını görünce çoh üzülmüş, çoh ağlamış. Orade uyumuş, kalmış.

Kız gözlerini açtığınde bahmış ki güneş tam tepede, sıcah bi hava var. Heyvanleri de etrafte otlar. Ayağa kalhmış, suye bahmış bi de ne... Altın sarısı saçleri var. önce inanamamış, gine rüya gördüğünü tehmin etmiş. Elini suya koymış, gerçek su... Sonra elini saçlerine vurmuş. Evet gerçek saçleri çıhmış. Birden çığlık

atmış, bağırmış: “Artıh menin de saçlarım var! Artıh benim de saçlarım var!” Bu şekil epey bi bağırmış, sevinmiş. Tabi onun bu halini gören peri kızleri de çoh sevinmişler. Peri kızleri bu suye tılsım yapmışler ki onun saçlerini çıharsın.

Kız, bu sevinç ile ahşam eve erken gelmiş. Onun eve erken geldiğini ve çoh sevinçli olduğunu gören anası ve babası bune bi mene verememişler. Kız de sürpiz olsun diye başını yine kapatmış, eve gelmiş. Eve niye geldiğini ve niye bu keder sevinçli olduğunu soran anasına ve babasına birden başındaki çıhararah saçlerini göstermiş. Anası ve babası buna bi türlü inanamamışler; ama gerçekten saçleri çıhmış. Hem de altun gibi saçler...

Kız, sevincini paylaştıhten sonre hal-meseleyi anlatmış. Rüya gördüğünü ve bu rüyade peri kızlarının kendine böyle yapmasını söylediğini anlatır. O de peri kızlerinin dediği gibi yapmıştır. Üçüncü günde böyle saçleri çıhmıştır.

Arkadaşleri onı bu güzel saçlerini görince heyret etmişler. Hem de çoh kızkanmışler; ama o keder güzel saçleri varmış ki herkez ona altun saçli kız demah zorinde kalmış. Bu durum, kızın çoh hoşine gitmiş. Alalh’a şükretmiş. O günden sonra da onun adı ‘altun saçli kız’ olarah kalmış.

Onlar ermiş muradına, muradsızler kalmasın bu dünyada...

Ahmet COŞKUN

50. BABASININ YERİNE ASKERLİK YAPAN KIZ

Zemanlerden bi zeman, rehmet dinleyenlerin ölmüşlerine her zeman. Bi yaşlı adamın bi genç kızı varmış. Adam zemeninde eskerliğini yapmamış, yaşlanmış olduğu bi zamanda adami eskere çağırılmışler. Adam, çaresiz kalmış, kere kere düşünmüş. “Bu yaşımle nasıl eskerlih yapacağım?” diye hep düşünmüş; ama başke çaresi de yohmuş. Babasının bu halini gören kızı çoh üzülmiş, onun yerine eskerlih yapmağ kırar vermiş.

Kız hazırlığını yapmış, babasiyner vedalaşmış, yola çıhmış. Kızın bi de tazisi varmış. Oni de yanına almış, hem one yardımcı olsun hem de onunle sebri gelsin diye. Gitmiş gitmiş İstanbuldeki birliğine teslim olmuş, eskerlih kıyafetlerini giymiş, eskerlerin içine girmiş.

Her gün düzenli eskerlih işlerini yaparmış; ancah kız olduğu için arkadaşleri arasinde pek kalmazmış. İşlerini bitirir bitirmez yalnız kalırmış. Daim yaninde getirdiği tazisini severmiş, onunle hesretini giderirmiş.

Böle böle epey zeman geçmiş. Arkadaşleri onun bu haline bi mene verememişler; ama birazcıh da şüphenmişler. Bigün hep beraber bi suyun kenarına gitmişler. Bütün arkadaşleri suye girmiş bi tek o girmemiş. Nasıl girsın? Soyınması gerkirmiş. Arkadaşleri çoh yalvarmışler, o bin türlü sebep bulmuş, suye girmemiş. Yine arkadaşleri kendi aralarında güreşmişler, onun de güreşmesini istemişle; feket o, güreşmemiş.

Arkadaşleri arasinde Ali adında bir esker varmış. O daim bunden şüphelenmiş; ama bi türlü de anlayamamış ne olduğunu. Bu durımı bi mektubnan anasına bildirmiş. Anasi de ona yapması için bazı şeyler söylemiş. O de bu arkadaşının kız olup olmadığını anlamah için onlari sıraynan yapmış. Evvela gitmiş bi demet sümbül almış, gizlidan onun yatağını altına birahmış. Eger kısa zemande solarse erkektir. Yoh uzun zeman teze kalırsa kızdır.

Tabi kızın bunden heberi yohtır. Tazisi bunu anlar. Hemen gider yatağını altındaki teze sümbül demetini çıkarır, onun yerine solmuş bi demet birahır. Oğlan sabah gizlidan gelip yatağının altına bahtığında sümbül demetini solmuş görür.

Ertesi gün başke bi planı deneyecah. Bu sefer bi araya geldihleri vakıt ‘kız oyunları’nden behsedecah. Tazisi bunlari ısıtınce heman gelir, kıze heber verir. Kız

de buna gör davranacah. Bunlar ertesı gün bi araya gelirler. Çeşitli oyunlerden behsederler. Sonra Ali kurnazlıh yapar kız oyunlarından behseder. Babasını yerine eskerlih yapan kız, hemen kızar: “Ne bunlar? Kız oyunlarından niye behsedersız. Erkek adame bunlar hiç yahışır?” Ali, gine istegine kavuşmaz. Meseleyi kapatırlar, başke bi koniden konışırler.

Ali, son bi kez daha şansıni denemah ister. Herkez dışarı çıhar “birdır bir” oyunını oyniyacahler. Bu şekil belki onun kız olup olmadığın anliyacah. Tabi tazisi hemen kıza heber verir. Kız de buna göre tedbir alır. Ertesi sabah, hep bi araya gelirler. İşleri bitince Ali: “Arkadaşler! Bugün ‘birdır bir’ oynını oyniyacağız.” der. Başlerler oynamağa. Kız, hemen ilk atleyişinde kendını yere atır, belının ağrıdığını söliyerah oyundan çıhar. Kenarde onleri izler.

Ali bu sefer de istegine kavuşamaz. Onın kız olup olmadığını tam anliyamaz. “Allah büyük” diyerah sebreder.

Gel zemen git zemen kızın eskerliği sone erer. Artıh tezkere alacah. Tüm arkadaşleriyle vedalaşır. Herkeze: “Hekkinizi helal edin.” der. Arkadaşleri de hep birlik: “Helal olsun.” der.

Ali, oni yolci etmah için beraber gider. Oni yola keder götürür. Orde birbirine sarılırlar, vedalaşırler. Ali ona der:

“Bah eskerlığın bitti. Artıh gidiyorsın. Sana bişey soracağım; ama Allah rızası için doğri söyle.”

Kız de hem Ali’ye karşı sevgi beslediği için hem de Ali oni yemine verdiği için doğriyi söyler. Eskerliği de bitmiştir artıh. Onın kız olması one bi zarar vermez. Ali, onun edresini alır. Eskerliği bitende mitlek onun yanına geleceğini söyler.

Kız, uzun bi yolculıhten sonra memleketi olan Gımgım’e varır. Oni gören yaşli babası çoh sevinir. Böle bi kızı olduğu için çoh meğrur olır. Babası ile kızı birbirine sarılır. Hesret giderirler. Kız, eskerlihte başından geçenleri anlatır. Kimsenin onun kız olduğunu bilmediğini ve bu şekıl terhis olduğunu söyler. Arkadaşı Ali’den behseder. Eskerliği bitande ona hal-meseleyi anlattığını söyler.

Bi müddet sonra kızın babası hesterenır, vefat eder. Kızın tek teselisi tazisi olır. Bu arade Ali de eskerliğini bitirmiştir. O de memleketine gider. Aylesıynen hesret giderir. Eskerliğının bitmesinden bi هفته sonra aylesıynen beraber kızın memleketine giderler. Aylesi kızı Ali’ye isteyecah. Kızın evine varırler. Tabi kız çoh

sevinir. -Bu arade unuttuh. Kızın adi Fatik'tır. Kız akerlığını bitirende gerçek adını Ali'ye söylemiş- Ali, Fatik'in babasının öldüğünü duynca çoh üzülür.

Ali, Fatik'e oni çoh sevdiğini söyler. Fatik de Ali'yi sevmiş. Bunlar evlenmağā kırar verirler. Tüm civar köyler, ekrebalar, tanıdıhler çağrılmış. Kırh gün, kırh gece düğün dernek yapılmış. Ali ile Fatik evlenmişler. Ali, Fatik'i alıp memleketine götürmüş. Fatik, tek yadigari ve dosti olan tazisini de bereberinde götürmüş.

Onlar ermiş muradına, Allah herkezın muradını versın.

Kerem YAVUZ

SON SÖZ

Masal çağının kapandığı bir gerçektir; ancak insanoğlu var oldukça temel bazı duygular, ihtiyaçlar, hayâl gücü hep var olacaktır. Temel bir işlevi yerine getiren masallar, bu işlevin sona doğru ermesiyle yavaş yavaş hayatımızdan çekilmekte, yerini düşüncel anlamda zirvede yaşayan insan için daha modern araç ve gereçlere bırakmaktadır.

Belki ilkel insanın eğlence aracı değildi masallar; ancak şurası bir gerçektir ki modern yaşama doğru gidilen bir merdivenin temel basamaklarından biridir şüphesiz.

Günümüzün modern insanı için yaşamı son derece kolaylaştıran, onu somut ve soyut boyutlarıyla hayatı algılayış düzeyinde zirveye taşıyan elbette ki hayallerdir. Onun için diyoruz ki “hayâl edemeyen toplumlar” sadece ‘hayâl’ etmişlerdir. Büyük düşüneler ise hep geride üzerinde bir taşın daha konulabileceği bir temel bırakmıştır. İşte masallarda, toplumsal bir düşüncenin gelişim seyri, hayâl edilen bir dünyanın resimlerini görüyoruz.

Batılılar, belki de bizden evvel gelişim sürecini tamamladığı için olsa gerek yine bizden evvel bu işlere koyulmuş, masallar üzerinde ilmî tetkiklerde bulunmuştur. Bununla birlikte aslında tüm dünyada bu alandaki ciddi çalışmalar çok daha yeni sayılır.

Bugün için bile bakış açımızda bazı değerleri hor görme, bazı şeyleri küçümseme anlayışı devam ederken kaldı ki daha önceki dönemler söz konusu olduğundan, umumiyetle halk değerlerine, hususen de masallara olan bakış açısını tahmin etmek zor değildir. Bu sebeple uzun bir dönemde masallar sadece “çocuklar için hoşça vakit geçirme aracı” olarak algılanmış ve öyle tanımlanmıştır. Elbette bu işlevi de yerine getiriyordu masallar; ancak masalları bu kadar dar bir çerçeveye sığdırmak da çok doru olmasa gerek.

Modern insanın açmazlarından biri de kendini kapitalizme ve modaya esir etmiş olmasıdır. Hem kapitalin kendisi hem de moda, öz değer yargılarından, yerellikten ve herşeyden önce bir amaçtan yoksun olduğu için “bohem bir hayat” sunmakta, insanı “mutsuz insan” yapmaktadır. Masal gibi tamamen millî özellikler

gösteren ve insana sadece tüketimi değil de biraz da tefekkürü ve tahayyülü öğreten değerler, ne yazık ki fazla itibar görmemektedir artık.

Tüm bu özellikleri göz önünde bulundurarak, son dönemlerde yapılan masal araştırma ve incelemelerinin büyük bir önem taşıdığını görüyoruz. Bir süreç şeklinde ve belli bir duyarlılıkla ardı ardına gelen bu çalışmalar, sonraki çalışmalar için de bir umut kaynağı olmuştur. Ülkemizde son dönemde yapılan bu çalışmaların tüm ülke geneline yayılması sonrasında ancak kültür hazinemizin bu değerli incilerini yok olmaktan kurtarabiliriz.

Muş ve civarı, böyle bir çalışma için henüz bakir bir durumdaydı. Bölgenin geneli, hususen de bizim açımızdan Muş, böyle bir çalışma için uygun şartları taşıyordu. Biliyoruz ki modern hayatın en az ‘istila’ ettiği yerler, bu çalışmalar için en uygun yerlerdir. Muş, bu açıdan henüz “yerel değerlerin” “modern değerlerle” tam bir değişim yaşamadığı bir bölgedir.

Ulaşabildiğimiz kadarıyla Muş ve civarında özgün bir masal araştırması ve incelemesi yapılmamıştır. Bu durum kısmen işimizi güçleştirse de bu çalışmanın ilk olması bir anlamda da bizi heyecanlandırmıştır.

Çalışmamızda 50 masal üzerinde inceleme yaptık. Masalların büyük bir kısmını kendimiz derledik, bir kısmını da danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay’ın yöre öğrencilerine yaptırdığı derlemelerden seçtik. Bu masalları “Muş Masalları Üzerine Yapılan Araştırmalar” bölümünde detaylı bir şekilde aktardık.

Araştırmamızda daha önce yapılan araştırma ve incelemeleri, özellikle de Yılmaz Önay’ın “**Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**” adlı doktora tezini örnek alarak yapmaya çalıştık.

Araştırmada özellikle kısa masalları ve hayvan masallarını tercih ettik. Bu biraz zorunluluktan kaynaklandı biraz da bilinçli bir tercihti; zira anlatıcıların büyük bir kısmı kolay olsun diye kısa masalları tercih etti. Bazen de farklı varyantlarla mukayese ettiğimizde kimi masalların anlatıcılar tarafından kısaltıldığını gördük. Bizim açımızdan da kısa masalları öğelerine ayırıştırma işlemi daha kolaylık sağladı ve zaman kazandırdı.

Çalışma, giriş ve dört ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, masal hakkında kısa genel bilgiler verildi ve bazı tanımlamalar yapıldı.

Birinci bölümde, Muş masalları ile ilgili yapılan çalışmalar, Muş masallarını derleme şekli ve kaynak kişiler hakkında bilgi verildi.

İkinci bölümde, derlediğimiz masalları tasnîf ve tahlîl işlemine tabi tuttuk. Tasnîf kısmında A. Aarne-S.Thompson çalışmasını, tahlîlde ise Yılmaz Önay'ın adı geçen doktora çalışmasını örnek aldık.

Üçüncü bölümde, Muş masallarını oluşturan ortak temler ve masal kahramanları üzerinde duruldu.

Dördüncü ve son bölümde ise derlenen 50 masal metinleri verildi.

Sonuç itibariyle yaptığımız bu çalışma, Muş masalları konusunda bilinen ilk çalışma olması cihetiyle önem kazanır. Ayrıca yapılan çalışma neticesinde Muş ve civarının halk anlatmaları açısından hala canlı ve zengin bir potansiyele sahip olduğu görüldü. Bölge, hem masal araştırmacıları için hem de umumi manada halk edebiyatı derlemecileri için işlenmemiş büyük bir kaynak olarak duruyor. İncelenen masallar, bölge insanının hayata bakış açısını, değerlerini, yaşam biçimini, zekasını, özlem ve hayallerini yansıtır.

Bu çalışmanın, halk edebiyatı açısından ve bölge insanının kültürel değerlerini koruma bağlamında önemli bir boşluğu dolduracağını umuyorum.

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR

ALPTEKİN, Ali Berat; **Hayvan Masalları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

_____, Ali Berat; **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Ankara, 1997.

ARTUN, Erman; **Anonim Halk Edebiyatı Nesri**, Kitabevi Yayıncılık, İstanbul, 2004.

BİLKAN, Ali Fuat; **Masal Estetiği**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2001.

BORATAV, Pertev Naili; **Folklor ve Edebiyat I-II**, Adam Yayınları, İstanbul, 1991.

CAFEROĞLU, Ahmet; **Anadolu İlleri Ağzlarından Derlemeler**, İstanbul, 1951.

_____, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1997.

ELÇİN, Şükrü; **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1993.

EBERHART, Wolfram-BORATAV, Pertev Naili; **Typen Türkischer Wolkmarchen**, Viesbaden, 1953.

GÜNAY, Umay; **Elazığ Masalları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1975.

KOMİSYON; **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayıncılık, Ankara, 2005.

ÖNAY, Yılmaz; **Türk Halk Edebiyatı Ders Notları IV**, Van, 1996.

ÖZTÜRK, Ali; **Türk Anonim Edebiyatı**, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1985.

PROPP, Wladimir; **Masalın Biçim Bilimi**, Om-Kuram Yayınları, İstanbul, 2001.

SAKAOĞLU, Saim; **Gümüşhane Masalları**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1973.

_____, Saim, **Masal Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Akara, 1999.

SEYİDOLU, Bilge; **Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar**, Ankara, 1975.

TAN, Nail; **Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler**, Yayılm Matbaası, İstanbul, 1995.

TEZEL, Naki; **Türk Masalları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

TEZLER

- EREN, Metin; **Bitlis Masalları Üzerine Bir Araştırma**, YYÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2001 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- KARASU, Cihat; **Bolu Masalları Üzerine Bir Araştırma**, YYÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2002 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- TEMEL, Mustafa; **Muş Yöresi Halk Edebiyatı ve Folkloru**, Ege Üniversitesi, İzmir, 1995 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- ÖNAY, Yılmaz; **Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**, YYÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 1995 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

SÖZLÜKLER

- Ahmet Vefik Paşa; **Lehçe-i Osmanî**, İstanbul, 1877.
- DEVELİOĞLU, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995.
- Muallim Naci; **Lûgat-ı Naci**, İstanbul, 1890.
- Şemsettin Sami; **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Türkçe Sözlük**, TDK yayınları, Ankara, 1988.

ANSİKLOPEDİLER

- İslam Ansiklopedisi**, c. 8, MEB Basımevi, İstanbul, 1979.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, c. 6, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1986.
- Türk Dünyası El Kitabı**, c. 3, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1992.

YILLIKLAR

- Cumhuriyetin 50. Yılında Muş 1973 il Yıllığı**, Elazığ, 1973.
- Muş-1989**; Muş Valiliği, 1990.

ÖZET

“Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin mâcerâsı, hikayesi” diye de tanımladığımız masallar, halk edebiyatının en yaygın ve en çok sevilen türlerinden biridir.

Masal alanındaki çalışmaların tarihi çok eskilere dayanmamakla beraber, son yıllarda-özellikle ülkemizde çeşitli üniversitelerde- akademik anlamda ciddi çalışmalar yapılmıştır. Bu anlamda son otuz yılda yapılan çalışmalar kayda değer önemli çalışmalardır.

Doğu Anadolu bölgesi, herşeye rağmen halk edebiyatı ve halk kültürünün halen varlığını sürdürdüğü ve belli bir potansiyele sahip olduğu bir bölgedir. Muş ili de mevcut bu potansiyel içinde folklorik değerleri zengin olan bir ildir.

Bu çalışmamızda, masal araştırmacıları için henüz münbit olan Muş ve ilçelerinden derlenen 50 masal üzerinde çalıştık.

Yaptığımız araştırmada Muş masalları ile ilgili şu ana kadar yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılmış müstakil bir çalışmaya rastlamadık. Bu açıdan çalışmamız, bu konuda ilk olma özelliğini taşımaktadır.

Bu çalışmada incelen masalların bir kısmı Muş-merkez ve köylerinden, bir kısmı da ilçelerden derlenmiştir. Farklı bölgelerden derleme yapmak suretiyle masalların il geneline teşmîl edilmesini sağlamaya çalıştık.

Çalışma, giriş ve dört ana bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Giriş bölümünde, masal türüne dair özet bir bilgi verildikten sonra çeşitli kaynaklarda geçen masal tanımlamalarına yer verilmiştir. Ayrıca Türk masallarıyla ilgili yapılan çalışmalara kısaca değinilmiştir..

Birinci bölümde, Muş masallarıyla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiş, Muş masallarının derleme şekli ve kaynak kişiler hakkında bilgi aktarılmıştır.

İkinci bölümde, Muş ve çevresinden derlenen 50 masalın tasnîf ve tahlîli yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Muş masalarındaki ortak unsurlar (temler, kahramanlar) üzerinde durulmuştur. Bu bölüm, şu alt başlıklardan oluşmaktadır:

1. Muş masallarında temler

2. Muş masallarında geçen kahramanlar
3. Muş masallarında geçen mekânlar
4. Muş masallarında geçen eşya isimleri
5. Muş masallarındaki yiyecek ve içecekler
6. Muş masallarında kullanılan formeller

Dördüncü bölümde ise, derlenen 50 masal metnine yer verilmiştir. Masallar derlendiği şekliyle, Muş ağzıyla, yazıya aktarılmıştır. Masalarda geçen hırıltılı “h” sesi, altına bir çizgi konulmak suretiyle gösterilmiş, onun dışında metin herhangi bir transkripsiyona tabi tutulmamıştır.

Çalışmanın en sonuna, *sön söz*, *bibliyografya*, *Türkçe ve İngilizce özetle* berber masal metinlerinde geçen yerel ve kimi yabancı sözcüklerin-masal numaralarıyla birlikte-masal içindeki anlamlarını içeren bir *sözlük* eklenmiştir.

SUMMARY

Tales, which are definite as the adventure, story of adventure of unknown persons and beings at unknown place, are the most widespread and the most loved kinds of the literature of the folk

The history of the studies on the area of the tales is very old. In addition; at last years-especially in some university in our country- serious studies on academic area has done. In this respect, the studies made for last thirty years have a noteworthy importance.

Despite all the facts; East Anatolia is a region where folk literature and folk culture still exists and has a clear potential. In this existent potential the city of Muş is a city whose folkloric values are rich.

In our this study we studied on 50 tales compiled from Muş and its countries where are still productive for tale researchers.

In our study we did not come across with an independent study done for the stage of high license and doctorate about Muş's tales.

A part of tales investigated in this study is compiled from Muş-center and its villages and apart of themes compiled from its countries. By compelling from different regiond we tried to provide the including of the tales to the city.

The study is being formed from introduction and four main chapters. Each chapter is divided in sub-titles.

In the introduction chapter after giving summary information about the kinds of tales, there are definitions of tales in various sources.

Separately; it is shortly touched on studies that are made about Turk's tales in that chapter.

In the first chapter there are studies about Muş's tales, information about the way of compelling Muş's tales and information about source persons is transferred.

In the second chapter, there is a classification and analysis of 50 tales compiled from Muş and its around.

In the third chapter, there is the focus on the associate components (themes heroes) in Muş's tales. This chapter is composed from these sub-titles:

1. The themes in Muş's tales.

2. The heroes in Muş's tales.
3. The places in Muş's tales.
4. The name of the goods in Muş's tales.
5. The name of foods and drinks in Muş's tales.
6. The Formeller used in Muş's tales.

In the fourth chapter there is the text of 50 compiled tales. The tales are written as compiled with the language of Muş. The wheezy “h” letter is shown by a line under it, except that; the text has not been subjected to any transcription.

At the last part of the study, the last word, bibliography, Turkish and English a dictionary that include the meaning of the local and foreign words with their number in tales.

SÖZLÜK

A

- Asluhu** : Bir şeyin aslı, onun aslı. Masalda “herşey aslına döner” anlamında kullanılmış. (30. masal)
- Ayle** : Aile (43,45,49,50. masallar)

B

- Bastık** : Bir tür pestil. (48. masal)
- Bezirgan** : Kervan. (38. masal)
- Bılur** : Kaval. (34. masal)
- Bî-heber** : Habersiz (47.masal)
- Bî-kes** : Kimsesiz, kimsesi olmayan. (43. masal)

C

- Camış** : Manda (9. masal)
- Canpola** : Canpolat. Çok zor öldürülen bir masal kahramanı. (43. masal)
- Cemeet** : Cemaat (19.masal)
- Cengzeri** : Altın kollu (39. masal)
- Cihan** : Dünya (47.masal)
- Cotkar** : Çift süren, çiftçi, reñçber. (32. masal)

Ç

- Çako** : Daha çok belalı anlamında özel bir isim. (6. masal)
- Çerçi** :Daha çok binek hayvanların sırtında seyyar satıcılık yapan kimse (48.masal)
- Çillek** : Aç gözlü, doyumsuz. (18. masal)

D

- Das** : Dehre, orak. (12. masal)
- Devlet** :Mutluluk, sasadet. Masalda “bereket-zenginlik” anlamında kullanılmış. (32. masal)

Dikan	: Diken (34.masal)
Diyar	:Yurt, memleket. (48. masal)
Düçar olmak	:Yakalanmak (19. masal)

E

Ehmek	: Ahmak (32.masal)
Ejderha	: Ejderha (19.masal)
Esle	: Asla (2. masal)
Ekser	: Asker (37 ve 50. masallar)

F

Felci	: Falcı (42.masal)
Fes	: Takke, erkek beresi (49. masal)
Fasluhu	: Onun işi, onun özelliği. Masalda “aslına uygun davranma” anlamında kullanılmış.(30. masal)
Firtone	: Fırtına (2 ve 37. masallar)
Fotraf	: Fotoğraf, resim (43. masal)

G

Gavan	: Sığır çobanı. (16.masal)
Gımgım	: Varto’nun eski adı (50. masal)
Güşli	: Güçlü (35.masal)

H

Har	: Yemek fiili, yedi. (21.masal)
Hecc	: Hacc (47.masal)
Heç	: Hiç (9,11,15,24,28,40 ve 43. masallar)
Hedise	: Olay, mesele (47.masal)
Hek	: Hak, doğruluk (47. masal)
Helk	: Halk (32 ve 41. masallar)
Hema	: Hemen. (15. masal)
Herif	: Adam, erkek (1. masal)

Herk etmek	: Çift sürmek. (30. masal)
Heyf	: Öç. (48. masal)
Hurç	: Yük taşımak için yapılan bir tür büyük heybe. (13. masal)

İ

İlan:	: Yılan (15 ve 30. masallar)
--------------	------------------------------

K

Kabahet	: Kabahat, kusur, hata (39.masal)
Keçel	: Kel, saçı olmayan (48. masal)
Kelen	: Başlık parası. (29. masal)
Kenet	: Kanaat (35.masal)
Kere	: Kara (50. masal)
Kesir	: Hasır. (7. masal)
Keze	: Gübre böceği (16.masal)
Kırar	: Karar (47 ve 50. masallar)
Kiler	: Küçük mutfak (44.masal)
Kirvay Yaylası	: Bingöl Dağları'nda bir yayla (2. masal)
Kolo koto	: Kuyruğu kesik (12. masal)
Kozma Dağı	: Muş'ta bir dağ adı (31. masal)
Kundo	: Topaç, yuvarlak (14.masal)
Küllele	: Torak evlerde, üstte bırakılan bir tür pencere.(36. masal)

M

Mazurat	: Masalda dert, sıkıntı anlamında kullanılmış.(32. masal)
Mene	: Mana (49 ve 50. masallar)
Melle	: İmam. (28 ve 31. masallar)
Mığara	: Mağara (23.masal)
Mırdar olmak	: Ölmek (25.masal)
Merteg	: Kalas, budanmış uzun ağaç. (33. masal)
Mitlek	: Mutlaka, muhakkak (46 ve 50. masallar)
Mukat olmak	: Sahiplenmek, sahip çıkmak. (43. masal)

Mühtelif : Değişik (45.masal)

N

Neçirvan : Avcı. (26.masal)

Ne-çâre : Çaresiz, çaresizce.(29. masal)

Nisko : Mercimek tanesi. Masalda özel isim olarak kullanılmış.
(36. masal)

Nuske : Muska. (37. masal)

P

Peri : Cin (46. masal)

Peydahlama : Ortaya çıkma. (46. masal)

Pire : Yaşlı, yaşlı kadın (2. masal)

Poğoz : Bir taş türü. (27. masal)

Post : Hayvan derisi (38. masal)

Pirvan : Pir, yaşlı (43. masal)

R

Rehet : Rahat (49.masal)

S

Sar : Süvari, atlı. (16. masal)

Seyhet : Seyahat (43.masal)

Sıvi : Küfe (28. masal)

Serfıraz : Bahtı iyi olan, mutlu kimse. (43. masal)

Somye : Demirden yapılma küçük karyola yatak (29. masal)

Suret : Resim, heykel (kırk dördüncü masal)

Ş

Şemuk : Eşik, kapının ilk giriş basamağı (46. masal)

Şer : Aslan. (21. masal)

Şepal : Kaplan. (21.Masal)

Şeriet : Şeriat. Masalda mahkeme anlamında kullanılmıştır.(15.masal)
Şügl : İş (2. masal)

T

Tas : Küçük yemek/su kabı (14, 28, 44. masallar)
Tazi : Tazı (6 ve 50. masallar)
Tebdil-i kıyafet : Kıyafet değişikliği (13,29 ve 30. masallar)
Telef olmak : Yok olmak, ölmek (2. masal)
Tendur : Tandır (34.masal)
Tesadduk etmah : Sadaka olarak vermek (38.masal)
Tır-fıs etmek : Toz-duman etmek, korkudan hava kaçırtmak. (5.masal)
Tobe : Tevbe (2. masal)
Tor : Küçük ağ, olta. (44. masal)

U

Uyhi : Uyku (39.masal)

Y

Yehte : Kısırlaştırılmış erkek at. (29. masal)

Z

Zeker : Erkek, erkek cinsel organı. (27. masal)